

BESTSELER NEW YORK TIMES A

Sunset Park

PAUL AUSTER

Pobjednički roman...

The Boston Globe

proza
PROFIL

Sunset Park

Paul Auster

MILES HELLER

1

Već gotovo godinu dana fotografira napuštene stvari. Svaki dan obavi barem dva posla, katkada šest ili sedam, a svaki put kad sa svojim kohortama uđe u drugu kuću, suoči se s hrpom odbačenih stvari što su ih za sobom ostavile obitelji napuštajući svoj dom. Svi ti ljudi kojih više nema pobjegli su na brzinu, posramljeni, smeteni, pa gdje god sada stanovali (ako su našli smještaj i ne žive na ulici bez krova nad glavom), nove su im nastambe posve sigurno manje od izgubljenih kuća. Svaka je kuća priča o neuspjehu - o bankrotu i neispunjenim obavezama, o dugu i ovrsi - a on si je stavio u zadatak dokumentirati posljednje preostale tragove tih raspršenih života ne bi li dokazao da su u tim kućama nekoć obitavale danas iščezle obitelji, da je duh ljudi koje nikada neće vidjeti, nikad upoznati, još prisutan u odbačenim stvarima razasutim po praznim zgradama.

Taj posao nazivaju kramarenjem, a on je član četveročlane ekipe zaposlene u dioničkom društvu Dunbar Realty, koje s mjesnim bankama, sadašnjim vlasnicama spomenute imovine, sklapa podugovor za uslugu „čuvanja kuća“. Prostrane ravnice južne Floride prepune su tih napuštenih građevina, a kako je bankama u interesu da ih što brže prodaju, ispražnjene kuće valja očistiti, popraviti i pripremiti za pokazivanje budućim zainteresiranim kupcima. U svijetu što se ruši zbog rasapa gospodarstva i nemilosrdnih, sve većih tegoba, krama-renje je jedan od malobrojnih uspješnih poslova u tom kraju. Nema dvojbe da je imao sreće što ga je našao. Ne zna koliko će još moći izdržati, no plaća je pristojna, a u zemlji sa sve manje radnih mjesta to je itekako dobar posao.

Isprva se zgražao nad neredom i prljavštinom, nad zapuštenošću. Rijetko kada uđe u kuću koju su bivši vlasnici ostavili u negdašnjem stanju. Češće nailazi na izljeve nasilja i gnjeva, na oproštajno divljanje i hirovite napadaje vandalizma - od otvorenih slavina na sudoperu i kadi iz kojih se prelijeva voda do maljem otučenih zidova, zidova prekrivenih bestidnim grafitima ili pak zidova izrešetanih mecima, da i ne govorimo o iščupanim bakrenim slavinama, tepisima umrljanim izbjeljivačem, hrpama izmeta na podu dnevne sobe. To su možda ekstremni primjeri, neobuzdani postupci potaknuti gnjevom razvlaštenih, ogavni ali razumljivi izrazi očaja, no čak ako i ne osjeti

gađenje, zgrozi se svaki put kad ude u takvu kuću. Prvo s čime se suoči je smrad, neizbježan nalet kiselog zraka koji mu zapahne nosnice, sveprisutan vonj mješavine plijesni, uskisa mlijeka, mačjeg izmeta, prljavih zahodskih školjki i hrane što trune na radnoj površini u kuhinji. Ni svjež zrak što dopire kroz otvorene prozore ne može otjerati taj vonj, kao što ni najsavjesnije, najpomnije uklanjanje tog smeća ne može izbrisati zadah poraza.

I uvijek ti predmeti, ta zaboravljena imovina, te *napuštene stvari*. Dosad već ima tisuće fotografija, a u njegovim se sve većim arhivima mogu naći fotografije knjiga, cipela, ulja na platnu, klavira i pržilica za kruh, lutaka, servisa za čaj i prljavih čarapa, televizora i kojekakvih društvenih igara, večernjih haljina i teniskih reketa, sofa, svilenog rublja, brtvila, pribadača, plastičnih figurica likova iz filmova, stripova, video igrice i TV crtica, ruževa, pušaka, izbljedjelih madraca, noževa i vilica, žetona za poker, zbirki poštanskih maraka, a među njima i fotografija uginulog kanarinca koji leži na dnu kaveza. Ni sam ne zna zašto misli da mora fotografirati sve te predmete. Jasno mu je da je to jalov posao koji po svoj prilici nikome neće biti od koristi, a ipak, svaki put kad ude u neku kuću, osjeti kako ga ti predmeti dozivaju, kako mu se obraćaju glasom ljudi koji više nisu tu, kako ga mole da ih pogleda, posljednji put, prije nego budu uklonjeni. Dečki iz ekipe rugaju mu se zbog te opsjednutosti fotografiranjem, no on se ne obazire. Nisu to neki važni ljudi, misli, i sve ih prezire. Praznoglavi šef ekipe Victor, brbljavi mucavac Paco i debeli sipljivi Freddy - tri mušketira zle kobi. Zakon kaže da svi iskoristivi, vredniji predmeti moraju biti predani banci, koja ih je dužna vratiti vlasnicima, ali njegovi kompići uzimaju što ih je volja i živo im se fućka za zakon. Smatraju ga budalom što okreće leda toj lovini - bocama viskija, radioaparata, CD plejerima, streljačkoj opremi, pornoča-sopisima - ali njemu je samo do slika, ne do predmeta, već do njihovih fotografija. Odnedavno sije dao u zadatak što manje govoriti dok radi. Paco i Freddy počeli su ga nazivati El Mudo, Mutavi.

Dvadeset osam mu je godina, a svjestan je da nema nikakvih ambicija. U svakom slučaju, nema velikih ambicija, nema jasne predodžbe o tome što bi mu mogla donijeti budućnost. Zna da neće još dugo ostati na Floridi, da će doći trenutak kad će osjetiti potrebu za ponovnim preseljenjem, ali je - dok ta potreba ne preraste u

nužnost - zadovoljan time da i dalje živi u sadašnjosti i ne gleda preda se. Ako je išta postigao u sedam i pol godina otkako je napustio koledž i krenuo vlastitim putem, onda je to sposobnost da živi u sadašnjosti, da bude zadovoljan ovim ovdje i sada, pa premda to možda nije bogzna kakvo dostignuće, taj napor zahtijeva znatnu disciplinu i samokontrolu. Nema planova, što znači nema želja ni nada, biti zadovoljan vlastitom kobi, prihvaćati ono što nam svijet pruža od jednog do drugog izlaska sunca — živjeti na taj način znači željeti vrlo malo, onoliko malo koliko je to čovjeku moguće. (crackora, abacus123, suton; CroWarez.org)

Svoje je želje malo-pomalo sveo na nešto što se u ovom trenutku bliži čistom minimumu. Prestao je piti i pušiti, više ne jede u restoranima, nema ni televizor, ni radio, ni računalo. Volio bi trampiti auto za bicikl, ali automobila se ne može odreći jer su udaljenosti koje radi posla mora prevaljivati naprosto prevelike. Isto vrijedi za mobitel što ga nosi u džepu, a koji bi od srca hitnuo u smeće kad mu ne bi trebao na poslu. Zadržao je digitalni fotoaparat, možda je to bilo pretjerano ugađanje vlastitim željama, ali taj ga aparat - s obzirom na ubitačno dosadan posao izbacivanja stare krame iz napuštenih kuća — održava na životu. Stanarina mu je mala jer živi u skućenom stanu, u siromašnoj četvrti, a novac troši na najnužnije i dopušta sebi samo jedan luksuz: kupuje knjige, mekoukoričene knjige, uglavnom romane, američke romane, britanske romane, strane romane u prijevodu, no knjige su mu, na kraju krajeva, više potreba negoli luksuz, a čitanje je ovisnost od koje se nipošto ne želi izliječiti.

Da nije te djevojke, vjerojatno bi već prije kraja mjeseca otišao odavde. Uštedio je dovoljno novca da pode kamo mu drago, a jasno mu je kao dan da je upio dovoljno floridskog sunca za koje sada, poslije mnogo proučavanja, vjeruje da duši više šteti nego koristi. To je prema njegovom mišljenju makjavelijsko, prijetvorno sunce, a svjetlost koju isijava ne osvjetljuje nego zatamnjuje stvari — zasljepljuje čovjeka neprestanim, preblještavim sjajem, bombardira ga zapusima vlažne omarine, zbunjuje svojim ospjenarskim odbljescima i svjetlucavim valovima ništavila. Sve je to puko blještavilo i zasljepljujući sjaj, ali u tom suncu nema sadržaja, nema mira, nema odmora. A ipak, pod njim je prvi put ugledao tu djevojku

pa sada, zato što je se ne može odreći, nastavlja živjeti s tim suncem i nastoji se pomiriti s njime.

Ime joj je Pilar Sanchez, a sreo ju je prije šest mjeseci, sasvim slučajno, u parku, jednog kasnog subotnjeg popodneva polovinom svibnja. Bio je to najnevjerojatniji od nevjerojatnih susreta. Sjedila je na travi i čitala knjigu, a on je sjedio na travi ni tri metra od nje i čitao knjigu koja je pukim slučajem bila ista kao njezina, ista knjiga u potpuno istom mekom uvezu, *Veliki Gatsby*, roman što ga je čitao treći put otkad mu ga je otac poklonio za šesnaesti rođendan. Sjedio je tako dvadesetak-tridesetak minuta, udubljen u knjigu, isključen iz svijeta oko sebe, kadli je začuo smijeh. Okrenuo se i u tom je prvom, sudbonosnom pogledu na nju, koja je sjedila, smješkala mu se i upirala prstom u naslov svoje knjige, zaključio da nema ni šesnaest godina, da je zapravo tek djevojčica, i to sitna djevojčica, sitna adolescentica u uskim vrućim hlaćicama, sandalama i topiću, u odjeći kakvu nose sve zgodušne djevojke u južnim predjelima vruće, sunčane Floride. Bebica, pomislio je, a ipak, sjedila je pred njim glatkih obnaženih udova i živa, nasmijana lica, tako da ju je on, koji se rijetko kada nasmiješi bilo kome ili bilo čemu, pogledao u tamne, živahne oči i osmjehnuo se.

Šest mjeseci kasnije, djevojka je i dalje maloljetna. U vozačkoj dozvoli joj piše da ima sedamnaest godina, da neće ući u osamnaestu prije svibnja, zato mora biti oprezan s njom na javnim mjestima, mora pošto-poto izbjegavati sve što bi moglo izazivati sumnju radoznalaca, jer bi ga samo jedan telefonski poziv kakva raspaljenog zabadala lako mogao otjerati iza rešetaka. Svako jutro osim vikendom i blagdanima vozi je u Gimnaziju John F. Kennedy, gdje ona pohađa završni razred i dobra je učenica, a želi poći u koledž i učiti za medicinsku sestru, ali je ne vozi do školske zgrade. To bi bilo previše opasno. Netko bi ih od nastavnika ili školskog osoblja mogao spaziti zajedno u autu i dići galamu, zato se zaustavlja tri-četiri bloka prije škole, gdje ona izlazi. Ne ljubi je na rastanku. Ne dodiruje je. Njoj je žao što je tako suzdržan, jer se smatra zreloom ženom, ali prihvaća tu hinjenu ravnodušnost zato što joj je on rekao da je mora prihvatiti.

Roditelji su joj prije dvije godine smrtno stradali u prometnoj nesreći, a ona je sa svoje tri starije sestre - dvadesetogodišnjom

Marijom, dvadesettrogodišnjom Teresom i dvadesetpetogodišnjom Angelom - živjela u obiteljskoj kući prije nego što se prošloga lipnja, na kraju školske godine, preselila u njegov stan. Maria pohađa višu školu, uči za kozmetičarku. Teresa je blagajnica u mjesnoj banci. Najljepša sestra, Angela, hostesa je u koktel baru. Pilar kaže da Angela katkad spava s mušterijama za novac. Pritom brzo dodaje kako voli Angelu, kako voli sve svoje sestre, ali joj je drago što je otišla od kuće prepune uspomena na majku i oca, a osim toga, ne može si pomoći, ali srdi je što Angela radi to što radi, ta grijeh je prodavati vlastito tijelo. Otišavši od kuće, odahnula je što se više ne mora prepirati sa sestrom. Da, kaže mu, stan mu je šugav, nikakav, dok je njezina obiteljska kuća mnogo veća i udobnija, ali u njegovom stanu nema osamnaestomjesečnog Carlosa Juniora, pa joj je i to golemo olakšanje. Teresin sinčić nije zločest, što će, dijete ko dijete, i što može Teresa kad joj muž služi vojsku u Iraku, a ona rinta u banci od jutra do sutra, no ipak nije u redu iz dana u dan svaljivati bejbi-sitterske poslove na leđa mladih sestara. Pilar joj hoće pomoći, ali joj zamjera na takvim zahtjevima. Ta treba joj vremena za učenje jer želi postići nešto u životu, a kako će u tome uspjeti bude li stalno morala mijenjati prljave pelene? Nema ona ništa protiv dječice kad je riječ o drugima, no ona ih ne želi. Ne, hvala, kaže, hvala ne.

On se divi njezinom duhu i pameti. Već prvoga dana, dok su sjedili na travi i razgovarali o *Velikom Gatsbyju*, snažno ga se dojmila činjenica da taj roman čita za svoj račun, a ne zato što ga je profesor uvrstio u lektiru. U daljnjem razgovoru još ga se dvostruko više dojmila njezina tvrdnja da najvažniji lik u knjizi nije ni Tom ni Daisy, pa ni Gatsby, nego Nick Carraway. Zamolio ju je da mu rastumači zašto tako misli. Zato što Nick pripovijeda priču, odvratila je. Nick je jedini lik koji stoji na zemlji, jedini koji zna gledati dalje od sebe. Svi ostali izgubljeni su i plitki, ljudi za koje ne bismo mogli osjetiti ni crno pod noktom da nije Nickove sućuti i razumijevanja. Nick je okosnica, rekla je. Roman ne bi bio ni upola tako dobar da je priču ispriповijedao sveznajući pripovjedač.

Sveznajući pripovjedač. Ona, dakle, zna što znači taj termin, kao što razumije o čemu je riječ kad govorimo o *odgodi nevjerice*, o *biogenezi*, *antilogaritmima* i o sudskim procesima tipa *pojedinač protiv institucije*. Kako je moguće, pita se Miles, da je curičak poput

Pilar Sanchez, čiji je otac, rođeni Kubanac, cijeli život radio kao poštar, čije tri starije sestre zadovoljno žive u žabokrečini dosadne svakodnevnice, kako je moguće da je ona ispala toliko drukčija od ostalih u obitelji? Željna je znanja, puna planova, marljivo uči, a on je presretan što je može poticati, što može činiti sve kako bi joj pomogao napredovati u učenju. Od dana kad je otišla od kuće i doselila se k njemu rješava s njom testove koji će joj pomoći na prijemnom ispitu za koledž, pregledava joj domaće zadaće, podučio ju je osnovama diferencijalnog računa (tome ih ne uče u gimnaziji) i naglas joj je pročitao na desetke romana, kratkih priča i pjesama. On, mladić bez ambicija, otpadnik iz koledža, koji je s prezirom odbacio lagodnosti nekoć privilegiranog života, odlučio je postati ambiciozan za njezino dobro, gurati je do granice do koje bude htjela ići. Prvo je i najvažnije da je prime u koledž, dobar koledž, s punom stipendijom, a kad je prime, za ostalo će lako, tako mu se barem čini. Pilar trenutno sanja o tome da bude bolničarka, no on je siguran da će se s vremenom predomisлити, uvjerenje da će imati snage upisati medicinu te jednog dana postati liječnica.

Ona je i predložila da se preseli k njemu. Miles se nikad ne bi usudio navesti je na tako odvažan korak, ali Pilar je bila odlučna, u isti mah tjerana željom da pobjegne od kuće i očarana mišlju da će svaku noć spavati s njime, pa se on, nakon što ga je namolila da pode k Angeli, glavnoj hraniteljici obiteljskog klana i stoga osobi koja ima zadnju riječ u svim obiteljskim odlukama, sastao s najstarijom Sanchezicom i uspio je nagovoriti da pristane. Isprva se opirala tvrdeći da je Pilar premlada i neiskusna za tako krupan korak. Da, rekla je, zna da joj je sestra zaljubljena, ali ne odobrava tu ljubav jer je razlika u godinama prevelika, prije ili poslije dosadit će mu ta nedozrela igračkica, ostavit će je, a njoj će srce prepući od tuge. Odvratio joj je da će priča po svoj prilici završiti obrnuto, da će on biti ostavljena stranka, da će njemu srce prepući od tuge. Zatim joj je, odbacivši razgovor o srcima i osjećajima, izložio svoje praktično mišljenje o svemu. Pilar nije zaposlena, kazao je, opterećuje obiteljski budžet, a on je može uzdržavati i skinuti im teret s leđa. Ta nije to kao da je silom hoće odvući u Kinu. Kuća im je svega petnaest minuta hoda udaljena od njegova stana, moći će je vidati koliko im srce želi. Da zapečati nagodbu, ponudio im je darove, što

god i koliko god čega žele, a ne mogu si to priuštiti. Na zaprepaštenje i podsmijeh one trojice klauna na poslu, privremeno je promijenio stav o dopuštenom i nedopuštenom u kramarskoj etiketi, pa je sljedećeg tjedna mirne duše zdipio novi novcati LCD televizor, najmoderniji električni aparat za kavu, crveni tricikl, trideset šest filmova (uključujući kolekcionarski komplet *Kuma*), profesionalno zrcalo za šminkanje i komplet kristalnih čaša za vino, te sve to, u znak zahvalnosti, uredno predao Angeli i njezinim sestrama. Drugim riječima, Pilar sada živi s njim jer joj je podmitio obitelj. Kupio ju je.

Da, zaljubljena je u njega i da, i on nju voli, usprkos grižnji savjesti i unutaršnjim kolebanjima, ma koliko mu se to činilo nevjerojatnim. Valja reći da on nije čovjek koji pada na mlade cure. Dosad su sve žene njegova života bile manje-više njegovih godina. Zato Pilar nije utjelovljenje njegovog idealnog tipa žene - ona je samo ono što jest, djelić sreće o koji se spotaknuo jednog popodneva u parku, iznimka od svih pravila. A ne može ni sam sebi rastumačiti zašto ga privlači. Divi se njezinoj inteligenciji, da, ali to je na kraju krajeva prilično nevažno, ta divio se inteligenciji drugih žena prije nje, premda ga nisu privlačile. Misli da je lijepa, ali ne osobito, ne u objektivnom smislu (iako bi se moglo tvrditi da je svaka sedamnaestogodišnja djevojka krasna samo zato što je sva mladež krasna.) No, to nije važno. Nije pao na nju zbog njezina tijela ili pameti. U čemu je onda štos? Sto ga to vezuje uz nju premda mu sve govori da bi morao pobjeći? Možda ga privlači način na koji ga promatra, onaj njezin nesmiljen pogled, zanos u očima dok ga sluša, osjećaj da je posve prisutna kad su zajedno, da je on za nju jedino biće na kugli zemaljskoj.

Ponekad, kad uzme fotoaparat i počne joj pokazivati fotke napuštenih stvari, oči joj se napune suzama. Njezina mu se meka sentimentalna ćud čini gotovo komičnom, a ipak ga zna ganuti ta mekoća, ta osjetljivost za bol drugih, ali budući da zna biti i vrlo kruta, brbljava i nasmijana, nikad ne može predvidjeti kada će koji dio nje isplivati na površinu. To može biti naporno na kratke staze, ali mu se u konačnici čini da je dobro. On, koji je godinama susprezao osjećaje, koji je uporno zatomičio svoju prirodu, koji je naučio vladati vlastitom ćudi i nositi se sa svijetom uz hladan, tvrdokoran odmak, polako se vraća u život zahvaljujući njezinoj pretjeranoj

osjećajnosti, njezinoj gorljivosti, njezinim suzama ganuća kad ugleda napuštenog medu, slomljeni bicikl ili vazu s uvelim cvijećem.

Kad su prvi put zajedno legli u krevet, uvjeravala ga je da više nije djeвица. Vjerovao joj je na riječ, ali ga je ona, u trenutku kad je htio ući u nju, odgurnula i rekla mu da ne smije. *Pikica* ne dolazi u obzir, rekla je, apsolutno je zabranjena muškom udu. Jezik i prsti, to da, ali ud nikako, ni po kojim uvjetima, ni u jednom trenutku, nikada. Nije imao pojma o čemu govori. Pa ima kondom, zar ne? Zaštićeni su, nemaju se čega bojati. Ah, rekla je, varaš se. Teresa i njezin muž uvijek su se pouzdavali u kondome, i pogledaj što im se dogodilo. Usto je kazala kako se ničega ne boji više od pomisli da bi mogla zatrudnjeti, i da nikad ne bi izazivala sudbinu vjerujući u te nepouzidane gumice. Radije će prerezati žile ili skočiti s mosta nego se uvaliti u nevolje. Pitala ga je je li razumio. Da, razumio je, ali što im preostaje? *Smiješna rupa*, rekla je. Angela joj je govorila o tome, a on je morao priznati da je to, sa strogo biološkog i medicinskog gledišta, jedini uistinu siguran oblik zaštite.

Već se šest mjeseci pokorava njezinim željama, ograničava penetraciju na njezinu *smiješnu rupu*, a u *pikicu* gura samo jezik i prste. To su anomalije i idiosinkrazije njihova ljubavnog života, koji je unatoč svemu bogat ljubavni život, sjajno erotsko partnerstvo koje ne pokazuje znake skorog utrnuća. Kad dobro promisli, zna da ga to spolno sudioništvo čvrsto veže uz nju i drži u vrućoj nigdini ruševnih i praznih kuća. Opčinjen je njezinom puti. Zatočenik je njezinih vatrenih mladih usta. U njezinom je tijelu kod kuće, a ako ikada smogne hrabrosti da ode, zna da će žaliti do kraja života.

2

O sebi joj je ispričao malo pa ništa. Čak joj ni prvoga dana u parku, kad ga je čula kako govori i shvatila da je rodom iz drugoga kraja, čak joj ni tada nije rekao da je taj *drugi kraj* New York, točnije West Village na Manhattanu, nego joj je neodređeno odgovorio da mu je život započeo *gore na sjeveru*. Malo poslije toga, kad ju je počeo pripremati za prijemni ispit i uveo u diferencijalni račun, brzo je shvatila da nije tek putujući kramar nego visokoobrazovani čovjek živa uma, čovjek koji obožava književnost i toliko je dobro poznaje da su joj se nastavnici Gimnazije John F. Kennedy počeli činiti šarlatanima. Jednog ga je dana upitala gdje je išao u školu. Slegnuo je ramenima, nije htio spomenuti koledž Stuyvesant i tri godine na Sveučilištu Brown (Sveučilište Brown, utemeljeno u 18. St., spada u skupinu znamenitih sveučilišta Ivy League. (Op. prev.)).

Kad ga je nastavila rešetati, oborio je pogled i promrmljao nešto o malom državnom koledžu u Novoj Engleskoj. A kad joj je sutradan dao roman Renza Mishaelsona, pisca koji mu je slučajno krsni kum, opazila je da je knjigu objavila nakladnička kuća Heller Books i upitala ga ima li to kakve veze. Ne, rekao je, to je puka slučajnost, Heller je prilično često prezime. Nju je to navelo na jednostavno, sasvim logično pitanje o tome kojoj grani porodice Heller on pripada. Tko su mu roditelji i gdje žive? Oboje su otišli, odvratio je. Zar otišli u smislu umrli, upitala je. Nažalost, rekao je. Baš kao i moji, kazala je, a oči su joj se odjednom ispunile suzama. Da, odvratio je, baš kao i tvoji. A imaš li braće i sestara? Nemam. Jedinac sam.

Takvim je lažima uštedio sebi neugodnost da govori o stvarima koje se godinama trudio izbjegavati. Ne želi da ona dozna kako mu je mati, šest mjeseci nakon njegova rođenja, napustila oca i udala se za drugoga. Ne želi da zna kako nije vidio oca Morrisa Hellera, utemeljitelja i nakladnika kuće Heller Books, pa ni govorio s njime od onoga ljeta kad je završio treću godinu na Sveučilištu Brown. A najmanje od svega želi da dozna za njegovu pomajku Willu Parks, koja se udala za oca dvadeset mjeseci nakon što se rastavio, i ništa, ništa, baš ništa o njegovom mrtvom polubratu Bobbyju. To se nje ne tiče. To je njegova i samo njegova stvar, i dok ne nade izlaz iz limba koji ga okružuje u posljednjih sedam godina, neće je dijeliti ni sa kim.

Još ni sada nije siguran je li to učinio namjerno ili ne. Nema sumnje da je gurnuo Bobbyja, da su se njih dvojica svađali, a on ga u ljutnji gurnuo, ali ne zna je li ga gurnuo prije ili nakon što je čuo da im se približava auto, što znači da ne zna je li Bobbyjeva smrt bila nesretan slučaj ili ga je on potajno pokušao ubiti. Cijela priča njegovog života vrti se oko onoga što se dogodilo toga dana u pokrajini Berkshires, a on još ne može proniknuti u istinu, još ne može biti siguran je li ili nije skrivio zločin.

Bilo je to u ljeto 1996, otprilike mjesec dana nakon što mu je otac za šesnaesti rođendan poklonio *Velikog Gatsbyja* i još pet romana. Bobby je imao osamnaest i pol godina i upravo je bio završio gimnaziju, provukao se kroz ušicu igle uvelike zahvaljujući trudu svoga polubrata, koji mu je napisao tri završna eseja po sniženoj cijeni od dva dolara po stranici, sveukupno sedamdeset šest dolara. Roditelji su za kolovoz bili iznajmili kuću izvan Great Barringtona, pa su dečki putovali k njima za vikend. On je bio premlad za vožnju, a Bobby je imao vozačku dozvolu i zato je njegova dužnost bila da provjeri ulje i napuni rezervoar prije polaska - što Bobby, naravno, nije učinio. Oko dvadest pet kilometara od kuće, na zavojitoj, brežuljkastoj sporednoj cesti, auto je ostao bez goriva. Njega to možda ne bi bilo toliko razljutilo da je Bobby pokazao i trunak kajanja, da se taj blentavi zabušant potrudio ispričati se zbog vlastite pogreške, ali Bobby kao Bobby, sve je okrenuo na šalu: prva mu je reakcija bila da prasne u smijeh.

U to je doba već postojao mobitel, ali ga oni nisu imali, što znači da su morali izići iz auta i krenuti pješice. Bio je vruć, težak, sparan dan, oko glave su im se rojila jata kukaca i komaraca, a on je bio loše volje, živcirao ga je Bobbyjev kretenski nemar, vrućina i kukci, kao i to stoje morao pješaćiti tom izlokanom uskom cesticom, pa se uskoro počeo otresati na polubrata, nazivati ga kojekakvim imenima nastojeći izazvati tučnjavu. Bobby se, međutim, nije obazirao na nj, nije htio odgovarati na objede. Nemoj se pjeniti zbog sitnice, govorio je, život je pun neočekivanih obrata, možda će nam se na ovoj cestici dogoditi nešto zanimljivo, možda će nam se, možda, iza sljedećeg zavoja ukazati dvije prekrasne cure, dvije gole golcate curičkice koje će nas odvesti u šumu i voditi ljubav s nama punih šesnaest sati. On bi se u normalnim uvjetima nasmijao kad god bi

Bobby počeo tako govoriti, udobrovoljen trabunjanjima svoga polubrata, ali u tom trenutku nije bilo ničega normalnog u onome što im se događalo i nije mu bilo do smijeha. Sve je bilo toliko glupo da je poželio odalapati Bobbyja po gubici.

Kad god pomisli na taj dan, zamišlja kako bi sve bilo drukčije da je hodao s Bobbyjeve desne a ne lijeve strane. Auto bi ga bio odbacio ustranu, a ne na sredinu ceste, i time bi priča bila gotova jer priče ne bi ni bilo, cijela bi se stvar svela na glupost, na kratki izljev gnjeva koji bi i jedan i drugi učas zaboravili. Ali dogodilo se da su bez osobita razloga hodali bankinom jedan pored drugoga, on s unutarnje a Bobby s vanjske strane, da su koračali ususret vozilima kojih nije ni bilo, punih deset minuta nije bilo ni jednog auta, ni jednog kamiona ili motocikla, a Bobbyjevo se veselo ravnodušje, nakon deset minuta neprestanih Milesovih napada, pretvorilo u zlovolju, zatim u nasrtljivost pa su, nekoliko kilometara od trenutka kad su krenuli, urlali jedan na drugoga da se sve orilo.

Jesu li se i prije toga često svađali? Bezbroj puta, češće nego što se može sjetiti, ali nije to ništa neobično, braća se uvijek svađaju, pa ako mu Bobby i nije bio rođeni brat, ipak je uz njega proživio cijeli život. Miles je imao dvije godine kad mu je otac oženio Bobbyjevu majku; tada su svi četvero počeli živjeti pod istim krovom, no on se toga, dakako, ne sjeća, ti su mu dani potpuno isparili iz sjećanja, zato slobodno može reći da mu je Bobby bio brat, premda to i nije posve točno. I u to je doba među njima bilo uobičajenih čarki i sukoba, a kako je on bio dvije i pol godine mladi, to je Bobby na svom tijelu osjetio sav teret kazne. Još se maglovito sjeća kako je otac jednog kišnog dana ušao u sobu i otrgnuo Bobbyja s njega dok se ovaj opirao i derao, kako je pomajka izgrdila Bobbyja jer je *bio pregrub*, kako ga je udarila u cjevanicu kad mu je oteo igračku iz ruku. Ali nije uvijek bilo rata među njima, bilo je i zatišja i primirja i dobrih vremena; sjeća se kako je, počevši od svoje sedme ili osme godine, što znači od Bobbyjeve devete, desete ili jedanaeste, jako volio brata, možda ga je čak obožavao, te da je zauzvrat bio voljen, možda čak obožavan. No nikad nisu bili bliski, ne onako kako braća to katkad znaju biti, iako se tuku i svađaju, što sasvim sigurno ima veze s činjenicom da su pripadali umjetnoj, novostvorenoj obitelji i da je najdublja privrženost svakog od njih bila rezervirana za vlastitog

roditelja. I nije da mu je Willa bila loša mati ili da je otac Bobbyju bio loš otac. Naprotiv. Ta su dva odrasla bića bili zakleti saveznici, brak im je bio čvrst i nepomućen, a oboje su se iz petnih žila trudili poklanjati što više pažnje djetetu onoga drugoga. Bilo je ipak jedva vidljivih pogrešaka, sićušnih pukotina koje su ih podsjećale da su skrpana obitelj, nepotpuna cjelina. Pitanje Bobbyjeva prezimena, na primjer. Willa je bila Willa Parks, ali je njezin prvi muž, koji je u trideset šestoj godini umro od raka, bio Nordstrom, pa je i Bobby bio Nordstrom, a budući da je prvih četiri i pol godine života bio Nordstrom, Willa mu nije htjela mijenjati prezime u Heller. Činilo joj se da bi to Bobbyja moglo zbuniti, ili točnije, nije se mogla osloboditi posljednjih tragova prvog muža, koji ju je volio i koji nije bio kriv što je umro, pa bi oduzeti sinu očevo prezime značilo isto što i ponovno ga ubiti. Prošlost je, znači, bila dio sadašnjosti, a duh Karla Nordstroma peti član domaćinstva, odsutni duh koji je ostavio trag na Bobbyju - bratu i ne-bratu, sinu i ne-sinu, prijatelju i ne-prijatelju.

Živjeli su pod istim krovom, ali su — osim što su im roditelji bili muž i žena - imali malo što zajedničkog. Po naravi i vanjštini, po sklonostima i ponašanju, po svim mjerilima kojima prosuđujemo tko i što netko jest, bili su različiti, duboko i nepromjenjivo različiti. S godinama se svaki počeo kretati vlastitim putem, a kad su se zaputili neravnim stazama ranog mladenaštva, putevi su im se rijetko kada križali, osim navečer za stolom i u doba obiteljskih izleta. Bobby je bio bistar, brz i veseo, ali grozno loš učenik, mrzio je školu, a kako je usto bio bezobziran i drzak smutljivac, proglasili su ga *problemom*. Polubrat mu je, nasuprot tome, neprestano dobivao najbolje ocjene u razredu. Heller je bio tih i povučen, a Nordstrom otvoren i bučan, i svaki je za onoga drugoga mislio da je krenuo krivim putem. Da stvar bude gora, Bobbyjeva je mati bila profesorica engleskoga na Njujorškom sveučilištu, žena koja je strastveno voljela knjige i ideje, pa je njezinom sinu vjerojatno bilo teško slušati kako hvali Hellerove uspjehe u školi, kako pršti od veselja što su ga primili u koledž Stuyvesant i kako mu za večerom priča o nekom vražjem *egzistencijalizmu*. Bobby je u petnaestoj postao teški ovisnik o marihuani, jedan od onih napuštenih gimnazijalaca staklasta pogleda koji se na zabavama vikendom isповраćaju na mrtvo ime i bave sitnim dilerskim poslovima kako bi se dočepali dodatne zarade.

Krotki Heller i nevaljali Nordstrom - ta se dvojica nikad nisu mogli spojiti. S obje je strane povremeno bilo verbalnih napada, ali su tučnjave prestale uvelike zahvaljujući tajnama genetike. Kad su se prije dvanaest godina obreli na berkširskoj cesti, šesnaestgodišnji je Heller bio centimetar-dva niži od metar osamdeset a težak sedamdeset pet kilograma, dok je Nordstrom, mršavijeg soja, bio visok metar i sedamdeset dva centimetra a težak šezdeset pet kilograma. Taj je nesklad isključivao svako moguće okušavanje tjelesnih snaga. Mladići su već neko vrijeme pripadali svaki svome svijetu.

Zbog čega su se toga dana prepirali? Koja ga je riječ ili rečenica, koji niz riječi ili rečenica toliko razjario da je izgubio vlast nad sobom i gurnuo Bobbyja na tlo? Ne sjeća se jasno. U toj su svađi izrekli toliko riječi, nabacivali se tolikim optužbama, toliko je skrivenog neprijateljstva isplivalo na površinu u napadima strasti i osvetoljubivosti, da mu je teško sjetiti se rečenice koja ga je raspalila. Sve je počelo kao djetinja čarka. Ljutio ga je Bobbyjev nemar, bio je to još jedan gaf u dugačkom nizu gafova, ma kako je mogao biti tako glup, tako nemaran, gle u što ih je uvalio! Bobbyju su pak godinama išle na jetra polu-bratove krute reakcije na svaku i najmanju nepodopštinu, ona njegova svetačka bezgrešnost, ona sveznadarska nadmoć. Djetinjarije, gluposti usijanih mladenačkih glava, ništa zabrinjavajuće. No kako su se i dalje vrijeđali, i kako se Bobby zagrijao za tu nemilu igru, tako je svađa bivala sve ogorčenija, sve zlokobnija. Nije se ograničila na njih dvojicu, proširila se na cijelu obitelj. Bobby je počeo govoriti da ga ljuti što se osjeća izopćenikom iz svete četvorke, da ne može podnijeti majčinu privrženost Milesu, da mu je pun kufer kažnjavanja i prigovora kojima ga obasipaju bešćutni osvetoljubivi odrasli, da više ne želi čuti ni riječi fakultetskim sjednicama, nakladničkim poslovima i o tome zašto je ova knjiga bolja od one - dosta mu je svega, dosta mu je Milesa, dosta majke i očuha, dosta mu je svih živih u tom ušljivom kućanstvu, jedva čeka otići od kuće, poći u koledž sljedeći mjesec, pa ako i ne uspije, prekinut će sa svima i neće se više vratiti. Adios kenjatori. Jebeš Morrisa Hellera i njegovog usranog sina. Jebeš sav jebeni svijet.

Miles se ne sjeća koje su ga riječi izbacile iz takta. Možda to i nije važno, možda se nikad neće moći sjetiti koja ga je uvreda iz te ogorčene bujice kleveta navela da ga gurne, ali je važno, najvažnije, sjetiti se je li ili nije čuo da im se približava auto, auto koji su ugledali tek kad je s osamdeset kilometara na sat izletio iz oštrog zavoja, u trenutku kada je već bilo prekasno spriječiti udarac. Siguran je u jedno: da je Bobby vikao na njega, a on na Bobbyja, da mu je govorio neka prestane, neka zaveže, i da su uza svu tu luđačku dernjavu i dalje hodali cestom, nesvjesni svega oko sebe, nesvjesni šume s lijeve i livade s desne strane, magličastog neba nad glavom, ptica koje su pjevale kao pomamne, zeba, drozdova, grmuša, sve je to bilo nestalo, ostala je samo gnjevna žestina njihovih glasova. Siguran je da Bobby nije čuo auto koji im je išao u susret, ili nije mario za nj jer je hodao po bankini pa se nije osjećao ugroženim. Ali što si ti radio, pita se Miles. Jesi li ili nisi znao?

Bio je to snažan, presudan udarac. Izbacio je Bobbyja iz ravnoteže, odbacio ga na cestu, a on je zateturao, pao i udario glavom o asfalt. Gotovo je odmah sjeo, počeo trljati glavu i kleti, a auto ga je pokosio prije nego što se uspio osoviti na noge, skršio život u njemu, svima im promijenio život, zauvijek.

To je prva činjenica koju ne želi dijeliti s Pilar. Druga je pismo što ga je napisao roditeljima pet godina poslije Bobbyjeve smrti. Bio je upravo završio prvu godinu na Brownu i kanio provesti ljeto u gradu Providence, gdje će morati honorarno obavljati istraživanja za svog profesora povijesti (provoditi noći i vikende u knjižnici), te raditi puno radno vrijeme kao dostavljač u mjesnoj prodavaonici tehničke robe (montiranje klima-uređaja, nošenje televizora i hladnjaka uz uska stubišta). Odnedavno se na sceni bila pojavila jedna djevojka, a budući da je živjela u Brooklynu, jednog je vikenda u lipnju markirao s posla u knjižnici i odveo se k njoj u New York. Tada je još imao ključeve roditeljskog stana u Ulici Downing, njegova je stara spavaća soba još bila nedirnuta, a otkako je bio otišao u koledž imao je dogovor s roditeljima da može nenajavljeno dolaziti i odlaziti kad mu se prohtije. Krenuo je u petak, kasno popodne, nakon obavljena posla u prodavaonici tehničke robe, a u stan ušao dobrano poslije ponoći. Roditelji su spavali. Sutradan su ga rano ujutro probudili njihovi glasovi iz kuhinje. Ustao je, otvorio vrata svoje sobe i zastao.

Govorili su glasnije i uzrujanije nego obično, u Willinom se glasu osjećao prigušen nemir, pa ako se baš i nisu svađali (rijetko su to činili), događalo se nešto ozbiljno, rješavali su ili pretresali nešto važno ili pak ponovno o tome razgovarali, pa ih nije htio prekidati.

Da je postupio kako treba, bio bi se vratio u svoju sobu i zatvorio vrata. Dok je još stajao u hodniku i slušao ih, znao je da nema pravo biti tu, da se mora povući, ali nije mogao odoljeti, bio je previše radoznao, previše ga je zanimalo čuti što se zbiva, i zato se nije ni pomaknuo, nego prvi put u životu stao prislušivati povjerljiv razgovor među roditeljima, a budući da su uglavnom razgovarali o njemu, prvi je put čuo kako mu netko govori iza leđa.

On je drukčiji, govorila je Willa. Ima u njemu nečega ljutitog i hladnog, nečega što me plaši, i mrzim ga zbog onoga što ti je učinio.

Nije on meni ništa učinio, odvratio je otac. Možda ne razgovaramo kao nekada, ali to je normalno. Već je gotovo navršio dvadest prvu. Sad je svoj čovjek.

Nekad ste bili jako bliski. Zbog toga sam se, među ostalim, i zaljubila u tebe - toliko si volio toga klinca. Sjećaš li se bejzbola, Morris? Sjećaš li se svih onih sati koje si provodio u parku učeći ga bacati loptu?

Davni, zlatni danci.

I bio je dobar, zar nije? Stvarno dobar. Vodeći bacaš lopte u sveučilišnoj momčadi s druge godine. Bio je presretan zbog toga. A onda je svemu rekao dovidjenja i u proljeće napustio momčad.

U proljeće nakon Bobbyjeve smrti, sjećaš li se? Bio je smušen, utučen. Kao i mi. Ne možeš ga kriviti zbog toga. Njegova je stvar što nije više htio igrati bejzbol. A ti, čini mi se, misliš da je time mene htio kazniti. Ja to nikad nisam osjetio, ni na tren.

I onda je počeo piti, jel tako? To smo otkrili tek poslije, ali mislim da je tada počeo. Piće i pušenje i oni otkačeni klinci s kojima se smucao.

Pokušavao je oponašati Bobbyja. Možda se i nisu najbolje slagali, ali mislim da ga je Miles volio. Kad vidiš vlastitog brata kako umire, jednim dijelom sebe poželiš biti kao on.

Bobbyju se za sve fućkalo, bio je pravi jebivjetar, a Miles nasmrt ozbiljan.

Priznajem da je uvijek djelovao snuždeno, štogod činio. No u školi je uvijek bio dobar. Znao ne znao, uvijek je uspijevao dobiti dobru ocjenu.

Dečko je bistar. Ne kažem da nije. Ali hladan je, Morris. Šupalj, nesretan. Naježim se kad pomislim kako će dalje...

Koliko smo već puta razgovarali o tome? Stotinu? Tisuću puta? Ti znaš njegovu priču baš kao i ja. Dečko nije imao majku. Mary-Lee je otišla od kuće kad je Miles imao šest mjeseci. Dok ti nisi došla, odgajala ga je Edna Smythe, divna, legendarna Edna Smythe, ali ona je ipak bila samo dadilja, to joj je bio posao, što znači da mali poslije tih prvih šest mjeseci nije imao pravu brigu. Kad si ti ušla u njegov život, vjerojatno je već bilo prekasno.

Znači, razumiješ o čemu govorim?

Naravno. Uvijek sam razumio.

Nije ih više mogao slušati. Sjeckali su ga na komadiće, secirali ga smirenim i učinkovitim pokretima kojima patolozi obavljaju obdukciju, govorili o njemu kao da je već mrtav. Šmugnuo je natrag u sobu i tiho zatvorio vrata. Nemaju oni pojma koliko ih voli. Već šest godina hoda svijetom s uspomenom na ono što je učinio bratu na cesti u Massachusettsu, a oni su - zato što im nikada nije rekao da je gurnuo Bobbyja - krivo protumačili osjećaj krivnje koji mu se poput bolesti proširio tijelom. Možda je doista bolestan, možda odaje dojam zatvorene, nesimpatične osobe, ali to ne znači da se okrenuo protiv njih. Komplicirana, napeta, beskrajno velikodušna Willa; dobrodušni, genijalni otac - mrzio je sebe što je bio uzrokom tolike njihove tuge, tolikoga nepotrebnog jada. Oni sada u njemu vide živog mrtvaca, čovjeka bez budućnosti. Kad je sjeo na krevet i razmislio o beznadnoj budućnosti što mu se ukazala pred očima, shvatio je da nema hrabrosti ponovno im pogledati u oči. Možda bi i za njih i za njega bilo najbolje da im se makne iz života, da nestane.

Dragi roditelji, napisao je sutradan, oprostite mi na ovako nagloj odluci, no čini mi se da sam se poslije ove godine na koledžu malko umorio od učenja, zato mislim da bi mi prekid dobro došao. Već sam rekao dekanu da želim pauzirati u jesenskom semestru, a ako mi to ne bude dosta, onda i u proljetnom. Zao mi je ako sam vas ovim razočarao. Postoji ipak jedna svjetla točka u svemu tome: neko se vrijeme nećete morati opterećivati plaćanjem školarine. Ne moram

vam reći da ne očekujem nikakav novac od vas. Našao sam posao, moći ću se sam izdržavati. Sutra krećem majci u L.A. na nekoliko tjedana. Čim se negdje skrasim, javit ću vam se. Grlim vas i ljubim oboje, Miles.

Sutradan je doista oputovao iz Providencea, ali nije pošao majci u Kaliforniju. Skrasio se na drugome mjestu. U posljednjih sedam i nešto godina promijenio je mnogo prebivališta, no još se nije javio roditeljima.

3

Godina je 2008, druga nedjelja u studenome, a on leži u postelji s Pilar, lista Enciklopediju o bejzbolu, traži neobična i smiješna imena. Činili su to zajedno već dva-tri puta, a njemu je itekako važno što ona vidi smiješnu stranu te apsurdne rabote, što osjeća dickensovski duh zatočen u dvije tisuće i sedamsto stranica revidiranog, ažuriranog i proširenog izdanja iz 1985, što ga je prošli mjesec kupio u antikvarijatu za dva dolara. Jutros čita imena bacača jer uvijek počinje od njih, te domalo naiđe na Bootsa Poffenbergera, prvo zanimljivo otkriće toga dana. Pilar, koju on zove Pili, krevelji se nastojeći obuzdati smijeh, zatvara oči i suspreže dah, ali ne može izdržati više od nekoliko sekunda. Najednom prasne u isprekidan, vriskav hihot. Kad napadaj umine, otrgne mu knjigu iz ruku i optuži ga da je sve izmislio. On kaže: Nikad to ne bih učinio. Ovakve su igrice zabavne samo ako ih shvatiš ozbiljno.

I eto, posred stranice broj 1977 piše: Cletus Elwood „Boots” Poffenberger, rođen 1. srpnja 1915. u Williamsportu, u Marylandu, dešnjak visok 1,77 m, koji je dvije godine igrao u Tigersima (1937. i 1938), a godinu dana u Dodgersima (1939) i u svojoj bejzbolskoj karijeri ostvario šesnaest pobjeda i dvanaest poraza.

Čita dalje: Whammy Douglas, Cy Slapnicka, Noodles Hahn, Wickey McAvoy, Windy McCall i Billy McCool. Čuvši posljednje prezime, Pili cikne od zadovoljstva. Očarana je. Ostatak jutra Miles nije više Miles. Sad je Billy McCool, njezin slatki ljubljani Billy McCool, as momčadi, as rupe, as srdaca.

Jedanaestoga iz novina doznaje da je umro Herb Score. Bio je premlad da bi ga vidio kako igra, ali se sjeća da mu je otac pričao kako je 7. svibnja 1957. loptica koja se odbila od palice igrača u polju Gila McDougaldala pogodila Scorea u lice i tako dokrajčila jednu od najperspektivnijih karijera u povijesti bejzbola. Prema očevu priča nju, a otac je u to vrijeme imao deset godina, Score je bio najbolji ljevak što ga je svijet vidio, vjerojatno bolji i od Koufaksa, koji je u to vrijeme i sam bio bacač, ali je u pravoga igrača stasao tek nekoliko godina kasnije. Nemili se slučaj dogodio točno mjesec dana prije Scoreova dvadeset četvrtog rođendana. Bila je to njegova treća sezona u momčadi Cleveland Indians, nakon što su ga u NBL-u

proglasili novakom 1955. godine (16-10, 2.85 bodova po utakmici, 245 izbačenih igrača) i nakon još dojmljivije igre sljedeće godine (20-9, 2.53 bodova po utakmici, 263 izbačena igrača). Slijedilo je bacanje McDougald u jednu hladne proljetne večeri na Gradskom stadionu. Lopta je pogodila Scorea *ko metak iz puške* (očeve riječi), i dok je nepomičan ležao zgrčen na tlu, krv mu je liptala iz nosa, usta i desnog oka. Nos mu je bio slomljen, ali je strasnije bilo ozlijeđeno oko koje je toliko krvarilo da se većina prisutnih pobjerala da će ga izgubiti ili pak posve oslijepiti. U svlačionici nakon utakmice izbezumljeni se McDougald zakleo da će se odreći bejzbola *ako Herb izgubi vid*. Score je odležao tri tjedna u bolnici i propustio ostatak sezone, pomućena vida, s poteškoćama dubinske percepcije, ali mu se oko na kraju oporavilo. Kada se sljedeće sezone pokušao vratiti bejzbolu, nije više bio onaj isti bacač. Brza mu lopta nije više bila tako ubojita, postao je nepouzdan, nikoga više nije mogao izbaciti. Borio se pet godina, odnio pobjedu u samo sedamnest utakmica od pedeset sedam odigranih, a zatim spakirao kofere i vratio se kući.

Dok čita nekrolog u *New York Timesu*, sa zaprepaštenjem otkriva da je Score od početaka imao peh, da je nesretni slučaj iz 1957. bio tek jedna od brojnih nedaća koje su ga pratile cijeloga života. Kao što je napisao autor nekrologa Richard Goldstein: *U trećoj ga je godini života oborio pekarski kamionet i ozbiljno mu ozlijedio noge. Godinu dana je izbivao iz škole zbog reumatske groznice, slomio gležanj okliznuvši se na mokrom podu svlačionice, te iščašio lijevo rame okliznuvši se na mokroj travi igrališta u doba dok još nije igrao u profesionalnoj ligi.* Da i ne govorimo o tome kako je povrijedio lijevu ruku kad se 1958. vratio bejzbolu, zadobio teške ozljede u automobilskoj nesreći 1998, a 2002. doživio moždani udar od kojega se nikad nije posve oporavio. Gotovo je nemoguće da čovjek doživi toliko pehova u samo jednom životu. Miles dolazi u napast da nazove oca, da popriča s njime o Herbertu Judeu Scoreu i o nepredvidljivosti sudbine, o čudnim stvarima koje nas zadese u životu, o onome *što bi bilo da je bilo...* i *što je možda moglo biti...*, o svim temama o kojima su davno razgovarali, ali zna da sad nije pravi trenutak, a ako se taj trenutak ikad dogodi, tada razgovor ne smije započeti međugradskim pozivom. Zato se othrvava porivu da nazove

oca, pa priču o Scoreu čuva do navečer, kad se bude opet sastao s Pilar.

Dok joj čita nekrolog, obuzima ga panika zbog tužnog izraza na njezinu licu, zbog sjete što joj izbija iz očiju, iz obješenih usana i snuždeno spuštenih ramena. Nije siguran, no pita se ne razmišlja li ona o vlastitim roditeljima i njihovoj iznenadnoj i strašnoj smrti, o zloj kobi koja joj ih je otela dok je još bila sasvim mala, dok ih je još jako trebala, i žao mu je što je naćeo tu temu, stid ga je što joj je nanio bol. U želji da je razveseli, odgurne novine i poćinje pričati novu priću, jednu od mnogih koje mu je otac nekoć pripovijedao, ali ova je posebna, legendarna prića njegove obitelji, stoga se nada da će joj otjerati tugu iz očiju. To je prića o Luckyju Lohrkeu, kaće joj. Jesi li ikad ćula za Lohrkea? Ne, naravno da nisam, veli ona uz jedva zamjetan smiješak na spomen tog imena. Je li i on bio bejzbolaš? Da, veli on, ali ne osobito dobar. Igrao je kao zamjena u momćadima Giants i Phillies potkraj ćetrdesetih, poćetkom pedesetih godina, imao je prilićno neuspješnu karijeru s pukih .240 pogodaka po utakmici. Lucky Lohrke, Srećković, vaćan je samo kao mitsko utjelovljenje teorije da nije svako zlo za zlo. Cuj ovo, kaće joj. Ne samo da je kao vojnik u Drugom svjetskom ratu prećivio Dan D i Ardensku ofenzivu, nego je proćao bez ogrebotine kada je pred njim, u jeku borbe, eksplodirala bomba koja je na mjestu ubila sva ćetiri vojnika koji su hodali pored njega, po dvojicu sa svake strane. Ili ovo, nastavlja Miles. Kad je rat završio, Lucky se spremao ukrcati na avion koji će ga vratiti u Kaliforniju. U zadnji ćas pojavi se neki major ili pukovnik, što li, pozove se na svoj visoki ćin, sjedne na njegovo mjesto i Luckyja izbace iz aviona. Avion uzleti, sruši se i svi poginu.

Jel to istinita prića?, pita Pilar.

Sto posto. Provjeri ako mi ne vjeruješ.

Eh, Miles, ti baš svašta znaš.

Ćekaj. Ćuj sad ovo. Godina je devetsto ćetrdeset šesta, Lucky se vratio na Zapadnu obalu, igra bejzbol u nićim ligama. S ekipom kreće na put autobusom. Zaustave se da objeduju, kadli nazove trener i kaće da je Lucky promaknut u viću ligu. Neka se iz ovih stopa prikljući novoj momćadi. Stoga Lucky, umjesto da se vrati u autobus staroj ekipi, pokupi stvari i zaputi se kući autostopom. Autobus krene, vozi satima jer put je dug, a usred noći poćne padati

kiša. Sve se to zbiva negdje visoko u brdima, mrkli je mrak, cesta mokra, vozač izgubi vlast nad upravljačem, autobus se surva u provaliju, pogine devet igrača. Grozno. No naš je mali Lucky živ i zdrav. Zamisli to, Pili. Smrt dode po njega tri puta, a on joj tri puta uspije pobjeći. Srećković, šapne ona. Jel još živ?

Mislím da jest. Bit će da je već dobrano zašao u osamdesete, ali da, mislim da je još tu.

Nekoliko dana nakon toga Pilar dobiva rezultate prijemnog ispita. Dobri su, dobri, bolji nego što se nadao. Siguran je da će ju, uza sve one gimnazijske petice i uspjeh na ovom ispitu, primiti u svaki američki koledž za koji se bude natjecala. Ne obazirući se na zakletvu da neće jesti u restoranima, sutradan je vodi na večeru kojom će proslaviti tu dobru vijest pa se, dok jedu, neprestano suzdržava da je ne dodiruje pred drugima. Ponosan je na nju, kaže joj, najradije bi je izljubio od glave do pete, pojeo od dragosti. Razgovaraju o raznim mogućnostima što joj stoje na raspolaganju, a on je nagovara da razmisli o odlasku s Floride, da odabere neki od koledža Ivy League, na sjeveru, ali Pilar nije spremna za takav korak, ne može zamisliti da bi mogla biti tako daleko od sestara. Nikad se ne zna, kaže on, situacija bi se mogla promijeniti, a neće ti škoditi da probaš, tek toliko da vidiš hoće li te primiti. Da, veli ona, ali prijave na natječaj koštaju, nema smisla bezrazložno trošiti novac. Ne brini se za novac, kaže joj on. Ja ću ti platiti. Budi bez brige.

Potkraj sljedećeg tjedna Pilar ima posla preko glave - ispunjava obrasce. Ne samo za državna sveučilišta na Floridi, nego i za Barnard, Vassar, Duke, Princeton, pa i za Brown. Ispunjava ih, piše obavezne eseje (koje on čita, ali ih ne ispravlja i ne mijenja, jer za to nema potrebe), a zatim se vraćaju životu kojim su živjeli prije nego što je počelo ludilo upisa. Krajem mjeseca Miles dobiva pismo od starog prijatelja iz New Yorka, jednog od onih iz ekipe *ludih dečki* s kojima se družio u gimnaziji. Bing Nathan jedini je s kojim se još dopisuje, jedini kojemu je svih godina svoga izbjeglištva davao sve svoje adrese. Isprva ga je zbunjivala vlastita spremnost da upravo Binga izdvoji od ostalih, ali je nakon šest-sedam mjeseci izbivanja iz kuće shvatio da se ne može sasvim odsjeći od svijeta, da mu treba barem jedna poveznica s negdašnjim životom. No nije da mu je Bing osobito blizak prijatelj. Zapravo mu je pomalo odbojan, katkad čak i

antipatičan, ali Bing se njemu divi, bogzna zašto, on u Bingovim očima ima status uzvišene osobe, a to znači da Bingu može vjerovati, da se u njega može pouzdati, da će ga izvještavati o svim promjenama na njujorškoj sceni. Milesu je to najvažnije od svega. Ta upravo mu je Bing javio da mu je umrla baka, da mu je otac slomio nogu, upravo mu je on ispričao da je Willa operirala oko. Milesov otac ima šezdeset dvije godine, Willa šezdeset, ni on ni ona neće živjeti dovijeka. Bing budno prati što se zbiva. Ako im se išta dogodi, smjesta će ga nazvati.

Bing mu javlja da sada stanuje u bruklinškoj četvrti Sunset Park. Kaže da je sredinom kolovoza zajedno s nekoliko frendova zaposjeo napuštenu kućicu u ulici nasuprot groblja Green-Wood i da od tada žive u njoj kao skvoteri. U kući, Bog bi ga znao zašto, još ima struje i grijanja. To se, naravno, svaki čas može promijeniti, no sad se očito nešto poremetilo pa im ni privatna ni državna tvrtka za opskrbu električnom energijom nisu došle isključiti te pogodnosti. Da, kaže, nesigurno je živjeti u toj kući, svako se jutro bude svjesni da im prijete hitno i prisilno iseljenje, no u gradu koji stenje pod pritiskom gospodarskih teškoća ukinuto je toliko radnih mjesta u državnoj službi da je šačica onih iz Sunset Parka promakla nadzoru gradskog radara — još nema policije ni ovršitelja koji bi ih došli izbaciti. Veli da ne zna bi li se Miles htio preseliti u New York, ali zna da je jedan od starih članova ekipe nedavno otišao iz grada i da postoji prazna soba u koju bi se, ako hoće, mogao useliti. Bivša se stanarka zvala Millie, pa mu se čini da bi zamijeniti Millie Milesom bio abecedno logičan potez. *Abecedno logičan*. To je još jedan primjer Bingove duhovitosti (što mu nikad nije bila jača strana), ali on od srca nudi tu sobu, pa je Milesu jasno da, opisujući druge ljude koji žive u kući (jedan muškarac i dvije žene, jedan pisac, jedan umjetnik, jedan diplomac - svi na pragu tridesete, svi siromašni, svi se bore za život, a svi daroviti i bistri), nastoji prikazati Sunset Park u što privlačnijem svjetlu. Na kraju kaže da su posljednje vijesti o Milesovom ocu dobre i da je Willa u rujnu otputovala u Englesku gdje će provesti akademsku godinu kao gostujuća profesorica na Sveučilištu u Exeteru. U kratkom postscriptumu dodaje: Razmisli o tome.

Miles se pita želi li se preseliti u New York. Je li konačno kucnuo čas da se sin razmetni ponizno vrati kući i počne živjeti čestitim

životom? Da je poziv došao prije šest mjeseci, vjerojatno ne bi oklijevao. Čak bi i prije mjesec dana bio došao u napast razmišljati o ponudi, ali sada to ne dolazi u obzir. Pilar mu je zavladała srcem, nepodnošljiva mu je i pomisao da bi mogao otići bez nje. Dok presavija Bingovo pismo i vraća ga u omotnicu, Miles potihom zahvaljuje prijatelju što mu je tako izravno, tako jasno prikazao situaciju. Sada mu nije ni do čega osim do Pilar, a kad kućne čas, to jest kad prođe još malo vremena i osvane njezin rodenadan, zaprosit će je. Nije siguran da će pristati, ali on je svakako kani zaprositi. To je njegov odgovor na Bingovo pismo. Pilar.

Nevolja je u tome što Pilar nije samo Pilar. Ona je član obitelji Sanchez, pa ako joj odnosi s Angelom trenutno i jesu malo napeti, ostala je bliska s Marijom i Teresom. Sve četiri sestre još oplakuju roditelje, zato joj je obitelj na prvom mjestu, premda se čvrsto vezala uza nj. Živi s njime od lipnja, a već je zaboravila da je bez oklijevanja napustila obiteljsko gnijezdo. Obuzima je nostalgija za starim danima; ne prođe ni tjedan da ih barem dvaput ne pode posjetiti. On se drži po strani, rijetko kada je prati, najmanje što može. Maria i Teresa pristojne su i bezazlene brbljavice, cure bez zamjerke, ali i dosadno društvo za više od jednog sata, a Angela, koja pak nije ni najmanje dosadna, ide mu na živce. Ne sviđa mu se kako ga gleda, kako ga mjerka onim čudnim poluprezirnim poluzavodničkim pogledom, kao da ne može vjerovati da ga je njezina mala sestra ulovila za se - ne zanima on nju (kako bi ikoga mogao zanimati prljavi kramar?), ona to čini iz principa, jer razum joj kaže da bi ga morala privlačiti ona, ljepotica kojoj je životni zadatak biti lijepom i osvajati muškarce. Šteta, ta Miles se još sjeća kako ju je podmićivao prošlog ljeta, sjeća se bezbrojnih ukradenih predmeta kojima ju je zasipao čitav tjedan, iz dana u dan, pa ako je za to i imao valjana razloga, ljuti ga njezina gramzljivost, njezina neutaživa žudnja za tim ružnim, glupim stvarima.

Dvadeset sedmog studenoga da je se od Pilar nagovoriti da ode k Sanchezovima na večeru za Dan zahvalnosti. Čini to protiv svoje volje, no želi je razveseliti, a zna da bi se, kad bi ostao sam u stanu, durio dok se ona ne vrati. Ispočetka sve ide prilično dobro, čudi ga kad shvati da zapravo uživa. Dok djevojke pripremaju jelo u kuhinji, on i Marijin dečko, dvadesettrogodišnji automehaničar Eddie, odlaze

u stražnje dvoriše paziti na maloga Carlosa. Ispostavi se da je Eddie veliki ljubitelj bejzbola, da je pročitao i proučio sve o tom sportu, pa na spomen nedavne smrti Herba Scorea počinju razgovarati o tragičnoj sudbini nekadašnjih poznatih bacača.

Počinju od Dennyja McLainea, igrača detroitskog kluba Tigers, posljednjeg čovjeka koji je odnio pobjedu u trideset utakmica, a vjerojatno i posljednjeg koji će to učiniti, najboljeg američkog bacača između 1965. i 1969, koji sije uništio karijeru postavši ovisnik o kocki i navikom da za najbliže prijatelje odabire kojekakve kriminalne tipove. Nestavši sa scene u dvadeset osmoj godini života, završio je u zatvoru zbog preprodaje droge, pronevjere i reketa, počeo se obžderavati i dotjerao do titanskih 150 kilograma, a devedesetih ponovno odležao šest godina zato što je iz mirovinskog fonda tvrtke u kojoj je radio ukrao dva i pol milijuna dolara.

Sam si je kriv, veli Eddie, zato mi ga nije žao. Al sjeti se Blassa. Što se, dovraga, s njime dogodilo?

Eddie misli na Stevea Blassa, koji je od sredine šezdesetih do sredine sedamdesetih igrao za klub Pittsburgh Pirates, stalno postizao dvoznamenkaste rezultate, bio glavni bacač na Svjetskom prvenstvu 1971, postigao najveće uspjehe u 1972-oj (19—8, 2.49 bodova po utakmici), da bi mu zatim, po završetku sezone, posljednjeg dana u godini, u avionskoj nesreći poginuo suigrač Roberto Clemente, budući član Dvorane slavnih, u trenutku dok je dopremao humanitarnu pomoć preživjelima u potresu u Nikaragvi. Sljedeće sezone Blass više nikoga nije mogao izbaciti iz igre. Nestalo je one njegove nekoć savršene samokontrole, nije više mogao izbaciti dva bacača zaredom - osamdeset četiri u osamdeset osam odigranih izmjena - i spao je na prosjek od 3-9 s 9.85 izgubljenih bodova po utakmici. Pokušao je ponovno sljedeće godine, ali je nakon jedne utakmice (bacao je u pet izmjena i nije uspio izbaciti sedam udaraca) zauvijek napustio bejzbol. Je li Clementeova smrt bila uzrokom iznadanne Blassove propasti? To zapravo nitko ne zna, no Eddie kaže da većina ljudi iz bejzbolskih krugova vjeruje kako je Blass patio od nečega što nazivaju „osjećajem krivnje preživjeloga” - toliko je volio Clementea da nakon njegove pogibije jednostavno više nije mogao živjeti.

Blass je barem imao sedam ili osam dobrih godina, kaže Miles. A sjeti se jadnoga Marka Fidrycha.

Ah, uzdahne Eddie, Mark „the Bird“ Fidrych. Zatim njih dvojice stanu hvaliti kratku i blistavu karijeru toga genijalca koji je, pojavivši se niotkuda, nekoliko čudesnih mjeseci baca zemlju u trans, tog dvadesetjednogodišnjaka, možda najsimpatičnijeg igrača bejzbola svih vremena. Nitko nikada prije nije vidio takvo čudo — bacača koji razgovara s loptom, koji klekne i poravna zemlju na bacačevu brdašcu, čije cijelo nemirno biće kao da elektriziraju neprestani udarci divlje, pomamne energije — ne toliko čovjek koliko *pervetuum mobile* u ljudskom obličju. Cijele jedne sezone bio je glavni: 19-9, 2.34 predana boda po utakmici, glavni bacač za momčad Američke lige na utakmici All-Star, najbolji mladi igrač godine. Nekoliko mjeseci poslije toga ozlijedio je hrskavicu u koljenu izvodeći gluposti tijekom pripremnog razdoblja, a zatim - još gore - početkom redovite sezone slomio rame. Izgubio je snagu u ruci i to mu je bio kraj - u tren oka je postao bivši.

Da, kaže Eddie, tužan slučaj, ali ne da se usporediti s onim što se dogodilo Donnieju Mooreu.

Ne, ne da se usporediti, složi se Miles.

Dovoljno je star da bi se sjetio te priče; još se sjeća zaprepaštenog izraza očevih očiju kad je, prije dvadeset godina, za doručkom, digao pogled s novina i objavio da je Moore mrtav. Donnieja Moorea, pričuvnog bacača kluba California Angels, bili su doveli da prekine seriju Boston Red Soxa u devetoj izmjeni pete utakmice, završnice prvenstva Američke lige 1986. Angelsi su vodili za jedan bod i bili nadomak osvajanja prvog naslova, ali je Moore s dva izbačena igrača i protivničkim trkačem na prvoj bazi izveo jedno od najgorih bacanja u povijesti sporta, tako da je udarac Bostona Dave Henderson izbacio loptu preko ruba igrališta i postigao *home run* koji je preokrenuo tok utakmice i doveo do poraza Angelsa. Moore se nikad nije oporavio od tog poniženja. Tri godine nakon lopte koja mu je izmijenila život i otjerala ga iz bejzbola, pritisnut novčanim i bračnim nevoljama, a možda već dokazano lud, upustio se u svađu sa suprugom na očigled troje djece. Izvukao je pištolj, ispalio tri metka u ženu, od kojih nijedan nije bio smrtonosan, a zatim okrenuo pištolj prema sebi i prosvirao si lubanju.

Eddie pogleda Milesa i odmahne glavom u nevjerici. Ne razumijem, veli. To nije ništa gore od onoga što je napravio Branca kad je pedeset prve bacio loptu Thompsonu. Ali Branca se nije ubio, jel istina? Sada su on i Thompson frendovi, putuju svijetom, zajedno potpisuju loptice, a kad god ih vidiš na fotkama, vidiš kako se smijulje jedan drugome, dva šašava starčića kojima se živo fućka za čitav svijet. Zašto Donnie Moore sad trune u grobu, umjesto da potpisuje lopte zajedno s Hendersonom?

Miles slegne ramenima. To je pitanje karaktera, veli. Ljudi su različiti, a kad dode do frke, svatko reagira na svoj način. Moore je prolupao, Branca nije.

Smiruje ga razgovor s Eduardom Martinezom na kasnopopodnevnoj svjetlosti toga četvrtka na Dan zahvalnosti, pa ako tema i jest pomalo mračna - priče o neuspjehu, razočaranju i smrti - bejzbol je svijet veći od života i zato sve u životu, dobro ili loše, tragično ili komično, spada u njegovo područje. Danas razgovaraju o slučajevima očaja i propalih snova, ali kad se opet sastanu (uz pretpostavku da hoće), cijelo će popodne moći ispuniti gomilama smiješnih anegdota, koje će ih toliko uveseljavati da će ih boljeti trbuh od smijeha. Ima dojam da je Eddie iskren, dobroćudan čovjek; ganulo ga je što je taj Marijin novi dečko odjenuo sako i kravatu za ovaj posjet Sanchezovima, što je svježije ošišan i što je zrak prožet mirisom kolonjske vode kojom se namirisao za ovu prigodu. Taj je mladić ugodno društvo, kao što je ugodna i dobrodošla činjenica da je tu, da su njemu, Milesu, priuštili muško društvo u ovom carstvu žena. Kad ih pozovu na večeru, Eddijeva nazočnost za stolom kao da neutralizira Angelino neprijateljstvo prema njemu, ili joj barem odvraća pozornost od njega i smanjuje broj izazovnih pogleda što mu ih obično upućuje. Sada je tu druga osoba koju valja gledati, drugi stranac kojega treba mjerhati i donositi sud o njemu, smatrati ga vrijednim ili nevrijednim njezine druge mlade sestre. Čini se da Eddie prolazi na tom ispitu, ali Milesa čudi što se Angela nije potrudila dovesti vlastitog momka — to vjerojatno znači da ga ni nema. Teresin je muž daleko, naravno, pa je Miles i očekivao da će ona biti bez muškog društva, ali zašto Angela nije pozvala nekog frajera da im se pridruži za večerom? Možda

Gospođica Lijepa ne voli muškarce, pomisli. Možda joj ih je posao u koktel baru Blue Devil posve ogadio.

Vodnik Lopez već deset mjeseci nije došao kući iz vojske, zato obrok počinje tihom molitvom za njegovu dobrobit. Nekoliko trenutaka poslije svi dižu pogled prema Teresi, koja obuzdava iznenadnu provalu suza. Pilar, koja sjedi pored nje, obgrli sestru oko ramena i poljubi je u obraz. Miles još jednom upre pogled u stolnjak odupirući se misli da bi se i sam morao obratiti Bogu. Bog nema nikakve veze s onim što se događa u Iraku, kaže u sebi. Bog nema veze ni sa čim. Tada zamisli Georgea Busha i Dicka Chenevja poredane uza zid u trenutku kad ih strijeljaju, pa se, za Pilarino dobro i dobro svih prisutnih, ponada da će Teresin muž imati sreće i vratiti se kući živ i zdrav.

Ima dojam da će položiti ovaj ispit, da mu Angela neće priuštiti neugodnosti. Već su pojeli glavno jelo, vrijeme je za desert, a on će, kad i to bude gotovo, pokazati dobru volju i ponuditi se da opere sude, učinit će to sam, bez ičije pomoći, a kad jednom opere i obriše brojne tanjure, čaše i pribor, kad oriba lonce i tave pa sve vrati u ormar, izaći će iz dnevnog boravka i pozvati Pilar, reći će im da je jako kasno, da sutradan ima posla, i onda će njih dvoje otići, sami, iskrast će se iz kuće i ukrcati se u auto prije nego što ih zaskoče pitanjima. Odličan plan, možda, ali Angela, dovršivši posljednji zalogaj pite od bundeve (danas nema kubanske hrane, sve je strogo američki, od velike punjene purice do umaka od brusnica, umaka od pečenke, mladog krumpira i tradicionalnog kolača), odloži vilicu, ukloni ubrus i ustane. Moram razgovarati s tobom, Miles, kaže. Idemo otraga, tamo možemo biti sami, okej? Jako je važno.

Nije važno. Nije ni najmanje važno, pomisli on. Vic je u tome da se Angela osjeća zanemarenom, to je sve. Uskoro će Božić, htjela bih da mi opet izideš ususret, kaže ona. Na što misliš?, upita je. Na darove, veli ona. Poput onih koje si mi ljetos donio. Nemoguće, kaže on, nezakonito je krasti, ne želim izgubiti posao.

Jednom si to već učinio, kaže ona. Zašto ne bi opet?

Ne mogu, ponovi on. Ne smijem riskirati.

E, baš si govno, Miles. Pa svi to rade. Čujem ja što se priča, znam što se događa. Ti kramarski poslovi, to ti je kao da udeš u robnu

kuću - klaviri, jedrilice, motocikli, nakit, gomila skupocjene robe. Radnici kradu čega god se domognu.

Ja ne.

Pa ne molim te da mi doneseš jedrilicu. I što će mi klavir, kad ne znam svirati? Ali lijepe sitnice, znaš na što mislim? Dobre stvarčice. Nešto što će me razveseliti.

Kucaš na kriva vrata, Angela.

E, baš si glup, Miles.

Reci što te muči. Imam dojam da mi hoćeš nešto reći, ali čujem same bezvezarije.

A jesi ti zaboravio koliko Pilar ima godina? Ne misliš valjda ozbiljno... Ma nemoj.

Ne bi se usudila. Pa sestra ti je.

Jedan poziv murji i nadrapao si, stari moj.

Ma daj. Pilar bi ti pljunula u lice. Nikad više ne bi s tobom ni riječ prozborila.

Razmisli o tim stvarčicama, Miles. O krasnim stvarčicama. O hrpama krasnih stvarčica. To ti je mnogo bolje nego razmišljati o ćuzi, ne?

U autu, na putu kući, Pilar ga pita o čemu je Angela htjela razgovarati, ali on joj izbjegava reći istinu, jer ne želi da shvati koliko prezira gaji prema toj sestri, koliko mu je odvratna. Promrmlja nešto o Božiću, o tajnom planu što su ga zajedno smislili, a koji se odnosi na cijelu obitelj, ali joj ne može kazati istinu jer ga je Angela natjerala da obeća kako će šutjeti do ponovnog upozorenja. Pilar je, čini se, zadovoljna tim odgovorom, smješka se na pomisao o svemu lijepome što ih čeka, pa već na pola puta prema kući prestaju razgovarati o Angeli - sada izmjenjuju dojmove o Eddieju. Pilar kaže da je Eddie *sladak*, da uopće nije ružan, ali se pita je li dovoljno dobar za Mariju, na što joj on ne odgovara. Pitanje je, misli Miles, je li Maria dovoljno dobra za Eddieja, ali ne želi povrijediti Pilar sumnjom u sestrinu inteligenciju. Umjesto toga, počne je desnom rukom gladiti po kosi i upita je što misli o knjizi koju joj je jutros dao, o *Dublincima*.

Sutradan odlazi na posao uvjeren da je Angelina prijetnja tek blef, opako glumatanje koje bi trebalo slomiti njegov otpor i natjerati ga na ponovnu krađu. Neće on nasjesti na tako glupu, prozirnu smicalicu,

ne, ni mrtav, i ništa joj neće donijeti, ma ni čačkalicu, ni rabljenu papirnatu salvetu, ni jedan jedini Pacov prdac.

U nedjelju popodne Pilar odlazi u posjet sestrama. On ostaje pripremati večeru (on kuha i nabavlja hranu), ni ovaj put mu se ne mili poći s njom. Vrativši se u šest, Pilar mu veli da ju je Angela zamolila da ga podsjeti na nagodbu. Kaže da ne može čekati dovijeka, dodaje Pilar ponavljajući sestrine riječi sa zbunjenim, upitnim izrazom u očima. Što to, zaboga, znači?, pita ga. Ništa, odvrti on i otresito odmahne glavom odbacujući novu Angelinu prijetnju. Ama baš ništa.

Još dva dana na poslu, još tri dana na poslu, još četiri dana na poslu, i onda, u petak kasno popodne, tek što je završio s posljednjom operacijom čišćenja, tek što je izašao iz prazne kuće i zaputio se prema autu prekoputa, spazi dva čovjeka oslonjena o prednja i stražnja vrata crvene Toyote, dva krupna tipa, jedan je Angloamerikanac a drugi Latinoamerikanac, dva mamlaza nalik na obrambene igrače ili na profesionalne bodibildere ili pak na izbacivače iz noćnih klubova, a ako su zbilja izbacivači, pomisli on, možda rade za tvrtku *Blue Devil*. Najmudrije bi mu bilo da se okrene i pobjegne, ali već je prekasno, već su vidjeli da im se približava, a pobjegne li, samo će si otežati situaciju, jer posve je sigurno da će ga na kraju dostići. Nije on malen rastom, ne boji se tučnjave. Visok je 1,88 m, težak 85 kilograma, a nakon godina rada na poslovima koji zahtijevaju više tjelesnog nego umnog napora, u odličnoj je formi - dobro je građen, mišićav, jak. No ne može se uspoređivati ni sa jednim od one dvojice koji ga vrebaju, a još k tome je sam, pa se može samo nadati da su došli razgovarati, a ne demonstrirati borilačke vještine.

Miles Heller?, upita *Anglo*.

Trebate nešto?, odvrti on.

Imamo poruku od Angele.

Zašto sama nije došla reći što hoće?

Jer je ne slušaš. Pa je pomislila da ćeš je možda bolje poslušati ako ti mi kažemo što hoće. U redu. Slušam.

Angela se rasrdila, počinje gubiti strpljenje. Kaže da imaš još tjedan dana, a ako joj se do tada ne javiš, dići će slušalicu i okrenuti onaj broj. Jel ti jasno?

Da, jest.

Jesi siguran?

Da, jesam.

Jesi siguran da si siguran? Jesam.

Dobro. Al tek toliko da ne zaboraviš, poklonit ću ti nešto. To će ti biti kao končić koji svežeš oko prsta kad hoćeš da te na nešto podsjeti. Znaš na što mislim?

Mislim da znam.

Bez upozorenja, tip krene prema njemu i mune ga šakom u trbuh. Gadan udarac, tako snažan i razoran da ga obori na tlo, istjera mu zrak iz pluća, a sa zrakom i sav sadržaj želuca, ručak, doručak, zaostale komadiće sinoćnje večere - sve što je trenutak prije bilo u njemu sada je vani. Dok leži na tlu i povraća hvatajući dah i stišćući trbuh od bola, ona dva mamlaza kreću prema autu, ostavljaju ga samog na cesti - ranjenu životinju oborenu jednim jedinim udarcem, čovjeka koji bi najradije da je mrtav.

Sat kasnije Pilar već sve zna. Blef nije bio blef, zato joj više ne smije tajiti istinu. Situacija je ozbiljna, ona mora znati o čemu je riječ. Doznajući cijelu istinu, Pilar se rasplače, ne može vjerovati da joj se sestra tako ponijela, da mu je prijetila zatvorom, da radi tih nekoliko ušljivih stvarčica hoće uništiti njezinu sreću, to nema smisla. Nije to zbog stvarčica, veli on. Stvarčice su samo izlika. Angela ga ne voli, od početka je protiv njega, a sestrina joj sreća ne znači ni koliko crno pod noktom, ako je on izvor te sreće. Nije mu jasno otkud tolika netrpeljivost, ali netrpeljivost postoji, zaista postoji, pa im ne preostaje drugo nego da je prihvate. Pilar veli da će uzeti auto, otići k sestrama i odalimiti Angelu po gubici. To i zaslužuje, kaže on, ali sad to ne možeš učiniti. Moraš pričekati da odem odavde.

Grozno, nezamislivo rješenje, ali jedino koje im preostaje. Miles mora pobjeći s Floride. Nema drugog izlaza. Mora nestati prije nego Angela digne slušalicu i nazove policiju, i ne smije se vratiti prije dvadeset trećeg svibnja ujutro, kad Pilar ude u osamnaestu. Dolazi u napast da je zaprosi, sad, ovdje, no previše se toga događa odjednom, oboje su utučeni i uzrujani, a on je ne želi požurivati i smućivati, ne želi pogoršavati već ionako složenu situaciju kad im ostaje tako malo vremena.

Kaže joj da mu prijatelj nudi sobu negdje u Brooklynu. da je joj adresu i obećava da će je nazivati svaki dan. Pilar će ostati u njegovom stanu jer ne dolazi u obzir da se vrati u obiteljsku kuću. Ispisuje ček kojim će unaprijed platiti šestomjesečni najam, prebacuje auto na njezino ime i vodi je na banku da joj pokaže kako će se služiti bankomatom. Na računu ima dvanaest tisuća dolara. Uzima tri tisuće za sebe, a njoj ostavlja preostalih devet. Tutne joj bankovnu karticu u ruku, zagrlji je i krene s njome na popodnevnu žegu. To je prvi put da ju je dodirnuo na javnom mjestu, svjesno, za inat.

U malu torbu utrpa dvije presvlake odjeće, fotoaparat i tri-četiri knjige. Sve ostalo ostavlja gdje je bilo, hoće je uvjeriti da će se vratiti. Sutradan rano ujutro već sjedi u autobusu za New York.

4

Dugo je to, dosadno putovanje, više od trideset sati vožnje, s dvanaestak prekida koji traju od deset minuta do dva sata, a na sjedalu pored njega izmjenjuju se crnkinja sipljiva daha, šmrkavi Indijac ili Pakistanac, jedra kašljucava osamdesetogodišnja bjelkinja i prehladeni njemački turist tako neodređena izgleda da je teško reći je li žena ili muškarac. On im se ne obraća, zario je nos u knjigu ili se pravi da spava, a na svakoj stanici siđe s autobusa i nazove Pilar.

U Jacksonvilleu, gdje autobus najduže stoji, pojede dva hamburgera i ispije veliku bocu vode - pažljivo žvače i guta jer mu je želudac još jako osjetljiv od udara koji ga je u petak oborio na tlo. Da, bol je jednako učinkovita kao i končić omotan oko prsta, a onaj je krupni tip kamene šake imao pravo kad je govorio da ga neće zaboraviti. Pojevši hamburger, zaputi se prema kiosku u kojemu prodaju sve, od bombona do kondoma. Kupi nekoliko novina i časopisa, zalihu dodatnog štiva za slučaj da se, za vrijeme duge vožnje koja mu predstoji, poželi odmoriti od knjiga. Dva i pol sata kasnije, dok se autobus približava Savanni u Georgiji, otvori New York Times, pa na drugoj stranici rubrike za kulturu, u kolumni o predstojećim događanjima i kretanjima poznatih osoba, ugleda malu majčinu fotografiju. Ništa neobično, prati ga to od najranijeg djetinjstva - ta majka mu je poznata glumica, normalno je da joj se lice često pojavljuje u tisku. Ipak, zaintrigira ga člančić iz kojega doznaje da mu se mati, koja je gotovo cijeli radni vijek provela na filmu i televiziji, nakon dugogodišnje stanke vraća na njujorške kazališne daske i da će se pojaviti u siječanjskoj premijeri. Drugim riječima, posve je moguće da je ona već u New Yorku gdje uvježbava ulogu, što znači da će mu, prvi put u bogzna koliko godina, u bogzna koliko dugih, tegobnih stoljeća, i majka i otac istovremeno biti u New Yorku, i to upravo u trenutku kad im se i sin tamo zatekne. Neobično, čudno, nepojmljivo. To da kako ne znači ništa, ama baš ništa, a ipak, zašto upravo sada, pita se, zašto je upravo sada odlučio vratiti se. Zato što to nije bio njegov izbor. Zato stoje o izboru odlučila velika šaka koja ga je oborila na tlo i otjerala s Floride u mjesto zvano Sunset Park. Puka igra slučaja, ništa drugo nego način na koji je kocka pala, na koji je iz crne metalne posude

izvučena srećka - još jedna slučajnost u svijetu slučajnosti i beskonačnog kaosa.

Prije pola života, kad mu je bilo četrnaest godina, šetao je s ocem, sam, bez Wille i Bobbyja, koji su toga dana bili negdje drugdje. U kasnoproljetno subotnje popodne šetali su West Villageom bez osobita cilja, sjeća se Miles, šetali tek toliko da šetaju, da budu na zraku, jer je vrijeme toga dana bilo osobito lijepo, te nakon šetnje od sat ili sat i pol sjeli na klupu na Trgu Abingdon. Ne sjeća se više zašto je oca počeo zapitkivati o majci. O tome, na primjer, kako su se i gdje upoznali, kad su se vjenčali, zašto nisu ostali u braku i tako dalje. Majku je viđao samo dvaput na godinu, a prilikom posljednjeg posjeta Kaliforniji pitao ju je to isto, ali ona nije htjela govoriti, ušutkala ga je s dvije kratke rečenice. Taj je brak od početka bio velika pogreška, kazala je. Tvoj je otac pošten čovjek, ali nismo bili jedno za drugo i čemu sada kopati po tome? Možda ga je baš taj odgovor potaknuo da ispituje oca u to subotnje popodne prije četrnaest godina na Trgu Abingdon. Nisu mu bili dovoljni majčini odgovori, nadao se da će otac biti prijemljiviji, spremniji za priču.

Prvi sam je put ugledao na pozornici, reče mu otac, kojega to pitanje nije uplašilo, a govorio je bez gorčine, ujednačeno neutralnim tonom, misleći zacijelo da mu je sin dovoljno star kako bi doznao istinu i da je sada, kad ga je upitao, zaslužio otvoren i iskren odgovor. Zanimljivo je, reče mu otac, da kazalište o kojemu je riječ nije daleko od mjesta na kojemu sada sjedimo - staro kazalište Circle Rep na Sedmoj aveniji. Bilo je to u listopadu 1978, a ona je glumila Kordeliju u *Kralju Learu*, dvadestčetverogodišnja glumica Mary Lee-Swann, što je prema mome mišljenju sjajno ime za glumicu. Dojmila me se snaga i utemeljenost njezinog tumačenja te uloge, nimalo nalik na svetačke, cerekave Kordelije kakve sam dotad gledao. *Sto će reći Kordelija? Voli i šuti.* Izgovorila je te riječi s oklijevanjem, kao da pita samu sebe, kao da otvara dušu gledateljima. Čudesno je bilo promatrati taj prizor, rekao je otac. Da ti srce pukne od tuge.

Da, otac je, izgleda, bio voljan govoriti, ali je priča koju mu je ispričao toga popodneva bila nejasna, vrlo nejasna i bilo ju je teško pratiti. Bilo je, dakako, zanimljivih pojedinosti, kojekakvih zgoda počevši od prve večeri kad je otac poslije predstave otišao na piće

sa svojim starim prijateljem redateljem i s još nekoliko članova glumačke ekipe među kojima je bila i Mary Lee-Swann. Otac je tada imao trideset dvije godine, nije bio oženjen i ni sa kim u vezi; tada je već bio nakladnik, glavni urednik u pet godina staroj nakladničkoj kući Heller Books koja je upravo bila počela stjecati ugled uvelike zahvaljujući uspjehu drugog romana Renza Michaelsona, *Kuća riječi*. Sinu je rekao da je privlačnost bila trenutna i obostrana. Imali su dodirnih točaka koje možda nitko ne bi očekivao, jer ona je bila djevojka iz zabačenog sela u središnjem dijelu države Maine, a on Njujorčanin rođen u veoma imućnoj obitelji. On bogat, a ona siromašna kao crkveni miš, kći poslovođe u željeznariji, a eto, ipak su se pogledavali preko stola u tom malom baru iza Trga Sheridan, on čovjek s dvije sveučilišne diplome, a ona s maturalskom svjedodžbom i povremenim angažmanom na Američkoj akademiji dramskih umjetnosti, konobarica između dvije uloge, djevojka bez trunke zanimanja za knjige, dok se on čitav život bavio nakladništvom, ali tko će proniknuti u tajnu žudnje, govorio je otac, tko naći opravdanje za nezvane misli što salijeću ljudski mozak? Upitao je sina razumije li. Dječak je kimnuo, ali zapravo nije razumio ni riječi.

Zasljepila me njezina darovitost, nastavi otac. Mislio sam da osoba koja na taj način zna odglumiti tu zahtjevnu, osjetljivu ulogu, mora imati više srca i više osjećaja od žena koje sam dotad poznavao. Ali hiniti takvu osobu i biti takvom osobom dvije su različite stvari, nije li tako? Bilo kako bilo, vjenčali su se 12. ožujka 1979, nepunih pet mjeseci nakon što su se upoznali. Pet mjeseci kasnije, brak se već počeo ljuljati. Otac ga nije htio gnjaviti nabranjem razmirica i nepodudarnosti, ta sve se svodilo na činjenicu da su se voljeli, ali se nisu slagali. Možeš li to shvatiti?, upitao ga je .

Ne, dječak to nikako nije mogao shvatiti. Bio je silno zbunjen, ali bojao se to priznati ocu, koji se pak iz petnih žila trudio postupati sa sinom kao s odraslom osobom. Bilo je još prerano za takvo što, dječaku je u to doba svijet odraslih bio nedokučiv, nije mogao shvatiti paradoksalnu činjenicu da ljubav i nesloga mogu supostojati u istoj mjeri. Mislio je da mora postojati jedno ili drugo, ljubav ili ne-ljubav, a ne ljubav i ne-ljubav u isti mah. Zastao je na trenutak da se sabere, a

zatim upitao jedino umjesno, jedino smisljeno pitanje: Zašto ste imali dijete ako se baš toliko niste voljeli?

Mislili smo da će nas dijete spasiti, reče otac. U svakom slučaju, odlučili smo napraviti dijete i nadati se da će neizbježna ljubav prema djetetu, sinu ili kćeri, raspršiti sve veći osjećaj razočaranja među nama. Nju je to u početku veselilo, bila je sretna, reče otac, oboje smo bili sretni, ali onda... Otac naglo zastane, svrne pogled kao da hoće kazati nešto drugo i najposlije reče: Nije bila spremna za majčinstvo. Bila je premlada. Nisam je smio gurnuti u to.

Dječak je shvaćao da ga otac nastoji poštediti. Ta nije mu mogao otvoreno reći da ga majka nije željela, zar ne? To bi bilo previše, bio bi to bolan, pretežak udarac, ali su očeva šutnja i suosjećajno izbjegavanje surovijih riječi djelovali kao priznanje da ga mati nije željela, da je njegovo rođenje bilo pogreška, da nema valjana razloga za njegov život na ovome svijetu.

Kada je to počelo?, pitao se. U kojem se trenutku njezina prvotna sreća pretvorila u sumnju, antipatiju, strah? Možda onda kad joj se tijelo počelo mijenjati, pomislio je, kad je njegovo prisustvo u njoj postalo očito vanjskom svijetu, kad je bilo prekasno zatvarati oči pred nabreklihom koja ju je otad određivala, da i ne govorimo panici zbog oteklih gležnjeva i sve šire stražnjice, zbog svih onih dodatnih kilograma koji su joj izobličili nekoć vitko zamamno tijelo. Zar samo to - puki napadaj taštine? Ili strah da će izgubiti tlo pod nogama jer će morati uzimati slobodne dane baš kad joj budu nudili bolje, zanimljivije uloge, da će joj to osujetiti napredak u najgorem mogućem trenutku i da se možda nikad više neće vratiti glumi? Tri mjeseca nakon njegova rođenja (2. srpnja 1980) otišla je na audiciju za glavnu ulogu u filmu *Nevini sanjar*, kojemu je redatelj trebao biti Douglas Flaherty. Dobila je ulogu, a tri mjeseca kasnije otputovala u Vancouver, u Kanadu, ostavivši nekog sina u New Yorku s ocem stalnom dadiljom Ednom Smythe, četrdesetšestogodišnjom Jamajkankom teškom devedeset kilograma, koja ga je njegovala (a kasnije i Bobbyja) sljedećih sedam godina. Ta ju je uloga lansirala u svijet filma i priskrbila joj novoga muža (redatelja Flahertyja) i nov život u Los Angelesu. Ne, odvratilo je otac kad ga je dječak zapitao, nije se borila za skrbništvo nad djetetom. Bila je skrhana, objasnio mu je navodeći njezine riječi: *Odreći se Milesa bila mi je najteža,*

nastrašnija odluka u životu, ali u tim okolnostima ništa drugo nisam mogla napraviti. Drugim riječima, otac mu je toga popodneva na Trgu Abingdon rekao da ih je obojicu odbacila. I tebe i mene, mali moj. Dala nam je nogu i to je bilo to.

No nije mi žao, brzo je dometnuo. Ne bavim se skrivenim mislima ni bolesnim prekapanjem po prošlosti. Brak s Mary-Lee nije uspio, ali to ne znači da ga mogu nazvati promašenim. Vrijeme je dokazalo da prava svrha tih dviju godina s njom nije bila izgradnja čvrstoga braka, svrha je bila napraviti sina, a budući da mi je taj sin jedino i najvažnije biće na svijetu, vrijedilo je podnijeti sva razočaranja - i ne samo da je vrijedilo, bilo je to apsolutno nužno. Je li ti to jasno?, upitao je. Jest, odvratio je dječak koji u tom trenutku nije sumnjao u očeve riječi. Otac se nasmiješio, obgrlio ga oko ramena, privukao ga k sebi i poljubio u tjeme. Ti si zjenica moga oka, rekao je. Nikad to nemoj zaboraviti.

Bilo je to prvi put da tako razgovaraju o majci. Otac je i prije i poslije toga pomagao Milesu rješavati praktične stvari, planirao kada će nazvati majku, kupovao mu avionske karte za Kaliforniju, podsjećao ga da joj pošalje čestitku za rođendan, smišljao kako će uskladiti dječakove školske praznike s majčinim glumačkim poslom. Ona je možda nestala iz očeva života, ali je, usprkos svim pogreškama i nedosljednostima, ostala prisutna u njegovome. On je, dakle, od samoga početka bio dječak s dvije majke. Imao je pravu majku Willu, koja ga nije rodila, i rođenu majku Mary-Lee, koja je igrala ulogu egzotične strankinje. Pojednosti iz ranog djetinjstva posve je zaboravio, no vrati li se u doba kad je imao pet ili šest godina, sjeća se kako je letio s jednog na drugi kraj zemlje hrleći k njoj, on, dječakić bez pratnje, mažen i pažen od stjuardesa i pilota; kako je prije polijetanja sjedao u kokpit, pio gazirana pića, što je rijetko kada smio kod kuće, a sjeća se i velike kuće na brijegu iznad Los Angelesa, vrta s kolibrićima, crvenim i grimiznim cvijećem, smrekama i mimozama i svježim noćima nakon toplih dana punih svjetlosti. Mati je tada bila veoma lijepa: krasna elegantna plavuša koju su katkad nazivali drugom Carroll Baker ili Tuesday Weld, ali darovitija od njih, inteligentnija pri odabiru uloga, a kako je on rastao a ona bivala sve svjesnija da više neće imati djece, počela ga je

nazivati svojim malim princom, najdražim anđelom, te dječaka koji je dotad bio zjenicom očeva oka promaknula u jabuku majčina srca.

Nikad, međutim, nije znala što bi mislila o njemu. Imala je, valjda, najbolje namjere, ali ga nije osobito poznavala, ne onako kako ga je poznavala Willa, zato je uz nju rijetko kada imao dojam da stoji na čvrstom tlu. Iz dana je u dan, iz sata u sat, znala mijenjati raspoloženje: iz oduševljenja u rastresenost, iz razigrane ljubaznosti u povučenost i razdražljivu šutnju. Naučio je biti na oprezu, pripremiti se za te nepredvidive promjene, uživati u dobrim trenucima dok su trajali, ali ne očekivati da će potrajati dugo. Kad joj je dolazio u posjet, obično je radila na nekoliko frontova, što je možda pridonosilo zabrinutosti koja se širila kućom. Telefon je počinjao zvoniti već ranim jutrom, tada je razgovarala s agentom, producentom, redateljem, kolegom glumcem, ili pak prihvaćala i odbijala intervjue, fotografiranje, pojavljivanje na televiziji, sudjelovanje u dodjeli ove ili one nagrade, da i ne spominjemo pitanja o tome kamo će te večeri poći na večeru, na koju će zabavu otići sljedeći tjedan, tko je što rekao o ovome ili onome. Uvijek je bilo mirnije kad joj je muž, Flaherty, bio kod kuće. On je znao ispravljati njezine nestašluke i držati pod nadzorom njezino noćno opijanje (jezik bi joj se često počeo zapletati kad je Flaherty izbivao zbog posla), a budući da je i sam imao dijete iz prošlog braka, kao očuh je imao više sluha za dječakove potrebe. Kći mu se zvala Margie, Maggie, tako nekako, pjegava djevojčica punašnih koljena, pa su se katkad zajedno igrali u vrtu, prskali jedno drugo crijevom za polijevanje ili pak priređivali čajanke glumeći prizore s Ludim Seširdžijom iz *Alice u zemlji čuda*. Koliko je tada imao godina? Šest? Sedam? Kad mu je bilo osam ili devet godina, Flaherty — Englez presađen na američko tlo, čovjek kojega bejzbol nije zanimao ni koliko crno pod noktom - pomučio se da ga odveze u Chavez Ravine na utakmicu između Dodgersa i Metsa, zavičajnog kluba za koji je navijao u dobru i zlu. Flaherty je bio duša od čovjeka, ali je, kad je Miles nakon šest mjeseci ponovno došao u Kaliforniju, bio nestao sa scene, a majka je proživljavala drugu rastavu braka. Novi joj je odabranik bio Simon Korngold, producent niskobudžetskih nezavisnih filmova, i on joj je — za divno čudo, uzmemo li u obzir njezin staž s dječakovim ocem i Flahertvijem - i dan-danas muž, nakon sedamnaest godina braka.

Kad je imao dvanaest godina, došla mu je u sobu i zamolila ga da se svuče. Htjela je vidjeti kako se *razvija*, tako je rekla, a on ju je nevoljko poslušao i svukao se do gola osjećajući da joj se ne može suprotstaviti. Bila mu je mati, na kraju krajeva, imala je pravo vidjeti sinovo tijelo, koliko god njemu bilo strašno i neugodno stajati pred njom gol golcat. Pogledala ga je na brzinu, od glave do pete, rekla mu da se okrene u krug, a zatim, uperivši pogled u genitalije, kazala: Obećavajuće, Miles, no dug je još put pred tobom.

Kad je zašao u trinaestu, nakon godine u kojoj je doživio burne promjene u tjelesnom i duševnom smislu, zamolila ga je da učini isto. U tom je trenutku sjedio pokraj bazena, a na sebi je imao samo kupaće gaćice pa je, premda uplašeniji i neodlučniji nego prethodne godine, ustao, spustio gaćice i dao joj da vidi stoje zanima. Nasmiješila se i rekla: Malac više i nije onako malen, jel istina? Cure, oprez! Vreba vas Miles Heller.

U četrnaestoj joj je glatko rekao ne. Imao je dojam da je pomalo razočarana, ali nije navaljivala. Odluka je tvoja, sinko, kazala je i izašla iz sobe.

U petnaestoj su mu ona i Korngold priredili urnebesnu kućnu zabavu s više od sto uzvanika. Premda je na njoj bilo mnogo poznatih lica, glumaca i glumica koje je poznavao iz filmova i s televizije, glasovitih, mahom dobrih glumaca, ljudi koji su ga često znali rasplakati ili nasmijati, nije mogao podnijeti galamu; bilo mu je zlo od tog klafranja pa se, nakon sat i pol silnog truda da glumi oduševljenje, iskrao u svoju sobu na katu i legao na krevet s knjigom u ruci, onom koju je upravo čitao, ne sjeća se naslova, ali se sjeća kako je pomislio da će ostatak večeri radije provesti uz njezina pisca nego među bučnom ruljom u prizemlju. Petnaestak minuta poslije toga u sobu uleti majka s pićem u ruci, srdita i nacvrckana. Sto te spopalo?, upita ga. Zar ne znaš da je dolje zabava, kako se usuđuješ otići usred veselice? Pa tu je taj i taj, i taj i taj, i taj i taj, otkud ti pravo da ih vrijeđaš, da zбриšeš u sobu čitati neku ušljivu *knjigu*? Pokušavao joj je objasniti da mu nije dobro, da ga boli glava, pa zar je važno što se povukao kad mu se ne da stajati i klafrati s gomilom odraslih? Isti si otac, reče ona očajničkim glasom. Pravi si pravcati mrgud, to si od njega naslijedio. Nekad si bio tako zabavan klinac, Miles. Sad si pravi davež. Njemu se iz nekog razloga riječ

davež učinila strašno smiješnom. Ili ga je možda toliko zabavljalo vidjeti majku kako stoji pred njim s čašom votke i tonika u ruci, vidjeti tu svoju zbunjenu, ljutitu majku koja ga vrijeđa djetinjim riječima kao što je *mrgud* i *davež*, da je odjednom prasnuo u smijeh. Sto je toliko smiješno?, upitala je. Ne znam, odvratio je, ne mogu si pomoći. Još jučer sam bio jabuka tvoga srca, a danas sam *davež*. Ako baš hoćeš znati, mislim da nisam ni jedno ni drugo. Izraz majčina lica u tom se divnom trenutku iz ljutnje prometne u veselje, učas iz crnoga prijeđe u bijelo, pa i ona prasne u smijeh. Jebemti, reče. Ponašam se baš kurvinski, ha?

Kad je imao sedamnaest godina, obećala mu je da će doći u New York na proslavu njegove mature, ali se nije pojavila. Zanimljivo, nije joj zamjerio. Ono što mu je nekoć bilo važno postalo je sasvim nevažno poslije Bobbyjeve smrti. Pretpostavljao je da je zaboravila. Zaborav nije grijeh - to je ljudska pogreška i gotovo. Ispričala mu se kad ju je vidio sljedeći put, sama je načela tu temu prije nego što je imao prilike progovoriti o njoj, a to ionako nikad ne bi učinio.

Odlasci u Kaliforniju bivali su sve rjeđi. U tri godine što ih je proveo na Sveučilištu Brown posjetio ju je samo dvaput. Bilo je ipak i drugih sastanaka, ručkova i večera u njujorškim restoranima, nekoliko dugih telefonskih razgovora (uvijek na njezin poticaj) i zajednički vikend u Providenceu, s Korngoldom, kojemu se, htio ne htio, mogao samo diviti zbog neupitne vjernosti koju joj je iskazivao cijelo desetljeće. Korngold ga je donekle podsjećao na oca. Ne izgledom, osjećajima ili ponašanjem, nego poslom kojim se bavio, to jest borbom koju je vodio praveći male, vrijedne filmove u svijetu mega-smeća, baš kao što se otac trudio objavljivati vrijedne knjige u svijetu prolazne isprazne površnosti. Majka je tada već bila dobrano zašla u četrdesete i činilo se da se u vlastitoj koži osjeća bolje nego u doba najveće ljepote; manje se bavila intrigama i bila je otvorenija. Toga vikenda u Providenceu upitala ga je je li razmislio što će raditi poslije mature. On joj reče da nije siguran. Ponekad čvrsto vjeruje da će biti liječnik, sutradan već razmišlja o fotografiji, a prekosutra odluči da će se posvetiti nastavničkom poslu. A ne pisanju i nakladništvu?, upita ona. Ne, mislim da ne, odvratila je. Volim čitati knjige, ali me nakladništvo ne zanima.

A onda je zbrisao. Majka nije imala veze s njegovom iznenadnom odlukom da pobjegne od kuće, ali je on, napustivši Willu i oca, napustio i nju. Dobro ili ne, tako je moralo biti. Ponekad lije sada posjetiti, ona će smjesta nazvati oca i reći mu gdje je, i tada će biti uzaludno sve za što se borio punih sedam godina. Pretvorio se u crnu ovcu. To je uloga koju si je sam nametnuo, pa će je nastaviti igrati i u New Yorku, i onda kad se vrati na kraj stada što ga je bio ostavio za sobom. Hoće li se usuditi poći u kazalište i pokucati na vrata majčine svlačionice? Hoće li se usuditi pozvoniti na vrata stana u Ulici Downing?

Moguće je, ali misli da neće, ili pak još ne može razmišljati o tome. Još se ne osjeća posve spremnim, ni nakon toliko godina. (crackora, abacus123, suton; CroWarez.org)

Na posljednjoj dionici puta, malo sjevernije od Washingtona, počinje snježiti. Bliži se zima, dolaze hladni dani i duge noći zima njegova djetinjstva, prošlost se naglo pretvara u budućnost. Sklapa oči, misli na Pilarino lice, rukama joj dodiruje odsutno tijelo, i tada, u mraku iza sklopljenih kapaka, ugleda sebe - crnu mrlju u svijetu sazdanom od snijega.

BING NATHAN DRUŠTVO

BING NATHAN

Ratnik je, buntovnik, šampion nezadovoljstva, militantni razobličitelj suvremenog života koji sanja o izgradnji nove stvarnosti na ruševinama propaloga svijeta. Za razliku od većine ljudi svoga soja, ne vjeruje u političko djelovanje. Ne pripada ni jednom pokretu ni stranci, nikad nije javno nastupao i ne želi biti vodom razjarenih uličnih horda što pale imovinu i svrgavaju vlade. Nastupa s čisto osobne pozicije, ali je siguran da će, bude li živio prema načelima što ih je sebi postavio, i drugi slijediti njegov primjer.

Kad govori o svijetu, misli na svoj svijet, na malo, ograničeno područje vlastitog života, a ne na cio svijet, koji je prevelik i odveć podijeljen da bi na nj mogao utjecati. Zato se usredotočuje na bliske, pojedinačne, gotovo nevidljive detalje svagdašnjih zbivanja. Odluke koje donosi nužno su male, ali malo nije uvijek nevažno i on svakodnevno nastoji držati se temeljnog pravila vlastitog nezadovoljstva: protiviti se postojećem stanju, opirati mu se na svim frontovima. Smatra da se - od vremena Vijetnamskog rata, koji je započeo gotovo dvadeset godina prije njegova rođenja - potrošio pojam zvan *Amerika*, da ta zemlja više ne funkcioniра kako treba, ali ako postoji nešto što i dalje ujedinjuje podijeljene mase te upokojene nacije, ako uopće ima jedinstva u američkom razmišljanju o bilo čemu, onda je to vjera u pojam napretka. On tvrdi da je ta vjera pogrešna, da je tehnološki razvoj prošlih desetljeća zapravo samo umanjio životne mogućnosti. U potrošačkoj kulturi proizašloj iz pohlepe korporacija željnih profita priroda biva sve tužnija, sve otudenija, sve lišenija značenja i sjedinjujuće svrhe. Možda se njegova pobuna svodi na sitnice, možda je to tek ogorčena gesta što čak i na kratke pruge postiže malo ili ništa, možda i nije osobito značajna, ali pridonosi podizanju njegova ljudskog dostojanstva, oplemenjuje ga u vlastitim očima. Čvrsto je uvjeren da je budućnost izgubljena, pa ako je u ovom trenutku važna jedino sadašnjost, onda to mora biti sadašnjost natopljena duhom prošlosti. To je razlogom što se kloni mobitela, računala i svega digitalnog - ne želi sudjelovati u novim tehnologijama. Vikende provodi sa šesteročlanom ekipom džezista svirajući bubnjeve - jer džez je mrtav, za nj se zanima još samo šačica sretnika. Prije tri godine otvorio je vlastitu radnju upravo

zato što se htio suprotstaviti novim tehnologijama. Ta radnja, koju je nazvao Bolnicom za potrgane stvari, nalazi se na Petoj aveniji u četvrti Park Slope. Stisla se između praonice rublja s jedne i prodavaonice retro odjeće s druge strane, malena je poput bankomata, a namijenjena je popravku predmeta iz davno prohujalih vremena: starih pisaćih strojeva, nalivpera, satova na navijanje, starinskih radioaparata, gramofona, igračkaka na navijanje, automata za prodaju bombona, guma za žvakanje i telefona s rotirajućim brojčanikom. Bingu nije važno što devedeset posto novca zaradi uokvirivanjem slika. To je radnja koja pruža jedinstvene i neprocjenjive usluge, a svaki put kad popravlja novopristigli oštećeni predmet izrađen prije pola stoljeća, čini to s upornošću i strašću generala u žaru bitke.

Opipljivost. Tu riječ najčešće rabi kad razgovara s prijateljima. Svijet je opipljiv, kaže on. Ljudi su opipljivi. Imaju tijelo, a budući da tijelo osjeća bol, obolijeva i umire, ljudski se život nije ni za dlaku promijenio od početka svijeta. Da, otkriće vatre dalo je čovjeku toplinu i stalo na kraj prehrani sirovim mesom; gradnja mostova omogućila mu je da suhih nogu prelazi rijeke i potoke; izum aviona pružio mu je priliku da prelijeće kontinente i oceane te doveo do novih pojava kao što je *jet lag* (tegobe izazvane promjenom vremenskih zona (op. prev.)) i mogućnost da gleda filmove u avionu, ali sam se čovjek nije izmijenio iako je promijenio svijet oko sebe. Životne činjenice uvijek su iste: živimo i umiremo. Rađamo se iz tijela žene, a preživimo li rođenje, majka nas mora hraniti i njegovati kako bismo i dalje živjeli, i sve što nam se događa od kolijevke do groba, svaki osjećaj koji nas obuzme, svaki napadaj gnjeva, svaki val pohote, svaka provala suza, svaki izljev smijeha, sve što ikad osjetimo u životu, sve su to osjećali svi koji su došli prije nas, bili mi špiljski ljudi ili astronauti, živjeli u pustinji Gobi ili na Arktiku. Sve je to shvatio u munjevitom, epifanijskom trenutku kad je imao šesnaest godina. Listajući ilustriranu knjigu o svicima s Mrtvog mora, jednog je popodneva naišao na fotografije predmeta pronađenih uz tekstove na pergamentu: savršeno očuvani tanjuri i pribor za jelo, košare od slame, lonci i vrčevi. Nekoliko ih je trenutaka pomno proučavao ne shvaćajući zašto mu se čine toliko zanimljivim, a zatim mu je sinulo. Ukrasne šare na tanjurima bile su iste kao one na tanjurima u izlogu

prodavaonice prekoputa njegova stana. Košare od slame bile su u vlas nalik košarama što ih milijuni Europljana danas koriste za kupovanje. Predmeti na fotografijama stari dvije tisuće godina izgledali su novi novcati, neobično moderni. To je otkriće promijenilo njegovo mišljenje o vremenu: ako je čovjek koji je prije dvije tisuće godina živio u zabačenom dijelu Rimskog Carstva mogao oblikovati kućanske predmete posve nalik današnjima, čime se onda um, srce i unutarnje biće toga čovjeka razlikuje od njegova uma, srca i unutarnjeg bića? To je priča koju on neumorno ponavlja prijateljima, to je njegov protuargument opće prihvaćenom vjerovanju da nove tehnologije mijenjaju ljudsku svijest. Mikroskopi i teleskopi omogućuju nam vidjeti znatno više nego prije, kaže on, ali mi još živimo u carstvu normalnog vida. Elektronske poruke brže su od klasične pošte, ali su ipak tek drugi oblik pisanja pisama. Nabraja im primjer za primjerom. Zna da ih izluđuje svojim teorijama i mišljenjima, da im dosađuje dozlaboga dugim govorancijama, no to su prema njegovom mišljenju važna pitanja, pa jednom kad počne, teško se može zaustaviti.

Bing je krupan, gojazan čovjek, mlohavi medo bujne smeđe brade, sa zlatnom naušnicom u lijevoj usnoj resici, nekoliko centimetara niži od metar i osamdeset, stokilaš kršna, gegava tijela. Danju obično nosi vrećaste crne traperice, žute čizme i kariranu radničku košulju. Donje rublje ne mijenja često. Kod jela glasno mljaska. U ljubavi nema sreće. Od svega čime se u životu bavi, bubnjanje mu pričinja najveći užitek. Bio je živo razigrano dijete, neukrotiv ratoborni galamdžija, a kad su mu roditelji za dvanaesti rođendan darovali bubnjeve u nadi da će njegovi rušilački porivi poprimiti nov oblik, slutnje su im se obistinile. Sedamnaest godina poslije toga, njegova se standardna baterija bubnjeva (doboši, prijelazi, indijaneri, bas-bubanj, čvrsto pričvršćene činele, fus-činele) toliko povećala da je brojila više od dvadesetak bubnjeva raznih oblika i veličina, glazbala iz cijeloga svijeta, među njima i razne udaraljke iz Azije i Afrike. Ovisno o glazbalu, svira štapićima, maljićima, ili pak rukama. Ormar u kojemu drži udaraljke prepun je dodatnih glazbala poput zvončića, gongova, rombusa, kastanjeta, čegrtaljki, cijevnih zvona i raznih udaraljkaških elemenata, no svirao je i lancima, oblucima, brusnim papirom i zvečkama. Bend u kojem svira zove se Mob Rule, tu on s

dečkima odradi prosječno dvije-tri gaže na mjesec, većinom u malim barovima i klubovima Brooklyna i donjeg Manhattana. Kad bi bend više zarađivao, rado bi se odrekao drugih poslova pa ostatak života proveo svirajući s njima po cijelome svijetu, ali s onim što zarade jedva pokrivaju troškove prostorije u kojoj vježbaju. Bing obožava sirovi ogoljeli zvuk i kreativnu buku što je stvaraju — zajebani funk — kako ponekad kaže - a nije da nemaju vjernih sljedbenika. No takvih je malo, ni približno koliko bi ih trebalo biti, zato jutro i popodneva provodi u Bolnici za potrgane stvari, uokviruje filmske plakate i krpa ono što je ostalo od uređaja proizvedenih u doba kad su mu djed i baka bili djeca.

Kad mu je prošlog ljeta Ellen Brice spomenula napuštenu kuću u Sunset Parku, učinilo mu se to dobrom prilikom da preispita vlastite stavove, da prestane sam napadati sustav i da se priključi djelovanju veće skupine ljudi. To je najhrabriji korak što ga je dosad učinio; ne zabrinjava ga protuzakonitost takvog djelovanja jer zna da ima pravo na nj. Ovo je vrijeme strašno za sve ljude, pa trošna drvena kuća koja stoji prazna u zapuštenom okolišu nije ništa drugo nego otvoren poziv vandalima i palikućama, rugoba što kao da vapi za provalnicima i lupežima, prijetnja dobrobiti cijele zajednice. Nasilnim useljenjem u tu kuću on i njegovi prijatelji štite cijelu ulicu, svima oko sebe čine život podnošljivijim. Sada je početak prosinca, a oni u njoj nezakonito stanuju već zamalo četiri mjeseca. On je neslužbeni voda grupe jer mu je prvome palo na pamet da se usele, jer je skupio vojnike te male vojske i jer se samo on razumije u stolariju, vodovodne i električne instalacije. Možda nije voljeni voda, ali je voda kojega svi podnose zato što svi znaju da bi pokus bez njega propao.

Ellen je prva koju je pozvao da mu se pridruži. Da nije bilo nje, nikad ne bi bio nogom stupio u Sunset Park i otkrio tu kuću, zato mu se činilo umjesnim dati joj pravo prvenstva. Poznaje je od ranog djetinjstva, iz doba kad su zajedno išli u osnovnu školu u Upper West Sideu, ali se otada godinama nisu viđali, sve dok prije sedam mjeseci nisu otkrili da oboje žive u Brooklynu i da su zapravo prilično bliski susjedi u Park Slopeu. Ellen je jednog dana bila došla u Bolnicu za potrgane stvari sa slikom koju je valjalo uokviriti, a on je — premda je u prvi mah nije prepoznao (zar je moguće prepoznati

dvadesetdevetogodišnju ženu koju si posljednji put vidio kad joj je bilo dvanaest godina?) - ispisujući joj ime na potvrdu, odmah shvatio da je to Ellen Brice koju je poznao kad je bio dječak. Neobična mala Ellen Brice, a sada odrasla žena, agentica za prodaju nekretnina u tvrtki na uglu Sedme avenije i Devete ulice, umjetnica u slobodno vrijeme kao što je on u slobodno vrijeme muzičar, premda on, za razliku od nje, ima nešto nalik na umjetničku karijeru. Toga ju je prvog popodneva u dućanu obasuo uobičajenim, ljubaznim, netaktičnim pitanjima i uskoro doznao da još nije udana, da su joj se roditelji odselili u neki priobalni grad u Sjevernoj Karolini, da joj je sestra trudna i očekuje blizance. Tada još nije imao djevojku, od dana kad će upoznati Millie Grant (istu onu Millie na čije će mjesto uskoro doći Miles Heller) dijelio ga je još mjesec i pol, pa je pozvao Ellen na piće. U to su doba i on i ona bili službeno slobodni, bez partnera.

Ništa se nije izrodilo iz tog pića kao ni iz večere na koju ju je pozvao tri dana kasnije, ali među njima ni u djetinjstvu nije bilo ničega, ni tada ni sada kad su odrasli. Oboje su bili slobodni, pa ako i nisu imali izgleda za ljubavnu vezu, nastavili su se povremeno viđati i počeli graditi skromno prijateljstvo. Bingu nije smetalo što joj se nije svidio koncert grupe Mob Rule (urnebesna kaotičnost njihove svirke nije za svakoga), a nije ga ni previše boljela glava što su mu se njezini crteži i slike činili nezanimljivim (minuciozne, tehnički dobro izvedene mrtve prirode i gradske vedute bez imalo duha i originalnosti, pomislio je). Bilo mu je važno što ga uživa slušati i što nikad ne odbija njegove pozive na druženje. Nešto je u njemu nailazilo na razumijevanje za osjećaj osamljenosti kojim je zračila, dirala ga je njezina tiha dobrotu i ranjivost koja joj se ogledala u očima, ali je, kako im je prijateljstvo napredovalo, ipak sve manje znao što bi mislio o njoj. Ellen nije bila neprivlačna. Imala je zgodno tijelo i ljupko lice, ali je zračila aurom tjeskobe i poraza, a on se pitao nisu li ona njezina prebljeda put i ravna kosa bez sjaja znak da je zaglibila u depresiju boraveći u podzemnim prostorima hotela Melankolija. Kad god bi se s njom sastao, davao je sve od sebe da je nasmije - katkad s uspjehom, katkad ne.

Početak ljeta, istog onog vrućeg dana kad se Pilar Sanchez u južnoj Floridi doselila k Milesu Helleru, na sjeveru je izbila kriza.

Istjecao je rok ugovora o zakupu zgrade u kojoj se nalazila Bolnica za potrgane stvari, pa je gazela tražio dvadeset postotno povišenje najma. Bing mu je objašnjavao da mu je to preskupo, da bi zbog tog dodatnog mjesečnog iznosa morao zatvoriti radnju, ali gad nije popuštao. Preostalo mu je tek da se iseli iz dotadašnjeg stana i nade nešto jeftinije. Ellen, koja je radila u Agenciji za prodaju nekretnina u Sedmoj aveniji, spomenula mu je bruklinšku četvrt Sunset Park. To je siromašniji, zapušteniji dio, rekla je, ali nije daleko od njegova trenutnog prebivališta, a najam je upola ili za trećinu manji nego u Park Slopeu. Te su nedjelje njih dvoje krenuli u istraživanje područja između Petnaeste i Šezdeset pete ulice u zapadnom Brooklynu, u široko, urbanistički zbrkano područje koje se proteže od Upper New York Baya do Devete avenije, a u kojemu obitava više od sto tisuća ljudi uključujući Meksikance, Dominikance, Poljake, Kineze, Jordance, Vijetnamce, američke bijelce, američke crnce i skupine kršćana iz indijskog Gudžarata. Skladišta, tvornice, napušteni obalni objekti s pogledom na Kip slobode, zatvoreni vojni terminal u kojemu je nekoć radilo deset tisuća ljudi, bazilika Gospe od stalne pomoći, motociklistički barovi, mjenjačnice, hispanoamerički restorani, treća po veličini njujorška Kineska četvrt i četristo sedamdeset osam jutara groblja Green-Wood na kojemu je pokopano šesto tisuća ljudi, uključujući Bossa Tweeda, Lolu Montez, Curriera i Ivesa, Henryja Warda Beechera, F. A. O. Schwarz, Lorenza da Ponte, Horacea Greeleya, Louisa Comforta Tiffanyja, Samuela F. B. Morse, Alberta Anastasia, Joeya Galloa i Franka Morgana - čarobnjaka iz *Čarobnjaka iz Oza*.

Ellen mu je toga dana pokazala šest-sedam lokacija od kojih mu se ni jedna nije svidjela, a zatim su, hodajući rubom groblja, slučajno skrenuli niz blok napuštenih zgrada između Getvrte i Pete avenije, te ugledali kuću, smiješnu malu drvenu jednokatnicu s natkrivenim prednjim trijemom, nalik na kolibu ukradenu s kakve farme u minnesotskoj preriji i slučajno bačenu u srce New Yorka. Stajala je između golog zemljišta na kojemu je, osim smeća, bila i olupina očerupanog automobila, stajala je, dakle, između toga zemljišta i željezne konstrukcije poluizgradene zgrade s mini-stanovima, gradnja koje bijaše obustavljena prije više od godine dana. Groblje je bilo odmah prekoputa, što je značilo da nije bilo zgrada duž druge

strane ulice, što je dodatno značilo da se napuštena kuća jedva vidjela, jer je bila u bloku u kojemu gotovo nitko nije stanovao. Upitao je Ellen zna li što o toj kući. Vlasnici su umrli, reče mu ona, a budući da im djeca nekoliko godina uzastopce nisu plaćala porez, kuća je sada u gradskom vlasništvu.

Mjesec dana kasnije, kad je odlučio učiniti nemoguće, staviti sve na kocku, useliti se u kuću za koju neće plaćati stanarinu i živjeti u njoj dok ga gradske vlasti ne nanjuše i najure, zaprepastio se shvativši da Ellen prihvaća njegovu ponudu. Pokušao ju je odgovoriti objašnjavajući joj kako bi to bilo teško i u kakve bi se nevolje mogli uvaliti, ali se ona branila govoreći kako njezino *da* znači *da*, pa zašto ju je onda pitao ako je htio da mu kaže *ne*~?

Jedne su večeri provalili u kuću i vidjeli da ima četiri spavaće sobe, tri male na prvom katu i jednu veću dolje, koja je dio stražnjeg aneksa. Kuća je bila u jadnom stanju, sve su površine bile prekrivene prašinom i Čadom, zid iza sudopera u kuhinji išaran vlažnim mrljama, linoleum raspucan, daske na podu oštećene, tavan pun miševa ili vjeverica što se naganjaju pod krovom, stolovi potrgani, stolci bez nogu, iz kutova na stropu njihale su se paukove mreže, ali je bilo zanimljivo vidjeti da nema ni jednog polupanog prozora, i premda je iz slavina, kad su ih otvorili, navrla smeđa tekućina koja je više nalikovala crnom čaju nego vodi, vodovodne su instalacije bile nedirnute. Površinska prljavština, reče Ellen. Neće tu biti puno posla. Tjedan-dva ribanja i moći će se useliti.

Sljedećih je nekoliko dana proveo tražeći ljude koji bi bili voljni useliti se u ostale dvije spavaće sobe, ali nitko iz benda nije bio zainteresiran pa je, nižući imena ostalih prijatelja i znanaca, shvatio da zamisao o skvotiranju u napuštenoj kući ne nailazi na onako širok odaziv kakvom se nadao. Ellen je tih dana slučajno razgovarala s Alice Bergstrom, svojom starom cimericom iz koledža, i doznala da Alici prijete izbacivanje iz stana, koji je već bio u podnajmu, u četvrti Morningside Heights. Alice je bila na poslijediplomskom studiju na Sveučilištu Columbia, bila je već daleko odmakla u izradi disertacije i nadala se da će je dovršiti za godinu dana, pa nije dolazilo u obzir da se preseli k dečku. To ne bi bilo moguće čak i da su željeli živjeti zajedno. Njegov je stan bio malen da nije mogao biti manji, garsonijera veličine poštanske marke u kojoj jednostavno nije bilo

mjesta za istovremeni rad dvoje ljudi. A oboje su morali raditi kod kuće. Jake Baum bio je pisac, do tog je trenutka pisao isključivo kratke priče (neke objavljene, većina ne), i jedva je preživljavao od plaće koju je zarađivao honorarnim poslom nastavnika na višoj školi u Queensu. Nije imao novca koji bi mogao posuditi Alici, nije joj mogao pomoći u traženju novog stana, a kako je i ona bila bez prebijene pare, nije znala kome bi se obratila. Imala je malu stipendiju koja joj nije bila dovoljna za život, pa je čak i uz honorarni posao u Američkom PEN centru, gdje je radila u okviru Programa za slobodu pisane riječi, tavorila hraneći se tjesteninom s maslacem, rižom i grahom, a povremeno sendvičima s jajem. Čuvši priču o prijateljičinu tužnom stanju, Ellen joj predloži da porazgovori s Bingom.

Sutradan navečer sastali su se u jednom bruklinškom baru i on je nakon deset minuta razgovora bio siguran da će im Alice biti dobrodošla pridošlica. Alice je bila visoka Skandinavka jakih kostiju, rodom iz Wisconsina, djevojka okrugla lica i snažnih ruku, ozbiljna a usto brza na jeziku, s naglašenim smislom za humor - rijetka kombinacija, pomislio je, sasvim sigurno dolazi u obzir. A sviđalo mu se i što je bila Ellenina prijateljica. Ellen se dokazala kao sjajna družica: iz razloga koje nikada neće razumjeti prihvatila je njegov ludi, donkihotovski pothvat kao da je njezin, ali je on i dalje bio zabrinut za nju, i dalje ga je uznemirivala ona duboka, neposustajuća tuga što kao da ju je pratila kamo god je išla, pa se razveselio kad je vidio koliko se opustila u Alicinu društvu, koliko je izgledala sretnija i živahnija dok su utroje sjedili i razgovarali u baru. Ponadao se da će joj boravak u kući sa starom prijateljicom biti dobar lijek.

Prije nego je sreo Alice Bergstrom, bio je već upoznao Millie Grant, ali mu je nakon te večeri u baru trebalo nekoliko tjedana da smogne hrabrosti i upita je bi li se uselila u četvrtu i posljednju sobu. Tada je već bio zaljubljen u nju, zaljubljen kao nikada do tada, ali se previše bojao pitati je, jer nije mogao podnijeti pomisao da bi ga mogla odbiti. Imao je dvadeset devet godina, a do trenutka kad je, posljednjeg dana proljeća, naletio na Millie nakon svirke u bruklinškom glazbenom baru *Barbes*, njegova je priča sa ženama bila priča o neuspjehu. U školskim je danima bio debeljko koji nije imao curu, šepRTLjavi naivko koji je tek u dvadesetoj izgubio nevinost,

džez bubnjar koji nikad nije pokupio nepoznatu curu iz kakvog noćnog kluba, blesavac koji je u trenucima očaja plaćao fuficama da mu puše, kreten gladan seksa koji je u mraku spavaće sobe drkao uz pornočasopise. Nije imao pojma o ženama. Imao je manje iskustva nego većina adolescenata. Sanjao je o ženama, trčao za njima, izjavljivao im ljubav, ali je uvijek, baš uvijek dobivao košaricu. A sada kad se sprema upustiti u najveći rizik svoga života, dok stoji na rubu bezakonja zbog useljenja u kuću u Sunset Parku, dok mu možda prijete opasnost da završi u zatvoru, sada se upušta u taj rizik zajedno s ekipom od dvije žene. Konačno je kucnuo njegov čas slave.

Zastoje Millie pala na njega? Nije mu baš jasno, ni u što ne može biti siguran kad je riječ o mutnim vodama privlačnosti i žudnje, ali pretpostavlja da to možda ima veze s kućom u Sunset Parku. Ne sa samom kućom, nego s namjerom da se useli u nju, s planom koji mu se motao po glavi kad ju je upoznao, i koji se od hira i nejasna razmišljanja već tada pretvarao u konkretnu odluku. Te je večeri valjda gorio od te zamisli, odašiljao kišu mentalnih iskrica koje su ga okruživale poput magnetskog polja i nabijale zrak novom, živototvornom energijom, neodoljivom snagom, da tako kažemo, i činile ga možda privlačnijim i poželjnijim nego inače, što je zacijelo bilo razlogom da ju je privukao. Nije bila lijepa, nije se uklapala u uobičajena mjerila kojima određujemo ljepotu (preoštar nos, malko škiljavo lijevo oko, pretanke usnice), ali je imala divnu grivu čvrste crvene kose i gipko, privlačno tijelo. Te su večeri završili u krevetu, a kad je shvatio da je ne odbija njegov dlakavi, pretili *corpus horrendus*, sutradan ju je pozvao na večeru, pa su opet završili u krevetu. Millie Grant, dvadesetsedmogodišnja honorarna plesačica, honorarna hostesa, rođena i odgojena u Wheatonu, u Illinoisu, djevojka s četiri sitne tetovaže i s prstenom u pupku, zagovornica brojnih teorija zavjere (od Kennedyjeva ubojstva do napada na gradski vodovod 11. rujna), ljubiteljica bučne glazbe, nezaustavljiva brbljavica, vegetarijanka, borac za prava životinja, živahna, napeta kao struna, cura prijekne ćudi i štektava smijeha - činilo mu se da je to osoba s kojom bi trebao dugo ostati u vezi. No nije ostao s njom. Ne zna stoje zapravo pošlo po zlu, ali se ona, nakon dva i pol mjeseca zajedničkog života u napuštenoj kući, jednog jutra probudila i izjavila

da odlazi u San Francisco, gdje će se postati članicom nove plesne skupine. Rekla je da je u proljeće bila na audiciji, da je bila prva ispod crte, ali je sada pozivaju zato što je jedna od stalnih plesačica zatrudnjela i otišla. Sorry, Bing. Bilo je lijepo dok je trajalo i tako dalje, no ovu sam priliku dugo čekala i bila bih luda da je ne iskoristim. Nije znao bi li joj vjerovao ili ne, je li taj *San Francisco* samo način da mu kaže *doviđenja* ili doista odlazi. Sada kad je otišla, pita se je li joj bio dovoljno dobar u krevetu, je li uspio zadovoljiti njezinu seksualnost. Ili obrnuto, nije li joj se učinilo da ga previše zanima seks, nisu li je naposljetku odbile one njegove prljave brbljarije o bizarnim načinima parenja što ih se nagledao u pornićima. To nikad neće znati. Nije mu se javila od onog jutra kad je otišla, a on i ne očekuje da će mu se ikad više javiti.

Dva dana poslije Milliena odlaska napisao je pismo Milesu Helleru. Možda je malo pretjerao kad mu je rekao da ih je u kući četvero a ne troje, ali mu se broj četiri nekako činio boljim od broja tri, a nije htio da Miles pomisli kako se njegova velika anarhistička pobuna svela na njegovu malenkost i dvije žene. Četvrta osoba na koju je pritom mislio bio je pisac Jake Baum, ali Jake nije stalni član njihova kućanstva, premda jednom ili dvaput na tjedan posjećuje Alice. Sumnja da će to Milesu smetati, no bude li ga smetalo, lako će smisliti kakvu sitnu laž kojom će razjasniti nedosljednost.

Voli on Milesu Hellera, ali misli da je Miles šašav, zato mu je drago što će konačno prestati glumiti osamljenog kauboja. Kada je prije sedam godina primio prvo od pedeset dva Milesova pisma, bez oklijevanja je nazvao Morrisu Hellera i rekao mu da mu sin nije mrtav, čega su se svi bojali, nego da u jednom čikaškom restoranu na South Sideu radi kao kuhar za brzu pripremu jela po posebnoj narudžbi. Miles je tada već više od šest mjeseci izbivao iz kuće. Kad je nestao, Morris i Willa su pozvali Binga k sebi i pitali ga zna li što mu se moglo dogoditi. Nikad neće zaboraviti kako se Willa rasplakala, a neće zaboraviti ni tjeskoban izraz Morrisova lica. Toga popodneva nije znao što bi im rekao, ali im je obećao da će im se smjesta javiti bude li čuo što o Milesu. Otada ih naziva već punih sedam godina - javio im se pedeset dva puta - nakon svakog Milesova pisma. Žao mu je što Morris i Willa nisu sjeli na avion i odletjeli barem u jedno od nekoliko mjesta u kojima je Miles nakratko

boravio - ne nužno da ga odvuku natrag, nego da ga vide i natjeraju da im kaže zašto je pobjegao. No Morris kaže da se tu ništa ne može. Sve dok mladić odbija vratiti se kući, ne preostaje im ništa drugo nego čekati i nadati se da će se naposljetku predomisлити. Bingu je drago što mu Morris Heller i Willa Park nisu roditelji. Dobri su to ljudi, o tom nema zбора, ali su tvrdoglavi i šašavi baš kao i Miles.

ALICE BERGSTROM

Nitko ih ne nadzire. Nikome nije stalo što je nekoć prazna kuća sada nastanjena. Uselili su se.

Kad je prošlog ljeta skupila hrabrost i odlučila udružiti snage s Bingom i Ellen, zamišljala je da će morati živjeti u tami, šuljati se kroz stražnja vrata kad ne bude nikoga na vidiku, skrivati se iza crnih zaslona na prozorima kroz koje ne prodire ni tračak svjetlosti, da će uvijek strahovati, uvijek se osvrutati za sobom, uvijek iščekivati neko zlo. Svjesno je prihvatila takve uvjete jer je bila očajna i jer joj se činilo da nema izbora. Ostala je bez stana. I kako sad da unajmi drugi, kad ga nema čime platiti? Bilo bi joj lakše da joj roditelji mogu pomoći, ali oni jedva spajaju kraj s krajem, žive od socijalne pomoći, izrezuju kupone iz novina vrebajući sniženja, rasprodaje, sve čime bi barem malo skresali mjesečne troškove. Očekivala je da će biti šugavo, da će život u toj ruševnoj kući biti jadan i pun straha, ali prevarila se, u mnogočemu se prevarila, jer iako Bing ponekad zna biti nemoguć, iako lupa šakom po stolu koreći ih zbog svega i svačega, iako srče juhu i mljaska i pušta da mu mrvice padaju u bradu, pogrešno je prosudila njegovu pamet, nije shvatila da je smislio vrlo mudar plan. Nema skrivanja, rekao je. Kad bi se ponašali kao da ne stanuju u toj kući, susjedi bi posumnjali da su uljezi. Moraju izlaziti na svjetlost dana, moraju hodati visoko uzdignute glave i pretvarati se da su zakoniti vlasnici kuće koju su od grada kupili u bescjenje, da, da, po sablažnjivo niskoj cijeni, jer su time vlastima uštedjeli troškove rušenja. Bing je imao pravo. Bila je to naoko uvjerljiva priča i ljudi su je prihvatili. Nakon što su se prošlog kolovoza uselili u kuću, uslijedilo je kratko razdoblje kad su radoznalci motrili njihovo kretanje, ali i to je brzo prošlo, pa se sada taj neveliki, slabo naseljeni blok kuća priučio na njihovo prisustvo. Nitko ih ne vreba i nikoga nije briga. Stara kuća Donohue najzad je prodana, sunce i dalje izlazi i zalazi, a život teče dalje kao da se ništa nije dogodilo.

U prvih nekoliko tjedana davali su sve od sebe kako bi prostorije učinili podesnim za stanovanje: revno su jurišali na sve oblike gljivica i truleži, svakog su se posla laćali kao da je najvažniji na svijetu i tako taj ogavni svinjac malo-pomalo pretvorili u nešto što bismo,

dobronamjerno, mogli nazvati zgodnom kućicom. Daleko od toga da im je život udoban, svakodnevno ih pogađaju kojekakve nedaće, a sada kad je zahladilo, ledeni im vjetar propuhuje kroz tisuće pukotina u zidovima i udubine oko vrata i prozora, pa već izjutra moraju navlačiti debele džempere i obuvati tri para čarapa. No Alice se ne žali. U protekla četiri mjeseca nije morala plaćati najamninu i režije, čime je uštedjela gotovo tristo pedeset dolara, zato sada, prvi put nakon dugo vremena, lako diše, nema osjećaj da će joj se pluća rasprsnuti pod teretom briga. Posao na disertaciji lijepo napreduje, sad mu već nazire kraj i zna da će imati snage dovršiti ga. Prozor njezine sobe gleda na groblje; dok piše za malim radnim stolom smještenim tik pod tim prozorom, često se zagleda u mir i spokoj prostranog, brežuljkastog grinvudskog tla u kojemu počiva više od pola milijuna pokojnika, što je otprilike broj stanovnika Milwaukeeja, grada u kojemu se rodila i u kojemu još živi veći dio njezine obitelji. Tada joj bude čudno, čudno i tjeskobno što joj u zemlji pred prozorom leži isto onoliko mrtvih koliko je živih u gradu u kojemu je došla na svijet.

Nije joj žao što je Millie otišla. Bing je, naravno, u šoku, još je ošamućen što ga je djevojka tako naglo napustila, no Alice ima dojam da će im svima biti bolje bez te svadljive, crvenokose gundalice i bezočne podrugljivice, cure koja je za sobom ostavljala neoprane tanjure i puštala da joj radio trešti, a svojim primjedbama na račun crteža i slikarija umalo dotukla sirotu osjetljivu Ellen. Sutra ili preksutra pridružiti će im se novi stanar, čovjek imenom Miles Heller. Bing kaže da je Miles bez daljnijega najpametniji i najzanimljiviji čovjek kojega je u životu sreo. Upoznali su se, veli, dok su bili tinejdžeri, još u prvim razredima gimnazije, dovoljno davno bi stekao mišljenje o njemu. No Bing često pretjeruje, sklon je hiperbolama, a vrijeme će pokazati je li Senor Heller zaslužio tako moćnu reklamu.

Subota je, siva subota početkom prosinca, a ona je sama u kući. Bing je prije sat vremena otišao na probu s bendom, Ellen provodi dan sa sestrom i malim blizancima na Upper West Sideu, a Jake je u Montclairu, u New Jerseyu, u posjetu bratu i šogorici, koji su upravo dobili dijete. Posvuda se rađaju dječica, na svakoj točki kugle zemaljske žene dahću, previjaju se i izbacuju nove bataljune

novorođenčadi, daju svoj doprinos produženju ljudske vrste, a ona se nada da će u ne tako dalekoj budućnosti testirati vlastitu maternicu ne bi li vidjela može li i ona što pridonijeti. Ostaje joj samo da izabere pravoga oca. Gotovo je pune dvije godine vjerovala da je to Jake Baum, ali sada počinje dvojiti, čini joj se da se među njima nešto ruši, da male dnevne erozije počinju polako podrivati njihov komadić tla, a nastavi li se situacija pogoršavati, ubrzo će voda odnijeti cijeli obalni dio, cijela će sela završiti pod vodom. To joj prije šest mjeseci ne bi bilo palo na pamet, ali sada se pita ima li snage nastaviti tu vezu. Jake nikad nije bio osobito otvoren, ali je imao određenu dozu blagosti kojoj se ona divila, imao je ironičan pogled na svijet koji ju je bodrio i navodio je na pomisao da su stvoreni jedno za drugo, srodne duše. A sada se otuđuje od nje. Kao da je ljut i potišten, njegove su nekoć duhovite doskočice poprimile oštricu ciničnosti, i nikad mu, reklo bi se, nije dosta ocrnjivanja vlastitih studenata i kolega na poslu. Koledž La Guardia prekrstio je u Školu gluposti i sranja i u Institut za naprednu retardaciju. Nije joj drago kad ga čuje da tako govori. Studenti su mu većinom siromašni doseljenici radničkog podrijetla, koji se školuju uz rad na najneuglednijim poslovima, što nikad nije lako, ona to prokleta dobro zna, pa tko je on da im se podruguje što se žele obrazovati? Situacija je manje-više ista i s njegovim pisanjem. Pun je zajedljivih primjedbi kad mu odbiju tekst, s gorkim prezirom govori o književnom svijetu, srdi se na svakog urednika koji ne prepoznaje njegovu darovitost. Alice vjeruje da Jake ima dara, da napreduje, ali joj se čini da to i nije bogzna kakav dar pa i ne očekuje od njega bogzna kakav uspjeh u budućnosti. Možda je to dio problema. Možda on osjeća da Alice nema dovoljno vjere u nj, jer nikada, unatoč svim njezinim ohrabrujućim riječima, unatoč svim dugim razgovorima u kojima mu je nabrajala primjere početnih napora ovog ili onog važnog pisca, nikada nije uzeo k srcu te njezine riječi. Ne zamjera mu stoje frustriran, ali zar da provede ostatak života s frustriranim čovjekom koji u vlastitim očima sve brže postaje gubitnikom?

Ipak, ne smije pretjerivati. Nerijetko je ljubazan prema njoj i nijednom joj nije dao naslutiti da ga je zamorila njihova veza, nikad nije natuknuo da bi morali prekinuti. Naposljetku, još je mlad, nema

još ni trideset jednu, što za romanopisca doista nisu neke godine, a budu li mu priče bivale sve bolje, moguće je da će se dogoditi nešto dobro, da će uslijediti ovakav ili onakav uspjeh, da će ga taj obrat udobrovoljiti. Može ona podnijeti njegova razočaranja ako baš mora, nije problem u tome, može se pomiriti s koječim dok osjeća da je čvrsto vezan za nju, no ona upravo to više ne osjeća, pa iako se čini da je zadovoljan što se uz nju oslobađa starih boljki, posljedica starih ljubavi, sve je sigurnija, ne, *sigurna* je zacijelo prejaka riječ, sve je spremnija vjerovati da ju je prestao voljeti. Nikad joj to nije rekao, ali u posljednjih nekoliko mjeseci počeo ju je drukčije gledati, bez osobita zanimanja, tupo, neusredotočeno, kao da gleda žlicu, krpu za pranje poda ili zrnce prašine. Seks im je bio traljav i prije nego što su se doselili u Sunset Park, a sada je rijetko kada i dotakne kad ostanu sami. U tome je bit problema, tu sve počinje i završava. Ona zbog toga krivi sebe, vjeruje da je greška isključivo u njoj. Uvijek je bila krupna, čak je i kao školarka bila krupnija od ostalih djevojčica - viša, šira, snažnija, atletske građe, ali nikad punašna, nikad debela za svoju visinu, samo krupna. Kad je prije dvije i pol godine upoznala Jakea, bila je visoka metar sedamdeset sedam, a teška sedamdeset dva kilograma. Sada pak uz istu visinu teži sedamdeset sedam kilograma. Upravo je tih dodatnih pet kila ono što razlikuje snažnu, korpulentnu ženu od mastodonta. Na dijete je otkako su se doselili u Sunset Park, ali koliko god ograničavala unos kalorija, ne može izgubiti više od jedne i pol do dvije kile, a i to uvijek dobije natrag za ciglih dan-dva. Sada joj je odvratniji pogled na vlastito tijelo, nema više hrabrosti pogledati se u zrcalu. Debela sam, kaže Jakeu. I stalno to ponavlja - debela sam, debela sam - ne može prestati izgovarati te riječi, a ako je njoj odvratniji pogled na vlastito tijelo, kako li je tek njemu kad se ona svuče i legne s njim u krevet. (crackora, abacus123, suton; CroWarez.org)

Danja svjetlost se gasi; dok ustaje iz kreveta da upali lampu, Alice sama sebi kaže da ne smije plakati, da samo slabići i budale sažalijevaju sami sebe, a ona to ne smije jer nije ni slabić ni budala i jer zna da ljubav nije samo pitanje tijela, obujma, oblika i težine, pa neka Jake ide dovraga ako se ne može pomiriti sa svojom malo krupnijom djevojkom koja se neprestano trapi glađu. Trenutak kasnije, Alice sjeda za radni stol. Uključuje laptop i sljedećih se pola

sata posvećuje poslu, prečitava i ispravlja najnovije ulomke svoje disertacije - ono što je jutros napisala.

Tema joj je Amerika poslije Drugog svjetskog rata, ispitivanje odnosa i sukoba između muškaraca i žena onako kako ih prikazuju knjige i filmovi, uglavnom popularni krimići i komercijalni holivudski filmovi između 1945. i 1947. godine. To je možda široko područje za akademsko istraživanje, no ne može zamisliti da bi nekoliko godina života posvetila uspoređivanju Popeove i Byronove metrike (o tome piše jedna njezina prijateljica) ili pak analizi metafora iz Melvilleovog ratnog pjesništva (time joj se bavi druga prijateljica). Htjela je uzeti nešto značajnije, životnije, nešto što će je osobno intrigirati; zna da je tu temu uzela zbog svojih djeda i bake, prastričeva i prateta, ta oni su sudjelovali u ratu, proživjeli ga, njih je rat zauvijek izmijenio. Teza joj je da su tradicionalna pravila ponašanja između muškarca i žene uništena kako na bojnopolju tako i na domaćoj fronti, te da je poslije završetka rata trebalo ponovno izmisliti američki način života. Ograničila se na nekoliko tekstova i filmova, na one koji joj se čine najznakovitijim, koji najjasnije, najsnažnije otkrivaju duh vremena, pa je već napisala poglavlje o *Klimatiziranoj noćnoj mori* Henryja Millera, o brutalnoj mizoginiji u krimiću *Ja, porota* Mickeya Spillanea, o dihotomiji djevica-kurva u film noiru *Iz prošlosti* Jacquesa Tourneura, a usto je podrobno analizirala američku uspješnicu, antifeministički traktat *Moderna Žena: Izgubljeni spol*. Sada se sprema početi pisati o filmu Williama Wylera iz 1946, *Najbolje godine našeg života*, djela od središnje važnosti za njezinu radnju, koje ona smatra nacionalnim epom toga doba u američkoj povijesti. To je priča o trojici muškaraca dotučenih ratom i o teškoćama s kojima se susreću nakon povratka u obitelj - priča koju su u to vrijeme proživljavali milijuni ljudi.

Cijela je zemlja gledala taj film nagrađen Akademijinom nagradom za najbolji film, najboljeg redatelja, najboljeg glavnog glumca, najboljeg sporednog glumca, najboljeg montažera, najbolju originalnu glazbu i najbolji scenarij, no dok je većina kritičara bila oduševljena (*jedan od naših dosad najljepših i najinspirativnijih prikaza unutarne snage čovjeka*, pisao je Bosley Crowther u *New York Timesu*), drugih se taj film nije toliko dojmio. Manny Farber ga je iskritizirao nazvavši ga *taljigama punim liberalne sentimentalnosti*,

a James Agee ga je u dvodijelnoj recenziji objavljenoj u časopisu *Nation* kudio i hvalio govoreći da *ide na živce zbog banalnosti i plahosti*, te u zaključku kazao: *A ipak su moje simpatije i divljenje prema tome filmu stotinu puta veće od nesklonosti ili razočaranja njime*. Alice se slaže da film ima mana, da je često preblag i sentimentaln, ali misli da ipak ima više dobrih nego loših strana. Gluma je snažna od početka do kraja, scenarij je pun nezaboravnih rečenica (*Lani je geslo glasilo „ubij Japance“, a ove godine glasi „zaradi lovu“; Mislim da bi tebe trebalo proizvoditi u milijunima primjeraka; Bavim se skupljanjem smeća, poslom za koji sam - prema mišljenju mnogih - kvalificiran obrazovanjem i temperamentom*), a filmska fotografija Gregga Tolanda iznimno dobra. Alice poseže za *Filmskom enciklopedijom* Ephraima Katza i čita rečenicu iz Wylerova uvoda: *Revolucionarna dubinska oštrina, koju je Toland doveo do savršenstva, pomogla je Wyleru razraditi specifičan stil: stil dugih kadrova u kojemu se likovi kroz čitavu scenu pojavljuju u istom snimku, tako da ne mora snimati svakoga glumca pojedinačno, jer bi to narušavalo odnose među likovima*. Dva ulomka dalje, na kraju kratkog opisa *Najboljih godina našeg života*, Wyler kaže da u filmu ima *nekoliko najsloženijih kompozicija u povijesti celuloidne vrpce*. A što je još važnije, barem kad je riječ o Alicinoj disertaciji, priča se usredotočuje upravo na one elemente muško-ženskih sukoba koji nju najviše zanimaju. Muškarci više ne znaju kako bi se ponašali prema vlastitim ženama i djevojkama. Izgubili su želju i ljubav za obiteljskim životom. Nakon nekoliko godina razdvojenosti, ratovanja, klanja i mučnih nastojanja da se othrvaju užasima i opasnostima rata, odsječeni su od svoje građanske prošlosti, onespoblijeni, uhvaćeni u zamku košmarnih ponavljanja ratnih iskustava, a žene koje su ostavili za sobom postale su im strane. To je prizor kojim film počinje. Nastupio je mir, ali što će se sada događati, za Boga miloga?

Alice ima mali televizor i DVD uređaj. Nije priključena na kabelsku mrežu, što znači da nema sve programe, ali može gledati filmove pa sada, kad se sprema početi pisati poglavlje o *Najboljim godinama našeg života*, misli da bi ga morala još jednom odgledati, odvrtni ga posljednji put prije nego prione na posao. Smračilo se, Alice sjeda na krevet i gasi lampu, želi ga proučiti u potpunoj tami.

Dakako da dobro pozna taj film. Nakon četiri-pet gledanja zna ga gotovo napamet, ali je odlučila potražiti sitnice koje su joj možda promakle, one brze pojedinosti od kojih je film satkan. Već u prvoj sceni, kada Dana Andrews na aerodromu bezuspješno pokušava rezervirati kartu za povratak u Boone City, upada joj u oči gospodin Gibbons, poslovni čovjek s palicama za golf koji mirno plaća dodatak za prekomjernu težinu prtljage, a da se pritom ni ne obazre na kapetana zrakoplovnih snaga Andrewsa, koji je upravo dao svoj obol pobjedi u ratu za gospodina Gibbonsa i njegove sunarodnjake. Od sada ću bilježiti svaki čin građanske ravnodušnosti prema vojnicima--povratnicima, kaže Alice. Drago joj je vidjeti da, dok film odmiče, takvih scena ima sve više, na primjer: domar u stambenoj zgradi u kojoj stanuje Fredric March nerado pušta uniformiranog vodnika k sebi u kuću; direktor tvrtke Midway Drugs gospodin Thorpe s prezirom odbija saslušati Andrewsovu priču o zaslugama u ratu i nudi mu slabo plaćen posao; Andrewsova žena Virginia Mayo kaže mužu da se *okani tih priča* jer neće daleko stići ne prestane li razmišljati o ratu, kao da je odlazak u rat sitnica, neugodnost usporediva s odlaskom zubaru.

Slijede nove pojedinosti, nove sitnice: Virginia Mayo skida umjetne trepavice; prehladeni gospodin Thorpe uštrcava kapljice u lijevu nosnicu; Myrna Loy pokušava poljubiti usnulog Fredrica Marcha, koji je za uzvrat zamalo ćušne; prigušeni jecaj majke Harolda Russella kad prvi put vidi sinove umjetne ruke; nakon što ga je Teresa Wright probudila, Dana Andrews poseže rukom u džep, traži novac, te tim brzim, instinktivnim pokretom da je naslutiti da je zacijelo mnoge noći proveo s uličarkama u prekomorskim zemljama; Myrna Loy stavlja cvijeće na poslužavnik na kojemu nosi mužu doručak, a zatim se brzo predomisli i ukloni cvijeće; Dana Andrews uzima fotografiju s večere u klubu i podere je na pola ne bi li sačuvao lik Terese Wright koja sjedi pokraj njega, a zatim, nakon kratkog oklijevanja, podere i tu polovicu; Harold Russell krši svoje bračne zavjete u prizoru vjenčanja na kraju filma; otac Dane Andrewsa nespretno pokušava sakriti bocu džina prvog dana poslije sinovog povratka iz rata; natpis snimljen kroz prozor taksija, koji glasi: Jeste li za *hot dog*~?

Osobito je zanima gluma Terese Wright u ulozi Peggy, mlade žene koja se zaljubi u nesretno oženjenog Dane Andrewsa. Htjela bi znati

zašto ju je privukao taj lik kad joj sve govori da je Peggy toliko savršena da jednostavno nije uvjerljiva, da je previše uravnotežena, predobra, prepametna, jedno od najčišćih utjelovljenja idealne američke djevojke - a ipak, pri svakom gledanju osjeti da je taj lik intrigira više od ostalih. U trenutku kad se Wrightova prvi put pojavi na platnu, negdje na početku filma, kad se njezin filmski otac Fredric March vraća kući Myrni Loy i djeci, Alice odluči da će bilježiti svaki detalj Wrightičina ponašanja, da će pažljivo proučiti najsitnije pojedinosti njezine glume ne bi li shvatila zašto taj lik, koji je možda najslabija karika u filmu, ipak drži cijelu priču na okupu. Nije ona osamljena u takvim razmišljanjima. Čak je i Agee, inače vrlo oštar u prosudbi ostalih aspekata filma, prepun divljenja za Wrighticinu glumu. *Njezina nova uloga, lišena velike geste, -prenemaganja i nametljivosti — jedva bismo je mogli nazvati glumom - jedno je od najmudrijih i najljepših ostvarenja koje sam vidio posljednjih godina.*

Upravo nakon dugog kadra u kojemu se March i Loy grle u dnu hodnika (jedan od karakterističnih trenutaka u filmu), kamera snima Wrightovu u prvom planu, i upravo tada, u onih nekoliko sekunda kad se ona, u ulozi Peggy pojavi preko čitavog platna, Alice shvati na što mora paziti. Wrighticina gluma sva je u očima i licu. Pratite li joj oči i lice, proniknut ćete u zagonetku njezina majstorstva, jer su te oči neobično izražajne, fino ali živo izražajne, a lice joj registrira osjećaje takvom istančanom, suzdržanom autentičnošću da ne možete ne povjerovati u nju kao u lik od krvi i mesa. Tim očima i licem Wrightova uspijeva pokazati sve što Peggy proživljava, tako da gledatelj, čak i kad ona šuti, zna o čemu razmišlja i što osjeća. Da, Wrighticina je Peggy nedvojbeno najzdraviji, najiskreniji lik u filmu, ali kako ne reagirati na njezinu ljutitu izjavu roditeljima u vezi s Andrewsom i njegovom ženom — *Razorit ću taj brak* — ili pak na ljutitu „košaricu“ upućenu bogatom, lijepom mladiću s kojim je izašla na večeru u trenutku kad je on pokuša poljubiti - *Ne gnjavi, Woody* - ili na kratak smijeh u koji prasne zajedno s majkom u trenutku kada jedna drugoj zažele laku noć nakon što su otpravile dvojicu pijanih muškaraca u krevet? To je odgovor na pitanje zašto Andrews misli da bi Peggy trebalo štancati u milijunima primjeraka. Zato što je jedinstvena -ta koliko bi svijet bio bolji (koliko bi bolje bilo muškom i ženskom rodu!) kad bi u njemu bilo više Peggyca.

Alice pažljivo prati radnju, prikovala je oči za ekran, ali joj misli počinju lutati usred filma. Dok promatra Harolda Russella, trećeg muškog protagonista uz Marcha i Andrewsa, naturščika koji je u ratu izgubio ruke, počinje misliti na svoga prastrica Stana Fitzpatricka, muža bakine sestre Caroline, jednorukog veterana dana D, čovjeka gustih čupavih obrva, koji je na obiteljskim okupljanjima trusio čašicu za čašicom te na stražnjem trijemu bakine kuće pričao proste viceve njezinoj braći, jednog od mnogih koji se nikad nisu uspjeli oporaviti od ratnih trauma, čovjeka koji je u životu radio trideset sedam poslova, staroga strica Stana koji je mrtav već dobrih deset godina; pomišlja i na priče što joj ih je nedavno ispričala baka o tome kako je Stan znao *odalamiti Caroline*, onu Caroline koje više nema, a koju je on toliko lemao da joj je jednog dana izbio dva zuba; tu su još i njezina dva djeda, obojica živi, jedan senilan a drugi bistar; obojica su se u mladosti borili na Pacifiku i u Europi, a bili su gotovo dječaci, pa premda je bistroga djeda Billa Bergstroma, muža svoje jedine žive bake, pokušavala navesti na razgovor, nikad u tome nije uspjela jer on, i kad razveže jezik, o ratu govori nejasno, uopćeno, jednostavno ne može pričati o tim godinama, ta svi su se iz rata vratili kući poremećena uma, uništeni do kraja života, za njih su i poslijeratne godine bile dio rata, godine strašnih snova i noćnog znojenja, godine kad im je dolazilo da razvale zidove u kući; ne, taj djed ne govori o ratu nego je zabavlja pričama o tome kako je studirao na koledžu, što mu je omogućio Zakon o ratnim veteranima, te jednog dana u autobusu ugledao baku i zaljubio se u nju na prvi pogled, kakvo sranje, sranje kroz gusto granje, ali on je jedan od onih koji ne mogu govoriti o ratu, dugoročni pripadnik cijelog naraštaja muškaraca koji ne mogu govoriti, i zato se ona mora osloniti na bakine priče, ali baka se nije borila u ratu, ne zna što se tamo zbivalo, samo zna pričati o svoje tri i sestre i o njihovim muževima, o pokojnoj Caroline, o Stanu Fitzpatricku i o Annabelle, a to je ona čiji je muž poginuo kod Anzija i koja se poslije preudala za nekog Jima Farnswortha, koji je također bio veteran s Pacifika, no ni taj brak nije bio duga vijeka, Jim joj je bio nevjeran, krivotvorio je čekove ili je pak bio umiješan u neku burzovnu mućku, tako nešto, ali je zbrisao dugo prije Alicina rođenja, a jedini muž kojega je upoznala bio je trgovački putnik Mark Meggert, koji ni sam nikad nije

govorio o ratu, a tu je najposlije i Gloria, Gloria i Frank Krushniak, bračni par sa šestoro djece, ali Frankov je rat bio drukčiji od rata ostalih ljudi zato što je Frank krivotvorio potvrdu o nesposobnosti pa nije morao služiti vojsku, što znači da joj ni on nije imao o čemu pričati, i sada kad razmišlja o tom naraštaju koji nema što reći, o mladićima koji su proživjeli veliku ekonomsku krizu i stasali u vojnike ili ne-vojnike u ratu, Alice im ne zamjera što ne žele govoriti, što se ne žele vraćati u prošlost, ali zanimljivo je, misli ona, i krajnje nedosljedno, da je naraštaj kojemu ona pripada, koji još nema bogzna što reći, iznjedrio ljude koji nikad ne prestaju brbljati, ljude poput Binga, na primjer, ili ljude poput Jakea, koji se na najmanji poticaj raspriča o sebi, koji o svemu ima vlastito mišljenje, koji se nabacuje riječima od jutra do mraka, no činjenica da on govori ne znači da ga ona želi slušati, dok bi dala sve na svijetu da čuje one koji ne govore, stare ljude, one kojih gotovo više i nema.

ELLEN BRICE

Stoji na prednjem trijemu, gleda u maglu. Nedjelja je ujutro, a zrak je vani gotovo topao, pretopao za početak prosinca, pa joj se čini da je to dan nekog drugog godišnjeg doba, neke druge zemljopisne širine. To vlažno, blago vrijeme podsjeća je na trope. Magla na drugoj strani ulice tako je gusta da se groblje i ne nazire. Neobično jutro, pomisli. Oblaci su se spustili na zemlju, a svijet je postao nevidljiv, što nije ni dobro ni loše, zaključi, samo je neobično.

Rano je, u svakom slučaju rano za nedjeljno jutro, nekoliko minuta poslije sedam sati, Alice i Bing još spavaju na drugom katu, ali ona je, kao i obično, ustala s prvom svjetlošću, premda u ovo tmurno jutro prepuno magle nema bogzna kakve svjetlosti. Ne može se sjetiti kada je posljednji put spavala punih šest sati, šest sati bez prekida, bez buđenja iz ružnog sna nakon čega bi otvorenih očiju dočekala zoru; zna da su te teškoće sa spavanjem loš znak, da su jasno upozorenje o nadolazećoj nevolji ali se, unatoč opetovanim majčinim opomenama, ne želi vratiti lijekovima. Uzeti jednu od tih tableta isto je što i progutati malu dozu smrti. Kad ih jednom počneš gutati, dani ti se pretvore u omamljujući ritam zaborava i smušenosti, u svakom trenutku osjećaš da ti je glava puna kuglica vate ili komadića vatiranog papira. A ona ne želi bježati iz života da bi ga preživjela. Želi da joj osjetila ostanu budna, da joj misli ne bježe čim se pojave, želi se osjećati živom kao nekad. Živčani slom više ne dolazi u obzir. Ne može si dopustiti da se preda, ali iznutra joj opet raste pritisak pa - unatoč naporima da ostane stajati na tlu ovoga ovdje i ovoga sada - počinje osjećati nalete stare panike, knedlu u grlu, navalu krvi u žilama, probadanje u srcu i divlje kucanje bila. Bezrazložan strah, rekao joj je jednom doktor Burnham. Ne, pomisli ona, nego strah da ću umrijeti a da nisam ni živjela.

Sigurna je da je dobro učinila što se doselila u ovu kuću, ta nikad nije požalila za skućenim stančićem u Ulici President u Park Slopeu. Bodri je pomisao da dijeli rizik s ostalima; Bing i Alice dobri su, dragi, širokogrudni, brižni i postojani, a ipak, bilo je trenutaka kada je, usprkos činjenici da sada manje samuje, osjetila kako uz njih postaje sve tužnija. Dok je živjela sama, nikad se ni s kim nije morala uspoređivati. Sve je bitke vojevala sama i sama podnosila sve

poraze, imala je snage hrvati se s njima unutar granica svoga malog, samotnog prostora. Sada je okružena temperamentnim, energičnim ljudima uz koje se osjeća tupo, lijeno, ništavno. Alice će uskoro obraniti doktorat i dobiti posao. Jake objavljuje priču za pričom u malim časopisima, Bing ima svoj bend i svoje mutne posliće, pa čak i Millie, ta jezičava Millie koja je svakom loncu poklopac, dobro napreduje kao plesačica. A ona ništa ne može postići na brzinu, za sve joj treba više vremena nego što mladome psu treba da postane staro pseto ili pupoljku da procvate i uvene. Slikanje joj je zašlo u slijepu ulicu, zato se uglavnom bavi pokazivanjem praznih stanova budućim stanarima, što je posao za koji doista nije stvorena i s kojega bi je, boji se, svaki čas mogli najuriti. Teško joj je zbog toga, a tu je i pitanje seksa, sve ono šlatanje koje mora slušati kroz tanke zidove s gornjega kata, činjenica da u kući u kojoj stanuju dva para samo ona nema partnera. Već dugo ni s kim nije vodila ljubav, punih osamnaest mjeseci, nedavno je izračunala, a toliko je gladna tjelesnog dodira da na drugo gotovo i ne može misliti. Svake se noći u postelji samozadovoljava, ali samozadovoljavanje nije rješenje, pruža joj tek trenutno olakšanje, nalik je na aspirin kojim ublažavamo bol upaljena zuba, zato ne zna koliko će još moći izdržati a da je nitko ne poljubi, da ne bude voljena.

Istina je da je Bing sada slobodan, i ona osjeća da mu je privlačna, ali ne može zamisliti sebe s Bingom, ne može zamisliti da bi ga mogla obgrliti oko onih širokih dlakavih leđa ili se pak kroz busen guste brade probiti do njegovih usana. Mnogo je puta nakon Milliena odlaska pomislila da bi mu se mogla početi upucavati, ali čim ga ugleda za doručkom, shvati da je to nemoguće.

Počele su je uznemirivati vlastite misli, igrice što ih nehotice igra u mašti, iznenadni nekontrolirani bjegovi u mrak. Katkada je poput kratkih bljeskova salete čudne misli — želja da zapali kuću, da zavede Alice, da ukrade novac iz sefa Agencije za prodaju nekretnina - misli koje se domalo, brzo kao što su i došle, posve rasplinu. Neke su postojanije, ustrajnije. Postalo joj je teško, gotovo opasno, izlaziti u grad, jer ima dana kad ne može ni pogledati prolaznike a da ih u mašti ne počne svlačiti, da im hitrim, silovitim pokretom ne strgne odjeću i da im onda, dok prolaze pored nje, ne počne proučavati golo tijelo. Ti neznanci za nju više i nisu ljudi, to su

tek tijela, tvorevine od mesa omotanog oko kostiju, tkiva i unutarnjih organa, a iz gomile pješaka koji se kreću Sedmom avenijom, ulicom u kojoj se nalazi njezin ured, pred oči joj iskrsavaju stotine ako ne i tisuće takvih primjeraka. Tada ugleda goleme odbojne grudi debelih žena, majušne penise dječaka, tek iznikle stidne dlačice trinaestogodišnje djece, ružičaste vagine majki koje guraju dječicu u sklopivim kolicima, staračke šupke, neobrasla spolovila djevojčica, raskošna bedra, suhonjava bedara, goleme drhtave stražnjice, prsne dlake, uvučene pupke, uvučene bradavice, trbuhe s tragovima operacije slijepoga crijeva i carskoga reza, kakice što klize iz otvorenih čmarova, pišalinu koja kaplje iz dugačkih poluukrućenih penisa. Gade joj se te slike, zgraža se što joj je mozak kadar proizvoditi takve gadosti ali ih, kad joj se počnu prividati, ne može odagnati od sebe. Ponekad ide čak tako daleko da zamišlja kako zastaje i uvlači jezik u usta svakog prolaznika, svih koji se kreću u njezinom vidokrugu, bili oni mladi ili stari, lijepi ili izobličeni, kako zastaje da bi svako golo tijelo polizala od glave do pete, kako uvlači jezik u ovlažene vagine, uzima u usta debele ukrućene penise, kako se s istim žarom podaje svakom muškarcu, ženi i djetetu u orgiji nekritične, demokratske ljubavi. Ne zna kako bi stala na kraj tim prividanjima. Zbog njih se osjeća jedno i iscrpljeno, ali te joj mahnite misli ulaze u glavu kao da ih je netko drugi tamo usadio, pa premda se bori ne bi li ih potisnula, nikad iz te borbe ne izlazi kao pobjednik.

Sve je to prolazno zastranjenje, napadaj histerije, blato što izbija iz skrivenih dubina, dok je u stvarnosti samo jednom sebi dopustila izgubiti nadzor nad vlastitim željama, samo jednom, ali s dugotrajnim posljedicama. Balada o Benjaminu Samuelsu započela je u ljeto 2000. godine, prije osam, točnije osam i pol godina, što znači da je otad proživjela gotovo trećinu života i da još pamti tu baladu, da u svijesti nikad nije prestala slušati njezinu pjesmu i da se sada, dok u maglovito nedjeljno jutro stoji na trijemu, da se pita hoće li ikad više doživjeti nešto tako nezaboravno. Imala je dvadeset godina i upravo je bila završila drugu godinu na Sveučilištu Smith. Alice, koja se u tom trenutku vraćala u Wisconsin na posao glavne savjetnice u ljetnom kampu pokraj jezera Oconomowoc, pitala ju je bi li i ona htjela raditi u kampu i rekla da bi joj lako mogla srediti posao. Ne, kazala je Ellen dodavši da je ne zanimaju ljetni kampovi jer je u

jednome, kao jedanaestogodišnjakinja, imala neugodno iskustvo. Na kraju je prihvatila posao kod profesora Samuelsa i njegove žene, koji su na dva i pol mjeseca bili unajmili kuću u južnom Vermontu i tražili osobu koja će im čuvati djecu - Beu, Ćoru i Bena, djevojčice od pet i sedam i dječaka od šesnaest godina. Dječaka nije trebalo čuvati, bio je prestar za takvo što, ali je te godine bio zabrljao u školi, jedva je položio nekoliko predmeta, pa mu je Ellen morala davati satove iz engleskoga, američke povijesti i algebre. Ben je početkom ljeta bio neraspoložen - zabranili su mu odlazak u omiljeni nogometni kamp u Northamptonu, a čekalo ga je jedanaest tjedana mučnog izgnanstva s roditeljima i sestrama, daleko od svijeta. No Ellen je bila vrlo lijepa, nikad ljepša nego toga ljeta, kudikamo punašnija i mekoputnija od mršavice u kakvu se pretvorila, stoga nije čudo da šesnaestogodišnjem mladiću nije bilo krivo što će ga podučavati zavodljiva mlada žena u topiću i tijesnim crnim hlačicama. Početkom drugog tjedna već su bili prijatelji, a početkom trećega uglavnom provodili večeri u sjenici, vrtnoj kućici pedesetak metara od glavne zgrade, gdje su gledali filmove koje je Ellen donosila iz Alove videoteke u Brattleborou, kamo je odlazila kupovati namirnice. U to su doba djevojčice i roditelji već spavali. Toga su ljeta i profesor Samuels i njegova supruga pisali knjigu pa su se pridržavali strogog rasporeda: ustajali su u pet i pol ujutro, a svjetlo u kući gasili u devet i pol ili deset navečer. Nije ih nimalo brinulo što im sin i Ellen provode toliko vremena u sjenici. Ta ona je, na kraju krajeva, bila Ellen Brice, tiha, mila, pouzdana djevojka, sjajna studentica povijesti umjetnosti u klasi profesora Samuelsa - bili su sigurni da će se uvijek i svagdje odgovorno ponašati. (crackora, abacus123, suton; CroWarez.org)

Seksanje s Benom nije bila njezina zamisao - barem ne u početku. Voljela ga je promatrati, često bi je uzбудila snaga i vitkost njegova sportski građenoga tijela, no Ben je bio tek dječak, prije nepunih je šest mjeseci još imao petnaest godina i ona - uza svu njegovu privlačnost - doista nije imala nikakvih namjera. Ali početkom drugog od dva i pol mjeseca koliko je ostala kod njih, jedne tople lipanjske večeri pune kreketa gatalinki i pjesme milijuna zrikavaca, dječak je napravio prvi korak. Sjedili su, kao i obično, svako na svom kraju male sofe, noćni leptiri su se, kao i obično, zalijetali u mrežu na prozorima, zrak je, kao i obično, mirisao na borovinu i vlažnu zemlju,

na videu se, kao i obično, vrtio nijemi film ili možda vestern (izbor Alove videoteke bio je ograničen), a njoj se toliko pridrijemalo da je na nekoliko sekunda, možda desetak, zabacila glavu i sklopila oči. Prije nego ih je ponovno otvorila, mladi je Samuels prešao na njezin kraj sofe i počeo je ljubiti u usta. Morala ga je odgurnuti, okrenuti glavu ili ustati i udaljiti se, ali se nije odmah snašla — sklopljenih je očiju ostala sjediti na mjestu i dopustila mu da je nastavi ljubiti.

Nikad ih nisu ulovili. Još su cijeli mjesec i pol održavali tu svoju spolnu vezicu (nikad se nije mogla natjerati da o njoj razmišlja kao o pravoj ljubavnoj vezi) i tako je ljetu došao kraj. Možda se i nije zaljubila u Bena, ali se zaljubila u njegovo tijelo, tako da još i sada, osam i pol godina kasnije, često pomisli na čudesnu glatkoću njegove puti, na dodir dugačkih ruku kojima ju je grlio, na slast njegovih usana, na okus njega. Bila bi se nastavila viđati s Benom u Northamptonu i poslije toga ljeta, ali je prošlogodišnji loš uspjeh u školi bio toliko uznemirio njegove roditelje da su ga otpravili u internat u New Hampshireu, i tako je Ben naglo nestao iz njezina života. Nedostajao joj je mnogo više no što se nadala ali se, prije nego je shvatila koliko će joj tjedana, mjeseci ili godina trebati da ga preboli, našla u novom škripcu. Kasnila joj je mjesečnica. Ispričala je to Alici a ona ju je, kao prava prijateljica, spremno odvukla u najbližu ljekarnu po kućni test trudnoće. Ishod je bio pozitivan, što znači negativan, katastrofalno i neopozivo negativan. A ona je mislila da su se pazili, da su upravo to htjeli izbjeći, ali očito su negdje zabrljali, i što joj je tada preostalo? Nikome nije mogla reći tko je djetetov otac. Čak ni Alici, koja ju je uporno moljakala da joj kaže, pa ni ocu, šesnaestogodišnjaku, a i zašto ga kažnjavati tom viješću kad joj ne može pomoći i kad je samo ona kriva za cijelu tu svinjariju? Nije se mogla povjeriti Alici, nije se mogla povjeriti Benu, nije se mogla povjeriti roditeljima, i ne samo da im nije mogla reći tko je otac, nego im nije znala reći ni tko je ona. Roditelji joj nikad neće saznati što se dogodilo. Već joj je i sama pomisao na pokušaj da im sve ispriča bila dovoljna da poželi umrijeti.

Da je bila hrabrija, bila bi to dijete donijela na svijet. Željela je ustrajati i dopustiti mu da se rodi unatoč potresu što bi ga bila izazvala trudnoća, ali je previše strepila od pitanja koja bi joj svijet postavljao, previše se sramila pogledati svojim u oči, bila je

preslaba da se izbori za sebe, da napusti školovanje i pridruži se odredu *neudanih majki*. Alice ju je odvekla na kliniku. Obećali su im brz zahvat bez komplikacija, i u medicinskim je okvirima sve prošlo u skladu s obećanjima, ali je njoj taj čin bio odvratn i ponižavajući, mrzila je sebe što je postupila protiv svojih najdubljih poriva, najčvršćih uvjerenja. Četiri dana poslije zahvata iskapila je pola boce votke i progutala dvadeset tableta za spavanje. Alice se spremala otići iz grada za vikend, i da nije u zadnji čas promijenila planove pa se u četiri popodne vratila u studentski dom, njezina bi usnula cimerica još i danas spavala. Odvezli su je u bolnicu Cooley Dickinson i isprali joj želudac, i to je bio kraj studija na Smithu, kraj Ellen Brice kao takozvane normalne osobe. Prebacili su je na psihijatrijski odjel i zadržali je dvadeset dana, a zatim se vratila u New York, gdje je provela dugo, beskrajno depresivno razdoblje. Živjela je kod roditelja, spavala u svojoj staroj sobi, tri puta tjedno išla na pregled doktoru Burnhamu, odlazila na grupnu terapiju i gutala dnevnu dozu tableta koje su joj trebale pomoći da se osjeća bolje, ali nisu. Na kraju se odvažila i upisala se na studij crtanja na Umjetničkoj akademiji, koji je sljedeće godine prerastao u studij slikanja, te malo-pomalo počela osjećati da opet gotovo živi u svijetu, da i za nju, na kraju krajeva, možda postoji nešto nalik na budućnost. Kad joj je šogor sestrina muža ponudio posao u svojoj bruklinškoj agenciji za prodaju nekretnina, konačno se odselila od roditelja i počela živjeti sama. Znala je da to nije posao za nju, da bi joj svakodnevno ophođenje s gomilom ljudi moglo postati trajnim izvorom živčanih problema, ali ga je ipak prihvatila. Morala je pobjeći, morala se osloboditi majčinih i očevih zabrinutih pogleda, a to joj je bila jedina prilika.

Bilo je to prije pet godina. Sada, dok ogrnuta kaputom stoji na prednjem kućnom trijemu, dok pije jutarnju kavu, shvaća da mora početi ispočetka. Koliko god joj je prije dva mjeseca bilo bolno slušati Milliene primjedbe, zna da je itekako zaslužila oštru, poraznu kritiku svojih crteža i slika. Njezin umjetnički rad nikome ništa ne znači. Svjesna je da joj ne nedostaje tehničke vještine a ni darovitosti, no dovela je sebe u slijepu ulicu provodeći uvijek istu zamisao, a ta zamisao nije dovoljno snažna da bi mogla podnijeti teret onoga za čime teži. Mislila je da bi je istančana tehnika mogla odvesti u

uzvišene i čiste sfere u kojima je nekoć obitavao Morandi. Željela je slikati prizore koji će u pamet dozivati nijemu čudesnost čiste predmetnosti, sveti uzduh što titra među predmetima, pretakati ovo *ovdje* u minuciozni prikaz svega što postoji *onkraj i oko* nas, poput groblja koje ne vidi iako zna da leži pred njom. No pogriješila je što se uzdala u stvari, stoje vjerovala samo stvarima, stoje trčila vrijeme na crtanje i slikanje brojnih građevina, opustjelih ulica, garaža, benzinskih crpki i tvornica, mostova i nadvožnjaka, starih skladišta od crvene opeke što se ljeska na prigušenoj njujorškoj svjetlosti. Sve se to doima poput plašljivog bijega, ispraznog vježbanja stila, a zapravo joj je jedina želja bila crtežima i slikama prikazati ono što osjeća. Loše joj se piše ako se ne vrati na početak. Gotovo je s prikazom neživoga, kaže u sebi, dosta je bilo mrtvih priroda. Vratit ću se ljudskom tijelu i natjerati se na smjeliji i izražajni stil, življi i ludi ako baš treba, lud poput mojih najluđih misli.

Odlučila je zamoliti Alice da joj pozira. Nedjelja je, mirna nedjelja, ne događa se ništa se osobito, pa ako Alice i bude radila na disertaciji, možda će joj moći posvetiti sat-dva prije nego pođe na počinak. Vratila se u kuću i stane se penjati u svoju sobu. Hoda tiho da ne probudi Binga i Alice koji još spavaju, svlači kaput i flanelnu spavaćicu pa uskače u stare traperice i debeli pamučni džemper ne zamarajući se gaćicama i grudnjakom - želi da se jutros, uz dodir mekane tkanine na goljoj puti, osjeća što slobodnijom, što pokretnijom, neopterećenom za dan koji joj predstoji. Dohvati blok i olovku marke Faber-Castell, sjedne na krevet i otvori prvu, praznu stranicu. Držeći olovku u desnoj, podigne lijevu ruku i zadrži je tako tridesetak centimetara od lica - promatra je sve dok joj se ne učini da ta ruka nije sastavni dio njezina tijela. Sada je to neka strana ruka, ruka što pripada drugome, bilo kome, ženska ruka tankih prstiju i zaobljenih noktiju s polumjesecima iznad kože; tu je i ručni zglobovi malom izbočinom na lijevoj strani, zglobovi prstiju boje slonovače, gotovo prozirna bijela koža napeta preko mreže plavih žila kojima teče crvena krv što kola tijelom dok srce kuca a zrak ulazi i izlazi iz pluća. Šaka, prsti, zglobovi, koža. Položi vršak olovke na prazan list i počne crtati ruku.

U devet i pol pokuca na Alicina vrata. Vrijedna Bergstromica već radi, prsti joj sami lete preko tastature, oči su joj prikovane za zaslon

računala i Ellen se ispričava što ju je prekinula. Ma, ne, ne smetaš mi, kaže Alice, prestane tipkati i okrene se k prijateljici uz onaj svoj topli osmijeh, ne, to nije tek topli osmijeh, to je nešto više, neka vrsta majčinskog smiješka, možda ne onakvog kakvim joj se osmjehuje vlastita mati, misli Ellen, nego osmijeha kakvim bi se sve majke morale smješkatati svojoj djeci, osmijeha koji nije toliko pozdrav koliko dar, blagoslov. Alice će biti sjajna majka kad dode vrijeme, bit će majka nad majkama, pomisli Ellen, i tada, zbog supostavljenosti tih dviju riječi, zamisli Alice kao samostansku majku-nadstojnicu, vidi je u redovničkoj halji, pa zbog te trenutne digresije izgubi nit i ne uspije zapitati Alice bi li joj htjela pozirati, jer Alice je u tom času upita:

Jesi li gledala Najbolje godine našeg života?

Naravno, kaže Ellen. Tko ga nije gledao!

I sviđa ti se?

Jako. To mi je možda najdraži holivudski film. A zašto ti se sviđa?

Ne znam. Potresanje. Uvijek me rasplače. A zar ti nije sladunjav?

Jasno da jest. Holivudska limunada, zar nije? Svi su holivudski filmovi malo neprirodni, jel tako?

Točno. Ali ovaj malo manje nego drugi — jesi li to mislila?

Sjeti se scene u kojoj otac pomaže sinu leći u krevet.

A sin je Harold Russell, vojnik koji je izgubio ruke u ratu?

Da. Mladić ne može sam skinuti protezu, ne može zakopčati pidžamu ni ugaziti cigaretu. Sve to mora otac umjesto njega. U toj sceni, koliko se sjećam, nema glazbe, nema dijaloga, ali to je sjajan trenutak, prirodan da ne može biti prirodiji. Nevjerojatno potresan.

I na kraju se sve dobro svrši?

Možda da, a možda ne. Dana Andrews kaže djevojci..., Teresi Wright...

Kaže joj da im neće biti lako. Možda hoće, a možda neće. Fredrick March tu igra pijanca, teškog, okorjelog, ludog alkoholičara -život mu još dugo neće biti bajka.

A Harold Russell?

On se na kraju oženi voljenom djevojkom, ali kakav će to biti brak? On je jednostavan, dobrodušan momak, ali je prokleta mutav i toliko emocionalno zakočen da mi nije jasno kako će moći usrećiti ženu.

Nisam znala da tako dobro poznaješ taj film.

Mojoj se baki jako sviđao. Imala je šesnaest godina kad je izbio rat i uvijek je govorila da je to *film njezina života*. S njom sam ga, mislim, gledala pet ili šest puta.

Razgovaraju o filmu još nekoliko minuta, a onda se Ellen konačno sjeti zamoliti Alicu za uslugu radi koje joj je i pokucala na vrata. Još imam posla, kaže Alice, ali ću poslije ručka rado odahnuti, pozirat ću ti. Problem je u tome što Alice ne razumije zašto Ellen ne zanima portret, zašto joj hoće skicirati cijelo tijelo, bez odjeće, golo, možda i nekoliko puta, kao stoje radila na Akademiji. Zato je i jednoj i drugoj neugodno kad se poslije ručka popnu u Alicinu sobu i kad Ellen zamoli prijateljicu da se svuče. Alice nikad nikome nije pozirala, nije navikla izlagati golo tijelo tuđim pogledima. Istina je da ponekad vide jedna drugu kad ulaze ili izlaze iz kupaonice, ali to nema veze s mučenjem koje joj Ellen nameće - ta morat će nepomično sjediti cijeli sat dok je Ellen bude mjerkala od glave do pete i to baš sada kad se osjeća tako šugavo jer se nadebljala. Ellen joj kaže da je lijepa, da se nema čega bojati, da je to samo vježba, da su umjetnici navikli gledati gola tijela, no Alice se srami, ne pristaje na prijateljičinu molbu, veli da joj je strašno žao, zbilja jest, ali ne može joj pozirati, mora reći ne. Ellen se snuždi, pecnuloju je što Alice ne želi učiniti taj jednostavni korak koji bi zapravo bio prvi korak prema stvaranju njezinog novog ja kao umjetnice, kao žene, kao ljudskog bića, i premda zna da je Alice doista nije kanila uvrijediti, ne može a da se ne osjeti uvrijeđenom. Zamoli Alice da iziđe iz sobe, pa zatvori vrata, sjedne na krevet i brižne u plač. (crackora, abacus123, suton; CroWarez.org)

MILES HELLER

Misli da će to biti nešto poput šestomjesečne zatvorske kazne bez slobodnih dana koji bi mu bili nagradom za dobro ponašanje. Pilar će mu smjeti doći u posjet za božične i uskršnje praznike, ali on će punih šest mjeseci biti zatvoren u ćeliji. Ne smije ni sanjati o bijegu. Nema kopanja tunela usred noći, nema suprotstavljanja čuvarima, nema provlačenja kroz bodljikavu žicu ni luđačkih bjegova u šumu uz hajku razjarenih pasa. Bude li mogao izdržati kaznu a da ne zabrlja ili izgubi živce, dvadeset drugoga će svibnja sjediti u autobusu za Floridu, a već dvadeset trećega biti s Pilar na proslavi njezina rođendana. Do tada će se i dalje suzdržavati.

Izgubiti živce. To su riječi koje je ponavljao cijelim putem, u svih sedam razgovora s njom, tijekom trideset i četiri sata koje je proveo na putu. *Ne smiješ izgubiti živce.* Kad nije jecala u slušalicu ili brundala protiv one svoje lude krave od sestre, činilo mu se da shvaća što joj pokušava reći. Slušao je sebe kako izgovara banalnosti kakve mu još prije dva dana ne bi bile mogle prijeći preko usana, a ipak je donekle vjerovao u ono što je govorio. *Moramo imati snage. Ovo je kušnja, ali ćemo se zbog nje još više voljeti.* A davao joj je i praktične savjete, poticao je da i dalje dobro uči, da dovoljno jede, da rano liježe, da redovito mijenja ulje u autu, da čita knjige koje joj je ostavio. Što je pritom bio? Muškarac koji razgovara s budućom suprugom ili otac koji se obraća svom djetetu? Možda malo jedno, a malo drugo — Miles koji razgovara s Pilar. Miles koji iz petnih žila nastoji pomoći djevojci da ne izgubi živce, pomoći sebi da ne izgubi živce.

U ponedjeljak u tri sata popodne stiže u Bolnicu za potrgane stvari. Dogovor je bio da, stigne li po danu, pode u Brooklyn, u Bingov dućan na Petoj aveniji, a stigne li poslije šest, neka ode ravno u kuću u Sunset Parku. Miles pozvoni, otvori vrata, ude i zapanji se skućenošću prostorije - to je zacijelo najmanja bolnica na svijetu, pomisli, zapušteno, prenatrpano svetište starih pisaćih strojeva. U kutu s lijeve strane stoji drveni kip Indijanaca koji reklamira duhanske proizvode, sa stropa vise makete dvokrilaca i lakih aviona tipa Piper Cub, a zidovi su prekriveni natpisima i plakatima što reklamiraju proizvode kojih već desetljećima nema na američkoj sceni: gume za

žvakanje marke Black Jack, losioni za kosu marke O'Dell, multivitaminske tablete marke Geritol, tablete za jetru marke Carter, cigarete marke Old Gold. Na zvuk zvonca iz sobice iza tezge izađe Bing, veći i kuštraviji od Binga iz njegova sjećanja, gora od čovjeka, smiješi se i prilazi mu raširenih ruku. Smije se, prima ga u medvjedi zagrljaj i ljubi ga u obraz, a Miles, zatečen tim mokrim poljupcima dobrodošlice, i sam puca od smijeha dok se izvlači iz prijateljeva čeličnog zagrljaja.

Bing rano zatvara Bolnicu. Pretpostavljajući da je Miles gladan nakon dugog putovanja, vodi ga nekoliko blokova niz Petu Aveniju, u svoju, kaže, omiljenu zalogajnicu, pajzl koji gostima nudi ribu s prženim krumpirićima, pastirsku pitu, kobasice s pire krumpirom — kompletan jelovnik izvornih jela britanskih pomoraca. Nije čudo što se Bing toliko razdebljao, pomisli Miles, kad nekoliko puta na tjedan jedu tu masnu hranu, ali sad je najednom i on gladan, a što bi, po ovakvoj hladnoći, moglo bolje napuniti želudac nego vruća pastirska pita? Dok jedu, Bing mu priča o kući, o svom bendu, o neuspjeloj vezi s Millie, začinjajući razgovor pohvalama Milesovom izgledu i izrazima zadovoljstva što ga opet vidi. Miles ne govori mnogo, zauzet je jelom, ali se divi Bingovoj veselosti i neprijetvornoj dobrodušnosti, i što Bing više brblja, to mu se sve više čini da mu je prijatelj s kojim se dopisuje već sedam godina isti kao što je bio kad su se posljednji put vidjeli, malo stariji, naravno, malo sigurniji u sebe, možda, ali u biti isti, dok se on, Miles, stubokom promijenio, pretvorio se u crnu ovcu koja ničim ne nalikuje janjetu od prije sedam godina.

Potkraj objeda na Bingovu se licu pojavi izraz nelagode. Nekoliko minuta šuti, poigrava se vilicom, gleda u stol, očito ne zna kako bi započeo, a kad konačno progovori, glas mu je mnogo tiši, zamalo nečujan.

Ne bih se htio miješati, ali me zanima imaš li kakvih planova?

Planova za što?, pita Miles.

Pa, recimo da odeš k roditeljima.

A tebe se to kao tiče?

Nažalost da. Već sam dugo veza između tebe i njih, htio bih se povući.

Već jesi. Čim sam danas sišao s autobusa, dao sam ti zlatni sat. Za mogo godina vjerne službe. Duboko sam ti zahvalan, to znaš, jel tako?

Nije meni do tvoje zahvalnosti, Miles. Samo ne bih htio da si opet sjebeš život. Ni njima nije bilo lako, da znaš. Znam. Nemoj misliti da ne znam. Pa onda? Hoćeš li ili nećeš poći k njima? Želim, nadam se da hoću... To nije odgovor. Da ili ne?

Da, naravno da hoću, kaže Miles, a zapravo ne zna hoće li ili neće, kao što ne zna da je Bing u prošlih sedam godina pedeset dva puta razgovarao s njegovim roditeljima, ni da je i majci i ocu i Willi rekao da danas stiže u New York. Naravno da hoću, ponavlja. Ali daj da se prvo sredim.

Kuća je drukčija od svih koje je vidio u New Yorku. Jasno mu je da je grad pun nesklapnih zdanja koja nemaju osobite veze s gradskim životom, građevina od opeke i stambenih zgrada s vrtom u pojedinim dijelovima Queensa, na primjer, zgrada koje bi na neki sramežljiv način htjele biti prigradske, ili nekoliko preostalih drvenih kuća u najsjevernijim dijelovima četvrti Brooklyn Heights, povijesnih ostataka iz 1840-ih godina, no ova u Sunset Parku nije ni prigradska ni povijesna, to je samo daščara, zapušteni primjerak graditeljske gluposti koji se ne uklapa ni u New York ni u njujoršku okolicu. Bing mu u pismu nije poslao ni jednu fotografiju, nije mu je podrobije opisao, zato nije znao što bi očekivao, ali ako je išta očekivao, onda to nipošto nije bila ova kuća.

Ispucana siva šindra, crveni okviri triju prozora na prvom katu, na trijemu krhka balustrada s bijelo oličenim ukrasima u obliku romba, četiri potporna stupa iste crvene boje kao u prozorskih okviru, ali su prednje stube i rukohvati neoličeni, previše su raspucani da bi ih se moglo ličiti - tek golo, rasušeno drvo. Alice i Ellen još su zauzete svaka svojim poslom u trenutku kad se Miles i Bing uza šest stuba penju na trijem i ulaze u kuću. Bing ga vodi u razgledanje, očito je ponosan na sve što su dosad napravili. Ali dok se Milesu čini da je kuća prenatrpana (ne samo zato što su sobe male i što ih ima mnogo, nego zbog svega što su u nju nagurali — Bingove bubnjeve, Ellenina platna, Alicine knjige) - primjećuje da je neobično čista, uređena, svježije oličena i stoga možda podesna za stanovanje. Tu je kuhinja, kupaonica, jedna soba u prizemlju i tri sobe na katu. No

nema dnevnog boravka, što znači da je kuhinja — uz trijem kad je vrijeme lijepo - jedina zajednička prostorija. Miles će dobiti bivšu Millienu sobu u prizemlju, stoje utješno, jer ta soba nudi najviše intime, ako boravak u sobi pokraj kuhinje možemo nazvati intimnim. Odlaze torbu na krevet pa se, stojeći pred prozorom, ogleda na obje strane, onu na kojoj usred praznog parkirališta stoji slupani auto i onu što gleda na napušteno gradilište, a dotle mu Bing kazuje kakav je kućni red i koja su pravila uveli otkako su se uselili. Svatko ima svoj zadatak ali svi, kad ga obave, mogu izlaziti i vraćati se kad hoće. Bing je kućni majstor, Ellen je čistačica, a Alice je zadužena za nabavu i kuhanje. Možda bi Miles volio podijeliti posao s Alicom, izmjenjivati se s njom u nabavi i kuhanju? Miles nema ništa protiv. Kaže da voli kuhati, s godinama je uhvatio grif, neće mu biti teško. Bing mu veli da obično doručuju i večeraju zajedno jer svi kubure s novcem pa nastoje što manje trošiti. Dobro im dode što stavljaju novac u zajedničku kasu, a sada kad im se Miles pridružio, troškovi će im se smanjiti. Svima će Milesovo prisutstvo biti od koristi, ne samo što se tiče novca nego i onoga što će unijeti u kućnu atmosferu, kaže Bing dodajući da mu je drago što se konačno vratio među svoje. Miles sliježe ramenima, nada se, kaže, da će se uklopiti, ali se u sebi pita je li stvoren za takav oblik grupnog života i ne bi li mu bilo bolje naći vlastiti stan. Jedinu mu je problem novac, to je problem koji ih sve muči. Izgubio je posao, a svota od tri tisuće dolara koju je donio sa sobom nije bogzna što. Bilo kako bilo, trenutno je u škripcu, pa ako se ne pojavi nešto što će bitno izmijeniti situaciju, morat će taj novac iskoristiti što bolje zna i umije. Tako počinje njegovo izdržavanje zatvorske kazne. Pilarina ga je sestra pretvorila u najnovijeg člana Četvorke iz Sunset Parka.

Navečer priređuju večeru njemu u čast. Premda bi mu bilo milije da ga tim lijepim izrazom dobrodošlice nisu stavili u središte pozornosti, nastoji skriti nelagodu. A kakvi su mu prvi dojmovi o ukućanima? Najviše mu se sviđa Alice, ona je najprizemljenija, veoma ga se dojmio njezin otvoren, dječaćki, tipično američki pogled na svijet. Načitana je, oštromna, ali nije afektirana, samoironična je i zna iznebuha izvaliti dobar štos. Ellen mu se čini zagonetnijom.

I jest i nije zgodna, otvorena je i povučena u isti mah, mijenja se iz minute u minutu. Dugo, bolno šuti, a kad naposljetku progovori,

rijetko se kada dogodi da ne dobaci kakvu pronicavu primjedbu. Miles osjeća da je u nutrini nešto muči, ali i da u njoj ima velike dobrote. Kad ne bi toliko zurila u nj, možda bi se mogao malko zagrijati, no fiksira ga otkako su sjeli za stol, neugodna mu je ta njezina napadna, prenametljiva radoznalost. Tu je i Jake, Jake Baum pisac, Alicin dečko, povremeni gost Sunset Parka, mršav, proćelav tip oštra nosa i velikih ušiju. Milesu se u prvih nekoliko minuta čini da je prilično ugodan, ali ubrzo mijenja mišljenje shvativši da se Jake i ne trudi slušati druge, pogotovo ne Alicu, stalno je prekida, upada joj u riječ sa svojim umotvorinama. Miles uskoro dolazi do zaključka da je Jake Baum gnjavator iako kao iz rukava sipa Poundove stihove i imena svih suprotstavljenih igrača iz svih svjetskih prvenstava u bejzbolu, počevši od 1932. naovamo. Bing je u sjajnoj formi, razdragano igra ulogu meštra ceremonije i unatoč napetosti u zraku vješto održava frivolni ton večeri. Svaki put kad otvore novu bocu vina, ustaje da održi zdravicu, jednu u čast Milesova povratka, drugu u čast nedavnog useljenja u kuću, treću u čast svih skvotera na svijetu. Jedina je neprilika u svem tom veselju činjenica da Miles ne pije, a Bing zna da ljudi, kad upoznaju osobu koja se suzdržava od pića, automatski pomisle da je riječ o liječenom alkoholičaru. Miles nikada nije bio alkoholičar, ali je u jednom trenutku bio pomislio da previše pije, pa kad se prije tri godine odrekao pića, učinio je to koliko u ime štednje, toliko i u ime zdravlja. Neka misle što hoće, kaže si on, baš me briga. No svaki put kad Bing digne čašu, Jake se okrene prema Milesu i počne ga nutkati da im se pridruži. Možda je pogriješio što je pristao na prvu zdravicu, ali za njom su uslijedile još dvije, a Jake i dalje navaljuje. Kad bi taj nasrtljivac znao kakav je kad se razljuti, smjesta bi ga prestao gnjaviti, no on to ne zna, pa ako još jednom pokuša, mogao bi završiti s krvavim nosom ili razbijenom gubicom. Svih se ovih godina trudio svladavati gnjev, a tek što se vratio u New York, opet kipti od bijesa, mogao bi nekoga rastrgati.

Situacija se pogoršava. Prije večere je bio zamolio Binga da nikome ne govori tko su mu roditelji, da ne spominje ime Morrissa Hellera i Mary Lee-Swann, i Bing se s time složio, to se podrazumijeva, rekao je, kadli Jake, upravo u trenutku kad se večera konačno bliži kraju, počinje govoriti o najnovijem Michaelsonovom romanu *Planinski dijalozi*, objavljenom u nakladničkoj kući Milesova oca. Možda to nije

ništa neobično, knjiga se sjajno prodaje, sigurno mnogi govore o njoj, a Baum je i sam pisac, što znači da mora poznavati Renzovo djelo, ali Miles ne želi slušati Jakeovo blebetanje o knjizi koju je on pročitao na Floridi čim je izašla iz tiska, a čitao ju je samo kad Pilar nije bila kod kuće, jer ga je priča previše ganula, jer je već na prvoj stranici shvatio da se likovi dvojice šezdesetogodišnjaka koji sjede i razgovaraju u brdima Berkshiresa zapravo temelje na Renzu i Milesovu ocu, i nije ju mogao čitati bez suza, znajući da je i sam dio tužnih događaja iz pripovijesti o dvojici muškaraca koji razgovaraju o svemu što su preživjeli, o dvojici starih bliskih prijatelja, o njegovom ocu i krsnom kumu, a sad taj napuhani Jake Baum laprda o njoj - eh, kad bi već jednom zašutio. Baum pak kaže da bi volio intervjuirati Michaelsona. Zna da Michaelson rijetko razgovara s novinarima, ali bi ga on, Jake, volio koješta pitati, ta priskrbio bi si dodatni poen kad bi uspio nagovoriti Michaelsona da mu posveti nekoliko sati. Baum je samo do vlastitih sitnih ambicija, pokušava uzdignuti sebe na račun čovjeka koji je deset tisuća puta veći nego će on ikada biti, i upravo u tom trenutku u razgovor upada glupi Bing, kaže da čisti i popravlja Renzov pisači stroj, stroj dobrog starog Michaelsona, jednog od posljednjih ljudi sad već odumiruće vrste, romanopisca koji se još nije prešaltao na računalo, i eto, poznaje ga pa bi mu možda mogao došapnuti riječ-dvije za Jakea kad Renzo ponovno dode u dućan. Na to se Miles raspali, dode mu da skoči na Binga, da ga udavi, ali uto razgovor skrene na drugu temu jer Alice kihne, a Bing počne govoriti o gripi i zimskim prehladama, i svi zaborave intervju i Renza Michaelsona.

Poslije večere Miles odluči da neće izlaziti iz svoje sobe kad im Jake bude dolazio u posjet, da će izbjegavati obroke u njegovu društvu. Ne bi htio učiniti nešto zbog čega bi mu poslije bilo žao, ali istina je da Jake izvlači ono najgore iz njega. Problem je ipak manji nego što misli. U sljedeća dva tjedna Jake navraća samo jedanput jer Alice odlazi k njemu na Manhattan, ali Miles osjeća da među njima nešto ne štima, da im predstoji nešto opasno, možda čak kraj. Njega se to, naravno, ne bi smjelo ticati a ipak se, sada kad je upoznao Alicu, nada da će veza puknuti, jer Baum nije zavrijedio takvu ženu, a i ona zaslužuje boljeg čovjeka.

Tri dana nakon dolaska u New York Miles nazove očev ured. Telefonistica mu kaže da je gospodin Heller u inozemstvu i neće se vratiti na posao prije petog siječnja. Hoće li ostaviti poruku? Ne, hvala, kaže Miles, javit ću se u siječnju.

Iz novina doznaje da pretpremijere majčine predstave počinju trinaestog siječnja.

Sad ne zna što bi sa sobom. Osim dugih svakodnevnih razgovora s Pilar, koji često potraju sat ili dva, nema bogzna što čime bi osmislio život. Luta ulicama, nastoji upoznati susjedstvo, ali ubrzo gubi zanimanje za Sunset Park. Ima dojam da je tu sve mrtvo, tužno, prazno, siromašno, da sve odiše doseljeničkim trudom i mukama, nema tu ni banaka ni knjižara, samo sumnjive mjenjačnice i jedna zapuštena knjižnica, mali svijet daleko od svijeta, svijet u kojemu vrijeme protječe tako polako da malo tko nosi ručni sat.

Popodne fotografira tvornice uz obalu: stare zgrade u koje su smještene posljednje preživjele tvrtke i obrti za izradu vrata i prozora, bazena, ženske odjeće i bolničkih kuta, ali fotografije su mu pomalo bezlične, nenadahnete. Sutradan odlazi u Chinatown u Osmoj aveniji, gdje sve vrvi od dućana i privatnih tvrtki, gdje su pločnici puni ljudi, a u izlozima mesnica vise patke. Ima tu na stotine prizora koje bi mogao fotografirati, okružen je živim bojama, ali je bezvoljan, nezainteresiran, zato odlazi neobavljena posla. Trebat će mi vremena da se priviknem, pomisli. Iako je tijelom ovdje, u duhu je još s Pilar na Floridi, iako se vratio kući, to nije njegov grad, nije to New York iz njegova sjećanja. Prevalio je dugačak put od Floride dovdje. Toliki je put prevalio, a stigao u grad koji se ni po čemu ne razlikuje od bilo kojeg drugog američkog grada.

Malo pomalo privikava se na Ellenine oči. Ne plaše ga više njezini radoznali pogledi, zna biti vrlo blagolagoljiva kad ostanu sami, premda gotovo i ne progovara za doručkom i večerom s ostalima. Razgovor joj se uvelike svodi na pitanja, ali ga nikad ne pita o osobnim stvarima ni o prošlosti, zanima je njegovo mišljenje o svemu i svačemu, počevši od vremenskih prilika do stanja u svijetu. Voli li zimu? Tko je po njegovom mišljenju veći umjetnik, Picasso ili Matisse? Brine li ga globalno zatopljenje? Je li mu bilo drago stoje Obama prošli mjesec izabran za predsjednika? Zašto muškarci toliko vole sport? Tko mu je najdraži fotograf? To su, dakako, pomalo

djetinjasta pitanja, ali često potiču žive diskusije, i on, baš kao Alice i Bing, osjeća sve veću želju da je zaštiti. Jasno mu je da je usamljena i da bi najradije provodila noći u njegovom krevetu, no već joj je toliko pričao o Pilar da je valjda svjesna kako je to nemoguće. Jednog ga je neradnog dana pozvala u šetnju grinvudskim grobljem, u posjet Gradu mrtvih, tako je rekla, i tada je prvi put od dolaska u Sunset Park osjetio da se nešto u njemu pokrenulo. Na Floridi se bavio napuštenim stvarima, a sada nailazi na napuštene ljude Brooklyna. Ima osjećaj da je to tlo koje bi vrijedilo istražiti.

S Alicom može razgovarati o knjigama, a to mu se rijetko događalo u godinama između koledža i Pilar. Već u početku otkriva da Alice uglavnom nema pojma o europskoj i južnoameričkoj književnosti, što ga pomalo razočarava, no jasno mu je da ona spada u visokoobrazovane ljude uske specijalizacije, ljude toliko uronjene u uski angloamerički svijet da o *Beowulfu* i Dreiseru znaju više nego o Danteu i Borgesu. To ga previše ne smeta, preostaju im brojne druge teme, pa ubrzo izmišljaju privatni jezik kojim opisuju što im se sviđa a što ne, jezik utemeljen na gundanju, mrštenju, podignutim obrvama, kimanju i iznenadnom pljeskanju po koljenima. Alice ne spominje Jakea, a on je i ne pita. Pričao joj je o Pilar, ali joj nije bogzna što kazao, samo kako se zove i da će mu za Božić doći u posjet s Floride. Namjerno kaže za *Božić* a ne za *božićne praznike* zato što riječ *praznik* uvijek znači školske praznike, a on ne želi da ukućani doznaju koliko Pilar ima godina prije nego što dode u New York - tada, nada se, više nikome neće biti do takvih pitanja. Sve da ga i pitaju, baš ga briga. Brine ga samo Angela, ali Angela neće znati da je Pilar otputovala. Pilar ne smije dopustiti da joj ijedna sestra dozna za to putovanje, ne samo Angela nego ni Teresa ni Maria jer će, kad dozna jedna, odmah znati sve tri, a Angela bi, koliko je luda, mogla doletjeti u New York, premda je i to malo vjerojatno.

Kupio je ilustriranu knjižicu o grinvudskom groblju, pa ga sada svakodnevno obilazi noseći fotoaparata, luta među grobovima, nadgrobnim spomenicima i mauzolejima, gotovo uvijek sam po ledenom prosinačkom zraku, pažljivo proučava kićenu, često bombastičnu arhitekturu pojedinih grobova, mramorne stupove i obeliske, grčke hramove i egipatske piramide, goleme kipove pleglih, uplakanih žena. Groblje je veće od polovine Central Parka,

toliko je veliko da bi se na njemu mogao izgubiti, zaboraviti da je zatvorenik koji izdržava kaznu u turobnom dijelu Brooklyna. Hodati među tisućama stabala i grmova, penjati se humcima i prolaziti širokim alejama te goleme nekropole znači ostaviti grad za sobom i utonuti u posvemašnji mir mrtvih. Tu on fotografira grobove gangstera i pjesnika, generala i industrijalaca, novinskih izdavača i žrtava umorstva, prerano umrle djece, žene koja je nakon stotog rođendana živjela još sedamnaest godina, supruge i majke Theodora Roosewelta, koje su pokopane istog dana, jedna do druge. Tu je i Elias Howe izumitelj šivaćeg stroja, braća Kampfe izumitelji britvice, Henry Steinway utemeljitelj glasovirske tvrtke Steinway, John Underwood utemeljitelj tvornice pisaćih strojeva Underwood, Henry Chadwick izumitelj sustava bodovanja u bejzbolu i Elmer Sperry izumitelj žiroskopa. U krematoriju građenom sredinom dvadesetog stoljeća spaljeno je tijelo Johna Steinbecka, Woodyja Guthriea, Edwarda R. Murrowa, Eubieja Blakea, a koliko je još drugih, poznatih i nepoznatih, koliko je još duša pretvoreno u dim na tom sablasnom, prekrasnom mjestu? Upustio se u još jedan beskoristan pothvat s fotoaparatom kao sredstvom za bilježenje vlastitih zbrkanih beskorisnih misli, ali to je barem nekakav posao, nekakva razbibriga dok čeka da opet počne živjeti, a i gdje bi drugdje ako ne na grinvudskom groblju mogao doznati da je pravo ime Franka Morgana, glumca koji je glumio čarobnjaka iz Oza, bilo VVuppermann?

MORRIS HELLER

1

Posljednji je dan godine, a on se iz Engleske vratio tjedan dana ranije kako bi prisustvovao pogrebu dvadesetogodišnje kćeri Martina Rothsteina koja je uoči Badnjaka počinila samoubojstvo u Veneciji. Morris objavljuje Rothsteinova djela od dana kad je utemeljio nakladničku kuću Heller Books. Marty i Renzo bili su mu tada prvi na popisu, jedini Amerikanci pored Danca Pera Carlsena i Francuskinje Annette Louverain, a on ih, kao kućne pisce, objavljuje već punih trideset pet godina, jer zna da bi bez njih bio nitko i ništa. Vijest je stigla dvadeset četvrtoga navečer — elektronska poruka razaslana stotinama prijatelja i znanaca. Pročitao ju je na Willinom računalu u sobi londonskog hotela u Ulici Charlotte - groznu, jasnu poruku od Martyja i Nine da je Suki oduzela sebi život, uz napomenu da slijede pojedinosti o datumu pogreba. Willa se protivila njegovom odlasku. Činilo joj se da će mu taj pogreb teško pasti, da je te godine bilo previše pogreba, previše im prijatelja umire, a zna koliko ga gubici znaju skršiti, upotrijebila je upravo tu riječ *-skršiti*, ali on je kazao da mora poći, ta bilo bi nemoguće da ne ode, to je dužnost prijatelja. Tako se četiri dana kasnije obreo u avionu za New York.

Danas je trideset prvi prosinac, kasno jutro posljednjeg dana 2008. godine, a on silazi s vlaka br. 1 i penje se stubama prema Broadwayu i Sedamdeset devetoj ulici, zrak je pun snijega, s bijelosivog neba padaju teške mokre krpe, krupne se pahulje kotrljaju u vjetrovitoj tami, zamagljuje boje na semaforima, u bijelo liče krovove automobila, tako da je Morris, u trenutku kad stiže na Aveniju Amsterdam, u zgradu u kojoj se održava pogrebna ceremonija, nalik čovjeku sa šeširovom od snijega. Suki Rothstein, punim imenom Susanna, bebica koju je prije dvadeset tri godine prvi put ugledao usnulu u očevu naručju, ta mlada žena koja je na Čikaškom sveučilištu diplomirala s pohvalom i ocjenom izvrstan, ta propupala umjetnica, ta prerano sazrela, darovita misliteljica, spisateljica i fotografkinja, koja je prošle jeseni otišla u Veneciju kao stažistica muzeja Peggy Guggenheim, objesila se u muzejskom ženskom toaletu nekoliko dana nakon što je održala seminar o svom

radu. Willa je imala pravo, on to zna, ali kako da ga ne skrši Sukina smrt, kako da se ne stavi u kožu njezina oca i osjeti razorno djelovanje te besmislene smrti?

Sjeća se kako je prije nekoliko godina naletio na nju u Ulici Houston, jednog vedrog kasnog popodneva krajem proljeća, početkom ljeta. Išla je na maturalni ples odjevena u žarkocrvenu haljinu, crvenu poput najcrvenije jerseyseke rajčice, ozarena, okružena prijateljima, sretna, srdačno ga je poljubila za dobar dan i dovidenja, i on otada čuva tu sliku u sjećanju kao utjelovljenje mladenačke živahnosti i obećanja, kao osebujni primjer *rasplamsale mladosti*. A sada razmišlja o vlažnoj studeni Venecije usred zimskog mrtvila, o kanalima što se izlijevaju na ulice preplavljene vodom koja seže do koljena, o drhturenju i osamljenosti u nezagrijanim prostorijama, o glavi što puca od siline unutarnje tame, o životu uništenom prevelikim i premalim dozama ovoga svijeta.

Nevoljko ulazi u zgradu zajedno s drugima, sa svjetinom što se polako okuplja i narasta u dvije-tri stotine ljudi, i vidi sijaset poznatih lica, među njima Renzovo, ali i Sally Fuchs, Dona Willinghama, Gordona Fielda, brojne stare prijatelje, pisce, pjesnike, slikare, nakladnike, te mnogo mladih ljudi, desetke mladića i djevojaka Sukinih prijatelja i prijateljica iz djetinjstva, iz gimnazije, s fakulteta, i svi govore podglas, kao da bi riječi izrečene glasnije od šapta mogle biti uvreda, povreda tišine mrtvih, a dok gleda ta lica oko sebe, svi mu se ti ljudi čine umrtvljeni i prazni, odsutni duhom, *skršeni*. Probija se do male prostorije na kraju hodnika gdje Marty i Nina primaju posjetitelje, goste, ožalošćene, kako li već nazivamo ljude koji dolaze na sprovod, a kad pride starom prijatelju da ga zagrlji, Marty se rasplače, zagrlji ga i pritisne mu glavu na rame govoreći Morris, Morris, Morris, dok mu se tijelo previja a dah ponestaje od grčevitog jecanja.

Martin Rothstein nije stvoren za tragedije tako razorne snage. On je čovjek od duha i prštavog šarma, humorist, pisac baroknih, smiješno sklepanih rečenica i spontanih satiričnih tirada, intelektualni agitator vebnih apetita, čovjek s nebrojenim prijateljima i smislom za humor usporedivim s najboljim tiradama komičara iz Borscht Belta. (Borscht Belt - kolokvijalni naziv za područje u gorju Catskill, s brojnim ljetnim odmaralištima i hotelima koje su posjećivali židovski imigranti između 1940-ih i 1960-ih godina i gdje su

nastupali glasoviti komičari kao Lenny Bruce, Danny Kay, Jerry Lewis, Woody Allen i drugi. (Op. prev.).

Sada taj čovjek rida pritisnut tugom, najokrutnijim, najrazornijim oblikom tuge, i Morris se pita kako itko može očekivati da će čovjek u takvu stanju stati pred sve te ljude i održati govor kad služba započne. A ipak, nešto kasnije, kad su ožalošćeni zauzeli mjesta u auditoriju, a Marty se popeo na podij da održi posmrtno slovo, bio je miran, oči su mu bile suhe, posve se oporavio od sloma u mrtvačnici. Čitao je ono što je napisao, tekst koji je nastajao zahvaljujući dugim danima u kojima je čekao da Sukino tijelo bude brodom dopremljeno iz Venecije u New York, danima koji su više nego obično produljili vremenski jaz između smrti i ukopa. Marty je tih praznih, nemirnih dana iščekivanja kćerinog tijela sjedio i pisao svoj govor. Na Bobbyjevu pogrebu nije bilo posmrtnog govora. Willa nije bila kadra napisati ili reći ni riječ, baš kao ni Morris - taj ih je nesretni slučaj posve skršio, doveo ih u stanje nijeme nevjerice i gluhe, preduboke tuge koja je trajala mjesecima, ali Marty je pisac, cijeli je život proveo slažući riječi i rečenice, slažući ulomke, slažući knjige, pa je njegov odgovor na Sukinu smrt mogao biti jedino da napiše nešto o njoj.

Lijes je sada na odru, bijeli lijes okružen crvenim cvijećem, ali to nije služba Božja. Nema rabina koji bi obavio obred, nema molitve, i nitko od govornika ne pokušava naći smisao ili utjehu u Sukinoj smrti — tu je tek smrt kao činjenica, užas smrti. Netko je odsvirao solo dionicu za saksofon, netko je drugi na glasoviru odsvirao jedan Bachov koral, a zatim je Sukin mladi brat Anton, crveno lakiranih noktiju sestri u čast, bez pratnje izveo tugaljivu inačicu pjesme Colea Portera *Ev'ry time we say goodbye/ I die a little*, odsvirao ju tako silno usporenim ritmom, tako prepunu sjete, tako bolnu za uši, da je većina okupljenih bila u suzama kad je došao do kraja. Pisci prilaze govornici i čitaju Shakespeareove i Yeatsove stihove. Prijatelji i školski drugovi pričaju o Suki, sjećaju se, evociraju *vatrenu snagu njezina duha*. Ravnatelj galerije u kojoj je održana jedina izložba Sukinih djela govori o njezinom radu. Morris prati svaku izgovorenu riječ, sluša svaku odsviranu i otpjevanu notu, na rubu je sloma za vrijeme cijele sat i pol duge ceremonije, ali ga Martyjev govor zamalo potpuno slama, taj hrabri čudesni govor koji ga potresa svojom iskrenošću, brutalnom preciznošću misli, gnjevom, tugom, krivnjom i ljubavlju što izbija iz svake rečenice. Za vrijeme Martyjeva

dvadesetominutnog govora Morris zamišlja sebe kako pokušava govoriti o Bobbyju, o Milesu, o davno preminulom Bobbyju i odbjeglom Milesu, ali zna da nikad ne bi imao hrabrosti stati pred ljude te tako otvoreno i iskreno kazati što osjeća.

Poslije ceremonije — odmor. Samo će Rothsteinovi s najbližim rođacima poći na groblje u Queens. Svi su u četiri sata pozvani u Martyjev i Ninin stan, ali se ostali za sada moraju razići. Drago mu je stoje pošteđen muke gledanja ukopa, spuštanja lijesa u zemlju, zatrpavanja rake, pogleda na Martyja i Ninu koji se opet guše u suzama. Renzo ga sustiže kod izlaza pa se zajedno vraćaju na snijeg, traže gdje će objedovati. Pametnije Renzo ponio kišobran; Morris se stisne uza nj, a Renzo mu stavi ruku oko ramena. Obojica šute kao zaliveni. Prijateljuju već pedeset godina i svaki zna što misli onaj drugi.

Na kraju odlaze u židovski *delicatessen* na Broadwayu, negdje oko broja osamdeset, što je za jednog i drugog povratak u njujorško djetinjstvo, jer tamo još služe već posve iščezla jela: paštetu od gusje jetre, juhu s macez knedlima, sitno sjeckanu usoljenu govedinu, sendviče s pastramom (pastrama - vrsta salame (op. prev.)), pirjanu govedinu s povrćem, palačinke sa sirom, ukiseljeno povrće. Renzo je u posljednje vrijeme često putovao, nisu se vidjeli odkad su u rujnu objavljeni *Planinski dijalozi*, a Morrisu se čini da mu je prijatelj umoran, ispijeniji nego obično. Kako su uspjeli toliko ostariti?, pita se. Obojica imaju šezdeset dvije godine, pa premda ni jedan nije loša zdravlja, ni debeo ni ćelav a ni spreman za otpis, kosa im je posijedila, počeli su ćelaviti, dogurali su do točke kada žene ispod tridesete, možda čak četrdesete, gledaju kroz njih kao da ih ne vide. Sjeća se Renza kad je bio mlad kao rosa, mladi pisac koji je tek bio diplomirao, kad je živio u radničkoj četvrti Lower East Sidea, u stanu od četrdeset pet dolara na mjesec, jednom od onih siromaških stanova s kadom u kuhinji i tisućama žohara što se roje i vijećaju u kuhinjskim ormarićima, kad je bio toliko siromašan da se morao ograničiti na jedan obrok dnevno, a tri godine radio na svom prvom romanu koji je uništio jer mu se činilo da nije dovoljno dobar, uništio usprkos Morrisovom protivljenju, usprkos protivljenju svoje djevojke, iako su i Morris i djevojka smatrali da je roman vrlo dobar, a pogledaj ga sada, misli Morris, koliko ono knjiga poslije tog spaljenog rukopisa

(sedamnaest? dvadeset?), knjiga objavljenih u cijelom svijetu, čak i u Iranu, za Boga miloga, s koliko književnih nagrada, koliko odlikovanja, koliko ključeva od koliko gradova, koliko počasnih doktorata, poslije koliko knjižurina i disertacija napisanih o njegovom djelu, a sada mu više ništa od svega toga nije važno, da, drago mu je što ima novca, drago mu je što se oslobodio nesnosnih teškoća s početka karijere, no slava ga ostavlja hladnim, izgubio je svako zanimanje za sebe kao za takozvanu javnu osobu. Želim nestati, to je sve, promrmljao je jednom Morrisu jedva čujnim glasom, zagledan u prazno, s bolnim izrazom u očima, kao da govori tek za se. Želim nestati, to je sve.

Naručuju juhu i sendviče, a kad Latino konobar ode s narudžbama (Latino konobar u židovskom restoranu — to im se obojici sviđa), počnu razgovarati o pogrebu, izmjenjivati dojmove o onome čemu su netom svjedočili u auditoriju zgrade gdje je održana pogrebna ceremonija. Renzo nije poznao Suki, vidio ju je samo jedanput, kao djevojčicu, ali se slaže s Morrisom da je Rothsteinov govor bio snažan, gotovo čudesan, uzmemo li u obzir da je pisan pod užasnim pritiskom, u trenutku kad bi malotko imao snage sabrati se i napisati jednu jedinu riječ, a kamoli onaj vatreni, složeni, lucidni hvalospjev što su ga jutros čuli. Renzo nema djece, ima dvije bivše žene, ali djece nema, no s obzirom na ono što Marty i Nina proživljavaju u ovom trenutku, te s obzirom na ono što su on i Willa već preživjeli, prvo s Bobbyjem a onda s Milesom, Morris počinje gotovo zavidjeti Renzu što je davno i ispravno odlučio da neće imati djece kako bi izbjegao neizbježne probleme i mogući roditeljski neuspjeh. Napola očekuje da će Renzo početi govoriti o Bobbyju, usporedba je tako očigledna, ali Renzo, siguran je, razumije kako je Morrisu ovaj pogreb teško pao pa ne načinje taj razgovor upravo zato što razumije. Odviše je uviđavan za takvo što, odviše svjestan Morrisovih razmišljanja da bi mu dodavao sol na ranu. I doista, Renzo smjesta mijenja temu, zaobilazi spomen na Bobbyja, ne načinje čemernu temu o mrtvoj djeci nego ga pita kako se nosi s ekonomskom krizom i što će biti s tvrtkom Heller Books u ovim olujnim vremenima.

Morris mu kaže da brod još plovi, samo se sada malko naginje udesno, zato već nekoliko mjeseci bacaju suvišni teret preko palube.

Glavna mu je briga zadržati sve uposlene, nikoga još nije otpustio, ali je smanjio broj budućih izdanja, srezao ih za dvadeset-dvadeset pet posto. Prošle su godine objavili četrdeset sedam knjiga, a ove trideset osam, no dobit im se smanjila za samo jedanaest posto, uvelike zahvaljujući *Planinskim dijalozima* koje tiskaju već treći put, a prodali su četrdeset pet tisuća tvrdokoričenih primjeraka. Trebat će još pričekati na brojke od božićne prodaje, ali ako se i dogodi da budu manje od očekivanih, ne predviđa totalnu katastrofu. Ove su jeseni objavili sjajna djela Louverainice, Wyatta i Tomesettija; čini se da je biblioteka mekoukoričenih krimića dobro krenula, no vremena su teška, veoma teška za prvijence, pa je morao odbiti nekoliko dobrih mladih pisaca, odbiti knjige koje bi se prije godinu-dvije bio odvažio baciti na tržište, a to ga zabrinjava, jer je glavni cilj kuće poticati nove talente. U 2009-oj planiraju objaviti samo trideset tri knjige, ali na popisu je Carlsen, na popisu je Davenport, a tu je, treba li uopće spominjati, Renzov kratki roman, knjižica koju je napisao odmah poslije *Planinskih dijaloga*, neočekivani zgoditak za koji gaji velike nade, pa tko zna, ako u sljedećih dvanaest mjeseci ne bankrotiraju sve knjižare u Americi, možda ih čeka sasvim pristojna godina. Slušajući sebe kako govori, Morris se počinje osjećati gotovo optimistično, ali pritom Renzu kazuje samo dio priče izostavljajući činjenicu da će se nakon komisijskog povrata pokazati da je prodaja *Planinskih dijaloga* manja za sedam do deset tisuća primjeraka, ne spominjući činjenicu da će mu 2008. biti najgora godina u posljednja tri desetljeća, te da mu treba novi investitor koji će uložiti kapital u nakladničku kuću ili će za dvije godine brod potonuti. No nema potrebe da Renzo to zna, Renzo piše i objavljuje knjige, Renzo će to i dalje činiti čak i ako on, Morris, ne bude više u nakladništvu.

Juha stiže, a Renzo pita: Sto je s malim?

Ovdje je, kaže Morris. Već dva-tri tjedna.

Ovdje u New Yorku?

U Brooklynu. Stanuje u nekoj napuštenoj kući u Sunset Parku, s još nekoliko ljudi.

To ti je rekao naš prijatelj bubnjar?

Naš je prijatelj bubnjar jedan od stanara u toj kući. Pozvao je Milesa da se vrati s Floride, a dečko je prihvatio. Ne pitaj me zašto. Rekao bih da je to dobra vijest.

Možda. Vrijeme će pokazati. Bing kaže da me kani nazvati, ali još nije.

A što ako ne nazove? Onda se ništa ne mijenja.

Razmisli, Morris. Trebao bi samo uskočiti u taksi, odvesti se do Brooklyna i pokucati mu na vrata. Zar ne dolaziš u napast?

Naravno da dolazim. Ali ne mogu. *On* je taj koji je otišao, *on* se mora vratiti.

Renzo ne navaljuje i Morris mu je zahvalan što pušta da razgovor završi na tome. Kao Milesov krsni kum i dugogodišnji Morrisov prijatelj, Renzo već sedam godina sudjeluje u toj turobnoj sagi pa mu sada ne preostaje reći bogzna što. Morris ga pita o nedavnim putovanjima, o putu u Prag, Kopenhagen i Pariz, o predavnju što ga je održao u berlinskom kazalištu Max Reinhardt Theater, o nagradi koju su mu dodijelili u Španjolskoj, a Renzo kaže da mu je to bila dobrodošla promjena, jer je u posljednje vrijeme u krizi pa mu je bilo ugodno provesti nekoliko tjedana na drugom mjestu a ne u vlastitoj glavi. Renzo je uvijek u krizi, svaka knjiga koju dovrši uvijek mu je posljednja, a onda najedanput kriza misteriozno prođe, i on je opet u svojoj sobi, opet piše novu knjigu. Da, kaže Renzo dodajući kako zna da je tako govorio i prije, ali ovaj put je drukčije, ne zna zašto ali ima dojam da je paraliza ovaj put trajna. Kaže da je *Noćnu šetnju* dovršio krajem lipnja, prije više od šest mjeseci, a otad nije napisao ništa spomena vrijedno. To je bila sasvim kratka knjiga od pukih stotinu pedeset i nešto stranica, ali kao da mu je iscrpila svu snagu, pisao ju je u nekoj vrsti divljeg zanosa i napisao je, od početka do kraja, u manje od tri mjeseca, radio je na njoj napornije i usredotočenije nego u svih trideset godina otkako piše, požurivao se, požurivao, poput trkača koji punih sedam milja juri iz sve snage, pa koliko ga je god veselilo raditi takvim tempom, nešto se u njemu slomilo kad je utrčao u cilj. Već šest mjeseci nema plana, ni ideje, ni projekta kojim bi si ispunio dane. Kad ne putuje, bezvoljan je i nemotiviran, ne osjeća želju da se vrati pisaćem stolu i da se ponovno lati pisanja. Da, i u prošlosti je imao sličnih zatišja, ali još nikad tako tvrdokornih i dugotrajnih, i premda mu zvonce još ne zvonu na uzbunu, počinje se pitati nije li to kraj, nije li se stara vatra najposlije ugasila. U međuvremenu provodi dane u gotovo posvemašnjem neradu - čita knjige, razmišlja, šeće, gleda filmove,

prati vijesti iz svijeta. Drugim riječima, odmara se, ali to je neki čudan odmor, kaže, *tjeskoban počinak*.

Konobar im donosi sendviče i Renzo, prije nego što Morris uspije zucnuti i riječ o tom poluozbiljnom polupodrugljivom opisu umne iscrpljenosti, u iznenadnom zaokretu od 180 stupnjeva, protusloveći svemu što je netom izrekao, kaže Morrisu da mu je, dok je nekidan letio kući iz Europe, nešto sitno palo na pamet, majušna klica ideje za neku vrstu eseja, za nešto nefikcionalno, što li. Morris se osmjehne. A ja sam mislio da ti je ponestalo ideja, kaže. Pa, veli Renzo sliježući ramenima kao da se brani, ali uz vragolast izraz u očima, istina je da mi se povremeno *upali lampica*.

Bio je u avionu, kaže, imao je kartu za prvi razred, platili su mu je ljudi koji su mu dodijelili nagradu; strah od letenja donekle su mu ublažavali mekana koža sjedala, kavijar i šampanjac, imbecilni luksuz usred oblaka, te velik izbor filmova, i to ne samo novih europskih i američkih nego i starih filmova, uvaženih klasika, stare robe iz tvornica snova s obje strane Atlantika. Na kraju je odabrao *Najbolje godine našeg života*, film koji je gledao samo jedanput, davno, zato ga je bio potpuno zaboravio, lijep film, dobra gluma, dražesna propaganda smišljena kako bi uvjerila Amerikance da će se vojnici--povratnici iz Drugog svjetskog rata na kraju prilagoditi građanskom životu, ne bez gdjekeog usputnog problemčića, dakako, ali će se na kraju sve okrenuti na dobro, jer ovo je Amerika, a u Americi se sve uvijek okrene na dobro. Bilo kako bilo, uživao je u filmu, vrijeme mu je brže prošlo, ali ga nije toliko zainteresirao film koliko sporedna uloga jednoga od glumaca - Stevea Cochran. Cochran se tu pojavljuje u gotovo nevažnom prizoru: u kratkom suočenju s likom čija je žena potajice hodala s njime, Cochranom, ali ni to nije ono što ga je zainteresiralo, potpuno je ravnodušan prema Cochranovoj glumi, važna mu je priča koju mu je jednom ispričala majka: da se s Cochranom družila za vrijeme rata, da, da, njegova majka Anita Michaelson, rođena Cannobio, koja je umrla u osamdesetoj, ima tome već četiri godine. Mama je bila zakopčana, kaže, nije voljela otvarati dušu kad je riječ o prošlosti, ali kada je 1965. umro Cochran u četrdeset osmoj godini, a Renzo upravo navršio devetnaestu, vjerojatno su joj popustile uzde, osjetila je potrebu da olakša dušu pa mu je ispričala kako je početkom

četrdesetih bila nakratko opčinjena kazalištem, tada je imala petnaest, šesnaest, sedamnaest godina, u jednoj joj se kazališnoj družini put ukrižao s Cochranovim i ona je *pala na njega*. Bio je vrlo lijep čovjek, govorila je, jedan od onih markantnih tamnokosih irskih srcolomaca, ali Renzu nikad nije bilo posve jasno stoje mislila s onim da je *pala*. Je li mu mati 1942. godine, u svojoj sedamnaestoj, izgubila nevinost sa Steveom Cochranom? Je li to bila prava ljubavna avantura ili tek mladenačka zaljubljenost u dvadesetpetogodišnjeg glumca u usponu? Vrag bi ga znao, ali mu je majka ispričala kako ju je Cochran htio odvesti u Kaliforniju, i ona je bila spremna poći s njime, no kad su joj roditelji naslutili što se kuha, smjesta su je spriječili. Neće to napraviti naša kćerka, ne, ne želimo mi skandal u obitelji, zaboravi, Anita. I tako je Cochran oputovao, a Renzova mati ostala i udala se za Renzova oca, i tako se rodio Renzo — zato što mu mama nije pobjegla sa Steveom Cochranom. To je ta idejica s kojom se poigravam, kaže Renzo, napisao bih esej o onome što se nikad ne dogodi, o neodživljenim životima, o nevedenim ratovima, o svjetovima u sjeni što postoje usporedo sa svijetom koji smatramo stvarnim, o ne-rečenom i ne-učinjenom, o ne-zapamćenom. Klizak teren, možda, ali bi se zacijelo isplatilo istražiti ga.

Kad je stigao kući, kaže Renzo, iz radoznalosti je počeo kopati po Cochranovom životu i karijeri. Bile su to uglavnom gangsterske role, nekoliko predstava na Broadwayu, i to baš s Mae West, *Bijelo usijanje* s Jamesom Cagneyem, glavna uloga u Antonionijevom *Kriku*, te povremene uloge u raznim TV serijama iz pedesetih: *Bonanza*, *Nedodirljivi*, *Route 66*, *Zona sumraka*. Osnovao je vlastitu producencku tvrtku koja je proizvodila malo ili ništa (nema dovoljno informacija, pa premda je radoznao, Renzo nije toliko radoznao da bi nastavio istraživati), no čini se da je Cochran stekao glas jednog od najživahnijih lovaca na suknje svoga vremena. Zacijelo je to odgovor na pitanje zašto je majka pala na njega, nastavlja Renzo uz tužnu primjedbu da je okorjelom zavodniku vjerojatno bilo vrlo lako smekšati srce neiskusne sedamnaestogodišnje djevojke. Kako se mogla oduprijeti čovjeku koji je poslije toga ljubovao s Joan Crawford, Merle Oberon, Kay Kendall, Idom Lupino i Jane Mansfield? Tu spada i Mamie Van Doren, koja je u autobiografiji

objavljenoj prije dvadeset godina nadugo i naširoko pisala o seksualnom životu s Cochranom, ali Renzo to ne kani čitati. I na kraju, najzanimljivijom mu se čini činjenica da je posve potisnuo istinu o Cochranovoj smrti za koju je morao čuti u svojoj devetnaestoj godini, pa je čak i nakon razgovora s majkom (što je priču u teoriji moralo učiniti nezaboravnom) - sve zaboravio. U nadi da će pomladiti svoju već posve iscrpljenu producencku kuću,

Cochran je 1965. godine izradio projekt za film koji će se događati u Srednjoj ili Južnoj Americi. Zato je s tri mlade žene kojima je bilo između četrnaest i dvadeset pet godina, a koje su mu navodno trebale biti asistentice, svojom dvanaestometarskom jahtom krenuo u Kostariku kako bi počeo izviđati moguća mjesta za snimanje. Brod se nakon nekoliko tjedana nasukao na obalama Gvatemale. Cochran je umro od teške upale pluća, a tri uspaničene žene, koje nisu imale pojma o jedrenju i upravljanju dvanaestometarskom jahtom, punih su deset dana plutale oceanom nošene vjetrom, same, s Cochranovim usmrđenim truplom. Renzo kaže da tu sliku ne može izbrisati iz pamćenja. Tri ustrašene žene izgubljene na pučini, s tijelom mrtvog glumca što truli pod palubom, uvjerele su da nikad neće ponovno dotaknuti kopno.

Toliko, kaže on, o najboljim godinama našeg života.

2

Pozvali su ga na četiri silvestarska domjenka, na četiri strane Manhattana - istočnu, zapadnu, sjevernu i južnu - ali njemu, nakon sprovoda i objeda s Renzom te dva sata kod Martyja i Nine, nije ni do čega, ne mili mu se nikoga vidjeti. Vraća se u stan u Ulici Downing i ne može se osloboditi misli na Suki kao ni Renzove priče o mrtvom glumcu na plutajućoj jahti. Pita se koliko je mrtvaca u životu vidio. Ne balzamiranih tijela što leže u otvorenom lijesu, ne beskrvnih muzejskih primjeraka koji više i ne sliče na ljude, nego pravih mrtvih tijela, svježih mrtvaca, da tako kažemo, prije nego što ih dotakne obdukcijski skalpel. Prije trideset je godina vidio očevo tijelo. Prije dvanaest Bobbyjevo, a prije pet majčino. Troje. Samo troje mrtvih u više od šezdeset godina.

Ode u kuhinju i natoči si viski. Kod Martyja i Nine je strusio dva pića, ali ga to nije ošamutilo. Glava mu je bistra, a poslije obilna objeda koji mu poput kamena još leži u želucu, nema teka za večeru. Završit ću ovu godinu uz rukopis što sam ga morao pročitati u Engleskoj, kaže sam sebi, no zna da je to tek isprika, puki trik koji će ga nagnati da sjedne u udoban naslonjač u dnevnoj sobi, a kad jednom sjedne u taj naslonjač, neće se vratiti čitanju romana Samantha Jewett, koji je već odlučio ne objaviti.

U sedam i pol, četiri i pol sata prije početka nove kalendarske godine, s ulica već dopire galama otrcanog rituala bacača petardi, dreka pijanih glasova kojom će u ponoć odjekivati cijelo susjedstvo, uvijek isti novogodišnji urnebes. No on je sad daleko od svega, sam s čašom viskija i s vlastitim mislima, pa bude li se mogao dovoljno udubiti u te misli, neće ni čuti ponoćnu dreku i pucnjavu. Sjeća se kako ga je jednog svibanjskog jutra prije pet godina nazvala majčina spremačica nakon što je rezervnim ključem bila otključala majčin stan. Sjeća se da je toga utorka oko deset sati ujutro bio u uredu, gdje je s Jill Hertzberg razgovarao o Renzovom najnovijem rukopisu i dvoumio se hoće li na naslovnicu staviti kakvu ilustraciju ili samo naslov. Zašto se sjeća upravo toga detalja? Nema za to baš nikakva razloga osim činjenice da se razložnost i ljudsko sjećanje gotovo nikad ne podudaraju. Sjeća se kako je zatim sjeo u taksu i odvezao se Broadwayom do Zapadne osamdeset četvrte ulice nastojeći

shvatiti da mu je mati, koja se još u subotu zafrkavala s njim preko telefona, sada mrtva.

Tijelo. O tome sada razmišlja, o majčinom truplu koje je prije pet godina ležalo na krevetu i o užasu što ga je obuzeo kad joj je pogledao lice, onu plavosivu kožu, one poluotvorene oči, strahotnu *nefokretnost* onoga što je nekoć bilo živo biće. Ležala je na krevetu otprilike četrdeset osam sati prije nego što ju je spremačica našla. Na sebi je još imala spavaćicu, a u trenutku kad je preminula - zacijelo od iznenadna, kataklizmičkog srčanog udara - čitala je nedjeljno izdanje *New York Timesa*. Jedna joj je obnažena noga visjela preko ruba postelje, a on se pitao je li pokušavala ustati kad je osjetila početak udara (da potraži tabletu? da zove upomoć?), a ako jest, budući da se bila pomakla samo nekoliko centimetara, možda je umrla u roku od nekoliko sekunda.

Promatrao ju je časak-dva, a onda se okrenuo i pošao u dnevnu sobu. Bilo mu je preteško, nije mogao podnijeti da je vidi u tom stanju ukočene ranjivosti. Ne sjeća se je li ju pošao ponovno pogledati kad je stigla policija, je li morao obaviti formalnu identifikaciju tijela, ali siguran je da je skrenuo pogled kad su došli ljudi iz hitne pomoći i zapakirali truplo u crnu plastičnu vreću. Ostao je u dnevnoj sobi zureći u tepih, kroz prozor motrio kretanje oblaka i slušao vlastito disanje. Bilo mu je previše, nije se mogao prisiliti da gleda taj prizor.

Kad su je počeli na kolicima izvoziti iz stana, konačno mu je postalo jasno, konačno je shvatio jednostavnu, nepobitnu misao koja ga opsjeda do dana današnjega: nema sjećanja na maternicu, ni za njega ni za ikoga drugoga, ali on to sjećanje prihvaća kao izraz vjere ili se pak uz pomoć mašte prisiljava pojmiti da je i njegov život kao osjetilnog bića započeo kao dio sada mrtvog tijela što ga guraju kroz otvorena vrata, da je njegov život započeo *u njoj*.

Bila je ratno dijete baš kao i Renzova mati, baš kao i svi ondašnji roditelji, bilo da su im se očevi borili u ratu ili ne, bilo da su im majke imale petnaest, sedamnaest ili dvadeset godina kad je rat počeo.

* *Wife of Bath* - priča iz djela *Canterbury Tales* (*Kenterberijske priče*) Geoffreya Chaucera (oko 1340—1400). Žena iz Batha udavala se pet puta i pet je puta obudovjela, te opet tražila muža. (Op. prev.)

Sada mu se čini da je to bila čudesno optimistična generacija, žilava, odgovorna, radišna, a usto možda i malo glupa jer su svi do jednoga povjerovali u mit o veličini Amerike i živjeli s manje dvojbi nego njihova djeca, momci i cure Vijetnama, gnjevna poslijeratna djeca koja su gledala kako im se domovina pretvara u bolesno, razorno čudovište. Odvažna. To je pridjev koji mu padne na pamet kad god pomisli na majku. Odvažna, bez dlake na jeziku, tvrdoglava i nježna, nemoguća. Udavala se dvaput nakon očeve smrti sedamdeset osme godine, oba joj je muža odnio rak, jednoga devedeset druge, a drugoga dvije tisuće treće, ali se još i tada, u sedamdeset osmoj, posljednjoj godini života, nadala upecati novog muškarca. Rodila sam se udana, jednom mu je rekla. Pretvorila se u Ženu iz Batha (* Wife of Bath - priča iz djela *Canterbury Tales* (*Kenterberijske priče*) Geoffreya Chaucera (oko 1340—1400). Žena iz Batha udavala se pet puta i pet je puta obudovjela, te opet tražila muža. (Op. prev.)) , pa premda joj je ta uloga možda pristajala, njemu baš nije bilo ugodno igrati ulogu sina te žene. Dakako da su taj teret s njime podijelile njegove sestre, ali Cathy živi u Millburnu u državi New Jersey, a Ann u Scarsdaleu, što znači da je bila prilično nedostupna, na vanjskom rubu "ratne" zone, a budući da je on bio najstariji i budući da je majka više vjerovala muškarcima nego ženama, upravo se njemu obraćala sa svojim nevoljama koje nikad nije nazivala nevoljama (iz rječnika je izbacila sve negativne riječi) nego *sitnicama*, kao na primjer kad bi rekla: *Htjela bih s tobom porazgovarati o jednoj sitnici*. Tvrdoglavo sljepilo, tvrdokorno insistiranje na iznalaženju ljepše strane problema, vjerovanje u moralnu pobjedu, stav da nije svako zlo za zlo, unatoč najpotresnijim činjenicama - smrti triju muževa, nestanku unuka, nesretnoj smrti posvojenog unuka - ali takav je bio svijet iz kojega je potekla, etički svemir skrpan od moralizatorskih banalnosti holivudskih filmova - „budi hrabar, izdrži i nikad ne priznaj poraz”. Divno, na svoj način, da, ali i izludujuće, pa je on, kako su godine prolazile, pomalo shvaćao da je to privid, da u njezinu tobože nesalomljivu duhu ima i straha i panike i ubitačne tuge. Tko joj je mogao zamjeriti? Zar je čudo što se, proživjevši razne bolesti triju muževa, pretvorila u hipohondricu svjetskog ranga? Ako nas je iskustvo poučilo da tijelo mora i hoće izdati osobu kojoj pripada, zašto bi bilo čudno što ćemo blagi bol u želucu protumačiti kao uvod u rak želuca, glavobolju kao

predznak tumora na mozgu, a riječ ili ime kojega se ne možemo sjetiti kao nagovještaj demencije? Posljednje je godine provela obilazeći liječnike, na desetke specijalista za ovu boljku ili za onaj sindrom, no istina je da je imala srčanih problema (dvije angioplastike), ali nitko nije mislio da je to doista opasno. Pretpostavljao je da će mu se sve do devedesete tužiti na umišljene bolesti, da će nadživjeti i njega i sve njih, a ona je najednom, bez upozorenja, manje od dvadeset četiri sata nakon što mu je sipala šale u slušalicu - umrla. I kad se s time već bio pomirio, obuzeo ga je zastrašujući osjećaj olakšanja, barem je jednim svojim dijelom osjetio to olakšanje, pa iako se mrzi zbog tako bešćutna priznanja, zna da je imao sreće stoje bio pošteđen muke da je gleda do u duboku starost. Napustila je svijet u pravo vrijeme. Nije dugo patila, nije onemoćala ni posenilila, nisu joj trebale pelene, nije slomila kuk, nije zurila u prazno. Svjetlost se upali, svjetlost se ugasi. Nedostaje mu, ali može živjeti s činjenicom da je nema.

Više mu nedostaje otac. Dovoljno je bešćutan da i to prizna, no otac je mrtav već trideset godina, a on već pola života hoda uz njegov duh. Otac je umro u šezdeset trećoj, bio je samo godinu dana stariji nego on sada, i bio je u dobrom stanju, tada je još četiri puta na tjedan igrao tenis, još dovoljno jak da pobijedi tridesetdvogodišnjeg sina u tri seta, a vjerojatno i dovoljno snažan da ga pobijedi u hrvanju, zakleti nepušač, alkohol gotovo i nije pio, zdrav kao dren, nije patio ni od prehlade ni od gripe, visok metar i osamdeset pet, plećat, čvrst, ravna trbuha, uspravan kao letva, čovjek koji je izgledao deset godina mladi, a onda najednom omanji problem, napadaj bursitisa u lijevom laktu, taj poslovični teniski lakat, i da, to je bilo veoma bolno ali ne i opasno po život, i tada je prvi put u bogzna koliko godina otišao liječniku, šarlatanu koji mu je prepisao kortizonske tablete umjesto da mu dade kakvo blago sredstvo protiv bolova, i otac je, nenaviknut na tablete, nosio te kortizone u džepu kao da je riječ o aspirinima, gutao ih svaki put kad bi ga zabolio lakat, čime je nepotrebno opterećivao kardiovaskularni sustav a da toga nije bio svjestan, pa je Alvinu Helleru jedne noći, dok je vodio ljubav sa svojom ženom (utješna misao: sad zna da su mu roditelji i u tom razdoblju bračnog života još bili spolno aktivni), 26. studenoga 1978, u času kad mu se, u zagrljaju Constance, koju su svi zvali

Connie, bližio orgazam, zakazalo, prepuklo, eksplodiralo srce u grudima i to je bio kraj.

Medu njima dvojicom nikad nije bilo sukoba kakvima je često svjedočio kod svojih prijatelja i njihovih očeva, dječaka koje su očevi ćuškali, na koje su vikali, agresivnih očeva koji su šestogodišnje sinove gurali u bazen, prezirnih očeva koji su se podrugivali adolescentnim sinovima zbog krivo odabrane glazbe, krivo odabrane odjeće, krivog pogleda, očeva-veterana koji su tukli svoje dvadesetogodišnje sinove zbog toga što su se opirali novačenju, očeva slabića koji su se bojali svojih odraslih sinova, isključenih očeva koji se nisu mogli sjetiti imena djece svojih sinova. Medu njima od početka do kraja nije bilo takvih antagonizama i drama, bilo je tek povremenih oštih razlika u mišljenju, blagih, mehanički izrečenih kazni za sitna kršenja pravila, pokoje stroge riječi kad je bio grub prema sestrama ili kad bi zaboravio majčin rođendan, ali to nije bilo ništa značajno, nije bilo ćuškanja ni vike ni ljutito izrečenih uvreda pa se on, za razliku od većine svojih prijatelja, nije stidio oca niti se okretao protiv njega. Ipak, bilo bi krivo pretpostaviti da su bili osobito bliski. Njegov otac nije bio od onih srdačnih, prijateljski nastrojenih očeva koji misle da im vlastiti sin mora biti najbolji prijatelj, bio je jednostavno čovjek koji se osjećao odgovornim za vlastitu ženu i djecu, miran, uravnotežen muškarac koji je znao kako zaraditi novac, što je vještina koju sin nije umio cijeniti sve do posljednjih godina očeva života, kada mu je ovaj postao glavnom podrškom i partnerom u osnivanju nakladničke kuće Heller Books; pa premda nisu bili bliski onako kako to neki očevi i sinovi znaju biti, premda je sport bio jedina tema o kojoj su ikad raspravljali sa žarom, znao je da ga otac poštuje, a njemu je spoznaja da uživa tako nepokolebljivo poštovanje bila važnija od bilo kakve otvorene izjave ljubavi.

U ranom djetinjstvu, kad je imao pet-šest godina, bio je razočaran činjenicom da se njegov otac nije borio u ratu poput očeva većine njegovih prijatelja, te da je - dok su drugi u dalekim krajevima ubijali Japance i naciste i tako postajali junaci - provodio dane u New Yorku zaokupljen tričavim poslovima u svojoj agenciji za prodaju nekretnina, da je kupovao kuće, bio im upravitelj, popravljao ih bez kraja i konca, a zbunjivalo ga je i to što su oca, naizgled snažna čovjeka dobra zdravlja, odbili primiti u vojsku kad se prijavio. No

dječak je u tom trenutku bio premlad kako bi shvatio da je očevo oko gadno povrijeđeno, premlad da mu kažu kako mu je otac od svoje sedamnaeste godine praktički slijep na lijevo oko, pa nije razumio da je taj superotac, koji se izvještio u umijeću podnošenja i kompenzacije vlastitog hendikepa — čovjek oštećena zdravlja. Kasnije, kad je imao osam-devet godina i kad mu je majka naposljetku ispričala priču o očevoj povredi (koju otac nikad nije spominjao), shvatio je da ona nije nimalo drukčija od ozljeda dobivenih u ratu, da je otac 1932. godine izgubio dio života na bejzbol-skom igralištu u Bronxu baš kao što vojnik može izgubiti ruku na nekoj od europskih bojišnica. Otac je u gimnazijskoj momčadi bio najbolji bacač, opaki ljevak koji je već bio počeo svraćati pozornost lovaca na talente za prvu ligu, a kad je toga dana početkom lipnja zamijenio Monroea na brdašcu, već je slovio za nepobjedivog bacača. Pri prvom bacanju, upravo kad su se igrači u polju raspoređivali na položaje iza njega, bacio je nisku brzu loptu Tommyju DeLucci, igraču sredine terena za Gimnaziju Clinton, a ovaj ju je udario tako snažno, moćno i brzo da Alvin Heller nije imao vremena podići rukavicu i zaštititi lice. Bila je to ista ozljeda kakva je 1957. uništila karijeru Herbu Scoreu, isti kostolomni udarac koji zna promijeniti tok ljudskoga života. I da ta lopta nije pogodila oca u oko, tko može reći da ne bi bio poginuo u ratu, i to prije nego što se oženio, prije no što su mu se rodila djeca? I Herb Score je mrtav, misli Morris, umro je prije šest-sedam tjedana, Herb Score kojemu je srednje ime bilo proročko: Jude. Morris se sjeća kako je oca silno potresla vijest o Scoreovoj ozljedi, vijest koju je pročitao u jutarnjim novinama, i kako je, godinama kasnije, sve do kraja života, povremeno spominjao Scorea govoreći da je ta povreda jedan od najtužnijih događaja u povijesti bejzbola. Nikad nije izrekao ni riječi o sebi, nikad napravio ni najmanju aluziju na svoje iskustvo. Govorio je samo o Scoreu, o sirotom Herbu Scoreu.

Nakladnička kuća nikad ne bi bila ugledala svjetlost dana da nije bilo očeve pomoći. Morris je znao da ne posjeduje ono nešto što bi mu trebalo da postane piscem, jer je pred sobom imao primjer mladoga Renza s kojim se uspoređivao, s kojim je četiri godine dijelio sobu u studentskom domu koledža Amherst, četiri godine silne, ubitačne borbe, dugih sati samovanja, vječne nesigurnosti i

kompulzivne potrebe, nakon čega se odlučio latiti predmeta najbližeg pisanju - podučavanju, a ne stvaranju književnosti, da bi nakon godine provedene na postlijediplomskom studiju Sveučilišta Columbia odustao od doktorata shvativši da nije stvoren ni za akademski život. Umjesto toga okrenuo se nakladništvu, proveo četiri godine uzdižući se na ljestvici u dvije tvrtke i naposljetku našao svoje mjesto, svoju misiju, zvanje, koju god riječ odabrali za osjećaj predanosti poslu i posvećenosti cilju, ali je na najvišim razinama komercijalnog nakladništva naišao na previše frustracija i kompromisa, pa kada je glavni urednik, u kratkom rasponu od dva mjeseca, odbio njegovu preporuku za objavljivanje Renzova prvog romana (nastalog poslije spaljenog rukopisa), te odbacio zamisao o tiskanju Martyjeva prvijenca, pošao je ocu i rekao mu da želi otići iz te velebne tvrtke i osnovati vlastitu. Otac nije imao pojma o knjigama i nakladništvu, no bit će da je u sinovim očima vidio nešto što ga je navelo da uloži omanju svotu u pothvat koji će, držao je, posve sigurno propasti. Ili je možda mislio da će ta sigurna popast naučiti mladića pameti, pomoći mu da istjera bubu iz glave i uskoro ga vratiti sigurnosti normalnoga posla. Ali posao nije propao, ili barem gubici nisu bili dovoljno veliki da ih natjeraju na odustajanje pa je otac, poslije početnog popisa od svega četiri knjige, ponovno odriješio kesu, obvezujući se na novo ulaganje, deset puta veće od početnoga, i tada je nakladničkoj kući Heller Books najednom krenulo, bila je to mala ali vitalna tvrtka, prava pravcata nakladnička kuća s uredskim prostorijama u donjem Zapadnom Broadwayu (i smiješno niskim najamninama u doba kad Tribeca (Tribeca - jedna od najotmjenijih njujorških stambenih četvrti u koju je poslije 11. rujna smješten Filmski festival Tribeca. Nastala je u 18. st. naseljavanjem izvan najuže gradske jezgre, da bi se 70-ih g. 20. st. pretvorila u umjetničku četvrt. (Op. prev.)) još nije bila ono što je danas), s četiri zaposlenika, distributerom, dobro osmišljenim katalogima i sve većim brojem autora. Otac se nikad nije miješao u posao. Sebe je nazivao *tihim partnerom*, u posljednje mu se četiri godine života tako predstavljao kad su god razgovarali telefonom. Nije više govorio *Ovdje tata* ili *Ovdje tvoj stari*, nego - nepogrešivo, uvijek - *Halo, Morris, ovdje tvoj tihi partner*. I kako da mu takav otac ne nedostaje? Kako da ne osjeća kako je svaka knjiga koju je objavio u prošlih trideset pet godina djelo nevidljive očeve ruke?

Devet je sati i trideset minuta. Kanio je nazvati Willu i zaželjeti joj sretnu novu godinu, ali u Engleskoj je sada dva i pol ujutro, ona sigurno već odavno spava. Vratio se u kuhinju, nalije si još jedan viski, treći otkako se vratio u stan, i tek tada, prvi put te večeri, sjeti se da mora preslušati poruke na telefonskoj sekretarici pomislivši iznenada da ga je Willa možda nazivala dok je bio kod Martyja i Nine ili na putu kući iz Upper West Sidea. Na sekretarici nade dvanaest novih poruka. Odsluša ih sve, jednu po jednu, ali od Wille ni riječi.

Kažnjava ga. Zato je i prihvatila jednogodišnji posao u Exeteru, zato ga nikad ne naziva - kažnjava ga zbog gluposti koju je napravio prije godinu i pol dana, zbog idiotske avanturice koju je požalio čim je legao u krevet sa svojom sudionicom u nedjelju. U normalnim okolnostima (ali zar je ikad išta normalno?) Willa nikad ne bi bila doznala za to da nije, nedugo nakon te njegove svinjarije, otišla na polugodišnji ginekološki pregled i doznala da ima klamidiju, blagu ali neugodnu zarazu koju je moguće zaraditi samo putem spolnog odnosa. Liječnik ju je pitao je li u zadnje vrijeme spavala s nekim drugim osim s mužem, a budući da je njezin odgovor na to pitanje bio *ne*, krivac je mogao biti samo spomenuti muž. I kad ga je Willa te večeri suočila s tom viješću, nije imao izbora, morao je priznati. Nije joj spominjao ni pojedinosti ni ime osobe, ali je priznao da je, dok je ona bila u Chicagu gdje je držala referat o George Eliot, spavao s nekim. Kazao je da nije riječ o ljubavnoj vezi, da mu se to dogodilo samo jedanput, i da to nikad više ne kani ponoviti. Rekao je da mu je žao, da mu je stvarno i iskreno žao, da je one večeri bio previše popio, da je to bila strašna pogreška, pa premda mu je Willa povjerovala, kako joj sada može zamjerati što se ljuti, ne samo zbog toga što joj je bio nevjeran prvi put otkad su se vjenčali, jer već je i to strašno, nego i zato što ju je usput zarazio. Spolna bolest!, viknula je. Odvratno! Guraš taj svoj usrani penis u vaginu druge žene i na kraju zaraziš mene! Nije li te stid, Morrise? Da, odvratio je, stid me je, užasno me stid, nikad se nisam toliko stidio.

Sada mu je mučno razmišljati o toj večeri, o gluposti toga čina, o tom kratkom mahnitom parenju koje je izazvalo tako trajnu katastrofu. Poziv na večeru kod Nancy Green, četrdesetogodišnje književne agentice, osobe s kojom je poslovaio šest-sedam godina, rastavljene, nimalo neprivlačne, ali o kojoj do te večeri nikad nije

previše razmišljao. Bila ga je pozvala k sebi u Chelsea na večeru za šest osoba, a on je prihvatio poziv samo zato što je Willa bila na putu; večera je bila prilično dosadna i on je, kad su četvorica ostalih gostiju pokupili krpice i otišli, pristao ostati i popiti još čašicu prije nego pješice krene kući u Village. Dvadesetak minuta nakon što su gosti isparili dogodio se taj brzi mahaniti seks koji ni njoj ni njemu nije ništa značio. Kad mu je Willa rekla da je zaražena, upitao se koliko je drugih usranih penisa našlo utjehu u Nancynoj vagini, premda valja reći kako njemu to nije bila bogzna kakva utjeha, a pritom se osjećao tako jadno što vara Willu da se nije mogao predati očekivanom užitku.

Mislio je da će priča završiti kad joj sve prizna i kad ona proguta nekoliko antibiotika koji će joj očistiti tijelo od veneričnih mikroba. Znao je da mu Willa vjeruje kad joj je rekao da se to dogodilo samo jedanput, ali je ta nepažnja, to kršenje lojalnosti nakon zamalo dvadeset četiri godine braka, uzdrmala Villino povjerenje u nj. Sada mu više ne vjeruje. Misli da on i dalje zvjera uokolo, da vreba mlade i ljepše žene, pa premda to njemu trenutno nije ni na kraj pameti, uvjerala je sebe da će se priča prije ili kasnije neizbježno ponoviti. On čini sve što može ne bi li je razuvjerio, ali njegova uvjeravanja, čini se, nemaju nikakva efekta. Govori joj da je prestar za avanture, da želi provesti ostatak života uz nju i umrijeti u njezinu naručju. A ona odvrća: Šezdesetdvo godišnji muškarac još je mlad, dok je šezdesetogodišnja žena stara. Na to on veli: Ali kako takva sitnica može biti toliko važna nakon svega što smo preživjeli zajedno, nakon svih strahota i boli, svih udaraca, sveg jada i bijede? A ona odgovara: Tebi je to možda bilo previše, Morrise. Možda želiš početi s drugom.

Nije joj koristio ni boravak u Engleskoj. Kada je on, nakon tri i pol mjeseca razdvojenosti, konačno otišao k njoj za Božić, shvatio je da se Willa služi tom prisilnom razdvojenosti kako bi iskušala sebe, kako bi vidjela hoće li duže vremena moći živjeti bez njega. Izgleda da taj pokus za sada dobro funkcionira. Ljutnja joj se pretvorila u neku vrstu hotimične suzdržanosti, u odmak zbog kojega se gotovo cijelo vrijeme osjećao nelagodno, jer nikad nije bio siguran što bi morao reći, kako bi se morao ponašati. Prve se noći nije htjela upuštati u seks, ali je onda, upravo u trenutku kad je već tonuo u

san, ispružila ruku i počela ga ljubiti kao nekada, predavati se starim intimnostima kao da je opet sve u redu. Baš ga je to silno zbunilo — to nijemo noćno druženje u postelji za kojim su slijedili hiroviti, neuravnoteženi dani u kojima su se posve nepredvidivo smjenjivali nježnost i razdražljivost, osjećaj da ga u isti mah odbacuje i pokušava zadržati. Izbila je samo jedna žestoka prepirka, samo jedna velika svađa. Dogodilo se to trećeg ili četvrtog dana, dok su još bili u njezinom eksternom stanu i izvlačili kofere pripremajući se za put u London, a rječkanje je započelo poput mnogih dotadašnjih - napala ga je što nije htio imati dijete s njom, što mu je bilo dovoljno da im njezin i njegov sin budu jedina obitelj, što nisu imali vlastitu obitelj u kojoj bi bili samo on i ona sa zajedničkom kćerkom ili sinom, bez likova poput Karla i Mary-Lee koji se motaju negdje u pozadini, i sada kad je Bobby mrtav a Miles otišao od kuće, pogledaj na što sličimo, govorila je, nismo ništa, ništa nemamo, ti si kriv što si me sve ove godine odgovarao od drugog djeteta, a ja sam najobičnija glupača što sam te slušala. Nije joj proturječio, nikad to nije činio, samo je rekao da nitko nije mogao znati što će se dogoditi i da su, kad je Miles otišao od kuće, bili već prestari za djecu. Nije se ljutio što je ponovno načela tu temu, činilo mu se posve prirodnim što nakon dvanaest godina još žali za Bobbyjem, ali je ona tada rekla nešto što ga je zgrozilo, što ga je toliko povrijedilo da se još nije oporavio. Ali Miles se vratio u New York, rekao joj je. Javit će se za koji dan, za koji tjedan, i uskoro će cijeloj toj priči doći kraj. Umjesto da mu odgovori, Willa je zgrabila kofer i ljutito ga bacila na pod — bijesno, goropadnije nego ikada do tada. Prekasno je, viknula je, Miles je bolestan. Zao. Uništio nas je i ja od dana današnjega ne želim čuti za njega. Ne želim ga vidjeti. Ni ako nas nazove. Nikad više. Gotovo je, rekla je i dodala da će se svake večeri na koljenima moliti da im se ne javi.

U Londonu je bilo malo bolje. Hotel je bio neutralno tlo, ničija zemlja lišena svake pomisli na prošlost, a bilo je i dobrih dana kad su obilazili muzeje, sjedili u puhovima, odlazili na večeru k starim prijateljima ili listali knjige u knjižarama, da ne spominjemo ugodu koju im je pružala dokolica koja je, čini se, dobro djelovala na Willu. Jednog mu je popodneva naglas čitala najnovije poglavlje knjige koju piše o kasnim Dickensovima romanima. Sutradan ga je za doručkom

upitala je li našao novog ulagača, a on joj je ispričao kako se u listopadu na Frankfurtskom sajmu knjiga sastao s jednim Nijemcem, kako je prošli mjesec u New Yorku razgovarao s jednim Izraelcem, i pritom joj kazao što je poduzeo da se domogne potrebne gotovine. Proveli su nekoliko dobrih ili barem neloših dana, a onda je stigla Martyjeva elektronska poruka o Sukinoj smrti. Willa se protivila njegovom odlasku u New York, žestoko mu je i uvjerljivo tumačila zašto misli da će mu taj pogreb teško pasti, ali joj se lice, kad ju je zamolio da pode s njim, zgrčilo kao da ju je zapanjio taj prijedlog koji se njemu činio posve razumnim, a zatim rekla da neće, da ne može ići. Upitao ju je zašto. Zato što ne mogu, dobacila je ponavljajući prethodni odgovor u nedostatku prave riječi, boreći se sa sobom, nespremna za tako važnu odluku - zato što još nisam spremna za povratak u New York, rekla je, zato što mi treba još vremena. I tada ga je opet molila neka ostane, neka ostane u Londonu do trećeg siječnja kao što je plani rao, a on je shvatio da ga iskušava, da ga prisiljava birati između nje i prijatelja, pa ako ne odabere nju, osjetit će se izdanom. Ali ja moram natrag u New York, rekao je, ne dolazi u obzir da ne odem.

Tjedan dana kasnije, dok na Silvestrovo sjedi u zamračenoj dnevnoj sobi njujorškog stana, dok pijucka viski i razmišlja o svojoj ženi, sam sebi govori da se brak ne može temeljiti ili slomiti na nečemu tako jednostavnom kao što je odluka da ode iz Londona nekoliko dana ranije samo zato što želi prisustvovati pogrebu.

Prijeti mu opasnost da izgubi ženu, da izgubi posao. Dok bude zadnje iskre života u meni, kaže sam sebi sjećajući se te jednostavne, otrcane izreke koja mu je oduvijek bila draga, dok bude zadnje iskre života u meni, neću dopustiti da mi se dogodi ni jedno ni drugo.

I gdje je sada? Balansira na granici između neizbježne propasti i mogućnosti da nastavi po starome. Situacija nije bajna, ali ima i ohrabrujućih znakova koji mu daju razloga za nadu - ili, ako ne baš za nadu, a ono za osjećaj da je još prerano pomiriti se sa sudbinom ili predati se očajanju. Eh, kako po takvim razmišljanjima sam sebe podsjeća na majku, kako ona tvrdoglavo i dalje živi u njemu. Sve da mu se sruši kuća nad glavom, sve da mu se brak raspadne, sin Connie Heller naći će načina da ponovno izgradi tu kuću, da spasi

brak. Baš kao Lucky Lohrke koji je mirno hodao kroz baražnu vatru. Ili kao Sijuksi iz plemena Oglala koji su, plešući ples duhova, vjerovali da će metak bijelog čovjeka ispariti u zraku prije nego ih uopće dotakne.

Ispije još jedan viski i otetura u krevet. Iscrpljen, toliko iscrpljen da zaspi prije nego počne dernjava i vatromet.

3

Zna on zastoje Miles otišao od kuće. I prije nego je stiglo ono pismo, bio je sasvim siguran da je mladić proveo noć u stanu, noć uoči jutra kad su on i Willa onako oštro govorili o njemu u kuhinji. Bio je poslije doručka otškrinuo vrata Milesove sobe da vidi je li došao kući za vikend pa je, ugledavši prazan krevet, ušao u sobu, spazio pepeljaru punu opušaka na stolu, zaboravljenu mekoukoričenu antologiju jakobinske drame na podu i neporavnat jastuk na brzo pospremljenu krevetu - sigurne znakove da je Miles tamo prespavao, a ako se rano ujutro bez pozdrava iskrao iz kuće, znači da je načuo oštre riječi o sebi i da od uzrujanosti nije mogao pogledati roditeljima u lice. Morris nije Willi rekao što je vidio u sobi, u tom trenutku nije mogao slutiti da će razgovor u kuhinji rezultirati tako drastičnim Milesovim činom. Bilo mu je strašno što je izrekao one riječi, ljutio se na sebe što nije žešće branio mladića od Willinih žučljivih napada, ali računao je da će mu se moći ispričati kad ga ponovno vidi, da će se situacija nekako izgladiti a na kraju i zaboraviti. Uto je stiglo pismo, ono ludo, prijetvorno veselo pismo s uznemirujućom viješću da je Miles raskrstio sa studijem, da ga se zasitio. Nije ga se zasitio, ne. Volio je studirati, prolazio je s najboljim ocjenama i prije nepuna dva tjedna, kad su se u nedjelju sastali na doručku u gostionici *Joe Junior's*, još je govorio o predmetima koje kani upisati u četvrtoj godini. Ne, taj je odustanakbio neprijateljski čin osvete i samosabotaže, simboličko samoubojstvo, i Morris je bio uvjeren da je to bila izravna posljedica razgovora što ga je mladić načuo u kuhinji prije nekoliko dana.

Ipak, nije bilo razloga za paniku. Miles je rekao da ide majci u L.A. gdje će ostati nekoliko tjedana, što znači da bi on, Morris, samo morao dići slušalicu i nazvati ga. Učinit će što bude mogao da urazumi mladića, a ako to ne uspije, odletjet će u Kaliforniju i sve raščistiti s njime. Ali ne samo da Miles nije bio kod Mary-Lee, nego ni Mary-Lee nije bila kod kuće. Bila je u San Franciscu na snimanju pilot-epizode nove televizijske serije pa je razgovarao s Korngoldom, koji mu je rekao da im se Miles nije javio već više od mjesec dana i da, koliko on zna, nije bilo govora o njegovom dolasku u Kaliforniju toga ljeta.

Od toga su se trenutka svi ustrčali oko Milesova nestanka, svi četvero, otac, majka, poočim i pomajka, a kad su unajmili privatnog detektiva koji je tragao za nestalim mladićem, podijelili su troškove na pola te osam neveselih mjeseci očekivali izvješća o napretku koja su zapravo bila izvješća o ne-napretku, u kojima nije bilo ni traga, ni daška nade, ni mikroznca kakve nove vijesti. Morris je čvrsto vjerovao da je Miles namjerno nestao, ali su Willa i Korngold nakon tri-četiri mjeseca počeli dvojiti, te malo-pomalo došli do zaključka da je Miles mrtav. Mislili su da je doživio nesreću, da ga je možda netko ubio ili je možda sam digao ruku na sebe, tko zna. Mary-Lee se postavila kao agnostik - govorila je da ne zna i gotovo. Da, moguće je da je mrtav, ali je dečko, s druge strane, imao *štifa* za pobunu, tvrdila je, ono s Bobbvjem potpuno ga je skršilo pa se otad zatvorio u sebe i jasno je da mora još koješta raščistiti sam sa sobom. Glupo je, naravno, što je pobjegao, ali možda će se na kraju iz toga izroditi neko dobro, možda će mu samovanje pomoći da dode k sebi. Morris nije imao ništa protiv takvog mišljenja. Naprotiv, snažno ga se dojmio način na koji se Mary-Lee odnosila prema toj situaciji — smireno, sućutno i promišljeno, nije toliko osuđivala Milesa koliko ga je pokušavala shvatiti — pa je, sada kad su se zajedno morali nositi s teškoćama, shvatio da je ta ravnodušna, neodgovorna mati mnogo privrženija sinu nego stoje mislio. Ako se išta dobro izrodilo iz Milesova nestanka, onda je to bila promjena u njegovom viđenju Mary-Lee. Nisu više bili neprijatelji. Postali su saveznici, možda čak prijatelji.

A onda ga je nazvao Bing Nathan i sve se okrenulo naglavce. Rekao mu je da je Miles u Chicagu gdje radi kao kuhar i Morrisovje prvi poriv bio da ode u Chicago i porazgovori sa sinom — ne da traži što od njega, nego da vidi što se zbiva - ali se Willa usprotivila, a kad je nazvao Kaliforniju u želji da Bingovu dobru vijest podijeli s Mary-Lee i Korngoldom, oni su stali na Willinu stranu. Obrazložili su to ovako: dečko ima dvadeset jednu godinu, kadar je sam odlučivati o sebi i zato ga, dok je zdrav, dok se nije ogriješio o zakon, dok nije završio u psihijatrijskoj bolnici, dok ne traži novac od roditelja, nemaju pravo prisiljavati ni na što protiv njegove volje, čak ga nemaju pravo ni primoravati na razgovor, što on očito ne želi. Dajmo mu vremena, govorili su. Već će se on srediti.

No Morris ih nije poslušao. Sutradan je sjeo na avion za Chicago i u tri sata parkirao unajmljeni auto prekoputa restorana *Duke's*, otrcanog, vrlo posjećenog restorana u lošoj četvrti na jugu grada, u predjelu South Side. Dva sata kasnije iz restorana je izašao Miles, na sebi je imao kožnu jaknu (onu koju mu je Morris bio kupio za devetnaesti rođendan), izgledao je dobro, zapravo vrlo dobro, bio je malo viši i puniji nego osam i pol mjeseci prije toga, a s njime je bila visoka, zgodna crnkinja od nekih dvadeset pet godina, i Miles ju je, dok su izlazili, obgrlio oko ramena, privukao k sebi i poljubio. Bio je to razdragani poljubac čovjeka koji kao da je proveo osam sati na poslu pa se sada vraća voljenoj ženi, a ona se nasmijala toj iznenadnoj provali nježnosti, zagrlila ga i uzvratila mu istom mjerom. Trenutak kasnije već su hodali niz ulicu držeći se za ruke i razgovarali živo i prisno, onako kako razgovaraju najprisniji prijatelji, najprisniji ljubavnici. Morris je, smrznut, sjedio u iznajmljenom autu i nije se usuđivao otvoriti prozor i zazvati Milesa ili pak izići i potrčati za njim. Desetak sekunda kasnije Miles i djevojka skrenuše ulijevo, iza prvog ugla, i nestadoše mu iz vida.

Otad je to ponovio još tri puta, jednom u Arizoni, jednom u New Hampshireu i jednom na Floridi - motrio ga je s parkirališta pred skladištem iz kojega je mladić tovario sanduke u kamion; iz predvorja hotela kad je Miles, u livreji hotelskog poslužnika, protrčao mimo njega; iz maloga perivoja u kojemu je jednog dana sjedio i ugledao sina kako čita *Velikog Gatsbyja* i razgovara sa zgodnom gimnazijalkom koja je slučajno čitala istu knjigu; i svaki je put kad bi ga spazio dolazio u napast da mu pride, da mu nešto kaže, svaki je put bio spreman potući se s njime, udariti ga, zagrliti, zagrliti i poljubiti sina, ali nikad ništa nije učinio, nikad ništa rekao, uvijek se držao postrani, gledao kako mu sin odrasta, kako stasa u odraslog muškarca, dok njegov život kopni, postaje sve ništavniji, preništavan da bi za nj još mario; u Exeteru je pak slušao Willine žalopojke o svem zlu što ga je nanio njoj, svojoj hrabroj izmučenoj Willi, o Bobbyju na cesti, o Milesu koji je zbrisao - a ipak ga i dalje traži, ne može odustati, još vjeruje da priča nije gotova, a kad počne razmišljati, postaje nemoguć, gdjekad se zabavlja djetinjastim sanjarijama o tome kako će se prurušiti, preodjenuti se tako vješto da ga ni rođeni sin neće prepoznati, kako će postati zloduh

preobrazbe po uzoru na Sherlocka Holmesa, i neće mijenjati samo odjeću i cipele nego i lice i kosu i glas, bit će to potpun preobražaj iz jednog u drugo biće, ta koliko je već staračkih likova izmislio otkako mu je to palo na pamet, koliko smežuranih penzi-ća koji hopšu cestom sa štapom i aluminijskom hodalicom, staraca lelujave sijede kose, lelujave sijede brade kao u podjetinjiloga Walta Whitmana; prurušit će se u dobroćudnog starčića koji se izgubio pa zaustavlja mladića moleći ga da mu pokaže put, i tada će njih dvojica zapodjenuti razgovor, starac će mladića pozvati na piće, malo će se pomalo sprijateljiti, a otkad Miles živi u Brooklynu, u Sunset Parku pokraj grinvudskog groblja, izmislio je novi lik, Njujorčanina kojega naziva Bocolovcem, jednog od onih starih jadnika koji ruju po kantama za smeće i kontejnerima za reciklažu tražeći boce i limenke, pet centi po boci, pet centi po limenci, strašna li života, ali vremena su strašna, ne smijemo se žaliti, a taj je Bocolovac u Morrisovoj mašti Mohawk Indijanac, potomak Mohawaka koji su se početkom prošlog stoljeća doselili u Brooklyn, postali građevinski radnici i rintali podižući visoke zgrade na Manhattanu, jer se Mohawk Indijanci iz nekog razloga ne boje visine, u zraku se čute kao kod kuće, pa su se bez trunke straha od vrtoglavice mogli pentrati po gredama i balvanima, a Bocolovac je potomak tih neustrašivih ljudi koji su gradili tornjeve Manhattana, munjen je, nažalost, fali mu daska u glavi, šašavi stari skitnica koji povazan gura kolica po susjedstvu skupljajući boce i limenke za koje će dobiti pet centi po komadu, a kad Bocolovac progovori, nerijetko će svoj govor začinjati smiješnim, bizarno neprimjerenim reklamnim porukama poput: *Štedi se, ima se*, ili: *Tu sam čovjek, tu me cijene* ili: *Brzo i besplatno do gotovine*, a Milesu će biti zabavno gledati čovjeka koji štedi i ima, pa kad se umori od reklamnih poruka, Bocolovac će početi recitirati ulomke iz Biblije, izgovarati ovakve i slične rečenice: *Vjetar puše na jug i okreće se na sjever, kovitla sad ovamo sad onamo i vraća se u novom vrtlogu*, ili: *Sto je bilo, opet će biti, i što se činilo, opet će se činiti, i nema ništa novo pod suncem*, a u trenutku kad se Miles bude spremao okrenuti i poći svojim putem, Bocolovac će mu se unijeti u lice i dreknuti: *Zapamti, mali! Bankrot nije kraj! To je samo nov početak!*

Deset je sati prvog jutra u novoj godini, a on sjedi u separeu gostionice *Joe Junior's* na uglu Šeste avenije i Dvanaeste ulice, gdje je prije više od dvije tisuće i sedamsto godina posljednji put razgovarao s Milesom, slučajno sjedi u istom separeu u kojemu su zajedno sjedili onoga jutra, jede kajganu i prepečenac s maslacem i poigrava se mogućnošću da se preruši u Bocolovca. *Joe Junior's* je mala, obična, oronula kvartovska prčvarnica sa zaobljenim plastičnim šankom kromiranih rubova, s osam stolaca na okretanje, tri stola uz prednji prozor i četiri separea duž sjevernog zida. Hrana je obična, čak i ona najbolja, menzaška klopa tipična za jeftine gostionice dvojbene čistoće, s dvadesetak kombinacija za doručak, toplim sendvičima sa šunkom i sirom, salatam od tunjevine, hamburgerima, toplim sendvičima s puretinom i prženim kolutićima crvenog luka. Morris nikad nije kušao pržene kolutiće, ali ljudi pričaju da ih je pokojni Carlton Rabb - jedan od nekoć stalnih gostioničkih mušterija - toliko volio da je u oporuku dao umetnuti klauzulu kojom uvjetuje da mu, prije nego ga otpreme na vječni počinak, u lijes prokrijumčare porciju prženih kolutića crvenog luka. Morris je svjestan loših strana te gostionice, ali joj u dobre strane ubraja činjenicu da u njoj nema glazbe, da tu možete prislušnuti i čuti izazovne, često urnebesno smiješne razgovore i sresti ljude svake fele (od prosjaka-beskućnika do bogatih kućevlasnika) i, stoje najvažnije, u dobru joj stranu ubraja ulogu koju igra u njegovom sjećanju. Gostionica *Joe Junior's* bila je poprište ritualnog subotnjeg doručka, mjesto na koje je svakog tjedna u mirna subotnja jutra dovodio dečke cijeloga njihova djetinjstva, u ta mirna subotnja jutra kad su se utroje na vršcima prstiju iskradali iz stana dok je Willa uživala u dodatnom satu-dva sna, a sjediti na tom mjestu sada, u toj neuglednoj gostionici na uglu Šeste avenije i Dvanaeste ulice, znači vratiti se onim nebrojenim, davnim subotama i sjetiti se raja u kojemu je nekoć živio.

Bobbyja su u trinaestoj prestali zanimati odlasci u gostionicu (bio je veliki pospanac), ali je Miles nastavio tu tradiciju sve do kraja gimnazije. Ne svakog subotnjeg jutra, dakako, barem ne nakon stoje navršio sedam godina te počeo igrati bejzbol u ligi mjesne dječurlije, ali dovoljno često da Morris i dan-danas osjeti kako je gostionica još puna njegova prisutstva. Bio je tako bistar, tako ozbiljan klinac,

dječak s tako malo smijeha na onom mrkom licu, ali se pod površinom toga lica naslućivala neka vrsta vragolastog unutarnjeg veselja, da ne govorimo o užitku kad bi s ocem počeo izmišljati bejzbolske momčadi sastavljene od živih igrača, ljudi čija su prezimena označavala pojedine dijelove tijela, kao na primjer momčad u kojoj igraju Bill Hands, Barry Foote, Rollie Fingers, Elroy Face, Ed Head i Walt „No-Neck" Williams, a rezervni su im igrači Tony Arms (Arm) i Jerry Hairston (Hair), ili pak momčad sastavljenu od prezimena vezanih za novac, kao Dave Cash, Don Money, Bobby Bonds, Barry Bonds, Ernie Banks, Elmer Pence, Bill Pound i Wes Stock. Da, Miles je u djetinjstvu volio takve budalaštine, a kad bi se koji put nasmijao, bio je to prštav nezaustavljiv smijeh od kojega bi pocrvenio u licu, ostao bez daha, kao da ga kakav nevidljiv duh šaklja po cijelome tijelu. No ti su doručci većinom bili mirni, praćeni tihim razgovorom o dječakovim školskim drugovima, o tome kako ne voli sate klavira (na kraju je prestao svirati), o neslaganju s Bobbyjem, o domaćim zadaćama, o knjigama koje je čitao, o uspjesima bejzbolskog kluba Mets i nogometne momčadi Giants, o finesama bacanja. Od svega za čim žali, a u životu se nakupilo mnogo toga, Morrisu je najteži vazdaprisutan žal što njegov otac, a Milesov djed, nije doživio upoznati unuka, ali da jest, da je kakvim čudom dočekaao dječakovo mladenaštvo, bio bi sretan kad bi vidio kako Miles - ta desnoruka inačica svoga nekoć mladog djeda - baca loptu, i to bi mu bio živi dokaz da svi sati što ih je proveo podučavajući sina bacanju nisu bili uzaludni, da je Morris, premda nikad nije imao bogzna kakvu ruku, prenio očevo znanje na vlastitog sina, da su Milesovi rezultati, sve dok nije prestao igrati bejzbol na prvoj godini koledža, bili obećavajući - ma što, više nego obećavajući - odlični. Miles je bio bogomdani bacač. Bio je svoj, imao je snagu, koncentraciju i volju, bio je usamljeni vuk koji stoji nasred igrališta i nosi cijelu igru na svojim leđima. Bile su to same brze lopte i lažnjaci, dva bacanja i beskrajno ponavljanje izbačaja, skladan pokret, ruka svaki put u istom položaju pod istim kutom, napeta desna noga upire se o gumenu ploču do trenutka izbačaja, ali bez felšanih ili rezanih lopti; u šenaestoj je još rastao, a mlade ruke može uništiti neprirodan položaj šake potreban za dobru zakrivljenu loptu. Da, Morris je bio razočaran stoje Miles prestao igrati bejzbol, ali ga nikad nije kudilo

što je odustao. Milesova samokažnjavajuća bol zbog toga što je nadživio Bobbyja iziskivala je svojevrstu žrtvu, zato se odrekao onoga što je u tom trenutku najviše volio. No svojevoljno odustati nije isto što i odreći se čega iz dubine srca. Kad je Bing prije četiri godine nazvao Morrisa s viješću da je stiglo još jedno pismo - iz Albanyja u Kaliforniji, blizu Berkleyja - napomenuo mu je da Miles igra u momčadi amaterske lige iz San Francisca, protiv svojih bivših suigrača s koledža, protiv mladića koji nisu bili dovoljno dobri ili dovoljno zainteresirani da postanu profesionalci, ali je to ipak bilo ozbiljno nadmetanje, a Miles je igrao po svome i dobio dvostruko više utakmica nego što ih je izgubio, te konačno naučio kako bacati felšu. Miles je u svom pismu još rekao da će Giantsi iz San Francisca potkraj mjeseca organizirati probnu utakmicu, te da ga dečki iz momčadi nagovaraju neka pokuša i da mu savjetuju neka slaže, neka kaže da ima devetnaest a ne dvadeset četiri godine, ali on to neće. Da potpišem za klub iz niže lige! Smiješno, kazao je.

Bocolovac razmišlja, sjeća se, prebire po nebrojenim subotnjim jutrima kad je s dječakom doručkovao u toj gostionici; i tada, u trenutku dok podiže ruku tražeći račun od konobara, samo minutu--dvije prije nego što će zakoračiti na hladnu ulicu, misao mu zapne o nešto što mu već godinama nije palo napamet, o iskopanu krhotinu sjećanja, o svjetlucavi komadić stakla koji će staviti u džep i ponijeti kući. Miles je imao deset ili jedanaest godina. Bio je to možda prvi put da su došli u gostionicu sami, bez Bobbyja, sjeli sučelice u jedan od separea, možda u ovaj a možda u neki drugi, ne sjeća se više u koji, a dječak, koji je tada išao u peti ili šesti razred, bio je sa sobom donio sastav o pročitanoj knjizi; ne, nije to bio samo kratki sastav, bio je to referat od šesto-sedamsto riječi, analiza knjige koju su već nekoliko tjedana čitali i raspravljali o njoj u razredu, pa im je učitelj rekao da moraju napisati referat, interpretaciju romana *Ubiti pticu rugalicu* — zgodna knjiga, pomislio je Morris, dobra knjiga za djecu te dobi, a dječak je želio da otac pročita stoje napisao. Bocolovac se sjeća da je dječak bio napet dok je iz torbe vadio tri-četiri lista papira, dok je čekao očev sud o svom prvom ogledu u književnoj kritici, o svom prvom zrelom uratku, a otac je iz dječakova pogleda shvatio koliko je rada i razmišljanja uloženo u taj kratki pismeni zadatak. U njemu je dječak govorio o ranama i povredama. Otac dvoje djece,

odvjetnik, slijep je na jedno oko, pisao je dječak, a crnac kojega odvjetnik brani od lažne optužbe za silovanje ima oduzetu ruku; potom se dogodi da odvjetnikov sin padne sa stabla i slomi ruku, i to baš onu, desnu ili lijevu, ne sjeća se više, koja je u nevinog crnca bila oduzeta. Poanta je u tome, pisao je mali Miles, da su rane i povrede bitan dio života, da čovjek ne može postati čovjekom dok ne bude ranjen na ovaj ili onaj način. Morris se pitao kako dječak od deset ili jedanaest godina može čitati s toliko predane pažnje, kako može povezivati tako različite, tako teško uočljive sastojke priče i nazrijeti nit što se proteže kroz stotine stranica romana, kako može čuti ponavljane note, note što se tako lako gube u vrtlogu fuga i kadenci koje oblikuju cjelinu knjige. I ne samo da ga se dojmio um koji obraća toliko pozornosti na najsitnije pojedinosti romana, dojmilo ga se i srce koje je stvorilo tako dubok zaključak. Dok ne budeš ranjen, ne možeš postati čovjekom. Rekao je dječaku da je napravio sjajan posao, da većina dvaput ili triput starijih čitatelja ne bi mogla napisati ni upola tako dobru analizu i da samo osoba velike duše može o toj knjizi razmišljati na taj način. Toga je jutro prije sedamnaest ili osamnaest godina rekao sinu da je jako ganut, a činjenica je da je i dan-danas ganut mislima iz tog kratkog referata, zato razmišlja o njima dok uzima sitniš od blagajnice i izlazi na hladnu ulicu. Trenutak prije nego što stigne pred kućna vrata, Bocolovac zastane i upita se: Kada? (crackora, abacus123, suton; CroWarez.org)

4

Došla je u New York glumiti u Beckettovoj drami *Sretni dani*. Igrat će ulogu Winnie, žene koja je u prvom činu zakopana do struka, a u drugom do vrata; izazov koji je čeka, golem izazov, bit će u tome da izdrži sat i pol sputana pijeskom te da izgovara monolog od šezdesetak stranica uz povremene upadice uglavnom nevidljivog Willieja. Ne može se sjetiti ni jedne svoje bivše kazališne uloge - Nora, gospođica Julija, Blanche, Dezdemoni - koja bi bila zahtjevnija od ove. Ali uloga Winnie veoma joj je draga, snažno reagira na spoj patetike, komike i užasa u toj drami, pa premda je Beckett pretežak, cerebralan, a katkada mračan, jezik drame tako je čist i precizan, tako krasan u svojoj jednostavnosti da osjeća tjelesni užitak kada čuje kako joj riječi izlaze iz usta. Jezik, nepce, usne i grlo, sve se to skladno stapa u jedno dok izgovara Winnienu duge, isprekidane brbljarije, a sada kad je konačno zapamtila tekst i ovladala njime, probe postaju sve bolje pa se nada da će, kad za deset dana počnu pretpremijere, biti spremna pošteno odglumiti tu ulogu. Mladi redatelj Tony Gilbert strog je prema njoj, no ona se - svaki put kad je prekine zbog kakve pogrešne kretnje ili prekratke stanke među rečenicama — tješi mislju da ju je preklinjao da dode u New York glumiti Winnie, da joj je mnogo puta rekao kako nema glumice koja bi mogla bolje odigrati tu ulogu. Istina, strog je prema njoj, ali drama je teška, zato se ona itekako trudi, čak je dopustila da joj linija ode k vragu, nabila je dodatnih deset kilograma koji su joj trebali da bude Winnie, da se useli u njezino tijelo (*Žena pedesetih godina, dobro uščuvana, po mogućnosti plavokosa, punašna, golih ruku i ramena, dubokog dekoltea, bujnih grudi...*). Mnogo je čitala o Beckettu dok se pripremala za tu ulogu, proučavala je njegovu prepisku s Alanom Schneiderom, prvim redateljem *Divnih dana*, zato sada zna da je puna *kupa* vrhom puna čaša, a *liko* vlaknasta uzica kojom se služe vrtlari, da su riječi što ih Winnie izgovara na početku drugog čina - *Zdravo sveta svjetlosti* - citat iz *Izgubljenog raja*, da *zelenilo bukvin lista* dolazi iz *Ode slavuju*, a *glasnica svitanja* iz Hamleta. Nikad joj nije bilo jasno u koji je svijet smještena ta drama, u svijet bez tame, svijet vruće, beskonačne svjetlosti, u neku vrstu čistilišta, možda, u poslijeljudsku pustoš sve manjih mogućnosti, sve

manje pokretljivosti, ali čini joj se da je taj svijet zacijelo pozornica na kojoj će glumiti, pa premda je Winnie u biti sama, premda razgovara sama sa sobom i s Williejem, ipak je svjesna činjenice da su tu i drugi ljudi, da tamo u mraku sjedi publika. *Netko me još gleda. Nekome je još stalo do mene. To je ono najdivnije. Te oči na mojim očima.* Ona to razumije. Ta čitav joj se život vrti oko toga, samo oko toga.

Treći je dan godine, treći siječnja, subota navečer, a Morris je na večeri s Mary-Lee i Korngoldom u Odeonu, blizu tavanskog stana u četvrti Tribeca koji su Mary-Lee i Korngold unajmili za četveromjesečni boravak u New Yorku. Stigli su u grad u trenutku kad se Morris spremao otputovati u Englesku, pa premda su u posljednjih nekoliko mjeseci nekoliko puta razgovarali telefonom, dugo se nisu vidjeli, još od 2007. možda čak od 2006, misli Morris. Mary-Lee je upravo ušla u pedeset četvrtu, a njezin i Morrisov burni brak sada je tek blijeda uspomena. Morris je ne mrzi niti joj što zamjera, zapravo mu je draga, ali mu je i dalje zagonetna, zbunjujuća mješavina topline i suzdržanosti, oštroumlja što se krije iza drskog, prevrtljivog ponašanja, čas dobrodušna, čas sebična, čas zabavna, čas dosadna (katkad previše govori), čas tašta, čas nevjerojatno ravnodušna prema sebi i svom izgledu. Ta gle koliko se nadebljala radi nove uloge! Ona, koja se uvijek ponosila vitkim, njegovanim tijelom, koja je pazila na svaki gram masnoće u svakom zalogaju što bi ga stavila u usta, koja je *pravilnu ishranu* bila podigla na razinu vjere, sada je, u ime posla, mirne duše poslala dijetu dodavola. Morrisa intrigira ta punašnija, obilatija verzija bivše supruge, veli joj da sjajno izgleda, na što ona prasne u smijeh i napuhne obraze. Velika, prekrasna hipopotamica, kaže. Ali ona *jest* prekrasna, još je i sada prekrasna, misli on, i - za razliku od većine glumica svojih godina - nije unakazila lice kozmetičko-kirurškim zahvatima ni injekcijama za uklanjanje bora, a nije to učinila jednostavno zato što kani glumiti dokle god bude mogla, sve do u duboku starost, bude li moguće jer, kao što mu je jednom u šali bila rekla, budu li sve šezdesetogodišnje babe izgledale kao bizarne tridesetogodišnjakinje, tko će još ostati da glumi majke i bake?

Mary-Lee se već dugo bavi glumom, još od svojih dvadesetih godina, zato u tom prepunom restoranu nema osobe koja je ne

poznaje, u njezin su stol uprti svi pogledi, *oči jesu na njezinim očima*, ali se ona pravi da ne ih primjećuje, navikla je na takvo što, no Morris sluti da u tome potajno uživa, da su te nijeme laske milodar koji nikad ne zastarijeva. Nema mnogo glumaca kojima uspijeva zadržati takvu popularnost punih trideset godina, osobito ne žena, osobito ne filmskih glumica, ali je Mary-Lee uvijek bila dovitljiva i prilagodljiva, spremna izmisliti novu sebe na svakom koraku svoga puta. Čak je i kao početnica u uspješnim filmovima koji su je lansirali u svijet uzimala slobodne dane ne bi li mogla glumiti u kazalištu, i uvijek je glumila u dobrim, najboljim predstavama, u dramama Avonskog barda i njegovih modernijih nasljednika, Ibsena, Čehova, Williamsa, Albeeja, a kad je zašla u tridesete i kad su velike filmske kompanije prestale proizvoditi filmove za odrasle, nije se krzerala prihvaćati uloge u malim, niskobudžetskim nezavisnim filmovima (koje je uglavnom producirao Korngold), da bi se kasnije, kad je došlo vrijeme da počne glumiti majku, ubacila na televiziju, glumila u serijama tipa *Martha Kan* i *Odvjetnik*, koje su Morris i Willa povremeno gledali, pa je u pet godina koliko je serija trajala privukla milijunsku publiku i počela stjecati sve veću popularnost, što znači da je postala silno popularna. Glumila je u dramama i komedijama, igrala dobre i loše cure, prpošne tajnice i napušene uličarke, supruge, zaljubljene žene i ljubavnice; jednom je bila pjevačica, a jednom slikarica, drugi pak put policajka u civilu i gradonačelnica velikoga grada, imala je svakakvih uloga u svakakvim, uglavnom sasvim pristojnim filmovima; bilo je i nekoliko šepRTLjavih epizoda, no Morris se ne sjeća da joj je gluma ikad bila osrednja, štoviše, ostvarila je nekoliko nezaboravnih rola koje su ga duboko dirnule baš kao i Kordelija iz 1987, kada ju je prvi put ugledao na pozornici. Drago mu je što glumi u Beckettovoj drami, misli da je dobro učinila stoje prihvatila tako zahtjevnu ulogu i, dok je sada gleda preko stola, pita se otkud toj privlačnoj a posve običnoj ženi, toj prevrtljivici s neukusnom sklonošću prema prostim vicevima, otkud joj snaga da se preobražava u toliki broj posve različitih likova, da u gledatelja izazove osjećaj kako u sebi nosi cijeli ljudski rod. Treba li imati hrabrosti da staneš na pozornicu i otvoriš dušu sasvim nepoznatim gledateljima ili je to unutarnja prinuda, potreba da budeš gledan, bezočni nedostatak inhibicije koji te prisiljava činiti ono što ona čini?

Morris nikad nije mogao točno odrediti granicu između života i umjetnosti. Renzo je isti kao Mary-Lee, oboje su zatočenici onoga čime se bave, oboje već godinama uskaču iz jednog u drugi veliki posao, oboje su ostvarili trajna umjetnička djela, a život im je ipak zeznut, oboje su se dvaput rastavljali, oboje imaju snažnu potrebu za samosažaljenjem, oboje su u konačnici okrenuti sebi, nedostupni drugima - nije da su kao ljudi baš pravi promašaji, ali nisu ni potpuna ljudska bića. Oštećene duše. Hodajući ranjenici, režu si žile i krvare pred javnošću.

Neobično mu je stoje sada u njezinu društvu, što sjedi prekoputa bivše žene i njezina muža, u još jednom separeu još jednog njujorškog restorana, neobično mu je jer je ljubav koju je prema njoj jednom gajio sada posve mrtva, i zna da joj je Korngold mnogo bolji muž no što je on ikada mogao biti, sretna je što ima čovjeka koji se brine za nju i podupire je kad god počne posrtati, koji je obasipa savjetima što ih ona već godinama sluša, koji je voli ljubavljaju što ublažava njezine strahove i ludovanja, dok on, Morris, nikad nije bio dorastao zadatku da je voli onako kako njoj to treba, nikad joj nije umio davati savjete u vezi s poslom, nikad je nije mogao podržavati ni razumjeti što se zbiva u onoj njezinoj krasnoj glavi. Mary-Lee je sada mnogo sretnija nego prije trideset godina, a to je Korngoldova zasluga, svaka mu čast, on mu se divi, jer izbavio ju je iz nevolje nakon dva neuspjela braka, pobacao joj votku i tablete kojima se šopala nakon druge rastave, u mučnim je trenucima uvijek bio uz nju, a osim što mu se divi zbog svega što je učinio za Mary-Lee, divi mu se i inače, svim srcem, i to ne samo zato stoje bio dobar prema njegovom sinu dok je mladić još bio kod kuće, ne samo zato što je, kao pravi član obitelji, patio zbog mladićeva nestanka - divi mu se i zato što je već odavno shvatio da je Simon Korngold doista drag čovjek, čovjek koji nikada ne kuka, a to je ono što on, Morris, najviše cijeni. Svi trpimo zbog ekonomskog sloma, gospodarske krize, kako li već nazivaju najnoviju depresiju, svi, uključujući i nakladnike, ali Simon je u mnogo gorem položaju od njega, proizvodnja neovisnih filmova posve je uništena, producentске tvrtke i distributeri danomice se ruše poput kula od karata, zato Korngold već dvije godine nije snimio ni jedan film, što znači da se jesenas neslužbeno povukao, prestao snimati i prihvatio posao predavača filmske umjetnosti na

Sveučilištu UCLA, a ipak nije ogorčen ili barem to ne pokazuje, samo katkad napomene da ima pedeset osam godina i da je proizvodnja neovisnih filmova posao za mladog čovjeka. Ako nisi od čelika, kaže, ubitačna trka za novcem može ti pojesti dušu, što drugim riječima znači da on više nije čovjek od čelika.

Ali o tome razgovaraju kasnije. Teme o Winnie, o *Zdravo, sveta svjetlosti* i ljudima od čelika dolaze na red tek nakon pitanja zašto je Mary-Lee prije tri sata nazvala Morrisa i hitno ga pozvala na večeru. Zato što ima vijest za njega. To je prva točka razgovora pa mu ona, tek što su ušli u restoran i sjeli za stol, već priča o poruci koju je u četiri sata popodne odslušala na telefonskoj sekretarici.

Javio se Miles, kaže. Prepoznala sam mu glas.

Glas?, pita Morris. Hoćeš reći da se nije predstavio?

Ne. Samo je ostavio poruku - kratku, smušenu poruku. Evo ovako: *Hmm. Duga stanka. Oprosti. Duga stanka. Nazvat ću kasnije.*

Jesi sigurna da je to bio Miles?

Sto posto.

Korngold kaže: Ja još pokušavam shvatiti što znači to *oprosti*. Oprosti što je nazvao? Oprosti što se zbunio pa nije mogao ostaviti jasnu poruku? Oprosti zbog svega što je učinio?

To ne možemo znati, veli Morris, ali ja bih rekao da se zbunio.

Nešto će se dogoditi, kaže Mary-Lee. Uskoro. Tek što nije.

Jutros sam razgovarao s Bingom, veli Morris, tek toliko da čujem je li sve u redu. Rekao mi je da Miles ima djevojku, Kubanku s Floride, koja je prošli tjedan bila kod njega u New Yorku. Mislim da je danas otputovala. Bing kaže da nam se Miles kani javiti čim ona ode. Eto, zato je ostavio poruku.

Ali zastoje nazvao mene a ne tebe?, pita Mary-Lee.

Jer misli da sam još u Engleskoj, da me neće moći dobiti prije ponedjeljka.

A kako on to zna?, pita Korngold.

Izgleda da je prije dva-tri tjedna nazvao moj ured pa su mu rekli da ću se petoga vratiti na posao. To mi je kazao Bing, a ne vidim zašto bi Miles lagao Bingu.

Jako mnogo dugujemo tom Bingu Nathanu, kaže Korngold.

Točno, na to će Morris. Zamislite kako bi nam bilo ovih sedam godina da nije bilo njega.

Morali bismo mu se nekako odužiti, kaže Mary-Lee. Napisati mu ček, poslati ga na krstarenje oko svijeta, tako nešto.

Pokušao sam, kaže Morris, ali nije htio uzeti novac. Jako se uvrijedio kad sam to prvi put učinio, a još se više uvrijedio drugi put. Nije u redu primati novac za nešto što si učinio kao čovjek čovjeku, rekao je. Mladić je pravi, drži se načela. Ja to poštujem.

Jel još što rekao?, upita Mary-Lee. Jel rekao kako je Miles?

Riječ-dvije, odvratila Morris. Kaže da se uglavnom drži po strani, da ga ljudi u toj kući vole i da se sa svima dobro slaže. Da je tih, kao i obično. Malo potišten, kao i obično, ali je živnuo kad mu je došla djevojka.

I sad kad je otišla, kaže Mary-Lee, ostavio mi je poruku da će mi se opet javiti. Ne znam što ću učiniti kad ga vidim. Pljusnuti ga ili zagrliti i poljubiti?

I jedno i drugo, veli Morris. Prvo pljuska, a onda poljubac.

Domalo prestaju govoriti o Milesu i razgovaraju o *Sretnim danima*, o budućnosti nezavisnog filma, o neobičnoj smrti Stevea Cochran, o dobrim i lošim stranama života u New Yorku, o novostečenim oblinama Mary-Lee (na što ona napuhne obraze, a on joj dobaci da izgleda kao prekrasna hipopotamica), o romanima koji će uskoro biti objavljeni u nakladi Heller Books, o Willi, naravno, jer ga to iz uljudnosti moraju pitati, ali njemu nije do toga da im kaže istinu, ne želi otvoriti dušu i reći kako ga je strah da bi je mogao izgubiti, da ju je već izgubio, zato kaže da je Willa sjajno, u punoj formi, da mu je put u Englesku bio poput drugog medenog mjeseca, da se ne može sjetiti kad je u životu bio sretniji. Sve im to kaže u nekoliko minuta, a razgovor zatim skreće na druge teme, nove digresije, na čavrljanje o kojekakvim važnim i nevažnim stvarima, no njemu je Willa na pameti, ne može se osloboditi misli na nju, a dok gleda Korngolda i svoju bivšu ženu, svjestan njihova opuštenog, srdačnog odnosa i nijemog zajedništva, shvaća koliko je sam, koliko se osamio, i sada kad se večera bliži kraju, strahuje od povratka u prazan stan u Ulici Downing. Mary-Lee je prilično popila, razgalila se i razmekšala, pa na rastanku, na izlazu iz restorana, raširi ruke i reče: Daj mi pusu, Morris. Lijepu slatku pusicu za debelu staricu. On obujmi debeli zimski kaput, obujmi ga tako čvrsto da joj oćuti put pod tkaninom, tijelo majke svoga sina, a ona se, dok je grli, čvrsto stisne uza nj i

zatim ga lijevom rukom pomiluje po zatiljku kao da mu hoće reći: Ne brini se, uskoro će proći i ova crna vremena i sve će biti oprašteno.

Pješice se vraća u Ulicu Downing, po studeni, s crvenim šalom oko vrata, ruku zarivenih u džepove kaputa; vjetar što brije s rijeke Hudson večeras je osobito jak, a on preko Varicka brza prema West Villageu, ali ne staje da dozove taksi, večeras mu se pješaci, smiruje ga ritam vlastitih koraka kao što ga gdjekad smiruje glazba, kao što se djeca znaju primiriti dok ih roditelji uljuljkuju u san. Deset je sati, nije kasno, proći će još nekoliko sati prije nego i sam zaspi, a dok otključava vrata, zamišlja kako će se zavaliti u udoban naslonjač u dnevnom boravku i provesti ostatak večeri uz knjigu, ali koju knjigu, pita se, koju među onim tisućama naguranih na police dvoetažnog stana, možda uz onu Beckettovu dramu bude li je mogao naći, pomisli, onu u kojoj glumi Mary-Lee, onu o kojoj su večeras razgovarali, a ako ne uz tu, onda možda uz neku Shakespeareovu, odlučio je ponovno pročitati cijeloga Shakespearea dok je Willa u Exeteru i sada je, misli, došao do *Oluje* ili možda do *Zimske priče* (te silne riječi što mu u posljenjih nekoliko mjeseci ispunjaju sate između posla i sna), a ako mu večeras čitanje bude prenaporno, ako mu misli budu preopterećene Milesom i Mary-Lee i Willom pa se ne bude mogao usredotočiti na riječi, odgledat će neki film na televiziji, to je jedino sredstvo za smirenje u koje se uvijek može pouzdati, ono smirujuće treperenje slika, glasova, glazbe, napetost priče, uvijek te priče, tisuće priča, milijuni priča, a ipak ih se nikad ne može zasititi, u glavi uvijek ima mjesta za novu priču, novu knjigu, novi film; i tako, natočivši si viski u kuhinji, krene u dnevnu sobu misleći: da, film, odlučit ću se za film, bude li išta gledljivog na večerašnjem programu.

No prije nego se uspije smjestiti u udoban naslonjač i uključiti televizor, u kuhinji zazvoni telefon. Okrene se i vrati u kuhinju zbunjen tako kasnim pozivom, pitajući se kome je to do razgovora u subotu u deset i pol navečer. Prvo pomisli na Milesa, možda Miles zove oca nakon što se javio majci, ali ne, to je nemoguće, Miles ga neće zvati prije ponedjeljka, osim ako možda misli da mu se otac već vratio iz Engleske pa provodi vikend kod kuće, ili mu možda jednostavno želi ostaviti poruku na sekretarici kao što je danas popodne ostavio poruku majci.

Javlja se Willa, zove ga iz Exetera u tri i pol ujutro. Jeca, očajna je, puca po šavovima, kaže, srušio joj se svijet, dosta joj je života.

Plače ko ljuta godina, jedva joj čuje glas kroz suze, visok, dječji glas, to je pravi pravcati slom, pomisli Morris, nema u njoj više ni ljutnje ni nade, dotučena je, zdvojna, jadna, skršena teretom svijeta, satrta tugom teškom kao svijet. On ne zna što bi osim da je tješi najnježnijim glasom, kaže joj da je voli, da će sutra sjesti na prvi avion za London, da mora izdržati dok on ne dode, to je manje od dvadeset četiri sata, još samo jedan dan, podsjeća je na slom što ga je doživjela oko godinu dana poslije Bobbyjeve smrti, kaže joj da je i tada plakala kao i sada, da je govorila iste riječi istim jedva čujnim glasom, a ipak se izvukla iz krize pa će se i sada izvući, mora mu vjerovati, jer on zna što govori, brinut će se za nju, uvijek će se brinuti, i neka ne optužuje sebe za ono što nije skrivila. Razgovaraju sat, dva, na kraju suze prestaju, konačno se počinje smirivati, ali upravo kad mu se učini da ne bi bilo opasno prekinuti razgovor - opet suze. Kaže mu da ga silno treba, da ne može živjeti bez njega, da je bila grozna prema njemu, zla, osvetoljubiva i okrutna, da je postala užasna, čudovište, i zato sada mrzi sebe, nikad si to neće moći oprostiti, a on je opet pokušava smiriti, kaže joj da mora počiniti, da je iscrpljena i zato mora spavati, da će on već sutra biti uz nju, i ona konačno, konačno obećava da će leći, a ne bude li mogla zaspati, obećava da neće raditi gluposti, da će biti dobra, obećava. Naposljetku prekidaju razgovor, i prije nego što se nad New York spusti još jedna noć, Morris Heller je već u Engleskoj, putuje k njoj iz Londona u Exeter.

SVI

MILES HELLER

Bilo je to i najbolje i najgore što mu se moglo dogoditi. Jedanaest dana s Pilar u New Yorku, a zatim užas što je mora ukrcati na autobus i otpraviti natrag na Floridu.

Ipak, jedno je sigurno. Voli je više nego ikoga na svijetu i voljet će je do posljednjeg daha.

Kakve li radosti što joj opet gleda lice, radosti što je opet sluša kako se smije, što joj opet čuje glas, radosti što je ponovno gleda kako jede, radosti što joj opet gleda ruke, radosti što joj opet vidi golo tijelo, što ga opet dodiruje, opet ljubi, radosti što je opet vidi kad se mršti, radosti što je opet promatra dok četka kosu, lakira nokte, radosti što ponovno stoji s njom pod tušem, radosti što s njom opet razgovara o knjigama, radosti što opet vidi kako joj se oči pune suzama, radosti što je opet gleda kako hoda, radosti što opet sluša priče o tome kako je izvrijeđala Angelu, radosti što joj opet čita, radosti što opet čuje kako se podriguje, radosti što opet gleda kako pere zube, radosti što je opet svlači, radosti što joj opet usnama dodiruje usne, radosti što joj opet gleda vrat, radosti što s njom opet hoda ulicama, radosti što joj opet može staviti ruku oko ramena, radosti što joj opet liže grudi, radosti što opet ulazi u nju, što opet hoda pored nje, radosti što s njom opet raspravlja o matematici, što joj opet kupuje odjeću, radosti što jedno drugome opet masiraju leđa, radosti što opet razgovaraju o budućnosti, radosti što s njom opet živi u sadašnjosti, radosti što mu opet govori da ga voli, radosti što joj opet govori da je voli, radosti što opet živi u pogledu njezinih vatrenih tamnih očiju, a zatim očaj stoje, trećeg siječnja popodne, gleda kako ulazi u autobus na terminalu Port Authority, svjestan da će tek u travnju, što znači za više od tri mjeseca, moći opet biti s njom.

Bilo je to njezino prvo putovanje u New York, prvi put da je nogom stupila na ne-floridsko tlo, prvo putovanje u zemlju zime. Mira? ami je jedini veliki grad koji poznaje, ali Miami nije velik u usporedbi s New Yorkom, i on se nadao da je neće preplašiti žamor i neizmjerje toga grada, da je neće obeshrabriti buka i prljavština, prepuni vagoni podzemne željeznice i loše vrijeme. Zamišljao je da će je morati oprezno uvoditi u taj grad poput čovjeka koji ulazi u hladno jezero a

sa sobom vodi neiskusna plivača, pa će joj morati dati vremena da se prilagodi studenoj vodi, čekati da mu kaže je li spremna zagaziti do struka, do vrata, a možda i zaroniti. Sad kad je otišla, ne može shvatiti zašto se toliko plašio, zašto je ili kako je mogao podcijeniti njezinu odlučnost. Pilar je utrčala u jezero raširenih ruku i uzbuđeno vrisnula kad joj je hladna voda dodirnula голу put, a onda jurnula, zaronila i kliznula dalje, mekano poput uvježbana veterana. Mala se dobro pripremila za susret s novim gradom. Za vrijeme duge vožnje uz Atlantsku obalu progutala je tri bedekera i povijest New Yorka, a kad se autobus zaustavio na zadnjoj stanici, već je imala gotov popis svega što želi vidjeti, svega što želi napraviti. Nije zaboravila ni njegov savjet da se pripremi za niske temperature i moguće oluje. Otišla je u grad i kupila si buce, nekoliko toplih džempera, šal, vunene rukavice i otmjenu zelenu pernatu parku s krznom podstavljenom kapuljačom. Rekao joj je da izgleda kao Nanook sa Sjevera (Lik iz *Nanook of the North*, nijemog dokumentarca Roberta J. Flahertyja snimljenog 1922, a 1989. uvrštenog u Nacionalni filmski registar Knjižnice američkog Kongresa kao „film od kulturne, povijesne i estetske važnosti“. (Op. prev.)), da je ona njegova hrabra Eskimka oboružana za napadaje najsirovije klime, i doista, preslatko je izgledala u toj parki, a on joj je neprestano ponavljao da će kubansko-američko-eskimski stil ostati u modi još mnogo, mnogo godina.

Popeli su se na vrh Empire State Buildinga, hodali mramornim hodnicima Knjižnice na uglu Pete avenije i Četrdeset druge ulice, posjetili Ground Zero, područje na kojemu su do 11. rujna 2001. stajali neboderi Svjetskog trgovačkog centra, proveli dan obilazeći muzeje, od Metropolitana preko Zbirke Frick do MoMA-e, u robnoj joj je kući *Macy's* kupio haljinu i cipele, prošetali su Bruklinškim mostom, jeli ostrige u ribljem restoranu na stanici Grand Central, gledali klizače u Centru Rockefeller, a zatim se, sedmoga dana njezina posjeta, vozili podzemnom željeznicom do 116. ulice i Broadwaya, zavirili u kampus koledža Barnard, u kampus Sveučilišta Columbia, u nekoliko teoloških koledža i glazbenih akademija razasutih po četvrti Morningside Heights, i tada joj je rekao: Cuj, tebi su sad svi ovi koledži na raspolaganju, dobra si kao i svi koji tu studiraju, zato, kad ti u proljeće pošalju potvrdu da te primaju, a siguran sam da hoće, imaš osamdeset posto šanse da će te upisati,

stoga dobro promisli prije nego odlučiš ostati na Floridi, može? Pritom joj nije govorio što mora učiniti, samo ju je molio da pažljivo razmisli o svemu, da odvagne posljedice prihvaćanja ili neprihvaćanja onoga što će joj po svoj prilici biti ponuđeno, a Pilar je, iznimno taj put, šutjela, nije htjela podijeliti misli s njim, no on je ni na što nije prisiljavao jer mu je iz njezina pogleda bilo jasno da već razmišlja, da se pokušava prebaciti u budućnost, da nastoji zamisliti što bi joj značio (ili ne) odlazak u neki od njujorških koledža, pa dok su hodali pustim zemljištem i proučavali pročelja zgrada, imao je osjećaj da mu se mijenja pred očima, da mu odrasta pred očima, i tada je odjednom shvatio kakva će biti za deset, za dvadeset godina — Pilar u punoj jedrini zrele ženskosti, Pilar izrasla u cjelovitu sebe, ali i dalje s natruhom ozbiljne djevojčice koja sada hoda pored njega, mlade žene koja korača uza nj.

Da su barem mogli biti sami čitavih jedanaest dana, da su mogli živjeti i spavati u sobi ili stanu koje ni sa kim ne dijele, no jedina im je mogućnost bila kuća u Sunset Parku. Hotel bi bio savršeno rješenje, ali on nije imao novca za hotel, a tu je, osim svega, bilo i pitanje Pilarinih godina, pa čak da je i mogao platiti bolji smještaj, to bi u New Yorku bilo jednako riskantno kao i na Floridi, a nije želio riskirati. Otprilike tjedan dana prije Božića razgovarao je s Ellen o mogućnosti da mu posudi ključeve jednog od praznih stanova s agencijskog popisa, ali su s vremenom oboje odustali od te apsurdne zamisli. Ne samo da bi to za Ellen značilo uvaliti se u ozbiljne neprilike s gadnim posljedicama, među ostalim i trenutačnim otkazom, nego su - zamislivši kako bi bilo utaboriti se u stanu bez pokućstva, roleta i zavjesa, bez struje i kreveta - oboje shvatili da je mnogo bolje ostati u trošnoj kućici prekoputa grinvudskog groblja.

Pilar zna da su se Miles i društvo protuzakonito uselili u praznu kuću i ne odobrava to. Ne samo da nije u redu što krše zakon, kaže, nego ju je strah da će se Milesu nešto dogoditi, nešto gadno, nešto nepopravljivo, a zar ne bi bilo ironično (o tome su više puta razgovarali telefonom) kada bi, nakon što je otišao s Floride da izbjegne zatvor, završio u drugom zatvoru, na sjeveru. On je uvjerava da neće završiti u zatvoru, da bi ga u najgorem slučaju moglo zadesiti prijevremeno iseljenje, i kaže joj da ne smije zaboraviti kako mu je boravak u toj kući tek privremeno rješenje, jer

kada se dvadeset drugoga svibnja vrati na Floridu, avanturica protuzakonitog useljenja u tudi prostor bit će završena. Kad god razgovaraju o tome, Pilar počne spominjati Angelu, proklinjati tu svoju gramzljivu, zločestu sestru zbog toga što ih je usosila, tužiti se na nepravdu, na ludost cijele situacije, a sada živi u neprestanu strahu da će se njemu nešto dogoditi, i za sve je to kriva samo Angela.

Prestrašila ju je ta kuća, zato je u njoj željela boraviti što manje. I on je, iz posve drugih razloga, želio isto, što znači da su za vrijeme njezina posjeta uglavnom bili vani, većinom na Manhattanu, i jeli uglavnom u jeftinim restoranima, gostionicama, picerijama i kineskim zalogajnicama kako ne bi uludo trošili, a kad su bili u kući, devedeset posto vremena provodili su u njegovoj sobi, vodili ljubav ili spavali. No bilo je neizbježnih susreta s ostalim ukućanima ujutro za doručkom ili pak slučajnih susreta pred vratima kupaonice, a jedne ih je večeri, kad su se oko deset sati vratili iz grada, Alice pozvala u svoju sobu da pogledaju film koji je nazvala svojom *trenutnom opsesijom*, film *Najbolje godine našega života*, jer je htjela znati što oni misle o njemu (Miles je filmu u cjelini dao plus četiri, a kameri udijelio peticu, dok je Pilar sve u filmu ocijenila čistom peticom). Miles se pak trudio da Pilar što manje dolazi u doticaj s ostalim ukućanima. Nije da su bili neljubazni prema njoj, ali on ih je promatrao dok ju im je predstavljao prve večeri i vidio kako su se svi do jednoga sablaznili kad su shvatili koliko je mlada, zato je nije htio dovoditi u situacije u kojima bi je mogli patronizirati, snishodljivo joj se obraćati, vrijeđati je. Možda bi sve bilo drukčije da je bila viša od metar i šezdeset tri, da je imala veće grudi i šire bokove, no bit će da im se činila sićušnom, djetinjastom, baš kao i njemu kad ju je prvi put ugledao, pa je zaključio da nema smisla ispravljati prvi dojam. Znao je da je njezin posjet prekratak za takvo što, a ionako ju je želio samo za sebe. Ipak, valja priznati da nije bilo nikakvih neugodnosti. Alice je pristala spremati večeru dok je Pilar bila u gradu, a njemu je prepustila nabavu namirnica, što bi on spremno obavio već rano izjutra. Dok je bio u dućanu, Alice i Pilar su nekoliko puta nasamo razgovarale za kuhinjskim stolom. Alice je brzo shvatila da je Pilar bistra cura, a Pilar je njemu, kad bi izašli iz kuće, govorila da je Alice na nju ostavila dubok dojam, da se divi njezinu poslu, da joj se jako

sviđa. Alice se, jedina od svih ukucana, doista trudila približiti Pilar. Čini se da je Bing, pomalo osupnut i zbunjen njezinim prisustvom, izgubio kompas te već drugog dana počeo izigravati šaljivčinu (Bingovi pokušaji da bude duhovit), obraćajući joj se glasom kauboja iz filmova, oslovljavajući je s *gospođica Pilar* i dobacujući joj „originalne“ opaske kao No, *kak smo, gospodična Pilar, kak je jutros naša ljepotica*}. Ellen je pak bila pristojna ali suzdržana, a Jake ju, jedini put kad je došao u kuću, nije ni pogledao.

Pilar se dobro nosi s novonastalim prilikama na Floridi, ali bilo je to prvi put da živi sama, i znala je imati teških, mračnih dana kad se morala boriti sa željom da si dade oduška, da se isplače. I dalje je u dobrim odnosima s Teresom i Marijom, ali je prekid s Angelom potpun i trajan, zato izbjegava odlaziti k njima kad zna da će tamo zateći najstariju sestru. Maria i dalje hoda s Eddiejem Martinezom, a Teresinu mužu Carlosu bliži se kraj vojne obaveze, stavili su ga na popis onih koji će u ožujku biti povučeni iz Iraka. Pilar se u školi dosađuje, ne da joj se svako jutro odlaziti na nastavu, tek uz velik napor volje uspijeva ne izostajati sa satova, ne markirati cijele dane, ali izdržava jer ne želi razočarati Milesa. Za ostale učenike misli da su kreteni, osobito dečki, zato se na satovima engleske književnosti koji učenike pripremaju za odlazak na fakultet sprijateljila samo s dvije-tri djevojke vrijedne pažnje i razgovora. Oprezno postupa s novcem, troši što manje može, a jedini je nepredviđeni trošak imala neposredno prije odlaska u New York, kad je morala promijeniti rasplinjač i svjećice na *Toyoti*. I dalje strašno loše kuha, premda malko bolje nego prije, nije se ni udebljala ni smršavjela, što valjda znači da unatoč svim nedaćama dobro vlada situacijom. Jede mnogo voća i povrća, riže i grahorica, tu i tamo pokoji pileći odrezak ili hamburger (to je lako pripremiti), i svako jutro dobro doručkuje - dinju, nemasni jogurt s bobičastim voćem i Kelloggove dijetalne pahuljice. Posljednjeg mu je jutro u New Yorku rekla kako joj je to dosad najneobičnije razdoblje u životu, kako bi željela da joj dani na Floridi brže prolaze, da se ne otežu, jer svaki se otkucaj ure vuče poput iznemogla debeljka koji se penje visokim stubištem, a sada kad mora natrag, bit će joj još gore jer se - kad je on otišao - barem mogla veseliti New Yorku, to ju je puna tri tjedna držalo na životu, dok će sada biti odvojeni tri mjeseca, na to se nikako ne može

priviknuti, tri mjeseca prije nego ga opet ugleda, to će biti poput života u limbu, poput odmora u paklu, a sve zbog glupog datuma na krštenici, zbog slučajnog broja, smiješnog broja koji nikome ništa ne znači.

On je, dok je bila u New Yorku, dolazio u napast da joj kaže istinu o sebi, da joj se otvori i ispriča joj sve od početka do kraja - o roditeljima i Bobbyju, o svom njujorškom djetinjstvu, o tri godine na Sveučilištu Brown, o sedam i pol godina luđačkog, samonametnutog progonstva, sve. Onog jutra dok su šetali Greenwich Villageom i prolazili pored bolnice Saint Vincent u kojoj se rodio, pored škole P.S. 41 (kratica za Public School 41 u Greenwich Villageu (op. prev.)), koju je pohađao kao dječak, pored kuće u Ulici Downing gdje mu još žive otac i pomajka, dok su objedovali u gostionici *Joe Junior's*, koja je u prvih dvadeset godina njegova života bila nešto poput obiteljske kantine, dok su cijelo jutro i dio popodneva lunjali tlo njegova djetinjstva, toga joj se jutro zamalo povjerio ali se - koliko god joj je očajnički želio ispričati sve o sebi - suzdržao i šutio. Nije da ga je bilo strah. Mogao joj je tada reći, ali nije htio kvariti lijepe trenutke u njezinu društvu. Bio je svjestan da joj nije lako samovati na Floridi, a putovanje u New York oživjelo ju je i vratilo onoj vedroj živahnoj osobi kakva je uistinu bila, stoga to jednostavno nije bio trenutak da joj prizna kako joj je lagao, da je povuče u sumorne vode obiteljske povijesti Hellerovih. Ispričat će joj kad dode vrijeme, a to će vrijeme doći tek poslije ponovnog susreta s ocem i majkom, tek kad ih zamoli da ga prime natrag u svoj život. Sad je spreman suočiti se s njima, spreman je pogledati u oči strahoti koju im je nanio, a Pilar i samo Pilar može zahvaliti što je smogao hrabrosti za to. Ta mora biti hrabar kako bi zavrijedio tu djevojku.

Otputovala je na Floridu trećega, prije dva dana. Tužno doviđenja, užas što joj mora gledati lice iza prozorskog stakla i vidjeti kako autobus klizi niz rampu i nestaje. Vratio se u Sunset Park podzemnom željeznicom, sjeo na krevet čim je ušao u sobu, dohvatio mobitel i nazvao majku. Znao je da s ocem neće moći razgovarati prije ponedjeljka, ali je morao nešto učiniti; shvatio je to dok je gledao kako autobus klizi niz rampu, pa ako ne može razgovarati s ocem, početak će od majke, pomislio je. Spremao se prvo nazvati kazalište misleći da će je tamo sigurno dobiti, ali mu je

tada sinulo da joj broj mobitela možda nije isti kao prije sedam godina. Utipkao je broj da provjeri i čuo njezin glas koji cijelome svijetu javlja kako će sljedeća četiri mjeseca biti u New Yorku, pa želite li razgovarati sa mnom, nazovite me na ovaj broj. Bilo je to u subotu popodne, u studeno subotnje popodne početkom siječnja, zato je pretpostavljao da će ona toga tako ledenoga dana biti kod kuće, grijati nožice i rješavati križaljke na sofi, a kad ju je nazvao na njujorški fiksni broj, bio je siguran da će mu se javiti. Ali nije. Telefon je zazvonio četiri puta, zatim se uključila sekretarica i začuo se njezin glas koji je govorio da nije kod kuće, zato molim vas poslije zvučnog signala ostavite svoju poruku. Taj ga je neočekivani obrat toliko zbunio da je učas zanijemio, uspio je promrmljati samo *Ovaj. Duga stanka. Oprosti. Duga stanka. Nazvat ću te opet.*

Odlučio je promijeniti plan, vratiti se prvobitnom naumu i prvo razgovarati s ocem.

Ponedjeljak je ujutro, peti siječnja, upravo je nazvao očev ured i doznao da je otac radi hitna posla jučer odletio natrag u Englesku. A kad će se gospodin Heller vratiti u New York?, upita. To se još ne zna, odvрати glas. Nazovite krajem tjedna. Tad ćemo možda znati više.

Devet sati poslije toga iznova naziva majčin njujorški broj. Ovaj put je kod kuće. Ovaj put podiže slušalicu i javlja se.

ELLEN BRICE

Dva je bolje nego jedan. Jedan je bolje nego četiri. Tri može biti previše ili dovoljno.

Pet je previše. Šest je delirij.

Ona sada ide dalje, putuje sve dublje u pakao vlastite ništavnosti, na mjesto u sebi koje koincidira sa svime što ona nije. Nebo nad njom sivo je, plavo ili bijelo, katkad žuto ili crveno, gdjekad grimizno. Zemlja pod njom zelena je ili smeđa. Tijelo joj stoji na stjecištu zemlje i neba, a pripada njoj i nikome drugome. Njezine misli njoj pripadaju. Njezine želje njoj pripadaju. Zaglibivši u carstvu jednoga, ona priziva drugo i treće i četvrto i peto. Katkada šesto. Katkada čak šezdeseto.

Nakon nesretne prošlomjesečne epizode s Alicom, shvatila je da će morati nastaviti sama. Previše je zauzeta poslom u agenciji da bi se mogla upisati na kakav tečaj i trošiti dragocjene sate vozeći se podzemnom do koledža Pratt, Cooper Union ili SVA i natrag (School for Visual Arts (op. prev.)). Važan je rad, a ako kani napredovati, mora raditi bez prestanka, s učiteljem ili bez njega, sa živim modelima ili bez njih, jer bit crtačeva posla leži u crtačevoj ruci, u njezinoj ruci, zato, kad god uspije izići iz sebe i zatomiti misli, može prisiliti vlastitu ruku da *vidi*. Iskustvo je uči da joj pritom pomaže vino. Nakon nekoliko čaša vina uz koje zaboravi tko je, može raditi satima, često do duboko u noć.

Ljudsko je tijelo čudno i puno nedostataka i nepredvidivo. Ljudsko tijelo krije mnoge tajne i odaje ih samo onima koji su naučili čekati. Ljudsko tijelo ima uši. Ljudsko tijelo ima ruke. Ljudsko se tijelo oblikuje u drugom ljudskom tijelu, a biće koje izađe iz tog drugog ljudskog tijela nužno je maleno i slabo i bespomoćno. Ljudsko je tijelo stvoreno prema slici Božjoj. Ljudsko tijelo ima stopala. Ljudsko tijelo ima oči. Ljudsko je tijelo mnogostruko po obliku, očitovanju, veličini, osobitosti i boji, zato gledati ga znači opažati samo to i ni jedno drugo ljudsko tijelo. Ljudsko tijelo možemo opažati, ali ga ne možemo razumjeti. Ljudsko tijelo ima ramena. Ljudsko tijelo ima koljena. Ljudsko je tijelo objekt i subjekt, ono je vanjšina nutrine koju ne možemo vidjeti. Ljudsko se tijelo razvija od malenoga u djetinjstvu do velikoga u odrasloj dobi, a zatim počinje umirati. Ljudsko tijelo

ima kukove. Ljudsko tijelo ima laktove. Ljudsko tijelo živi u svijesti onoga koji posjeduje ljudsko tijelo, a živjeti u ljudskom tijelu obdarenom sviješću koja opaža drugo ljudsko tijelo znači živjeti u svijetu drugih. Ljudsko tijelo ima kosu. Ljudsko tijelo ima usta. Ljudsko tijelo ima genitalije. Ljudsko je tijelo stvoreno iz praha, a kad skonča, vrati se u prah iz kojega je nastalo.

Ona sada radi pomažući se raznim izvorima: reprodukcijama slika i crteža drugih umjetnika, crnobijelim fotografijama muških i ženskih aktova, medicinskim fotografijama dojenčadi, djece i staraca, dugačkim zrcalom što ga je objesila na zid sučelice krevetu kako bi se mogla vidjeti u punoj veličini, pornočasopisima namijenjenim raznim ukusima i sklonostima (od snimki obnaženih žena preko muško-ženskih kopulacija, muško-muških kopulacija, žensko-ženskih kopulacija do kopulacija utroje, učetvero, upetero u svim matematičkim permutacijama), a rabi i malo ručno zrcalo kojim istražuje vlastitu vaginu. Otvorila su se u njoj neka vrata, prekoračila je prag i počela drukčije razmišljati. Ljudsko je tijelo sredstvo spoznaje.

Sada više nema vremena za slikanje. Crtanje je brže i taktilnije, primjerenije hitnosti njezina nauma, zato ovaj mjesec iscrtava blok za blokom pokušavajući se osloboditi starog načina rada. Kad prione na posao, cijeli se sat zagrijava precrtavajući detalje, pojedine dijelove tijela iz vlastite zbirke slika ili iz odraza u jednom od dva zrcala. Cijela stranica ruku. Stranica očiju. Stranica stražnjica. Stranica nadlaktica. Zatim prelazi na cijela tijela, na portrete ljudi u raznim položajima: gola žena stoji leđima okrenuta gledatelju, goli muškarac sjedi na podu, goli muškarac ispružen na krevetu, gola djevojka čuč i urinira, gola žena sjedi na stolcu, zabacila je glavu, desnom je rukom obuhvatila desnu dojku, a lijevom gnječi bradavicu lijeve. To su intimni portreti, kaže ona sebi, to nisu erotski crteži, to su ljudska tijela koja čine ono što tijela čine kad ih nitko ne gleda, pa ako velik broj muškaraca na tim portretima ima erekciju, to je zato što prosječni muškarac ima pedeset erekcija i poluerekcija na dan - tako su joj barem rekli. Zatim, na kraju vježbe, povezuje likove u cjelinu. Gola žena drži golo dijete u naručju. Goli muškarac ljubi vrat gole žene. Goli starac i gola starica sjede na krevetu zagrljeni. Gola žena ljubi penis gologa muškarca. Dva je bolje nego jedan, a za

dvojkom slijedi misterij trojke: tri gole žene; dvije gole žene i jedan goli muškarac; jedna gola žena i dva gola muškarca; tri gola muškarca. Pornočasopisi vrlo jasno prikazuju ono što se događa u takvim prigodama, a za nju je ta iskrenost nadahnuće za rad bez straha i zadržke. Prsti ulaze u vaginu. Usne obuhvaćaju ukrućen penis. Penisi ulaze u vagine. Prodiru u anuse. Važno je, međutim, uočiti razliku između fotografije i crteža. Ako fotografija ništa ne prepušta mašti, crtež prebiva isključivo u carstvu mašte, zato ona izgara cijelim bićem dok radi na tim crtežima - nikad ne kopira fotografiju pred sobom nego se njome služi kako bi dočarala prizor koji je sama izmislila. Ponekad se uzbudi od onoga što olovka pred njom čini na papiru, od slika što joj se roje u glavi dok crta, nalik na one što je salijeću dok se noću samozadovoljava, ali uzbuđenje je tek neznatan popratni proizvod toga rada, jer nju najviše zaokuplja zahtjevnost posla, ona neprestana, postojana želja da ga obavi kako treba. Crteži su joj nedotjerani i obično nedovršeni. Ona želi da ta ljudska tijela budu izraz čudesne neobičnosti postojanja - ništa više od toga i sve to zajedno. Ne brine je ideja ljepote. Ljepota neka se brine sama za sebe.

Prije dva tjedna dogodilo se nešto neočekivano, ohrabrujuće, nešto što i dalje traje. Nekoliko dana prije no što je Pilar došla u Brooklyn i oduzela joj nadu da će ikada osvojiti Milesa, Bing ju je zamolio da mu pokaže nove radove. Zato ga je poslije večere pozvala u svoju sobu, a dok se penjala stubištem strepila je, uvjeren da će joj se smijati dok bude dokono listao blokove, a zatim je otpisati uz uljudan osmijeh i tapšanje po ramenu, ali joj se činilo da mora riskirati moguće poniženje, ta izgarala je u sebi, žderali su je ti crteži, držala je da ih još netko mora vidjeti. Bila bi inače zamolila Alicu, ali ju je Alice odbila onog prosinačkog dana kad je magla zastrla groblje, pa premda su jedna drugoj već odavno oprostile taj smiješni nesporazum, bojala se misleći da će Alici biti neugodno zbog tih crteža, da će je sablazniti, zgaditi joj se, jer je Alice — ma kako dobra i vjerna prijateljica - oduvijek bila pomalo konzervativna. Znala je da je Bing slobodoumniji, otvoreniji (premda često prost) u razgovorima o seksu, a kad se popela i otvorila vrata, shvatila je da u tim crtežima ima mnogo seksa, prilično prljavog seksa, gledamo li ih na taj način, te da joj opsjednutost ljudskim tijelom možda pomalo

izmiče kontroli, da je to dokaz kako je opet počela pucati po šavovima - prvi znak novog sloma. No Bingu su se crteži veoma svidjeli, izjavio je da su *frapantni*, da je to hrabar, sjajan pomak, a kad je pogledao posljednji crtež, spontano je skočio s kreveta i poljubio je, i zato je znala da joj ne laže.

Bingovo mišljenje nema, dakako, nikakve težine. On uopće ne razumije vizualnu umjetnost, nema pojma o povijesti umjetnosti, nije kadar prosuđivati ono što vidi. Kad mu je pokazala reprodukciju Courbetove slike *Porijeklo svijeta*, razrogačio je oči, ali je razrogačio oči i kad mu je u jednom od svojih pornočasopisa pokazala sličan prikaz ženskih intimnih dijelova, pa se rastužila što ima posla s tako estetski hendikepiranom osobom, s čovjekom koji ne zna razliku između hrabrog i revolucionaranog djela i obične pornografije. Ipak, osokolilo ju je njegovo oduševljenje, a zapanjila radost koju je osjetila slušajući njegove pohvale. Neuka ili ne, Bingova je reakcija bila nagonska i iskrena, dojmio ga se njezin rad, sve je vrijeme ponavljao da su ti crteži iskreni i snažni, a to su bile riječi koje joj, otkako slika i crta, nitko nije rekao, ni jedan jedini put.

Dobrohotnost kojom je Bing zračio te večeri dala joj je dovoljno samopouzdanja da mu postavi pravo pitanje, pitanje koje se nije usuđivala postaviti nikome otkako ju je prošli mjesec Alice odbila: Bi li joj htio pozirati? Rad uz pomoć zrcala i dvodimenzionalnih slika doveo ju je tek do ove točke, rekla je, ali ako istraživanjem ljudskog tijela želi išta postići, morat će početi raditi sa živim modelima, s trodizimenzionalnim ljudima, ljudima koji žive i dišu. Čini se da je Bingu njezina molba polaskala, ali ga i pomalo oneraspoložila. Nemam ti ja lijepo tijelo, rekao je. Glupost, odvratila je ona. Takav si kakav si, a budući da ne želiš biti nitko drugi, ne smiješ se bojati.

Popili su po dvije čaše vina, što znači da su iskapili bocu, a zatim se Bing svukao i sjeo na stolac pokraj radnog stola dok se ona, u turskom sjedu, smjestila na krevet s crtaćim blokom u krilu. Zanimljivo ali istinito, nije ga bilo strah. Dežmekasta tijela, nabrekla trbuha, debelih bedara, dlakavih prsa i širokih mlitavih guzova, mirno je sjedio dok ga je crtala, i nije pokazivao znakove nelagode ili plahosti, pa je deset minuta nakon što ga je počela skicirati, kad ga je upitala kako se osjeća, rekao da je dobro, da se pouzdaje u nju, da nije znao koliko će uživati što ga promatra na taj način. Soba je

bila skučena, bili su tek metar i dvadesetak centimetara udaljeni jedno od drugoga i ona je, počevši prvi put crtati njegov penis, shvatila da sad više ne gleda penis nego pimpek, da je penis riječ za ono što crta, a pimpek riječ za ono što vidi metar i dvadesetak centimetara pred sobom. Objektivno govoreći, morala je priznati da Bing ima lijep pimpek, ni duži ni kraći od većine što ih je u životu vidjela, ali deblji od mnogih, lijepo oblikovan, bez neobičnosti i mana, prvorazredni primjerak muškog alata, ne ono što nazivaju olovčicom (gdje lije čula tu riječ?), nego da ima omašnu penkalu, krupni zatvarač za svaku rupu. Pri trećem ga je crtežu zapitala ne bi li se malo poigrao sa sobom, jer želi vidjeti kakav je kad se ukruti, a on reče da nema problema, da ga poziranje zapravo jako uzbuđuje, neće mu nimalo smetati. Pri četvrtom ga je crtežu zamolila da masturbira, a on je i opet rado poslušao, ali je, da bude na sigurnom, zapitao ne bi li joj bilo milije da se svuče i dopusti mu sjesti k njoj na krevet, ali ona je to odbila rekavši da će radije ostati odjevena i nastaviti crtati, no ako on u zadnjem trenutku bude htio ustati sa stolca, prići krevetu pa joj u usta dovršiti započet posao, neće se tome nimalo protiviti.

Otada joj je pozirao još pet puta. I svih se pet puta dogodilo isto, ali to su bili tek kratki prekidi, mali darovi što su ih poklanjali jedno drugome na pukih nekoliko minuta, a posao se zatim nastavljao kao što je započeo. Njoj se čini da je to savršeno pošten dogovor. Crteži su joj već bolji zahvaljujući Bingu, a sigurna je i da će ga pomisao kako će joj svršiti u usta motivirati da joj pozira, barem za sada, barem u doglednoj budućnosti, pa premda se ne želi svlačiti u njegovom prisustvu, taj joj je tjelesni dodir ugodan i uživa u njemu. Dakako da bi radije crtala Milesa i, kad bi joj umjesto Binga pozirao Miles, ne bi se krzerala svući i dati mu da radi s njom što hoće, ali zna da se to nikad neće dogoditi, zato ne smije dopustiti da je razočaranje skrene s puta. Miles je plaši. Moć koju ima nad njom plaši je kao i sve što je plaši već godinama, a ipak ne može odoljeti želji za njim. Ali Miles želi tu djevojku s Floride, obožava tu djevojku s Floride, pa kad je djevojka došla u Brooklyn, a ona vidjela kako je Miles gleda, shvatila je da je to kraj. Jadna Ellen, mrmlija ona govoreći u prazno jer u sobi nema nikoga, jadna Ellen Brice, ti koja uvijek gubiš zbog drugih, ne sažalijevaj se, nastavi crtati, nastavi

dopuštati Bingu da ti svršava u usta, svi ćemo prije ili kasnije otići iz Sunset Parka, ova će trošna kućica biti srušena i zaboravljena, život koji sada živiš past će u zaborav, nitko se neće sjećati da si jednom bila ovdje, čak ni ti, Ellen Brice, a Miles Heller će iščeznuti iz tvoga srca kao što si ti već iščezla iz njegovoga, ti, koja nikad nisi ni bila u njegovom srcu, koja nikad nisi bila ni u čijem srcu, čak ni u vlastitome.

Važan je samo broj dva. Jedan možda definira stvarnu situaciju, no svi su drugi brojevi čista tlapnja, potezi olovkom na praznoj bijeloj stranici.

U nedjelju, četvrtog siječnja, Ellen ide k sestri na Upper West Side; u naručje uzima, jedno po jedno, gola tijela svojih dvaju nećaka Nicholasa i Bruna. Kakva muška imena za tako sićušna bića, pomisli, imaju tek dva mjeseca i sve je još pred njima u tom svijetu što puca po šavovima, i dok drži prvo jedno pa drugo dijete, divi se mekoći njihove puti, glatkoći tijela što ih privija uz vrat i obraz, na dlanovima i golim podlakticama osjeća dodir te mlade puti i prisjeća se riječi koje je prate otkako su joj prošli mjesec pale na pamet: neobičnost postojanja. Zamisli, kaže sestri, Larry jedne noći stavi pimpek u tebe, a devet mjeseci kasnije iz tvoga tijela izađu ova dva mala bića. Neshvatljivo, zar nije? Sestra se nasmije. Tako ti je to, dušo, kaže. Nekoliko minuta užitka, a zatim cijeli život pun truda i muke. Nakon kratke stanke pogleda Ellen i veli: Pa, jest, baš je neshvatljivo.

Vozeći se te večeri kući podzemnom željeznicom, Ellen razmišlja o svome djetetu, o djetetu koje se nikad nije rodilo i pita se je li joj to bila jedina šansa ili će doći vrijeme kad će i u njoj ponovno početi rasti dijete. Vadi bilježnicu i zapisuje:

Ljudsko tijelo ne može postojati bez drugih ljudskih tijela.

Ljudskom tijelu potreban je dodir - ne samo malome nego i velikom ljudskom tijelu.

Ljudsko tijelo ima kožu.

ALICE BERGSTROM

Svakog ponedjeljka, srijede i četvrtka vozi se podzemnom željeznicom na Manhattan, odlazi na posao u Američki PEN centar na Broadwayu broj 588, malo južnije od Ulice Houston. Počela je tu raditi prošlog ljeta odrekavši se posla honorarne nastavnice na koledžu Queens - oduzimao joj je previše vremena, nije se mogla posvetiti disertaciji. Na Queensu je držala dodatnu nastavu engleskog jezika i uvod u engleski za brucoše, samo dva kolegija, ali je usto morala ispravljati pedeset studentskih radova na tjedan, te svaki semestar održati tri obavezna mentorska sastanka sa svakim studentom, sveukupno sto pedeset sastanaka, a usput pročitati, ispraviti i ocijeniti sedamsto radova, pripremati se za nastavu, sastavljati obaveznu lektiru, smišljati dobre teme, truditi se da satovi budu zanimljivi studentima, biti dobro odjevena, dugo se voziti na posao i natrag, a sve to za uvredljivo nisku plaću bez ikakvih beneficija, za plaću nižu od minimalne (nekoć se bavila matematikom pa je izračunala koliko zarađuje na sat), što znači da je plaća, koju je dobivala za posao zbog kojeg se nije mogla posvetiti pisanju disertacije, bila niža od one koju bi zarađivala kao radnica u praonici auta ili kao pekačica hamburgera. Ni u PEN-u ne dobiva mnogo, ali tamo radi samo petnaest sati na tjedan pa joj rad na disertaciji opet napreduje; ona vjeruje u ciljeve te organizacije, to je jedina udruga na svijetu koja zastupa ljudska prava i bavi se isključivo obranom pisaca - pisaca koje su nepravedne vlasti strpale u zatvor, pisaca koji žive pod prijetnjom smrti, pisaca kojima je zabranjeno objavljivati vlastita djela, pisaca u egzilu. PEN je kratica za Poets and Publishers, Essayists and Editors, Novelists - pjesnici i nakladnici, esejisti i urednici, romanopisci. Istina je da joj za taj honorarni posao plaćaju ciglih dvanaest tisuća i sedamsto dolara, ali kad god ude u zgradu na Broadwayu br. 588 kako bi se dizalom odvezla na treći kat, barem zna da radi nešto korisno.

Imala je deset godina kad je protiv Salmana Rushdieja objavljena fatva. Tada je već bila predana čitateljica, djevojčica koja živi u svijetu knjige, zadubljena u čitanje osam romana iz serije *Anne od zelenih zabata*, djevojčica koja je sanjala da će jednoga dana i sama postati spisateljica, i tada su stigle vijesti o čovjeku koji živi u

Engleskoj i koji je objavio knjigu što je razljutila tolike ljude iz dalekih krajeva svijeta da je bradati voda jedne države ustao i izjavio kako tog stričeka iz Engleske valja ubiti zbog onoga što je napisao. Nije to mogla razumjeti. Knjige nisu opasne, govorila je sama sebi, one samo pružaju užitak i sreću ljudima koji ih čitaju, ljudi se zbog knjiga osjećaju poletnijima i međusobno bliskijima, i zato, ako bradati voda te države na drugoj strani svijeta ima nešto protiv knjige tog Engleza, neka je lijepo prestane čitati, neka je baci i zaboravi. Prijetiti ubojstvom čovjeku koji je napisao roman, izmišljenu priču smještenu u izmišljen svijet, najveća je glupost koju je ikada čula. Riječi su neškodljive, nikoga ne mogu pozlijediti, nemaju tu moć, a ako koga i uvrijede, riječi nisu ni noževi ni meci, one su tek crni znakovi na papiru i ne mogu ubiti ni raniti niti ikome nanijeti stvarnu štetu. To je bio odgovor desetogodišnjakinje na fatvu, prostodušna ali iskrena reakcija na tako besmislenu nepravdu, a ogorčenje joj je bilo tim snažnije zato što bijaše obojeno strahom, jer tada se prvi put suočila s nakaznošću brutalne nerazumne mržnje, oči su joj tada prvi put ugledale tamu svijeta. Afera se, dakako, nastavila i potrajala još godinama nakon izricanja optužbe na Valentinovo 1989, a djevojčica je rasla s pričom o Salmanu Rushdieju - o bombaškim napadima na knjižare, o nožu u srce njegovom prevoditelju na japanski, o metku u leđa njegovom norveškom nakladniku - i ostala joj duboko u svijesti i onda kad je iz djetinjstva stasala u mladenaštvo, a ona je, odrastajući, sve bolje shvaćala što znači pogibeljnost riječi, kako riječi mogu biti prijetnja moćnicima i kako je u državama kojima vladaju tirani i policajci riziku izložen svaki pisac koji se usudi slobodno reći što misli.

Pjesnik i profesionalni borac za ljudska prava Paul Fowler voditelj je PEN-ova Programa za slobodu pisane riječi, a kad je prošlog ljeta ponudio Alici posao, rekao joj je da se njihov posao temelji na vrlo jednostavnoj filozofiji: dizati veliku, što je moguće veću galamu. Paul ima stalnu zamjenicu Lindu Nicholson, ženu rođenu istoga dana kad i Alice, i njih troje rade u malom odjelu kojemu je zadatak dizati galamu. Otprilike polovina posla što ga obavljaju posvećena je međunarodnim slučajevima, primjerice kampanji za promjenu članka 301 turskog kaznenog zakonika, reviziji Zakona o kleveti koji ugrožava život desetina pisaca i novinara zbog kritike što je izriču

na račun svojih država, te naporima za oslobađanje pisaca zatočenih u raznim dijelovima svijeta, burmanskim pisaca, kineskih pisaca, kubanskih pisaca, ljudi od kojih mnogi imaju ozbiljnih zdravstvenih problema uzrokovanih brutalnim tretmanom i/ili nebrigom. Pritiscima na vlade odgovorne za takve povrede međunarodnog prava, objavljivanjem tih priča u svjetskom tisku, cirkularnim peticijama s potpisom stotina uvažanih pisaca PEN često uspijeva dovesti vlade u neugodan položaj i prisiliti ih na oslobađanje zatvorenika, pa ako ne onako često kako bi to želio, a ono dovoljno često da zna kako takve metode mogu uroditi plodom, dovoljno često da ustraje u naporima koji u mnogim slučajevima mogu potrajati godinama. Drugi dio PEN-ova posla odnosi se na domaće slučajeve: zabranu knjiga u školama i knjižnicama, na primjer, ili pak na stalnu kampanju za temeljna prava koju je PEN pokrenuo 2004. godine kao odgovor na Zakon o domovinskoj sigurnosti što ga je donijela Bushova administracija, a koji je centralnoj vlasti SAD-a dao ovlast bez presedana u nadziranju djelatnosti američkih građana, kao i slobodu u prikupljanju informacija o njihovim osobnim vezama, čitalačkim navikama i stavovima. U izvještaju što ga je Alice pomogla sastaviti Paulu nedugo nakon što se zaposlila, PEN je pozivao na sljedeće akcije: pojačati zaštitu knjižarskog i knjižničkog fonda koji je bio srezan kad je na snagu stupio Zakon o domovinskoj sigurnosti; obuzdavati primjenu Zakona o sigurnosti pisanih dokumenata; ograničiti opseg programa za tajni nadzor; zatvoriti Guantanamo i sve preostale tajne zatvore; stati na kraj mučenjima, proizvoljnim uhićenjima i izvanrednim izručenjima; proširiti program za preseljenje ugroženih iračkih pisaca. Kad su je primili na posao, Paul i Linda su joj rekli da se ne uznemiruje zbog pucketanja koje će čuti kad se bude služila telefonom. PEN-ove telefonske linije prisluškuju se, a američke i kineske obavještajne službe prodrle su u PEN-ov računalni sustav.

Prvi je ponedjeljak nove godine, šesti siječanj; Alice je upravo stigla na Manhattan, na petosatni radni dan u PEN-ovom stožeru. Danas će raditi od devet do dva, a zatim će se vratiti u Sunset Park i provesti još nekoliko sati uz disertaciju, sjedit će za radnim stolom do šest i pol i nastojati napisati još odlomak-dva o filmu *Najbolje godine našeg života*. Dogovorila se s Milesom da će se u šest i pol naći s

njim u kuhinji gdje će početi pripremati večeru - kuhat će s njim prvi put otkako se Pilar vratila na Floridu; tome se veseli, veseli se što će nakratko opet biti sama sa Senor Hellerom, jer pokazalo se da je Senor Heller silno zanimljiv, upravo onako kao što ga je Bing reklamirao, a ona uživa biti uz njega, razgovarati s njime, gledati ga kako se kreće. Nije se zaljubila u njega poput sirote Ellen, nije za njim izgubila glavu i ne proklinje nedužnu Pilar Sanchez što mu je ukrala srce, nego je tihi, zamišljeni, nedokučivi Miles Heller dotaknuo nešto u njoj pa joj je teško i sjetiti se kako je bilo prije no što se doselio u tu kuću. Jake neće doći, to je već četvrti put zaredom što ne dolazi na večeru, a nju boli što shvaća da joj je to drago.

Dok izlazi iz dizala na trećem katu, Alice razmišlja o Jakeu, pita se nije li konačno kucnuo čas za rastanak ili bi to morala odgoditi na neko vrijeme, pričekati da se kilogram i pol što ga je izgubila u prosincu pretvori u tri i pol kilograma, pet i pol kilograma ili kolikogod već treba prije nego što prestane brojiti. Paul već sjedi za stolom, telefonira, maše joj s onu stranu staklene pregrade što dijeli njegov ured od vanjske prostorije u kojoj se nalazi njezin radni stol, njezin mali, prenatrpani radni stol za koji ona sada sjeda i uključuje računalo. Nakon nekoliko minuta ulazi Linda, obrazi joj se rumene od hladnog jutarnjeg zraka, a prije nego što skine kaput i prione na posao, pride Alici, na lijevi joj obraz prilijepi veliki poljubac i zaželi joj sreću u novoj godini.

Iz Paulove sobe dopire gundanje, zvuk koji bi mogao značiti iznenađenje, razočaranje ili neraspoloženje, nije jasno što, jer Paul, kad spusti slušalicu, često ispušta zbunjujuće zvukove. Alice i Linda se okrenu i vide da je Paul već ustao od stola, da kreće prema njima. Dogodilo se nešto novo, kaže. Kineske su vlasti trideset prvog prosinca dopustile supruzi Liua Xiaoboa da posjeti muža.

To je novi slučaj, najhitniji na trenutnom popisu, PEN se gotovo i ne bavi drugim slučajevima otkako je početkom prosinca pritvoren Liu Xiaobo. Paul i Linda pesimistični su glede skorašnjeg ishoda, oboje su sigurni da će pekinška Služba javne sigurnosti držati Liua u pritvoru dok ne prikupi dokaze protiv njega na temelju kojih će ga službeno uhititi pod optužbom da je *poticao na rušenje državne vlasti*, što bi ga moglo stajati petnaest godina robije. A što je zgriješio? Supotpisao je dokument nazvan Povelja 08, deklaraciju

koja poziva na političku reformu, zalaže se za veća ljudska prava i za ukidanje jednopartijske vlasti u Kini.

Liu Xiaobo započeo je kao književni kritičar i profesor na Pekinškom sveučilištu te djelovao kao gostujući predavač u brojnim stranim ustanovama, osobito na Sveučilištu u Oslu i njujorškom Sveučilištu Columbia, na Alicinom Sveučilištu Columbia, gdje ona piše doktorat. Liu je počeo politički djelovati još 1989, godine nad godinama, godine kada je pao Berlinski zid, godine kad je objavljena fatva, godine Trga Tiananmen, i upravo je tada, u proljeće 1989, napustio mjesto predavača na Sveučilištu Columbia i vratio se u Peking, gdje je na Trgu Tiananmen organizirao štrajk glađu u znak podrške studentima, te zagovarao nenasilne metode prosvjedovanja ne bi li spriječio daljnje krvoproliće. Zbog toga je odslužio dvije godine zatvora, da bi 1996. bio osuđen na tri godine *preodgoja radom* zato što je govorio da bi kineska vlada morala započeti pregovore s tibetskim Dalaj Lamom. Uslijedilo je još maltretiranja pa od tada živi pod policijskom prismotrom. Posljednje se uhićenje dogodilo 8. prosinca 2008, samo dan prije - slučajno ili ne - šezdesete obljetnice Opće deklaracije o ljudskim pravima. Zatočen je na nepoznatom mjestu, nema pravo na odvjetnika, onemogućeno mu je pisanje i svaka komunikacija. Je li posjet njegove supruge na Silvestrovo najava kakvog važnog obrata ili je to samo mali čin milosti koji neće utjecati na ishod njegova slučaja?

Cijelo jutro i rano poslijepodne Alice piše elektronske poruke PEN centrima diljem svijeta, vrbuje pristaše za masovni prosvjed što ga Paul želi pokrenuti kako bi obranio Liua. Radi to s nekom vrstom pravedničkog žara znajući da su ljudi kao Liu Xiaobo temelj čovjekoljublja, da je malo muškaraca i žena koji imaju hrabrosti založiti se i riskirati život za druge, da smo mi ostali nitko i ništa u usporebi s njime, tek ljudi koji hodaju svijetom sputani lancima vlastite slabosti i ravnodušja i konformizma, da moramo učiniti sve što je u našoj moći kako bismo spasili čovjeka kojega kane žrtvovati zbog njegove vjere u druge. Pa ipak, Alicu dok radi spopadaju i ljutnja i očajanje, čini joj se da je trud koji se PEN sprema uložiti posve bezizgledan, da gnjevni prosvjedi, kakogod brojni, neće promijeniti odluku kineskih vlasti, a kad bi i mogli natjerati milijune na

cijeloj kugli zemaljskoj da udaraju u bubnjeve, malo je vjerojatno da bi to bubnjanje itko čuo.

Preskače ručak i radi sve do odlaska, ali je pri izlasku iz zgrade i na putu prema podzemnoj željeznici još pod dojmom Xiaoboovog slučaja, još pokušava dokučiti što znači taj posjet na Silvestrovo, isto ono Silvestrovo što ga je ona provela s Jakeom i grupom prijatelja u četvrti Upper West Side, gdje je u ponoć nastalo opće ljubljenje, svatko sa svakim - glupog li običaja - no njoj je to ipak godilo, bilo joj je drago što je svi ljube, i sada, dok silazi u podzemnu, pita se je li kineska policija dopustila Liuovoj supruzi da ostane uza nj do ponoći, a ako jest, jesu li se ona i muž poljubili kad je sat otkucao dvanaest, uz pretpostavku, dakako, da su im uopće dopustili da se poljube, a ako jesu, kakav je osjećaj ljubiti muža u takvim okolnostima, uz policajce koji te gledaju i nikakvo jamstvo da ćeš ga ikad više vidjeti. (crackora, abacus123, suton; CroWare.org)

Alice obično nosi knjigu koju čita u podzemnoj, ali je jutros prespavala buđenje i kasnila pola sata pa ju je u strci da na vrijeme iziđe iz kuće zaboravila uzeti, a kako je ranopopodneveni vlak gotovo prazan, kako nema dovoljno ljudi koje bi mogla promatrati za vrijeme četrdesetominutne vožnje (što je omiljena njujorška razbibriga, osobito u njujorških dotepenaca koji su odrasli na Srednjem zapadu), to ona, u nedostatku knjige i zanimljivih lica, počinje kopati po torbici, izvlači notes i bilježi napomene za odlomak što ga kani sročiti kad stigne kući. Napisat će kako ne samo da su se ratni povratnici otuđili od vlastitih žena nego više i ne znaju razgovarati sa sinovima. Jedan prizor na početku filma da je naslutiti taj generacijski jaz, i ona će se danas time pozabaviti, tim jednim jedinim prizorom u kojemu Fredric March poklanja svoje ratne trofeje sinu gimnazijacu — samurajski mač i japansku zastavu - a njoj se čini da je neočekivano ali posve primjereno što dječak ne pokazuje nikakvo zanimanje za te stvari, da bi on radije razgovarao o Hirošimi i mogućnosti nuklearnog uništenja nego o darovima koje mu je otac donio. Dječakova razmišljanja već su usmjerena prema budućnosti, prema *sljedećem* ratu, kao da ovaj netom izvojevani već pripada dalekoj prošlosti, zato dječak ne postavlja ocu nikakva pitanja, ne zanima ga kako se otac domogao tih suvenira, pa prizor u kojemu bismo očekivali da će dječak poželjeti čuti priče o zgodama na bojištu završava slikom dječaka

koji, izlazeći iz sobe, zaboravlja uzeti mač i zastavu. U njegovim očima otac nije heroj, on je tek umirovljeni lik iz prohujalih vremena. Malo poslije toga, dok March i Myrna Loy sjede sami u sobi, March joj se obraća riječima: To je zastrašujuće. Što to?, pita Loy. March: Ta mladež!

Loy: Zar u vojsci nisi sretao mlade ljude? March: Ne. Sve su to bili starci - kao i ja.

Miles Heller je star. Ta joj misao pada na pamet iz čista mira, ali sad kad joj se ugniježdila u mozgu, Alice zna da je otkrila bitnu istinu: Miles je star i po tome se razlikuje od Jakea Bauma, Binga Nathana i svih drugih mladih ljudi koje ona poznaje, od generacije brbljavih mladića, od onih njezinih logorejom pogođenih studenata iz 2009, jer Senor Heller gotovo i ne progovara, ne zna voditi lake društvene razgovore i ni s kim ne želi dijeliti svoje tajne. Miles je bio u ratu, a svi su vojnici-povratnici stari zakopčani ljudi koji nikad ne pričaju o bitkama u kojima su sudjelovali. U koji je okršaj odmarširao Miles Heller, pita se ona, kakve je bitke gledao, koliko je dugo izbivao? Tko bi ga znao, ali je sigurno da je bio ranjen, da hoda svijetom s ranom koja nikad neće zacijeliti, i ona ga možda upravo stoga silno poštuje — zato što pati, a o tome nikad ne govori. Bing krasnorječi, a Jake cmizdrucka, no Miles drži jezik za zubima. Nije joj jasno što radi u Sunset Parku. Jednoga dana početkom prošlog mjeseca upitala ga je zašto je otišao s Floride, a on joj je odgovorio sasvim neodređeno - *Imam nekog nedovršenog posla kojim se moram pozabaviti* — što je moglo značiti štošta. Kakav je to nedovršeni posao? I zašto je otišao od Pilar? Više je nego očito da je zaljubljen u tu djevojku, zašto je onda, zaboga, došao u Brooklyn?

Da nije upoznala Pilar, bila bi se jako zabrinula za Milesa. Istina, malo se zbunila kad ju je predstavio tako mladoj curi, *gimnazijalki*, u onoj smiješnoj zelenoj parki i crvenim vunanim rukavicama, ali taj se dojam uskoro izgubio kad je shvatila da je Pilar bistra i sređena osoba, no ono što je u vezi s tom djevojkom najbolje jest jednostavna činjenica da joj je Miles privržen, i ona vjeruje da je prilikom Pilarina posjeta bila svjedokom jedne zacijelo iznimne ljubavi, pa ako Miles može i druge voljeti kao što voli tu djevojku, sva je prilika da oštećenje što ga nosi u sebi nije sistemsko, da su mu rane specifične, u specifičnim predjelima duše i da ne krvare u druge

dijelove njega, i zato nju taj mrak u Milesu sad više ne muči kao što ju je mučio prije Pilarina dolaska. Bilo joj je, dakako, teško ne osjetiti trunak ljubomore dok je gledala kako Miles motri svoju ljubljenu, razgovara sa svojom ljubljenom, dodiruje svoju ljubljenu, ali ne zato što želi da Miles i nju tako motri, nego zato što Jake to više ne čini, i kako god ludo bilo uspoređivati Jakea sa Senorom Hellerom, ima trenutaka kad ne može obuzdati ljubomoru. Jake je pametan, darovit i ambiciozan, dok je Miles, unatoč svim svojim umnim i tjelesnim vrlinama, posve lišen ambicije, čini se da je zadovoljan što životari bez strasti i cilja, a ipak je Miles muškarac, a Jake još balavac, jer Miles je bio u ratu i ostario. Možda je to odgovor na pitanje zašto su njih dvojica toliko odbojni jedan drugome. Ona je već prilikom prve večere, kad je Jake počeo govoriti da će intervjuirati Renza Michaelsona, imala osjećaj da će Miles odalapati Jakea ili mu hitnuti čašu u glavu. Tko zna zašto je Michaelson izazvao takvu reakciju, no neprijateljstvo među njima traje i dalje, pa Miles rijetko ostaje kod kuće kad zna da Jake dolazi na večeru. Jake i dalje dodijava Bingu molbama da mu upriliči sastanak s Michaelsonom, ali ga Bing uporno odbija govoreći da je Michaelson mrzovoljan, povučen tip, zato je najbolje pričekati da ponovno donese pisaći stroj na čišćenje. Kad bi htjela, Alice bi vjerojatno i sama mogla upriličiti taj susret. Michaelson je dugogodišnji član PEN-a, bivši dopredsjednik, gaji osobite simpatije prema Programu za slobodu pisane riječi, a ona je upravo prošli tjedan razgovarala s njime telefonom u vezi sa slučajem Liua Xiaoboa. Ne bi joj bilo teško nazvati ga i pitati ima li vremena za razgovor s njezinim dečkom, ali ona to ne želi. Jake ju je teško ranio, zato joj se ne da činiti mu usluge.

Poslije tri popodne Alice se vraća u praznu kuću. U tri i pol već sjedi za pisaćim stolom, tipka natuknice o razgovoru oca i sina iz filma *Najbolje godine našeg života*. U tri i pedeset netko pokuca na kućna vrata. Alice ustaje i silazi da vidi tko je. Otvorivši vrata, ugleda ljudinu podbula lica u neobičnoj odori kaki boje; on joj se naceri i podigne šešir. Nos mu je iskrivljen, kvrgav, obrazi kozičavi, usta velika a usne debele — čudan spoj osobina na licu koje nju nekako podsjeća na tanjur pun pire krumpira. Rastuži se vidjevši i da nosi pištolj. Kada ga zapita tko je, on joj odgovori da se zove Nestor Gonzalez, da je sudski ovršitelj, a zatim joj pruži presavijen list papira, nekakav spis.

Stoje to?, pita Alice. Sudski nalog, kaže Gonzalez. Zbog čega?, začudi se Alice praveći se da ne zna. Kršite zakon, gos'do, odvrća ovršitelj. Vi i vaši prijatelji morate se iseliti iz ove kuće.

BING NATHAN

Miles je zabrinut zbog novca. Nije ga imao dovoljno ni kad je došao u New York, a sada, nakon što je gotovo puna dva tjedna proveo hodajući s Pilar po gradu, hraneći se u restoranima dvaput na dan, kupujući joj odjeću i parfem, trčeći po skupe karte za kazalište, ušteđevina mu se istanjila brže no što je mislio. Razgovara o tome s Bingom trećega siječnja, nekoliko sati nakon što se Pilar ukrcala u autobus i krenula natrag na Floridu i nekoliko minuta nakon što je majci ostavio smušenu poruku na telefonskoj sekretarici. Bing kaže da ima jednostavno rješenje za taj problem ukoliko je Miles voljan prihvatiti njegovu ponudu. Treba mu pomoć u Bolnici za potrgane stvari. Konačno je našao agenta za svoj bend *Mob Rule* pa će krajem siječnja izbiti iz grada dva tjedna i još dva u veljači, svirat će po koledžima u državi New York i u Pennsylvaniji, a ne može si priuštiti da zatvori radnju dok putuje naokolo. Mogao bi podučiti Milesa uokvirivanju slika, čišćenju i popravljanju pisaćih strojeva i svim drugim popravcima, pa pristane li Miles raditi puno radno vrijeme za toliko i toliko dolara na sat, zajedno će posvršavati sve nedovršene poslove koji su se nagomilali u posljednjih nekoliko mjeseci, a on, Bing, moći će odlaziti ranije s posla i vježbati s bendom kad god mu se prohtije. Miles će sam voditi posao dok bend bude na putu. Sada može platiti pomoćnika jer je neplaćanjem najamnine za kuću u Sunset Parku zaštedio lijepu svoticu, a usto se čini da će *Mob Rule* ovaj put zaraditi više nego ikad u svojoj povijesti. Što misliš o tome?, upita Milesa. Miles spusti glavu, pogleda si u cipele, nakratko razmisli o Bingovu prijedlogu pa digne glavu i reče da pristaje. Bolje mi je raditi u Bolnici za potrgane stvari, pomisli, nego danima obilaziti i fotografirati groblje. Prije odlaska u dućan po namirnice za večeru, zahvaljuje Bingu što ga je opet izvukao iz nevolje.

Miles ne shvaća da bi Charles Bingham Nathan za nj učinio ama baš sve na svijetu, pa da je i odbio raditi za toliko i toliko dolara na sat u Bolnici za potrgane stvari, Bing bi mu bio rado posudio koliko god bi mu trebalo, bez obaveze da mu vrati taj novac sve do kraja dvadeset drugog stoljeća. Bing zna da je Miles sad samo pola čovjeka, da mu se život u trenutku rascijepio nadvoje i da nikad neće

biti do kraja pokrpan, ali mu je i ova preostala polovica Milesa zanimljivija nego dvije polovice kojega god drugog čovjeka. Sve je započelo prije dvanaest godina, kad su se upoznali, u proljeće, odmah nakon smrti Milesova brata. Miles je imao tek šesnaest godina, a Bing je bio godinu stariji, jedan je pohađao gimnaziju Stuyvesant, školu za bistre klince, a drugi muzičku gimnaziju LaGuardia; bili su dva srdita dječaka koje je zbližio prezir prema licemjerju američkog načina života, pri čemu je onaj mladi starijega poučavao važnosti pružanja otpora, učio ga da je moguće odbiti sudjelovanje u ispraznim igrama koje im društvo nameće, i Bing zna da je postao čovjekom uvelike zahvaljujući Milesovu utjecaju. A Miles je na nj utjecao ne samo riječima, ne samo stotinama britkih zapažanja o politici i ekonomiji, ne samo jasnoćom kojom je rušio *taj nedodirljivi sustav* nego i onim što je bio i kako je utjelovljivao ideje u koje je vjerovao, ozbiljnim ponašanjem, ponašanjem ojađenog mladića bez trunke iluzija, bez ikakvih lažnih nada, pa ako nikad i nisu postali najprisniji prijatelji, Bing sumnja da postoji itko među njegovim vršnjacima kojemu se divi više nego Milesu.

I nije on bio jedini koji je tako mislio. Miles je, otkako ga pamti, oduvijek bio drukčiji od drugih, uvijek se činilo da posjeduje neku magnetsku, animalnu snagu od koje bi se sve promijenilo kad bi ušao u sobu. Je li snagom šutnje privlačio toliku pozornost, je li ga tajnovita, zatvorena priroda činila nekom vrstom zrcala na koje su drugi projicirali sebe, je li to bio onaj sablasni osjećaj da je istovremeno prisutan i odsutan? Da, bio je inteligentan i zgodan, ali ne zrače svi inteligentni i zgodni ljudi takvom magijom, a kad tome dodamo činjenicu da su svi znali da je on sin Mary-Lee Swann, jedinac Mary-Lee Swann, moguće je da je aura njezine slave imala udjela u pojačavanju osjećaja da je Miles jedan od pomazanih. Neki su ga mrzili, dakako, osobito dečki, dečki ali nikad djevojke, no kako da ga ne mrze kad je imao toliko sreće s djevojkama, kad su baš njega željele? Čini se da je čak i sada, poslije pustih godina, taj hellerovski štih preživio dugu odiseju u ništa i natrag. Pogledajte Alicu i Ellen. Alice drži da je *apsolutno predivan* (njezine riječi), a Ellen, draga mala Ellen, opčinjena je njime.

Miles već mjesec dana živi u Sunset Parku, a Bingu je drago što je tu, drago mu je što se Krnja Trojka prometnula u Neokrjnenu

Četvorku, premda ga još zbunjuje što je Miles iznenada odlučio doći u Brooklyn. Prvo je govorio da neće, u dugačkom je pismu obrazlagao zašto želi ostati na Floridi, a zatim ga kasno jednog petka nazvao, upravo kad se Bing spremao zatvoriti radnju i vratiti se kući u Sunset Park, i rekao da se *nešto dogodilo* i da će se, ako u kući još ima mjesta, toga vikenda ukrcati u autobus za New York. Miles, dakako, nikad neće reći zašto je to učinio, zato bi bilo besmisleno pitati ga, ali sada kad je tu, Binga hrabri činjenica da se stari gospodin Durilo konačno odlučio pomiriti s roditeljima i okaniti se dugog i predugog idiotskog ponašanja, te da će njegova, Bingova, uloga dvostrukog agenta i lažljivca uskoro doći kraju. Bing se ne osjeća krivim što je prevario Milesa. Ako ništa drugo, ponosan je na ono što je učinio, a kad ga je jutros u radnju nazvao Morris Heller raspitujući se o najnovijim zbivanjima, osjetio se pobjednikom što mu može kazati da ga je Miles nazivao u ured dok je bio u Engleskoj te da će ga opet nazvati u ponedjeljak, pa sada kad mu je Miles rekao da je nazvao i majku, Bingova je pobjeda gotovo potpuna. Miles se konačno opametio, a vjerojatno je dobro što se zaljubio u Pilar, iako je to neka čudna, zapravo prilično uznemirujuća veza, djevojka je vrlo mlada, zadnja osoba za koju bi čovjek očekivao da će se Miles s njom spandati, no istina je da je šarmantna i lijepa, više nego zrela za svoje godine, i zato nek mu bude, on o tome više neće razmišljati. Sve su to dobre vijesti, pozitivne stvari događaju se na svim frontovima, a ipak mu je ovaj mjesec bio težak, jedan od najtjeskobnijih u životu jer je, kad se nije koprcio u blatu zbrke i pomutnje, bio na rubu očaja. Počelo je s Milesovim povratkom u New York, onoga trenutka kad je u radnji ugledao Milesa, kad ga je zagrlio i poljubio - i od toga dana osjeća da mu je gotovo nemoguće ne dodirivati Milesa, ne željeti ga dodirnuti. Zna da Miles to ne voli, da su mu odbojni ti spontani zagrljaji, to tapšanje po leđima i štipkanje po vratu i ramenima, ali ne može odoljeti, zna da bi morao ali ne može, a kako strahuje da se zaljubio u Milesa, da je oduvijek bio zaljubljen u Milesa, očajanje.

Sjeća se jednog ljetnog izleta prije jedanaest godina, onog ljeta kad je maturirao i kad su se njih trojica momaka i dvije cure potrpali u nečiji autić i odvezli se na sjever u Catskills. Nečiji su roditelji tamo imali kućicu na osami, u šumi, s jezercem i igralištem za tenis,

Miles je u autu sjedio sa svojom tadašnjom dragom, djevojkom imenom Annie, bio je tu i Geoff Taylor sa svojim najnovijim plijenom, djevojkom čije je ime zaboravio, a treći je bio on, jedini koji nije imao djevojkicu, nesporen, kao i obično. Kasno su stigli na odredište, otprilike između ponoći i jedan sat ujutro, a kako su bili ukočeni i znojni od duge vožnje, netko je predložio da se rashlade u jezeru pa su, razodijevajući se, potrčali i ušli u vodu. Sjeća se kako je bilo ugodno brčkati se u tom osamljenom jezeru, uz mjesec i zvijezde nad glavom, uz raspjevane šumske zrikavce i topli povjerac koji mu je puhao u leđa, a sjeća se i užitka pri pogledu na djevojačka tijela, na dugonogu Annie ravna trbuha i divno oblikovane stražnjice te na Geoffovu djevojkicu, nisku i punašnu, bujnih grudi i kovrčavih pramenova tamne kose što joj se ovijala oko ramena. No nije to bio seksualni užitak, nije bilo erotike u onome što su radili, bila je to obična tjelesna uroda, užitak pri dodiru kože s vodom i zrakom, užitak u pljuskanju na otvorenom, pod nebom vruće ljetne večeri, užitak u druženju s prijateljima. On je izašao prvi pa je, stojeći na rubu jezera, vidio kako se društvo razvrstalo u parove, kako udvoje stoje do prsa u vodi i kako se oba para ljube, a dok je promatrao Milesa i Annie, zagrljene, usana zarobljenih dugim poljupcem, pala mu je na pamet posve neobična misao, nešto što ga je potpuno zgromilo. Annie je neosporno bila prekrasna djevojka, jedna od najljepših koje je upoznao, pa je logika situacije nalagala da bude zavidan Milesu što u naručju drži tako krasnu curu, što je svojom privlačnošću zadobio ljubav tako poželjnog bića, ali je, gledajući ih kako se ljube u vodi, shvatio da je njegova zavist usmjerena prema Annie a ne prema Milesu, da bi on, Bing, volio biti na djevojčinu mjestu i sam ljubiti Milesa. Društvo je nedugo zatim krenulo prema obali, ravno prema njemu, pa kad je Milesovo tijelo izronilo iz vode, Bing opazi da je Miles uzbuđen, da ima erekciju, snažnu, punu erekciju, a pogled na taj ukrućeni penis nadraži i njega, uzbuđi ga do nezamislivih granica, pa Bing, prije no stoje Miles dotaknuo suho tlo, i sam dobije erekciju - obrat koji ga je toliko zapanjio da je jurnuo prema jezeru i bacio se u vodu ne bi li prikrio nelagodu.

Godinama je potiskivao sjećanje na tu noć, nije joj se vraćao ni u najmračnijim, najintimnijim predjelima mašte, ali onda se Miles vratio, a s njim i sjećanje, i on već cijeli mjesec vrti taj prizor u glavi,

pet puta na dan, deset puta na dan, tako da sada više ne zna ni tko je ni što je. Zar ta reakcija na ukrućeni penis što ga je prije jedanaest godina ugledao na mjesečini znači da su mu miliji muškarci nego žene, da ga muška tijela privlače više od ženskih, i ako je tako, bi li to moglo biti razlogom neobičnog niza neuspjeha kod žena kojima se godinama udvarao? Ni sam ne zna. Jedino što sa sigurnošću može reći jest da ga Miles privlači, da pomišlja na Milesovo tijelo i na onaj ukrućeni falus svaki put kad je s njime, što je često, te da razmišlja tome kako bi bilo dodirivati Milesovo tijelo i taj ukrućeni falus kad god nije s njime, što je još češće, ali ipak zna da bi grdno pogriješio kad bi pokušao udovoljiti takvim željama, da bi ta pogreška imala užasne posljedice, jer Milesa nimalo ne zanima kopuliranje s muškarcima, a kad bi samo spomenuo takvu mogućnost, kad bi zucnuo riječ o onome što mu je na pameti, zavijek bi izgubio Milesovo prijateljstvo, a to je upravo ono što nipošto ne želi.

Za njega je Miles zabranjeni teren, na trajnoj je posudbi ženskom svijetu. No onespokojavajuća moć ukrućenog falusa natjerala je Binga na razmatranje drugih mogućnosti, na pomisao da bi se morao okrenuti kome drugome kako bi zadovoljio radoznalost, jer unatoč činjenici da je Miles jedini muškarac za kojim žudi, pita se nije li došlo vrijeme da pokuša s nekim drugim, što je jedini način da otkrije tko je i što je — muškarac stvoren za muškarce, muškarac stvoren za žene, muškarac stvoren za muškarce i žene ili muškarac ni za koga osim za samoga sebe. Problem je u tome što ne zna gdje da se okrene. Svi članovi benda oženjeni su ili žive s djevojkama, on nema gej frendova, a pomisao da upeca partnera u kakvom gej baru ostavlja ga hladnim. Nekoliko je puta pomislio na Jakea Bauma te smišljao kojekakve strategije o tome kako bi mu i gdje mogao prići a da se ne oda i doživi poniženje u slučaju da ga ovaj odbije, ali ima dojam da je nešto mutno u vezi s tim Alicinim dečkom, jer premda Jake trenutno ima djevojku, moguće je da je u prošlosti imao posla s muškarcima i da nije imun na draži falusne ljubavi. Bingu je žao što ga Jake ne privlači, ali bi iz puke želje za znanstvenim samootkrivanjem bio voljan leći s njim kako bi ustanovio ima li sklonosti prema falusnoj ljubavi. Taj je korak još pred njime, jer upravo kad je kanio umiliti se Baumu obećanjem da će mu ugovoriti intervju s Renzom Michaelsonom (što nije baš najsajnija zamisao,

ali je teško sjetiti se pametnije), upravo ga je tada Ellen zamolila da joj pozira i tako privremeno odgodila njegovu potragu za istinom.

Ni sam ne zna što će se iz toga izroditi. Možda nešto perverzno a u isti mah sasvim nevino i bezopasno. Neka vrsta prešutnog saveza, obostranog razumijevanja koje će im omogućiti da dijele samoću i frustracije, ali je on, premda ih ta šutnja zbližuje, i dalje osamljen i frustriran, a sluti da se ni Ellen ne osjeća bolje. Ona crta, a on bubnja. Njega je bubnjanje oduvijek oslobađalo, bubnjajući mogao je vikati, vriskati, a i Ellenini su novi crteži svojevrsan vrisak. Svlači se njoj za ljubav i čini sve što ga zamoli. Ne zna zašto se uz nju osjeća tako ugodno, zašto ga njezin pogled ne ugrožava, ali zna da je poklanjanje tijela tek mali doprinos njezinoj umjetnosti, zato kani nastaviti sve dok ga ne zamoli da prestane.

U nedjelju, četvrtog siječnja, provodi osam sati s Milesom u Bolnici za potrgane stvari, podučava ga osjetljivom, zahtjevnom poslu uokvirivanja slika, upoznaje ga s izdržljivim mehanizmima pisanih mašina te s alatom i materijalom iz stražnje sobe svoje male radnje. Sutradan, petog siječnja, bave se sličnim poslom, ali Milesa, čini se, nešto muči, a kad ga Bing upita što je, Miles mu kaže da je upravo nazvao očev ured i doznao da se otac jučer vratio u Englesku radi *hitnog posla*, pa se pribojava da bi to moglo biti u vezi s pomajkom. I Binga su zabrinule i zbunile te vijesti, ali mu to ne smije pokazati, a ne može mu ni reći da je prije samo četrdeset osam sati razgovarao s Morrisom Hellerom i da je tada sve bilo u redu. Nastavljaju raditi do pet i pol, kada Miles kaže Bingu da bi želio ponovno pokušati nazvati majku, na što Bing obzirno krene u obližnji bar, svjestan da Miles za takav poziv mora biti sam. Petnaest minuta kasnije Miles ude u bar i kaže Bingu da će se sutradan navečer sastati s majkom na večeri. Bing bi mu želio postaviti stotinu pitanja, ali se zadržava na jednom: Kako je zvučala? Jako dobro, veli Miles. Počela ga je častiti kojekavim imenima - usrani nikogović, bedak i bijedni kukavica — a onda se rasplakala, zatim su se oboje rasplakali, poslije joj je glas postao topao i srdačan, razgovarala je s njim ljubaznije no što je zaslužio, a njega je potresla činjenica da joj poslije toliko godina čuje glas. Zao mu je zbog svega, kaže. Misli da je bio glupan kakva svijet nije vidio. da je pravde, morali bi ga izvesti pred zid i strijeljati.

Miles se snužio, Bing ga nikad nije vidio tužnijeg. Na trenutak čak pomisli da bi se mogao rasplakati. Zaboravljajući zakletvu da ga neće više doticati, zagrlj ga i čvrsto privuče k sebi. Razvedri se, seronjo, kaže mu. Ti barem znaš da si glupan kakva svijet nije vidio. A koliko ljudi ima petlje to priznati?

Uskaču u autobus za Sunset Park i ulaze u kuću nekoliko minuta prije dogovorena sastanka s Alicom u kuhinji. Alice je, dakako, već tu, a s njom i Ellen. Sjede za stolom, ne pripremaju hranu, ništa ne čine, samo sjede i gledaju se u oči. Alice gladi nadlanicu Ellenine desne ruke, Ellenina lijeva ruka gladi Alicino lice, a obje su jako tužne. Sto se dogodilo?, pita Bing. Ovo, kaže Alice, dohvati list papira i pruži mu ga.

Bing je očekivao taj list od trenutka kada se prošlog kolovoza uselio u kuću. Znao je da će ga dobiti i znao je što će učiniti kad ga dobije, a to zna i sada. I ne potrudivši se do kraja pročitati sudski nalog za deložaciju, podere ga jednom, dvaput, triput, a zatim tih osam komadića papira zavitla na pod.

Ne brinite se, kaže. Ovo ne znači ama baš ništa. Nanjušili su da smo ovdje, ali će im za deložaciju trebati više od ovog glupog lista papira. Znam ja kako to ide. Upozorili su nas i sad će nas neko vrijeme ostaviti na miru, zaboravit će. Za mjesec-dva vratit će se s novim listom papira, a mi ćemo ga poderati i opet ga baciti na pod. I tako još jedanput, pa još jedanput i čak možda još jedanput. Sudski nam ovršitelji neće ništa učiniti. Ne žele probleme. Njihovo je da raznose papire i basta. Nema frke dok ne dodu s murjom. Tad će biti gusto, ali murjake još dugo nećemo vidjeti, ako ikad i dodu. Mi smo sitne ribe, imaju oni prečeg posla, briga ih za četvero mirnih ljudi u mirnoj kućici bijedne i mirne četvrti. Bez panike, društvo. Jednog ćemo se dana možda morati iseliti, ali taj dan nije danas, i ne dam ni centimetar ove kuće dok ne dode murja. A i kad dode, morat će me tući po glavi i odvući me odavde u lisicama. Ovo je naša kuća. Sad pripada nama, i radije ću ići u buksu nego se odreći prava na nju.

Svaka ti čast, kaže Miles.

Znači, slažeš se?, pita Bing.

Naravno, veli Miles i digne lijevu ruku u zrak kao da polaže zakletvu. Poglavica Miles ne miče se iz svog šatora. A ti Ellen? Ideš il ostaješ? Ostajem, kaže Ellen. A ti Alice? Ostajem.

MARY-LEE SWANN

Simon je sinoć otputovao, vratio se u L.A. držati predavanja o povijesti filma, i tako počinje tlaka odlazaka i dolazaka za tog jadnička koji će sljedeća tri mjeseca svaki tjedan noćnim letovima putovati amo-tamo s jedne na drugu obalu, patiti od *jet laga*, sjediti natečenih nogu, u slijepljenoj odjeći, udisati onaj strašni, umjetni zrak što ga upumpavaju u avion, tri dana u Los Angelesu, četiri dana u New Yorku, a sve to za onu crkavicu od plaće, ali on kaže da uživa u predavanjima, i svakako je bolje da ima posla, da nešto radi, da nije besposlen, ali njegov odlazak nije mogao pasti u gori čas, jer ona ga upravo sada strašno treba, treba joj da bude uz nju, ona mrzi spavati sama, a ova uloga, uloga Winnie, tako je naporna i teška, boji se da joj neće biti dorasla, strahuje da će se osramotiti i postati predmetom ismijavanja, živčana je, živčana, želudac joj se opet grči prije nego što se dignu zavjesa, i otkud je mogla znati da je mravalj mrav, jedna vrsta mrava, morala ga je potražiti u rječniku, i zašto bi Winnie govorila mravalj a ne mrav, zar mravalj zvuči smješnije, da, vjerojatno je to smješnija riječ ili barem neočekivana i zato neobična, *Mravalj!*, a nakon što ona kaže *mravalj* Willie kaže *Mravalj nese jajca*, a ja sam mislila da kaže *Mravalj češe jajca*, baš smiješno, a Fred to sjajno izgovara, odličan je u ulozi Willieja, dobar joj je partner, i kako samo lijepo čita uvodnu rečenicu u prvom činu: *Traži se sposoban mladić*, prasnula je u smijeh kad ju je izgovorio, taj Fred Deny ima isto ime kao lik u filmu što ga je nedavno gledala sa Simonom, film *Najbolje godine našeg života*, koji će on danas pokazati studentima, odličan stari film, na kraju se gušila u suzama, a kad je sutradan na probi upitala Freda jesu li ga roditelji tako nazvali prema liku iz tog filma, njezin muž u toj predstavi nacerio se i rekao: Pobogu, draga moja, nisu, ja sam ti staro prdalo, izletio sam na na ovaj svijet pet godina prije nego što su ga snimili.

Pobogu, draga moja. Sumnja da je ikad ikome bila draga. Bila je sve i sva na tom dugom putovanju od prvoga dana do danas, sve ali ne draga, ne, to nikada. Na mahove ljubazna, na mahove mila, na mahove puna ljubavi, na mahove nesebična, ali nikad dovoljno da bi je mogli nazvati dragom.

Nedostaje joj Simon, bez njega je stan užasno prazan, ali možda je i dobro što večeras nije tu, večeras, u utorak, prvih dana siječnja, šeste večeri nove godine, jer Miles će za jedan sat pozvoniti na donje zvono i pojaviti se u potkrovlju na trećem katu, u Ulici Franklin, zato je vjerojatno bolje da ga vidi nasamo, da razgovara s njime nasamo poslije sedam i pol godina (*sedam i pol godina*) što se nije javljao. Ni sama ne zna što će se dogoditi, nema pojma što da očekuje od te večeri, a budući da ju je strah razmišljati o tim nepredvidivostima, usredotočila se na večeru, na jelo, na ono što će mu a što neće ponuditi, proba je trajala predugo pa nije mogla sama kuhati, zato je nazvala dva restorana i rekla im neka joj donesu hranu točno u osam i pol, eto, nazvala je dva restorana, jer nakon stoje u prvome naručila biftek misleći da je to dobar izbor, ta svi vole biftek, osobito muškarci junačkog apetita, počela je strahovati da je možda krivo odabrala, da joj je sin možda postao vegetarijanac ili da mu se biftek gadi, zato nije htjela da sve već na početku krene krivim putem, da dovede Milesa u situaciju u kojoj bi bio prisiljen jesti nešto što ne voli ili - još gore - da mu ponudi nešto što ne može ili ne želi jesti, i zato je, kako bi se osigurala, nazvala drugi restoran i naručila druga jela: lazanje bez mesa, razne salate i zimsko povrće s roštilja. Isto je bilo i s pićem. Sjetila se da on voli viski i crno vino, ali mu se ukus možda promijenio otkako ga je posljednji put vidjela, zato je kupila nekoliko boca crnog i nekoliko boca bijelog vina, a kućni bar napunila svom silom žestokih pića: škotski viski, burbon, votka, džin, tekila, viski od raženog slada i tri vrste konjaka.

Pretpostavlja da je Miles već vidio oca, da ga je jučer odmah ujutro nazvao u ured, kao što je Bing Nathan bio rekao da hoće, i da je sinoć s ocem otišao na večeru. Očekivala je da će je Morris danas nazvati i izvijestiti o svemu što se dogodilo, ali od njega još nema ni riječi ni poruke na fiksnom telefonu ni na mobitelskoj sekretarici, iako je Miles vjerojatno rekao ocu da će večeras poći k njoj, jer ona je s Milesom razgovarala jučer prije večere, to jest prije nego što je Miles vidio oca, pa je teško zamisliti da u razgovoru nisu dodirnuli tu temu. Tko zna zašto joj se Morris nije javio? Može biti da su stvari sinoć krenule po zlu i da je još previše uzrujan da bi govorio o tome. Ili je danas jednostavno bio prezauzet, tek je drugi dan što se vratio iz Engleske, a možda se zapleo u uredske probleme, ovo su teška

vremena za nakladničku kuću, moguće je da je još tamo, u sedam navečer, da jede ono što je kupio u kineskom restoranu i odnio u ured, pa se sprema raditi do duboko u noć. A opet, može biti da je Miles izgubio živce pa nije nazvao oca. To baš nije vjerojatno, jer ga nije bilo strah nazvati nju, a ako je ovo tjedan u kojemu bi morale biti zakopane ratne sjekire, bilo bi logično da počne od oca, jer Morris je mnogo više sudjelovao u njegovom odgoju, ali ipak, možda je istina ono prvo i ona ga - premda ne smije reći Milesu da je Bing Nathan sve ove godine posredovao među njima — može večeras upitati i doznati je li se ili nije javljao ocu.

Eto zašto je jučer na telefonu vikala na Milesa - iz solidarnosti s Morrisom. Morris i Willa podnijeli su glavni teret u tom dugotrajnom, ružnom sukobu, a kad je u subotu navečer vidjela Morrisa na večeri, izgledao joj je mnogo stariji, posijedio je, obrazi su mu upali, oči tužne i bez sjaja, i tada je shvatila koliko je traga na njemu ostavila ta priča, i sada kad je i ona starija i vjerojatno mudrija (premda bi se i o tome dalo razgovarati, pomisli), te ju je večeri u restoranu zapljusnuo veliki val ljubavi prema njemu, ganula ju je ta ostarjela sjena od čovjeka s kojim je nekoć davno bila u braku, taj otac njezina jedinca, pa je radi Morrisa vikala na Milesa praveći se da dijeli Morrisov bijes zbog onoga stoje Miles učinio, trudila se ponašati kao prava roditeljica, kao povrijeđena, prijekorna mati, ali sve je to uglavnom bila predstava, gotovo je svaka izrečena riječ bila glumljena, sve one uvrede i imena kojima ga je častila, jer istina je da je ona mnogo manje ogorčena na Milesa nego Morris, i nije ona ta koja je sve ove godine hodala po svijetu ogorčena na ono što se dogodilo — razočarana, to da, bila je razočarana, zbunjena, da, ali ne ogorčena.

Nema pravo kriviti Milesa ama baš ni za što, ona je njega iznevjerila jer je bila mušičava, nesposobna za ulogu majke; svjesna je da joj je to najveći promašaj u životu uključujući i dva promašena braka, sve je to njezina pogreška, ali nije bila spremna za majčinstvo kad se Miles rodio, imala je dvadeset šest godina, a ipak još nije bila spremna, bila je previše smušena, nije se mogla srediti, zaokupljao ju je prijelaz iz kazališta na film, ljutila se što ju je Morris na to nagovorio i, kolikogod se prvih šest mjeseci trsila ispunjavati majčinske dužnosti, shvatila je da se uz dijete dosađuje, da joj briga oko njega ne pričinja bogzna kakav užitak, da joj čak ni užitak pri

dojenju, kad bi ga gledala u oči i vidjela kako joj se osmjehuje, nije bio dovoljna nagrada za ubitačno dosadan posao oko njega, za neprekidan plač, za mokre, žute, pokakane pelene, isprovraćano mlijeko, dernjavu usred noći, za besane sate, za suluda ponavljanja, a onda je došao *Nevini sanjar*, i ona je zbrisala. Kad se sada osvrne na vlastite postupke, shvaća da su neoprostivi, pa premda se kasnije, poslije rastave, kad je počeo rasti, zaljubila u to dijete, ni tada nije bila dobra mati, i dalje ga je zapuštala, čak je zaboravila otići mu na proslavu mature, za Boga miloga, i to je bila rekretnica, neoprostiv grijeh jer nije bila gdje je morala biti, a poslije je postala savjesnija, nastojala se iskupiti za sve dugogodišnje grijehe (sjeća se onog krasnog vikenda u Providenceu s Milesom i Simonom, kad su utroje bili poput prave obitelji, a ona tako sretna, tako ponosna na sina), a onda je, šest mjeseci kasnije, i on zbrisao. Zbrisala majka, zbrisao sin. Zato je jučer na telefonu plakala. Vikala je na nj zbog Morrisa, ali je suze ronila u svoje ime, a suze su govorile istinu. Miles sada ima dvadeset osam godina, stariji je nego što je ona bila kad ga je rodila, no on joj je i dalje sin i ona želi da se vrati, želi da priča počne ispočetka.

Jadna hipopotamice, kaže si. Predebela si, draga moja, nabila si previše kila na te stare kosti. Zašto si sada morala dobiti ulogu Winnie, a ne neke ljupkije, vitkije i gracioznije junakinje? Graciozne Salome, na primjer? Zato što si prestara za tu ulogu pa te Tony Gilbert zamolio da glumiš Winnie. *To je upravo ono čudesno. (Stanka). Oči na mojim očima.* Triput se presvukla otkako se vratila u stan, ali još nije zadovoljna. Međutim, uskoro se bliži trenutak večere, prekasno je za razmišljanje o četvrtoj mogućnosti. Svijetlosive svilene hlače, svilena bluza i tanka široka poluprozirna tunika što seže do koljena prikrit će mlohavo salo. Narukvice na obje ruke, bez naušnica. Kineske papučice. No ništa ne može učiniti s Winnienom kratkom kosom. I je li se previše našminkala? Crveni ruž za nijansu je drečav, možda bi ga morala obrisati? Da se namiriše ili ne? Ne, neće. A ruke, te izdajničke ruke predebelih prstiju, ni tu nema pomoći. Zacijelo bi bilo previše da stavi ogrlicu, a osim toga, ogrlica se ne bi ni vidjela ispod tanke tunike. Sto još? Lak za nokte. Ni s Winnienim lakom za nokte ne može ništa učiniti. Živčana je, živčana, želudac joj se grčikao u prizoru prije nego mravalj izmili i

snese jaja. *Tvoje oči na mojim očima*. Ide u kupaonicu da se još jednom pogleda u zrcalu. Izgleda li kao stara majka Hubbard (komični lik starice iz engleskih dječjih pjesmica (op. prev.)) ili kao Alica u zemlji majčinstva? Nešto između, možda. *Traži se sposoban dečko*. Ode u kuhinju i nalije si čašu vina. Već je vrijeme za prvi pa za drugi gutljaj, i tada se oglasi zvonce.

Toliki je osjećaji obuzimaju u isti mah, tolika je sjećanja bombardiraju dok otvara vrata, pred njom stoji visok mladić očeve tamne kose i obrva, majčinih sivoplavih očiju i usta, sad već gotov čovjek, konačno je prestao rasti, čini joj se da mu je lice ozbiljnije nego prije, ali su mu oči mekše, blaže, oči koje gledaju u njezine, i kako ju je samo čvrsto zagrlio prije nego što su uspjeli izustiti i riječ, kroz kožnu je jaknu osjetila snagu njegovih ruku i ramena i ponovno se raspekmezila premda to nije htjela, popustili su joj živci, rasplakala se, plače dok ga privija k sebi, čvrsto, čvrsto, jecajući kaže mu da joj je žao zbog svih nesporazuma i prijepora koji su ga otjerali od kuće, ali on veli da to nema veze s njom, da si nema što predbacivati, da je on kriv za sve, da je njemu žao.

Više ne pije. To je prvo što doznaje o njemu nakon što je obrisala oči i uvela ga u dnevnu sobu. Ne pije i nije izbirljiv u hrani, rado će, kaže, pojesti biftek ili lazanje bez mesa, što god je njoj draže. Zašto je tako nervozna, zašto osjeća da mu se mora ispričavati? Već se ispričala, ispričao se i on, vrijeme je da prijeđu na nešto konkretnije, vrijeme je da počnu razgovarati, da, ali tada izlane upravo ono što je sama sebi obećala da neće, spomene mu predstavu, kaže mu da se zbog nje toliko nadebljala, da pred njim sada stoji Winnie a ne Mary-Lee, da je to što vidi pričina, lik iz mašte, a dječak koji više nije dječak smiješi joj se i kaže joj da izgleda velebno, *velebno*, misli si ona, čudne li, staromodne riječi, nitko više ne kaže *velebno*, no možda on cilja na njezinu tjelesnu veličinu, pa naravno, cilja na njezinu novostečenu punoću, ali ne, čini se da joj da je kompliment i usto domeće kako je čitao o predstavi, da, da, i kako se veseli što će je gledati. Svjesna je da se nervozno igra narukvicom, da je nešto steže u grudima, da ne može mirno sjediti. Idem po vino, kaže, ali što ću tebi donijeti, Miles? Vodu, sok ili napitak od dumbira? I u trenutku kad se zaputi prema drugoj strani velike tavanske prostorije, Miles ustane i krene za njom, kaže joj da se predomislio, da će ipak

popiti malo vina, htio bi proslaviti, ali tko zna misli li to ozbiljno ili jednostavno umire za čašicom zato što je napet baš kao i ona?

Nazdravljaju, a ona pritom govori sama sebi da mora paziti, da ne smije spominjati Binga Nathana jer Miles ne smije doznati da su ga pratili, da znaju kakve je sve poslove radio proteklih godina diljem zemlje, u Chicagu, u New Hampshireu, u Arizoni, u Kaliforniji, na Floridi, po restoranima, hotelima, skladištima, u bejzbolskoj momčadi, da znaju za žene koje su dolazile i odlazile, za onu Kubanku koja je nedavno bila kod njega u New Yorku, sve što znaju o njemu mora biti prešućeno, mora se praviti da nema pojma čak i kad on nešto izlane, a ona to može, to joj je dužnost, može šutjeti čak i kad previše popije, a ako je suditi po tome kako je strusio prvi gutljaj Pouilly-Fumea, sva je prilika da će večeras vino teći potocima.

A što je s ocem?, pita ga. Jesi li mu se javio?

Dvaput sam ga nazvao, kaže on. Prvi put je bio u Engleskoj. Rekli su mi da nazovem ponovno petoga, ali su mi jučer, kad sam ga pokušao dobiti, kazali da je opet otputovao u Englesku. Po nekom hitnom poslu.

Čudno, veli ona. Ja sam u subotu bila s Morrisom na večeri i nije spominjao da će se vraćati u Englesku. Mora da je otputovao u nedjelju. Jako čudno.

Nadam se da je sve u redu s Willom.

Willa. A zašto misliš da je Willa u Engleskoj?

Znam da je tamo. Doznao sam, imam ja svoje izvore.

A ja sam mislila da te ne zanima što je s nama. Sve ovo vrijeme nije bilo glasa od tebe, a sad mi kažeš da si znao gdje smo i kako smo.

Manje-više, da.

Pa ako ti je bilo stalo do nas, zašto si pobjegao? E, to je veliko pitanje. (*Stanka. Još jedan gutljaj vina.*) Jer sam mislio da će vam biti bolje bez mene - svima vama. Ili da će tebi biti bolje bez nas. Možda.

Zašto si se onda vratio?

Jer su me okolnosti natjerale da dođem u New York, a kad sam došao, shvatio sam da je gotovo s tom igrom. Dosta mi je.

Ali zašto tako dugo? U početku sam, kad si nestao, mislila da će to biti na nekoliko tjedana, nekoliko mjeseci. Znaš ono: smućeni mladac zbriše u bijeli svijet, bori se sa zlodusima u divljini i vrati se

jači, bolji nego prije. Ali sedam godina, Miles, pa to ti je četvrtina života. Shvaćaš li koliko je to ludo, a?

Želio sam postati bolji. U tome i jest stvar. Postati bolji, jači - sve to možda zvuči divno i krasno, ali meni baš nije jasno kako. Kako znaš kad si postao bolji? Nije to kao kad četiri godine ideš u koledž i na kraju dobiješ diplomu kao dokaz da si sve položio. Nemaš čime mjeriti napredak. Zato sam odugovlačio, nisam znao jesam li ili nisam bolji, jesam li ili nisam jači, a nakon nekog sam vremena prestao misliti na cilj i usredotočio se na trud. (*Stanka. Još jedan gutljaj vina.*) Shvaćaš? Postao sam ovisan o borbi. Izgubio sam se. Borio sam se, ali nisam više znao zašto to činim.

A otac misli da si pobjegao zato što si načuo neki razgovor.

Skužio je? Svaka mu čast. Ali taj je razgovor bio samo početak, prvi poticaj. Neću reći da mi nije bilo strašno kad sam čuo što govore o meni, ali sam, nakon što sam zbrisao, shvatio da imaju pravo, da imaju pravo biti toliko zabrinuti za mene, da ne griješe u analizi moje sjebane psihe, i zato sam se klonio kuće - nisam više htio biti isti čovjek, a znao sam da će mi dugo trebati dok se sredim.

Jesi se sada sredio?

(*Smijeh.*) Sumnjam. (*Stanka.*) Ali nisam u onakvom bedu u kakvom sam bio. Mnogo se toga promijenilo, osobito u posljednjih šest mjeseci.

Još vina, Miles?

Da, molim te. (*Stanka*). Ne bih smio piti. Odviknuo sam se, znaš. Al vino je vraški dobro, a ja sam vraški napet.

(*Mary-Lee -ponovno napuni obje čaše.*) I ja, dušo.

Nije to bilo zbog tebe, nadam se da razumiješ. Ali kad sam već prekinuo s ocem i Willom, morao sam prekinuti s tobom i Simonom.

Sve je to zbog Bobbyja, jel tako?

(*Miles kimne.*)

Moraš to izbaciti iz sebe.

Ne mogu.

Moraš.

(*Odmahuje glavom.*) Previše je ružnih uspomena. Nisi ti njega pregazio. To je bio nesretan slučaj. Svađali smo se. Gurnuo sam ga na cestu i onda je naišao auto -prebrzo je vozio, pojavio se niotkuda.

Zaboravi to, Miles. Nesretan slučaj, to je.

{Suze u očima. Četiri sekunde šutnje. Zatim se oglasi donje zvono.}
Bit će da su donijeli jelo. *(Ustane, -pride Milesu, poljubi ga u čelo i pode otvoriti vrata dostavljaču iz restorana. Dovikne Milesu preko ramena.)* Sto misliš, što su nam donijeli? Vegetarijansko ili mesoždersko?
(Duga stanka. Miles se na silu osmjehne.) I jedno i drugo!

MORRIS HELLER

Bocolovac je u Engleskoj bio i vratio se, a ono što je tamo doživio promijenilo je boju svijeta. Otkako se dvadeset petog siječnja vratio u New York, odrekao se boca i limenki, a posvetio životu čistog razmišljanja. Bocolovac je zamalo umro u Engleskoj. Bocolovac je dobio upalu pluća i proveo dva tjedna u bolnici, a žena koju je bio pošao spasiti od duševnog rastrojstva i mogućeg samoubojstva na kraju je spasila njega od gotovo sigurne smrti te time spasila sebe, zacijelo i brak. Bocolovcu je drago što je živ. Bocolovac zna da su mu dani odbrojeni, zato je i odustao od potrage za bocama i limenkama i posvetio se proučavanju dana što promiču pored njega, jedan za drugim, svaki brže od prethodnoga. Među brojnim nadnevcima koje upisuje u knjigu zapažanja nalaze se i ovi:

25. siječnja. S godinama što prolaze ne bivamo jači. Nagomilani jadi i nevolje slabe nam sposobnost za podnošenje novih jada i nevolja, a budući da su jadi i nevolje neizbježni, to nas i neznatan udarac u starijoj dobi može pogoditi jednakom snagom kao i najveća tragedija u mladosti. To je ona *kap koja prelije čašu*. Kao na primjer tvoj glupi penis u vagini druge žene. Willa je bila na rubu sloma i prije te svinjarije. Previše je propatila u životu, podnijela je više bola nego što je zaslužila, i premda je izdržljiva, nije ni upola toliko izdržljiva koliko misli da jest. Izgubila je muža, izgubila sina, posinakjoj je pobjegao od kuće, iznevjerio ju je drugi muž - drugi muž koji je zamalo umro. Sto bi bilo da si preuzeo inicijativu prije mnogo godina kad si u auli Sveučilišta Columbia prvi put ugledao tu bistru djevojku s Barnarda kojoj su dopustili upis u kolegij za postdiplomce, djevojku profinjena, lijepa lica i krhkih ruku? Već je i tada, prije svih tih godina, prije Karla i Mary-Lee, među vama postojala snažna privlačnost, pa premda ste oboje bili mladi, dvadest dvije i dvadeset godina, što bi se bilo dogodilo da si je malo više salijetao, da je to tvoje očijukanje završilo brakom? Ishod: ne bi bilo mrtvog muža ni mrtvog sina ni odbjeglog posinka. Bilo bi, naravno, drugih jada i nevolja, drugih ali ne ovih. Sada je ona tebe vratila iz mrtvih spriječivši kraj, otklonivši pomračenje svake nade, zato je ovo tvoje tijelo koje još diše jedna od njezinih najvećih pobjeda. Znači da je nada postojana, a sigurnost nije. Sklopljeno je primirje, potpisana deklaracija o želji za

mirom, ali nije jasno je li to suglasje istinsko i nehinjeno. Na putu vam i dalje stoji taj dečko. Ona mu ne može ni oprostiti ni zaboraviti. Čak ni nakon što su je on i njegova majka nazvali iz New Yorka da čuju kako si, čak ni nakon što je mali puna dva tjedna svakodnevno nazivao bolnicu raspitujući se o najnovijem razvoju tvoje bolesti. Za uskršnje će blagdane ostati u Engleskoj, a ti se tamo ne vraćaš. Izgubio si već previše vremena, a trebaju te na poslu, kapetan broda što tone ne smije napuštati posadu. Ona će se s vremenom možda predomisliti. Možda će se smekšati. Ali ti se ne možeš odreći sina zbog nje. Želiš ih oboje, moraš ih oboje imati, i ostvarit ćeš to ovako ili onako, čak i ako njih dvoje ne prihvate jedno drugo.

26. siječnja. Sad kad si proveo večer s malim, imaš čudan dojam da su ti se nade izjalovile. Možda je iščekivanje predugo trajalo, možda si predugo zamišljao kakav će biti taj ponovni susret, zato si sada, kad se konačno dogodio, pomalo razočaran. Mašta je moćno oružje pa je prirodno da su izmaštani susreti, koje si toliko puta predočavao u svijesti, bili ljepši, puniji i emocionalno vredniji od onoga što se dogodilo u stvarnosti. Muči te i činjenica što se, htio ne htio, ljutiš na njega. Ako ima nade za budućnost, moraš naučiti kako oprostiti i zaboraviti. No on se već isprijedio između tebe i tvoje žene, i ako se ona ne umilostivi, ako ga ponovno ne pripusti u svoj svijet, on će vas nastaviti udaljavati jedno od drugoga. Ipak, bio je to čudesan susret, a dečko se tako iskreno kaje da bi čovjek morao biti sazdan od kamena kad ne bi poželio otvoriti novo poglavlje. Trebat će vremena da se opet počnete osjećati ugodno jedan uz drugoga, da opet počnete vjerovati jedan drugome. Mali dobro izgleda. Jak je i zdrav, oči mu blistaju ohrabrujućim sjajem. To su oči Mary-Lee, neizbrisiva preslika majčinih očiju. Kaže da je gledao dvije izvedbe *Sretnih dana* i misli da ona sjajno glumi Winnie, a kad si mu predložio da pođete zajedno pogledati predstavu - bude li je imao volje gledati treći put — spremno je pristao. Dugo ti je pričao o djevojci u koju se zaljubio. Pilar, Pilar Hernandez, Sanchez, Gomez, ne možeš joj se ovaj tren sjetiti prezimena, i jedva čeka da te upozna s njom kad ona u travnju ponovno dode u New York. Miles nema određenih planova za budućnost. Za sada radi u dućanu Binga Nathana, no smogne li dovoljno novca, poigrava se mišlju da bi se sljedeće godine mogao vratiti u koledž i diplomirati. Možda, može biti

da hoće, ovisi o prilikama. Nisi imao hrabrosti suočiti ga s teškim pitanjima o prošlosti. O tome zašto je pobjegao, na primjer, ili zašto se tako dugo skrivao. Da ne govorimo o tome zašto je ostavio djevojku na Floridi i došao u New York sam. Bit će vremena za pitanja. Kasnije. Sinoćnji je susret bio tek prva runda, dva boksača koji se odmjeravaju prije nego se prihvate posla. Ti ga voliš, dakako, voliš ga svim srcem, ali više ne znaš što bi mislio. Pusti ga neka dokaže da je dobar sin.

27. siječanj. Propadne li tvrtka, napisat ćeš knjigu s naslovom *Četrdeset godina u pustinji: Objavljivanje književnih djela u zemlji mrzitelja knjiga*. Božična je prodaja bila još slabija nego što si strahovao, najslabija do sada. Svi u nakladničkoj kući zabrinuti su - stari zaposlenici, mladi dečki, svi, od glavnih urednika do žutokljunih pripravnika. A ni to tvoje oslabljeno, iscrpljeno tijelo nije baš neko jamstvo za budućnost. Ipak, drago ti je što si se vratio, drago ti je što si tamo gdje pripadaš, pa premda su te Nijemci i Izraelci odbili, sada na situaciju gledaš s manje očaja nego prije no što si se razbolio. Kratki razgovor sa Smrcu najbolji je način da stavimo stvari na pravo mjesto, boljega nema, zato znaš da ćeš — ako si u onoj britanskoj bolnici uspio izbjeći prerani odlazak s ovoga svijeta - naći načina da izvedeš tvrtku iz ove grdne oluje. Nijedna oluja ne traje vječno, a sad kad si opet za kormilom, uviđaš koliko ti godi šefovski položaj, koliko ti je, svih ovih godina, dobra donio rad u ovom malom poduzeću. A sigurno i jesi dobar ili barem cijenjen šef, jer ti se jučer, kad si se vratio na posao, Jill Hertzberg obisnula oko vrata govoreći: Dobri Bože, Morris, nikad to više nemoj učiniti, molim te, preklinjem te, a zatim su ti u sobu počeli ulaziti svi uposleni, sva devetorica, jedan za drugim, muškarci i žene, i stali te grliti želeći ti dobrodošlicu nakon dugog, burnog izbivanja. Može biti da ti se obitelj osipa, ali to je tvoja obitelj i zadatak ti je štititi ih i utuviti im u glavu kako su — unatoč idiotskoj kulturi kojom su okruženi - knjige i dalje važne, a posao kojim se bave najvažniji na svijetu. Naravno da si sentimentalna stara budala, tip koji je izgubio korak s vremenom, ali uživaš plivati protiv struje, to je i prije trideset pet godina bilo temeljno načelo tvoje tvrtke pa ga ni sada ne kaniš mijenjati. Sve njih mori misao da će izgubiti posao. To je ono što im vidiš na licu kad ih gledaš kako razgovaraju, zato si danas popodne i sazvaio sastanak sa svim

uposlenicima i rekao im neka zaborave 2008, 2008. već pripada povijesti, pa ako 2009. nije ništa bolja, ipak neće biti otpuštanja u nakladničkoj kući Heller Books. Uzmite u obzir da smo mi poput male obiteljske bejzbolske momčadi, rekao si im. Smanjimo li broj zaposlenih, u proljeće nećemo moći sastaviti momčad pa će tako doći kraj slavnoj tradiciji od dvadeset sedam uzastopnih gubitničkih sezona nakladničke kuće Heller Books. Zar da ove godine budemo bez male obiteljske momčadi? Nezamislivo.

6. veljače. Pisci ne bi nikad smjeli razgovarati s novinarima. Intervju je obezvrijeđena književna forma kojoj je jedina svrha pojednostavniti ono što nikad ne bi smjelo biti pojednostavljeno. Renzo to zna, a budući da je on čovjek koji svoje znanje provodi u djelo, već godinama šuti kao zaliven, ali ti je večeras za netom završenom večerom rekao da je proveo dio popodneva snimajući odgovore na magnetofonsku vrpcu, odgovore na pitanja što mu ih je postavljao mladi pisac kratkih priča, koji namjerava objaviti taj razgovor kad tekst bude redigiran, a Renzo se s time složio. Radi posebnih okolnosti, rekao je kad si ga upitao zašto je to učinio. Za taj ga je intervju zamolio piščev prijatelj Bing Nathan, a budući da je Renzo svjestan velike zahvalnosti koju duguješ Bingu Nathanu, činilo mu se da bi odbiti ga bilo neuljudno, neoprostivo. Drugim riječima, Renzo je prekinuo šutnju radi prijateljstva s tobom, a ti si mu rekao da te to ganulo, da si mu zahvalan, da ti je drago što je shvatio koliko ti znači stoje mogao Bingu učiniti uslugu. To je, dakle, bio intervju Bingu za ljubav, tebi za ljubav, ali uz stanovita ograničenja koja je mladi pisac morao prihvatiti prije nego je Renzo pristao na razgovor. A ona glase: bez pitanja o životu ili radu, bez pitanja o politici, bez ikakvih drugih pitanja osim onih o djelu drugih pisaca, mrtvih pisaca, nedavno preminulih pisaca koje sam poznao, neke dobro, neke površno, i koje želim hvaliti. Nikakvih napada, rekao je, samo pohvale. Mladome je piscu unaprijed dao popis imena i rekao mu da izabere nekoliko njih, otprilike pet-šest, jer je popis predugačak, ne može govoriti o svima. William Gaddis, Joseph Heller, George Plimpton, Leonard Michaels, John Gregory Dunne, Alain Robbe-Grillet, Susan Sontag, Arthur Miller, Robert Creeley, Kenneth Koch, William Styron, Ryszard Kapuscinski, Kurt Vonnegut, Grace Paley, Norman Mailer, Harold Pinter i John Updike,

koji je umro upravo prošli tjedan - cijeli jedan naraštaj pisaca nestao je u roku od nekoliko godina. I ti si mnoge od njih poznao, razgovarao s njima, družio se s njima, divio im se, a kad je Renzo izdeklamirao njihova imena, zapanjio si se shvativši koliko ih ima, pa vas je obojicu obuzela strašna tuga dok ste im dizali čašu na spomen. Kako bi unio veselja u tmurno raspoloženje, Renzo se upustio u priču o Williamu Styronu, u zabavnu anegdoticu iz davnih vremena u vezi s francuskim časopisom *Le Nouvel Observateur* uredništvo kojega je kanilo posvetiti čitav broj Americi, pa su se, među ostalim, nadali u taj broj uvrstiti dugi razgovor između jednog starijeg i jednog mlađeg američkog romanopisca. Već su se bili obratili Styronu, koji im je za svoj razgovor s mladim piscem predložio Renza. Jedna od urednica, koja je u tom trenutku (kao i obično) bila zaokupljena čitanjem nekog romana, nazvala je Renza, a kad joj je on rekao da je prezauzet - da je strahovito polaskan Styronovom ponudom ali prezauzet — bila je toliko šokirana da mu je zaprijetila samoubojstvom: *Je me suicide!*, ali se Renzo samo nasmijao i rekao joj da nitko ne počini samoubojstvo iz tako trivijalnog razloga, zato neka prespava, sutradan će se bolje osjećati. Renzo nije dobro poznao Styrona, bio ga je vidio samo jednom ili dvaput u životu, ali je imao njegov broj pa ga je, nakon razgovora sa suicidalnom urednicom, nazvao da mu zahvali što ga je predložio za razgovor i da mu kaže, jer želi da to Styron zna, da je strašno zaokupljen pisanjem romana, zato je morao odbiti poziv na razgovor. Rekao je kako se nada da će ga Styron razumjeti. Potpuno, odvratio je Styron. I dodao da je upravo zato i predložio Renza. Ni njemu se nije dalo upuštati u intervju, a bio je prilično siguran, manje-više uvjeren, da će ih Renzo odbiti i tako mu ih skinuti s vrata. Hvala vam, Renzo, kazao je, učinili ste mi veliku uslugu. Smijeh. Ti i Renzo prasnuli ste u smijeh na Styronov odgovor, a onda Renzo reče: „Bio je tako uljudan čovjek, taj Styron. Jednostavno nije imao srca odbiti urednicu, zato je iskoristio mene. Ali čuj, što bi se bilo dogodilo da sam pristao na razgovor? Styron bi vjerojatno hinio oduševljenje, ushit što ćemo obojica dobiti priliku da sjednemo i počnemo blebetati o stanju svijeta. Takav je bio. Dobar čovjek. Nikad nije htio vrijeđati tude osjećaje, to mu je bila zadnja stvar na svijetu." Nakon komentara o Styronu kao dobrom čovjeku, počeli ste razgovarati o

PEN-ovoj kampanji za pružanje podrške Liu Xiaobou. Velika peticija, koju su potpisali pisci iz cijeloga svijeta, objavljena je 20. siječnja, a PEN mu namjerava odati priznanje *in absentia* prigodom dobrotvorne večere u travnju. Ti ćeš, naravno, prisustvovati toj večeri jer to nikad ne propuštaš, no izgledi su mali, male su nade da će njujorška dodjela nagrade Liu Xiaobou uroditi plodom u Pekingu - nagrada pritvoreniku koji će, o tom nema dvojbe, uskoro biti uhićen. Mlada žena koja radi u PEN-u, kaže Renzo, živi u istoj kući u Brooklynu u koju se privremeno uselio tvoj sin. Svijet je malen, zar ne? Da, Renzo, svijet je doista vrlo malen.

7. veljače. Od prvog susreta 26. siječnja dvaput si se sastao s malim. Prvi ste put zajedno išli gledati *Sretne dane* (ljubaznošću Marv--Lee, koja vam je na blagajni ostavila dvije ulaznice), zadivljeno ste i s oduševljenjem odgledali predstavu (Mary-Lee je bila sjajna), a potom otišli u njezinu garderobu, gdje vas je obojicu obasula pomamnim, ushićenim poljupcima. Ekstaza glume pred živom publikom, preobilje adrenalina u žilama, vatra u očima. Činilo se da je dečko superzadovoljan, osobito u trenutku kad ste se ti i njegova mati zagrlili. Kasnije si shvatio da je on tada zacijelo prvi put u životu vidio kako se grlite. On razumije da je rat završen, da su borci već odavno odložili oružje, da su mačeve prekovali u plugove. Uslijedila je večera s Korngoldom i Lady Swann u restorančiću na Trgu Union. Dečko je malo govorio, ali je neobično pažljivo slušao. Izrekao je nekoliko pronicavih zapažanja o predstavi, pozabavio se jezičnom analizom uvodne rečenice iz drugog čina - *Zdravo, sveta svjetlosti* i zapitao se zašto se Beckett upravo na tom mjestu odlučio referirati na Miliona, i kakva je ironija tih riječi u kontekstu svijeta u kojemu vlada vječni dan, jer svjetlost može biti sveta samo kao lijek protiv tame. Majčine oči, blistave od obožavanja, motrile su ga dok je govorio. Takva je Mary-Lee, ta kraljica neumjerenosti, ta Madona ogoljelih osjećaja, a ipak si sjedio i promatrao je s trunkom zavisti - pomalo podrugljivo, da, ali i pitajući se zašto si i dalje suzdržan. Drugi put si bio opušteniji u mladićevu društvu. Iznova si se privikavao na njega, možda, ali još nisi bio spreman zagrijati se za nj. Sljedeći je susret bio prisniji. U ime dobrih starih vremena otišli ste večerati u gostionicu *Joe Junior's*, samo vas dvojica, žvakali ste masne hamburgere i gnjecave krumpiriće, a pritom si uglavnom ti

govorio o bejzbolu podsjećajući se na nebrojene razgovore što si ih vodio s vlastitim ocem, na tu vruću ali sasvim neutralnu temu, siguran teren, da tako kažemo, no on je tada spomenuo smrt Herba Scorea i rekao kako te toga dana žarko želio nazvati i porazgovoriti s tobom o tom nemilom slučaju, o bacaču kojemu je karijeru uništila ista ozljeda što je dokrajčila tvoga oca a njegova djeda, kojega nikad nije upoznao, no tada mu se učinilo da je međugradski poziv neumjestan za takvo što, a nije li čudno, zapitao je, da mu je prvi kontakt s tobom na kraju ipak bio telefonom, oni pozivi između Brooklyna i Exetera dok si bio u bolnici, te da se bojavao kako te nikad više neće vidjeti. Poslije večere si ga odveo natrag u Ulicu Downing, i on se upravo tamo, u dnevnoj sobi staroga stana, odjednom slomio i rasplakao. Rekao je da su se on i Bobby tukli onoga dana, na onoj uzavreloj cesti prije mnogo godina, i da je on, trenutak prije no što je naišao auto, gurnuo Bobbyja, gurnuo mlađeg brata tako da je ovaj pao, i zato ga je auto pregazio i usmrtio. Slušao si i šutio. Nisi mogao doći do riječi. Sve te godine neznanja, a sad to, puka banalnost toga događaja, mladenačka čarka među polubračom i strašan gubitak koji je proizašao iz toga naguravanja. Mnogo-što ti je postalo jasnije nakon mladićeva priznanja. Njegovo okrutno povlačenje u sebe, bijeg iz vlastita života, samokažnjavanje fizičkim poslovima kao oblik pokore, više od deset godina pakla zbog jednoga časka jarosti. Može li mu biti oprosteno? Nisi znao što bi rekao, nisi mogao izustiti ni riječ, ali si barem bio toliko razuman da ga zagrliš i privineš k sebi. Konkretnije: zar tu išta mora biti oprosteno? Zacijelo ne. A ipak, treba mu oprostiti.

8. veljače. U nedjelju telefonski razgovor s Willom. Zabrinuta je za tvoje zdravlje, pita se kako si, razmišlja ne bi li bilo bolje da napusti posao i vrati se kući kako bi se mogla brinuti za tebe. Smiješ se kad pomisliš da bi tvoja marljiva, radišna žena kadrovskom odjelu na sveučilištu mogla reći: „Baj-baj, društvo, mog čovu boli tibica, moram ići, jebeš studente, nek se uče sami.“ Willa hihoće dok joj predočuješ taj prizor, a to je prvi pravi smijeh što si ga od nje čuo u posljednje vrijeme, najljepši smijeh u nekoliko proteklih mjeseci. Kažeš joj da si se sinoć sastao s malim na večeri, ali ona ne reagira, ništa ne pita, samo nešto mrmlja, da je ti do znanja da sluša, samo to i ništa drugo, no ti ipak nastavljaš, kažeš joj kako imaš dojam da dečko

konačno dolazi k sebi. Ona opet nešto mrmlja. Ne spominješ joj, naravno, njegovo priznanje. Kratka stanka, a onda ti kaže da se konačno osjeća dovoljno jakim za povratak svojoj knjizi, stoje prema tvome mišljenju još jedan dobar znak, tada joj veliš da joj Renzo šalje puse, da joj i ti šalješ puse, da joj obasipaš tijelo tisućom poljubaca. Kraj razgovora. Sve u svemu, prilično dobar razgovor, ali nakon što si spustio slušalicu, počinješ lunjati stanom s osjećajem da si zaglibio u nekakvoj nigdini. Dečko te obasuo pitanjima o Willi, ali ti još nisi smogao hrabrosti reći mu da ga je *izbacila iz srca*. Bocolovac sada nosi odijelo i kravatu. Bocolovac ide na posao, plaća račune, postao je uzoran građanin. Ali Bocolovac je i dalje munjen, opet se spušta na sve četiri i urla na mjesec u noćima kad mu se ruši svijet.

15. ožujka. Još si šest puta vidio maloga otkako si 7. veljače pisao o njemu. Jednog si ga subotnjeg popodneva pošao posjetiti u Bolnicu za potrgane stvari, gledao si kako uokviruje slike i pitao se je li to sve za čim teži, hoće li ga i do starih dana zadovoljavati potucanje od jednog do drugog privremenog posla. No ne tjeraš ga ni na kakvu odluku. Puštaš ga na miru i čekaš da vidiš što će se dogoditi, premda se u sebi nadaš da će se ujesen vratiti u koledž i diplomirati, što povremeno spominje. U ponedjeljak navečer još jedna večera u četvero, s Korngoldom i Lady Swann, u doba kad se gase svjetla pozornice. Večernji izlazak u kino na Bressonovo staro remek-djelo *Bjeginac*. Sredinom tjedna ručak, a prije toga on dolazi u tvoj ured, pokazuješ mu prostorije i upoznaješ ga sa svojom malom ekipom vjernih sljedbenika; toga ti popodneva na pamet pada luda misao - pitaš se ne bi li dečko njegove inteligencije i zanimanja za knjige mogao naći mjesto u nakladništvu, zaposliti se, na primjer, u tvrtki Heller Books, gdje bi ga mogli pripremati za očeva nasljednika, no ne smijemo previše sanjati, takve misli mogu nam posijati otrovno sjeme u glavi, najbolje je suzdržati se od smišljanja tude budućnosti, osobito kad je ta osoba tvoj sin. Večera s Renzom blizu njegove kuće u Park Slopeu, kum je te večeri dobro raspoložen, upustio se u pisanje još jednog romana, nema više govora o krizi i depresiji i ugašenom plamenu. Zatim posjet kući u kojoj dečko živi, prilika da vidiš Sunset Park broj četiri u pogonu. Tužna trošna kućica, no bilo ti je drago vidjeti njegove prijatelje, ponajviše Binga, dakako, koji, čini se, sjajno napreduje, a uživao si

upoznati i dvije djevojke: Alice, onu koja radi u PEN-u i koja je s velikim žarom govorila o slučaju Liua Xiaoboa, a zatim te zasula pitanjima o naraštaju tvojih roditelja, o mladim muškarcima i ženama iz Drugog svjetskog rata, te Ellen, tako smjernu i lijepu, koja ti je kasno te večeri pokazala crtanku punu najopscenijih erotskih crteža koje si u životu vidio, što te navelo da promisliš i upitaš se samo na trenutak - ne bi li mogao spasiti svoju nakladničku kuću uvođenjem nove edicije porno-art knjiga. Dobili su već dva naloga za deložaciju, a ti si im rekao da te zabrinjava što previše toga stavljaju na kocku, da bi to moglo gadno završiti, ali je Bing lupio šakom o stol i rekao da će izdržati do kraja, a ti im više nisi nametao svoje mišljenje jer nije tvoje da im govoriš što im je raditi, ta svi su oni (manje-više) odrasli ljudi, savršeno sposobni da sami donose odluke, makar i pogrešene. Sastali ste se još šest puta pa ste se dečko i ti pomalo zbližili. On se sada otvara pred tobom, a jedne večeri kad ste bili sami, najvjerojatnije poslije onog Bressonova filma, ispričao ti je sve o Pilar Sanchez i o tome zašto je morao pobjeći s Floride. Ruku na srce, zapanjio si se kad ti je rekao koliko joj je godina ali si, razmislivši na časak, shvatio da je normalno što se zaljubio u tako mlado biće, jer njegov je život u jednom trenutku zastao, nije se više mogao razvijati na pravi i prirodan način, pa premda izgleda kao odrastao čovjek, iznutra je zapeo negdje između osamnaeste i devetnaeste. Rekao je kako se u siječnju u jednom trenutku bio pobojao da će je izgubiti -izbila je žestoka prepirka, njihova prva ozbiljna svađa. Tvrдио da je to bilo uglavnom njegovom krivnjom, isključivo njegovom krivnjom jer joj je, kad su se tek upoznali i kad još nije znao koliko će mu značiti, lagao o svojoj obitelji rekavši da su mu roditelji umrli, da nema brata, da nikad nije imao brata, ali da sada, kad se vratio roditeljima, želi da ona zna istinu, a kad joj je rekao istinu, toliko se razljutila što joj je lagao da mu je zalupila slušalicu. Uslijedio je tjedan pun svađa, no on kaže da je imala pravo što se ražestila, ta obmanuo ju je, izgubila je povjerenje u njega, a počela se smekšavati tek kad joj je ponudio brak shvativši da je više neće obmanjivati. Brak! Obvezao se djevojci koja još nije završila gimnaziju! Čekaj da je upoznaš kad sljedeći mjesec dode u New York, rekao ti je. A ti si odgovorio što si mirnije mogao kako se tome jako veseliš.

29. ožujka. U nedjelju telefonski razgovor s Willom. Konačno joj otkrivaš što ti je dečko priznao, a ne znaš hoće li to poboljšati ili pogoršati situaciju. Previše je to za nju, ne može probaviti sve odjednom, zato u sljedećih nekoliko minuta reagira postupno, korak po korak. Korak prvi: potpuna šutnja, šutnja što traje toliko da joj moraš ponoviti ono što si joj netom rekao. Korak drugi: tihi glas kaže „Grozno, prestrašno, ma jel to istina?” Korak treći: jeca dok se u mislima vraća na cestu, dok popunjava praznine u slici koju ima u glavi, dok zamišlja tučnjavu među dečkima i vidi kako auto prelazi preko Bobbyja. Korak četvrti: gnjev raste. „Lagao nam je”, kaže, „obmanuo nas lažima”, a ti odgovaraš, kažeš joj da nije lagao, da jednostavno nije ništa rekao, bio je previše traumatiziran krivnjom da bi mogao govoriti, a život s tom krivnjom zamalo ga je uništio. „Ubio mi je sina”, veli ona, a ti joj odgovaraš, kažeš da joj je gurnuo sina na cestu i da je smrt njezina sina bila nesretan slučaj. Razgovarate i dalje, to traje više od sata, ti joj sve vrijeme ponavljaš da je voliš, da ćeš je vazda voljeti što god odlučila, kako se god bude htjela ponašati prema tom mladiću. Ona opet plače, a onda se konačno stavlja u njegovu kožu, konačno ti kaže da razumije koliko je propatio, ali veli da ne zna je li dovoljno to što ga razumije, da ni sama ne zna što hoće, nije sigurna da će imati snage ponovno se suočiti s njim. Treba joj vremena, kaže, treba joj još vremena za razmišljanje, a ti joj veliš da nema žurbe, da je nikad nećeš prisiljavati na nešto što sama ne želi. Tu razgovor prestaje, a ti opet imaš osjećaj da si zaglibio u nekakvoj nigdini. U kasno popodne počinješ se miriti s činjenicom da je nigdina sada tvoj dom i da ćeš u njoj provesti posljednje godine života.

12. travnja. Podsjeća te na nekoga koga poznaješ, ali ne možeš točno odrediti na koga, kadli, pet-šest minuta nakon što su joj te predstavili, ona se prvi put nasmije i ti znaš, sigurno kao amen u Očenašu, da te podsjeća na Suki Rothstein. Suki Rothstein na blještavo bijeloj sunčevoj svjetlosti onog kasnog popodneva u Ulici Houston, prije zamalo sedam godina, nasmijana, među prijateljima, odjevena u žarkocrvenu haljinu - najpunije, najdivnije utjelovljenje nadobudne mladosti. Pilar Sanchez blizanka je Suki Rothstein, malo svjetlucavo biće koje u sebi nosi plamen života, i neka joj bogovi budu milostiviji nego što su bili zlosretnoj kćeri tvojih prijatelja. Stigla

je s Floride u rano subotnje večere, a sutradan, na Uskrs, došli su ti zajedno u stan u Ulici Downing. Njemu je bilo teško odoljeti da je ne dodiruje pa ju je čak i dok su sjedili na sofi i razgovarali s tobom ljubio u vrat, milovao joj golo koljeno, prebacivao joj ruku oko ramena. Ti si je, dakako, već bio vidio, bilo je to prije gotovo godinu dana u onom malom perivoju u južnoj Floridi, bio si tajni svjedok njihova prvog susreta, prvog razgovora, no bio si predaleko da je pogledaš u oči i da vidiš njihovu moć, moć tih tamnih, mirnih očiju što upijaju sve oko sebe i isijavaju svjetlost — to je ono u što se momak zaljubio. Dolazimo s dobrim, sjajnim vijestima, reče Miles, a trenutak kasnije doznao si da je Pilar primljena na Barnard, da će imati punu stipendiju i da će doći živjeti u New York čim u svibnju položi maturu. Rekao si joj da je i tvoja žena studirala na Barnardu, da si je prvi put vidio kao barnardsku studenticu, da baklja iz ruku Milesove pomajke sada prelazi u njezine ruke. A onda je on objavio (a ti zamalo pao sa stolca kad si to čuo) da se upisao na Fakultet humanističkih znanosti Sveučilišta Columbia i da će ujesen početi slušati posljednja predavanja koja će ga dovesti do diplome. Upitao si ga čime to kani platiti, a on je rekao da ima nešto novca u banci i da će ostatak pokriti zajmom za studente. Dojmilo te se što nije tražio tvoju pomoć, premda bi mu je ti bio voljan dati, no znaš da je za njegovo samopouzdanje bolje što će sam preuzeti taj teret. U daljnjem si razgovoru osjetio kako bivaš sve sretniji, kako si danas sretniji nego ikad u proteklih trinaest godina i poželio si nazdraviti toj sreći, napiti se od nje, i tada si pomislio da ćeš, štogod Willa odluči u vezi s tim momkom, moći podnijeti razdvojen život s dvoje najdražih ljudi na svijetu, da ćeš prihvaćati užitke gdje god i kad god ih budeš mogao naći. Rezervirao si stol za večeru u restoranu Waverly Inn, u tom uglednom lokalnu staroga New Yorka, New Yorka koji više ne postoji, misleći da će Pilar uživati u takvom restoranu, a ona i jest uživala, zapravo je rekla da se osjeća kao da je u raju, i dok ste utroje pakirali ostatak uskršnje večere, obasipala te pitanjima, htjela je doznati sve o upravljanju nakladničkom kućom, o tome kako si upoznao Renza Michaelsona, kako odlučuješ koju ćeš knjigu prihvatiti a koju ne, a ti si, odgovarajući joj na pitanja, shvatio da te sluša s golemom pozornošću, da neće zaboraviti nijednu tvoju riječ. Razgovor je u jednom trenutku skrenuo na matematiku i prirodne

znanosti i ti si se zatekao kako slušaš rapravu o kvantnoj fizici, predmetu koji - iskreno si priznao - uopće ne razumiješ, a Pilar se tada okrenula prema tebi i kazala: „Razmišljajte o tome ovako, gospodine Heller. U staroj su fizici tvrdnje da je tri puta dva jednako šest i da je dva puta tri jednako šest reverzibilne tvrdnje. Ali ne i u kvantnoj fizici. U njoj su tri puta dva jednako je šest i dva puta tri jednako je šest dvije različite stvari, odijeljene i zasebne tvrdnje." Mnogo je stvari na ovome svijetu zbog kojih se moraš zabrinjavati, ali ne i zbog mladićeve ljubavi.

13. travnja. Jutros se budiš uz vijest da je umro Mark Fidrych. Imao je samo pedeset četiri godine, a poginuo je na farmi u Northboroughu, u državi Massachusetts, kada se na nj srušio kiper dok ga je popravljao. Prvo Herb Score, a sada Mark Fidrych, dvojica ukletih genija koji su nakratko bljesnuli, zaslijepili cijelu naciju, blistali nekoliko dana ili mjeseci, a zatim nestali iz vida. Pritom se sjećaš starog očeva refrena: Jadni Herb Score. I popisu palih junaka dodaješ novu žrtvu: Marka Fidrycha. Počivao u miru, dragi Bird.
(crackora, abacus123, suton; CroWarez.org)

ALICE BERGSTROM I ELLEN BRICE

Četvrtak je, trideseti travnja, Alice je upravo odradila još jednu četverosatnu šihitu u Američkom PEN centru. Odstupajući od svoje ustaljene rutine u proteklih nekoliko mjeseci, neće odjuriti kući u Sunset Park zbog rada na disertaciji. Umjesto toga, sastat će se s Ellen, koja ima slobodan četvrtak, pa će se njih dvije častiti kasnim ručkom u *Balthazaru*, francuskoj braseriji u Ulici Spring u SoHou, samo dvije minute hoda od PEN-ovih prostorija na Broadwayu broj 588. Jučer im je novi sudski ovršitelj uručio ponovljeni sudski nalog za deložaciju, četvrti po redu, a početkom mjeseca, kad je stigao treći, ona i Ellen su se dogovorile da će sljedeći biti posljednji, da će se u tom trenutku okaniti skvoterstva i odseliti se, nerado, ali ipak hoće. Zato su se i dogovorile da će se danas popodne sastati na Manhattanu kako bi porazgovorile i smislile što će dalje, smireno i promišljeno, daleko od Binga i njegovih ratobornih, nerazboritih izjava, a ima li boljeg mjesta za smiren i promišljen razgovor od tog skupog otmjenog restorana u mirno doba između ručka i večere?

Jake više nije u igri. Konačni obračun, za koji se pripremala kad ga je petog siječnja posljednji put vidjela, dogodio se sredinom veljače, a ono što ju je zaboljelo u vezi s tim posljednjim razgovorom bila je brzina kojom se složio s njezinim viđenjem trenutnog stanja i mlaka reakcija na njezin prijedlog da krenu svatko svojim putem, da prekinu. Rekao joj je da s njime nešto ne štima, da uz nju više ne čuti uzbuđenje, da se ne veseli što će je vidjeti, a pritom je sebe okrivljavao za tu promjenu osjećaja i rekao da zaista ne razumije što se to s njime događa. Kazao joj je i da je ona izuzetna osoba puna hvalevrijednih osobina - bistra je, sućutna i mudra - a on čovjek koji je ne može voljeti onako kako ona zaslužuje. Nije se dublje pozabavio tim problemom, nije, na primjer, razmatrao razloge koji su pridonijeli tome da ga ona više ne zanima u seksualnom smislu, no ona je shvatila da se tome ni ne treba nadati, jer joj je otvoreno priznao kako su ga te promjene zbunile baš kao i nju. Upitala ga je da li je ikad pomišljao na psihoterapiju, a on reče da jest, da razmišlja o tome, da mu je život u komi i očito mu treba pomoć. Slutila je da govori istinu, ali nije bila posve sigurna, zato se sada, kad god u glavi nanovo odvrti taj razgovor, zapita nije li ta njegova

pasivna, samooptužujuća reakcija bila najlakši način za izlazak iz veze, laž kojom prikriva činjenicu da se zaljubio u drugu osobu. Ali u koju? Ona to ne zna, u dva i pol mjeseca otkako ga je posljednji put vidjela nitko joj od zajedničkih prijatelja nije govorio o novoj Jakeovoj vezi. Moguće je da nema nikoga, ili mu je možda ljubavni život postao dobro čuvanom tajnom. Bilo kako bilo, nedostaje joj. Sada kad je otišao, često se sjeća lijepih zajedničkih trenutaka, a ne obazire se na ružne i, čudno, najviše joj nedostaju povremeni izljevi humora koji su znali prokuljati iz njega u nepredvidivim trenucima kad bi se taj izrazito nešaljiv čovjek oslobodio i počeo oponašati kojekakve komične likove, uglavnom ljude koji govore s jakim stranim naglaskom - Ruse, Indijce, Koreance - i bio u tome začuđujuće dobar. Uvijek je sjajno oponašao tudi glas, ali to je, dakako, bio stari Jake, Jake od prije godinu dana, i istina je da ju već dugo nije nasmijao pretvarajući se u jedan od tih smiješnih likova govoreći: *Goospođice Aalis, puuusicu mi daaajte, gooospodice Aalis*. Alice sumnja da će uskoro naći sličnog čovjeka, a to je zabrinjava, jer ima trideset godina i užasava se pomisli na budućnost bez djece.

Ipak, izgubila je nekoliko kilograma, i to više zahvaljujući slabom apetitu negoli strogoj dijeti, pomirila se s posve pristojnom težinom od sedamdeset kilograma i prestala razmišljati o sebi kao o odbojnoj kravi - ne čini to više kad razmišlja o svom tijelu, što je, izleda, rjeđe sada kad je Jake otišao i kad je više nitko ne dodiruje. Rad na disertaciji zapinjao joj je gotovo puna dva tjedna nakon njegova odlaska, ali se uskoro sabrala i otad radi kao crv, tako marljivo da je već došla do polovine zaključnog poglavlja, zato misli da će prvu verziju dovršiti za otprilike deset dana. Disertacija joj je u posljednje tri godine bila jedini i glavni cilj, brdo na koje se počela penjati, ali je rijetko kada razmišljala o tome što će se dogoditi kad stigne na vrh. Ako je o tome uopće razmišljala, samodopadno je pretpostavljala da će joj sljedeći korak biti natjecati se za nastavničko mjesto negdje u zemlji. „Zar si se radi takvog posla godinama trsila da dobiješ doktorsku titulu, ha?“, govorila je sama sebi. „Dadu ti doktorat, a ti odeš u učitelje.“ No sada kad je kraj na pomolu, počela se preispitivati i uopće nije sigurna da je nastavnički posao dobro rješenje. Ponekad još pomisli da bi mogla pokušati ali se, poslije

prošlogodišnjeg ne baš lijepog iskustva u svojstvu honorarne nastavnice, zapita hoće li je rintanje na kakvom odsjeku za anglistiku moći ispunjati zadovoljstvom u sljedeća četiri desetljeća. U posljednja su joj dva mjeseca na um pale i druge mogućnosti. Značajniji, zahtjevniji posao u PEN-u, na primjer. Sadašnji je posao zaokuplja mnogo više nego što je očekivala, a ne želi ga se odreći, što bi bila prisiljena učiniti kad bi dobila mjesto na kakvom odsjeku za anglistiku i što bi, usput rečeno, najvjerojatnije bilo u nekom koledžu tisuću kilometara južno ili zapadno od New Yorka. To je problem, misli ona dok otvara vrata restorana, mjesto a ne posao. Alice ne želi napustiti New York. Želi ostati u tom golemom, za život nepodesnom gradu dokle god bude mogla jer joj se nakon svih ovih godina pomisao na život ma gdje drugdje čini suludom.

Ellen je već unutra, sjedi za stolom uz istočni zid restorana, u ruci drži čašu bijelog vina, čeka. Ellen zna ono što Alice ne zna o Jakeovim eskapadama u proteklih nekoliko mjeseci, ali joj nije o tome govorila jer je Bing u obećala da će čuvati tajnu i jer nije osoba koja krši obećanja. Bing joj je nastavio pozirati u prva četiri mjeseca ove godine i za to su se vrijeme među njima srušile mnoge, zapravo sve ograde, pa su jedno drugome povjeravali tajne koje ni sa kim drugim ne bi bili voljni dijeliti. Ellen zna za Bingovu opčinjenost Milesom, na primjer, a zna i za njegove strahove glede žensko-muških i muško--muških odnosa, kao i za njegove dvojbe o tome tko je on i stoje. Zna i da se Bing potkraj siječnja osmjelio poći u Jakeov stančić na Manhattanu i da je, zahvaljujući velikoj količini alkohola i jamstvu da će stupiti u vezu s Renzom Michaelsonom radi intervjuja do kojega je Jakeu tako silno stalo, uspio navesti Alicinog bivšeg dečka na seks. To je bio Bingov prvi i posljednji pokušaj u otkrivanju samoga sebe, budući da su mu Jakeov zagrljaj, usne i intimni dijelovi pružili malo ili nimalo užitka, pa je morao nevoljko priznati da - premda ga Miles i dalje veoma privlači — nije ni najmanje zainteresiran za vođenje ljubavi s muškarcima, pa ni s Milesom. Jake je, s druge strane, kao što je Bing i pretpostavljao, već u mladenačkoj dobi nekoliko puta iskusio muško-muški odnos, a potaknut seksom s Bingom, koji mu je pružio veliki užitak, shvatio da mu zanimanje za muški rod nije jenjalo s godinama. Dva tjedna nakon toga, kad ga je Alice natjerala da se izjasni, mirno je prihvatio

raskid veze i krenuo drugim putem. Ellen to zna jer se Jake i Bing još viđaju. Jake je pripovijedao Bingu o svojim vezama, Bing je to prenio Ellen, a ona je šutjela. Alice ne zna ništa o svemu tome, ali joj je mnogo bolje bez Jakea, i Ellen je sigurna da će uskoro naći drugog momka.

To je sada nova Ellen, Ellen Brice koja je prošli mjesec napravila generalni remont vlastite vanjštine kako bi sebi i svijetu pokazala novi odnos prema tijelu, stoje posljedica njezina novog odnosa prema srcu, a stoje opet posljedica njezina novog odnosa prema sebi samoj. Jednog hrabrog odlučnog tjedna sredinom ožujka ošišala je dugu, kuštravu kosu i odabrala bubi frizuru iz dvadesetih godina dvadesetog stoljeća, pobacala svu odjeću iz ladica i ormara te se prije svakog izlaska počela lickati, mazati usne, nanositi rumenilo na obraze, tuš i sjenilo na kapke, a maškaru na trepavice, tako da mlada žena koju je Morris Heller u svom dnevniku nazvao *smjernom*, žena koja je godinama izazivala sućut i zaštitničke osjećaje znanaca i prijatelja, sada više ne zrači aurom žrtve, nije plaha i nesigurna i zato je, dok sjedi na klupici uz istočni zid restorana Balthazar, odjevena u crnu kožnu mini-suknju i pripijenu majicu od kašmira, dok pijucka bijelo vino i promatra Alicu koja upravo ulazi u restoran, svjesna da se gosti osvrću i gledaju je dok prolaze mimo nje, pa uživa u pozornosti koju joj poklanjaju i likuje znajući da je najpoželjnija žena u restoranu. Tu revoluciju u njezinu izgledu izazvao je nevjerojatan događaj u veljači, samo tjedan dana nakon što su Alice i Jake dokrajčili svoju poljuljanu romansu, u trenutku kad se nitko drugi doli Benjamin Samuels, gimnazijalac s kojim je prije gotovo devet godina zatrudnjela u sjenici kuće u Vermontu, pojavio u agenciji za prodaju nekretnina tražeći stan u Park Slopeu ili u jednom od susjednih naselja, dvadesetpetogodišnji Benjamin Samuels, sada već odrastao čovjek, prodavač mobitela u T-mobileovoj prodavaonici na Sedmoj Aveniji, propali student, mladić bez previše mozga u glavi za, recimo, studij prava ili medicine, profesija koje će mu, nadali su se roditelji, postati životnim pozivom, ali lijep kao uvijek, ljepši nego ikada, onaj divni dečko prekrasnoga sportski građenog tijela stasalog u tijelo krasnog kršnog muškarca. U prvi je mah nije prepoznao, a ona je - premda sluteći da je plećati momak koji joj sjedi sućelice zrelo utjelovljenje dječaka kojemu se

jednom davno bila podala - čekala da ispuni obrazac za najam stana prije nego što mu je rekla tko je. Govorila je tiho, oklijevajući, jer nije znala hoće li mu to biti drago ili ne, pa ni hoće li je se sjetiti, ali Ben Samuels se sjetio i bilo mu je drago što ju je ponovno našao, toliko drago da je ustao sa stolca, prišao njezinoj strani stola i čvrsto je zagrlio. Proveli su popodne obilazeći prazne stanove, u prvome su se ljubili, u drugome vodili ljubav, a sada kad se Ben Samuels preselio u susjedstvo, ljubuju gotovo danomice. Eto zašto se Ellen ošišala - zato što Bena uzbuđuje njezin zatiljak -pa kad se već ošišala, shvatila je da će ga još više uzbuđivati počne li nositi drukčiju, zavodljiviju odjeću. Do sada je Alici, Bingu i Milesu tajila priču o Benu ali je, uz tolike nenadane promjene - četvrti sudski nalog za deložaciju i neizbježan raspad male ekipe — odlučila ispričati Alici što joj se dogodilo.

Alice je ljubi u obraz i smiješi joj se onim sebi svojstvenim osmijehom, a Ellen, dok je gleda kako sjeda na stolac nasuprot klupici, razmišlja hoće li se ikad toliko usavršiti u crtanju da na papir prenese taj osmijeh, najtopliji, najblistaviji osmijeh na svijetu, osmijeh kojim se Alice razlikuje od svih ljudi koje poznaje, koje je poznavala i koje će upoznati do kraja života.

Eto, mala moja, kaže Alice, to je valjda kraj našeg bajnog eksperimenta.

Kraj za tebe i mene, možda, ali ne za Bingu i Milesa. Miles se za tri tjedna vraća na Floridu. To sam zaboravila. Onda za Bingu. Tužno.

Ja ostajem još deset dana. Do tada ću, potegnem li, završiti posljednje poglavlje. Jel ti to odgovara il bi radije odmah otišla?

Ja bih zauvijek ostala ovdje. Samo me strah. Dode li murja, izbacit će nam stvari na ulicu, moglo bi se što razbiti, Bing bi pošizio, moglo bi biti frke. Deset dana je predugo, Alice. Mislim da bi ti već sutra morala početi tražiti novu gajbu.

A koliko imaš stanova za najam?

Puno u Slopeu, al ne tako puno u Sunset Parku.

Ali Sunset Park je jeftiniji, znači bolji.

Kolko možeš platiti?

Najnižu tržišnu cijenu.

Poslije ručka ću pogledati što imamo pa ću ti javiti. Ali možda si se zasitila Sunset Parka. Ako hoćeš nešto drugo, meni je pravo. Bilo

što, ako moja polovica stanarine ne bude previsoka.

Alice, dušo... Što?

Nisam skužila da bi ti da budemo cimerice. A ti ne bi?

U principu bi, al je nešto iskrslo, pa razmišljam o drugim mogućnostima.

Mogućnostima? O jednoj. Da?

Ime mu je Benjamin Samuels i predlaže da se preselim k njemu. Vražice mala! Kolko to već traje? Nekoliko mjeseci.

Nekoliko mjeseci? Pa jesi ti normalna? Nekoliko mjeseci, a meni ni riječi.

Nisam bila sigurna. Nikome nisam htjela govoriti. Mislila sam da je to samo zbog seksanja i da će završiti dok kažeš keks. Al izgleda da postaje ozbiljno. Toliko da bih željela pokušati.

Jesi zaljubljena?

Ne znam. Al znam da sam luda za njim. I da je seks fantastičan. A ko je on?

Onaj iz ljetne škole iz dvije tisućite. Tip s kojim si zatrudnjela? Dječak s kojim sam zatrudnjela. Aha, sad se vidi, sad se zna...

Imao je šesnaest, a ja dvadeset godina. Sad on ima dvadeset pet, a ja dvadeset devet. Sad su te četiri godine mnogo manje važne nego prije.

Gospode! Ja sam mislila da je to možda bio otac, nikako sin. Zato sam morala šutjeti. Bio je klinac, nisam ga htjela uvaliti u nevolje.

A jel ikad doznao što se dogodilo?

Nije ni onda, a ne zna ni sada. Nema smisla da mu kažem, jel tako?

Dvadeset pet godina. I što radi?

Ništa posebno. Ima neki dosadni poslić i nije baš previše pametan. Al me obožava, Alice, nitko mi nikad nije bio tako dobar. Svako se popodne u pauzi za ručak ševimo u njegovom stanu u Petoj ulici. Dovede me do ludila. Onesvijestim se kad me samo takne. Ne mogu ga se zasititi. Pomislim da sam možda poludila, a onda se ujutro probudim i shvatim da sam sretna, sretnija nego ikada. Super, El.

Da, super. Tko bi mislio da će mi se to dogoditi?

MILES HELLER

U subotu, drugog svibnja, u jutarnjim novinama čita da je Jack Lohrke umro u osamdeset petoj godini. U kratkom nekrologu piše da je tri puta na čudesan način izbjegao sigurnu smrt: onoga dana kad su mu u Ardenskoj ofenzivi poginuli ratni drugovi, kad se poslije rata srušio avion kojim se trebao vratiti u zemlju i kad je autobus sletio u provaliju, ali to je štur, površan članak koji zaobilazi Luckyjevu skromnu karijeru u prvoj bejzbolskoj ligi sa Giantsima i Philliesima i spominje tek jedan Milesu dotad nepoznat detalj: u najslavnijoj utakmici dvadesetog stoljeća, u završnici prvenstva Nacionalne lige između Giantsa i Dodgersa 1951. godine, igrač Giantsa u polju Don Mueller slomio je gležanj uklizavši na treću bazu u zadnjoj izmjeni, a da su kojim slučajem Giantsi izjednačili rezultat, Lohrke bi bio zamijenio Muellera u sljedećoj izmjeni. Umjesto toga, Branca je bacio loptu, Thomson ju je pogodio i utakmica je završila prije nego što se Luckyjevo ime pojavilo na semaforu. Mladi Willie Mays se spremao udariti, Lucky Lohrke se zagrijavao, htio je zamijeniti Muellera, ali je tada Thomson opalio zadnju loptu sezone preko ruba igrališta i Giantsi su osvojili prvenstvo. Giantsi su osvojili prvenstvo!

U nekrologu nema ni riječi o privatnom životu Jacka „Luckvja“ Lohrkea, ni spomena o njegovom braku, djeci i unucima, nema informacija o ljudima koje je možda volio ili o onima koji su možda voljeli njega, samo štura, nevažna činjenica da je taj svetac-zaštitnik sreće radio kao zaštitar u Lockheedu nakon što je prestao igrati bejzbol.

Pročitavši nekrolog, Miles smjesta nazove stan u Ulici Downing kako bi s ocem oplakao smrt čovjeka o kojemu su tako često razgovarali u dobra stara vremena, onih godina kad još nitko nije znao za ceste u pokrajini Berkshires, kad još nitko nije bio pokopan i nitko pobjegao od kuće. Otac je, dakako, pročitao novine uz jutarnju kavu i zna da je Lucky napustio ovaj svijet. Nesreća za nesrećom, kaže on. Prvo Herb Score u listopadu, onda Mark Fidrych u travnju i sad ovo. Miles veli da mu je žao što nikad nisu pisali Jacku Lohrkeu da mu kažu koliko znači njihovoj obitelji, a otac se slaže. Da, kaže, glupo je što smo to previdjeli, zašto se toga već davno nismo sjetili? Miles odvrća kako je to možda zato što su pretpostavljali da će

Jack živjeti do vijeka, a otac se smije i veli da Jack Lohrke nije bio besmrtni, samo je imao sreće, a ako su ga i smatrali svojim svecem-zaštitnikom, valjalo im je imati na umu da i sveci umiru.

Najgore je sada iza njega. Preostalo je još samo dvadeset dana do kraja te zatvorske kazne, zatim će se vratiti na Floridu i čekati da Pilar završi školu, a onda opet u New York, gdje će provesti početak ljeta i tražiti stan u otmjenijoj četvrti. Otac im je u zapanjujućem naletu velikodušnosti ponudio da budu kod njega u Ulici Downing dok ne nadu stan, što znači da Pilar neće ni jednom morati prespavati u kući u Sunset Parku, koja ju je preplašila i prije nego što su počeli stizati nalozi za deložaciju i zbog koje se sada toliko uspaničila. Koliko će još vremena proći do trenutka kad ih murja bude došla izbaciti?, pita se. Alice i Ellen već su odlučile da će se odseliti i čvrsto ostaju pri svome. Bing se razbjesnio kad su mu prije dva dana za večerom objavile tu odluku, ali Miles vjeruje da je to jedino razumno rješenje. One će se odseliti čim Ellen uspije Alici naći povoljan smještaj, što će se po svoj prilici dogoditi sredinom sljedećeg tjedna, a i on bi, da je na njihovom mjestu, tako postupio. Mora, međutim, ostati još samo dvadeset dana, a u međuvremenu ne smije ostaviti Binga na cjedilu, ne smije to učiniti sada kad im je pokus propao i kad ga Bing očajnički treba, zato kani ostati do dvadeset drugoga i moliti se da murja ne dode prije toga.

Htio bi ostati u kući još tih dvadeset dana, htio bi, ali ne može. Ostaje još dan i noć drugoga, dan i noć trećega, a rano ujutro četvrtoga svibnja probudi ga snažno kucanje na ulaznim vratima. Čvrsto je spavao u sobi iza kuhinje, a dok se razbudivao i odijevao, u kuću je već nahrupila policija. Čuje teške korake na stubištu, čuje kako se Bing dere *{Maknite te prljave šape s mene}*, čuje kako Alice nekome viče neka izađe i neka joj ne dira računalo, čuje policajce koji urlaju *(Van! Van!)*, ne zna koliko ih je, misli da su dvojica, ali mogla bi biti trojica, i dok iz svoje sobe preko kuhinje stiže u predsoblje, dreka u gornjim prostorijama već se pretvorila u urnebesnu galamu. Pogleda udesno, vidi da su prednja vrata otvorena, ugleda Ellen koja stoji na trijemu, rukom je prekrila usta a oči razrogačila od straha, od užasa, zatim pogleda ulijevo, usredotoči se na stubište, i tamo, na vrhu, ugleda Alicu, krupnu Alicu koja se pokušava istrgnuti iz ruku golema policajca, i upravo u tom

trenutku, dok i dalje gleda uvis, spazi Binga na gornjem odmorištu, ruke su mu vezane lisičinama, a onaj ga drugi golemi policajac jednom rukom drži za kosu a drugom mlati pendrekom po leđima, i upravo kad se pokuša okrenuti i pobjeći iz kuće, vidi da je prvi policajac gurnuo Alicu niza stubu, i dok se Alice kotrlja prema njemu udarajući jednom stranom glave o drvenu stubu, policajac koji ju je gurnuo jurne niza stubu, i prije nego Miles uspije stati i shvatiti što radi, već je stisnutom pesnicom opalio policajca po gubici, i dok ovaj pada od udarca, Miles se okrene, izjuri iz kuće, na trijemu ugleda Ellen, lijevom je rukom zgrabi za njezinu desnu, povuče je za sobom niz prednje stubu, i njih dvoje udare u trk.

Jedan od ulaza u grinvudsko groblje odmah je iza ugla; otrče tamo, nisu sigurni jesu li im policajci za petama ili ne, ali ako su u kući bila dva a ne tri policajca, misli Miles, onda se onaj koji nije povrijeđen sigurno bavi kolegom kojega je on opalio po gubici, što bi značilo da ih nitko ne slijedi. Ipak, trče što dalje mogu, a kad Ellen ostane bez daha, kad ne može dalje, nakratko sjednu na travu i oslone se na nadgrobni kamen s natpisom Charles Everett Brown, 1858-1927. Milesa strašno boli ruka, boji se da je možda slomljena. Ellen bi ga htjela odvesti na Hitnu, da je snime, ali Miles to odbija, kaže da bi bilo preopasno, da se mora skrivati. Napao je policajca, a to je ozbiljan, kažnjiv prijestup, i premda se nada da je onom pasjem sinu razbio gubicu, premda nimalo ne žali stoje odalamio tipa koji je gurnuo ženu niza stubu, i to ni manje ni više nego Alice Bergstrom, najbolju žensku na svijetu, nema sumnje da se uvalio u grdnu nevolju, najgoru do sada.

On nema mobitel, ona nema mobitel. Sjede na grobljanskoj travi, nikoga ne mogu nazvati, ne mogu saznati je li Bing uhićen ni je li Alice ozlijeđena, a Miles je još u šoku, nije smislio što će dalje. Ellen mu kaže da se jutros rano probudila, u šest i petnaest ili šest i pol, i da je stajala na trijemu sa šalicom kave u ruci kad su stigli policajci. Upravo im je ona otvorila vrata i pustila ih u kuću, drugo joj nije preostalo. Dva su policajca krenula na kat a ona je, dok su se penjali, ostala stajati na trijemu, i tada je nastao pakao; ništa nije vidjela, samo je čula Binga i Alicu, vikali su, a vikali su i policajci, svi su vikali, bit će da se Bing opirao, bit će da se počeo tući, a Alice se vjerojatno prepala da će je izgurati iz sobe prije nego uspije pokupiti

papire i knjige i filmove i računalo, računalo u kojemu joj je pohranjena cijela disertacija, tri godine rada spremljene u taj mali stroj, vjerojatno je zato požizila i počela se hrvati s policajcem. Alicina disertacija, Bingovi bubnjevi i svi njezini crteži iz proteklih pet mjeseci, na stotine crteža, sve je to još u kući koja je jamačno već zapečaćena, nedostupna, i sada je sve to zauvijek propalo. Dode joj da zaplače, kaže, ali ne može, previše je ljutica, ta stoje murji trebalo da ih tuče i gura van, zašto se nisu mogli ponašati kao ljudi a ne kao životinje, ne, ne, ne može plakati iako bi htjela, ali molim te, Miles, veli ona, zagrlj me, drži me čvrsto, to mi sad toliko treba. I Miles je zagrlj i pogladi po glavi.

Moraju se pobrinuti za Milesovu ruku. Počela je oticati, nadlanica mu je nabrekla i poplavila, pa ako i nema slomljenih kostiju (Miles može malko micati prstima, bol pritom nije jača), treba je pothladiti kako bi se otekline smanjila. Hematom. Cini mu se da je to prava riječ - hematom, lokalizirana otekline puna krvi, potkožna barica krvi. Moraju pothladiti tu ruku, a moraju i nešto pojesti. Već zamalo dva sata sjede na grobljanskoj travi, ogladnjeli su, premda zacijelo ne bi mogli ništa okusiti kad bi im netko štogod ponudio. Ustaju i kreću dalje, žurno zaobilaze grobove i nadgrobne spomenike, idu prema Windsor Terraceu i Park Slopeu, prema ulazu u groblje iz Dvadeset pete ulice, koji je ujedno izlaz iz groblja, a stigavši do Sedme avenije, produžuju sve do Šeste ulice. Ellen moli Milesa da je pričeka pred T-Mobileovom prodavaonicom mobitela, nazvat će, kaže, svog novog dečka, ne, svog starog dečka, ma to je zamršena priča, i nekoliko minuta poslije toga - eto je, već otključava vrata Benovog stana u Petoj ulici, između Šeste i Sedme avenije.

Ovdje ne možemo dugo oostati, veli Ellen, samo nekoliko sati, jer ne želim upletati Bena, no dobili smo barem nešto, priliku za predah dok ne smislimo što ćemo dalje. Peru se, Ellen pravi sendviče sa sirom, stavlja kockice leda u plastičnu vrećicu i pruža je Milesu. On bi htio nazvati Pilar, no još je prerano, Pilar je još u školi, uključit će mobitel tek kad se u četiri vrati kući. Kamo ćemo sada?, pita Ellen. Miles stane razmišljati, sjeti se da mu kum stanuje u blizini, samo nekoliko blokova od Benova stana, ali mu se, kad nazove Renzov broj, javi telefonska sekretarica, što znači da Renzo radi ili da nije u gradu, zato nema smisla ostavljati poruku. Preostaje mu još samo otac, ali

baš kao što Ellen ne želi svog dečka upletati u cijelu priču, tako i on zazire od pomisli da uplete oca u taj cirkus, otac je zadnja osoba na svijetu kojoj bi se htio obratiti za pomoć.

Kao da mu čita misli, Ellen kaže: Moraš nazvati oca, Miles. On odmahuje glavom. Nemoguće, veli, već sam ga dovoljno izmučio.

Ako nećeš ti, kaže Ellen, ja ću. Ellen, molim te, pusti mi oca na miru.

Ali Ellen navaljuje i učas - eto je, okreće broj nakladničke kuće Heller Books, na Manhattanu. Uzrujan, Miles izađe iz kuhinje i zaključa se u kupaonicu. Ne može to slušati, nikako. Radije bi si zabio nož u srce nego slušao kako Ellen razgovara s njegovim ocem.

Vrijeme prolazi, tri minute, osam minuta, dva sata, ni sam ne zna koliko; uto Ellen pokuca na vrata, dovikne mu da iziđe, da mu otac već zna što se jutros dogodilo u Sunset Parku, da ga čeka na drugom kraju žice. Miles otključa vrata, vidi da je Ellen na rubu plača, lijevom joj rukom nježno dotakne lice i pođe u kuhinju.

Očev glas kaže: U ured su mi maloprije došla dva policajca. Kažu da si jednome razbio gubicu. Jel to istina?

Da, jer je gurnuo Alicu niza stube. Izgubio sam živce.

Binga su zatvorili jer se opirao uhićenju. Alice je u bolnici, ima potres mozga.

Jelgadno?

Budna je, boli je glava, ali nema trajnih ozljeda. Po svoj će je prilici otpustiti sutra ujutro.

A kamo će ići? Pa ona više nigdje ne stanuje. Beskućnica je. Sad smo svi beskućnici.

Hoću da se predaš policiji, Miles.

Nema šanse. Godinama bi me držali bi u zatvoru.

Postoje olakšavajuće okolnosti. Brutalan postupak policije. Prvi prekršaj. Ne vjerujem da bi te uopće kaznili zatvorom.

Svjedočit će protiv nas. Murjak će reći da se Alice spotakla i pala, a porota će mu vjerovati. A tko smo mi? Hrpica uljeza, skvotera, muktaša, guzičara.

Nećeš valjda do kraja života bježati od policije, jel? Sad bi već bilo dosta. Vrijeme je da prestaneš i progutaš žabu, Miles. A ja ću te podržati.

Nećeš moći. Imaš dobro srce, tata, ali u ovome sam slučaju sam. E, nisi. Imat ćeš odvjetnika. A ja znam nekoliko pravih mahera. Sve će biti u redu, vjeruj mi.

Jako mi je žao. Užasno, kvragu.

Slušaj, Miles. Ne možemo o ovome preko telefona. Moramo to raspraviti osobno, licem u lice. Krenut ću kući čim spustim slušalicu. A ti uzmi taksu i dodi što prije. Može?

Može.

Obećavaš?

Obećavam. (crackora, abacus123, suton; CroWarez.org)

Pola sata kasnije Miles sjedi na stražnjem sjedalu taksija tvrtke Dodge, vozi se na Manhattan, u Ulicu Downing. Ellen je s Milesovom kreditnom karticom otišla na banku i vratila se s tisuću dolara u gotovini; poljubili su se i pozdravili, i dok taksu mili kroz gust promet prema Bruklinškom mostu, Miles se pita kada će opet vidjeti Ellen Brice. Kad bi barem mogao otići u bolnicu vidjeti Alicu, ali zna da ne može. Kad bi ga pustili, otišao bi u zatvor da vidi Binga, ali zna da ne može. Pritisnuo je led na oteklu ruku i, dok je gleda, sjeća se kljastog vojnika iz filma što ga je prošle zime gledao s Alicom i Pilar, mladog vojnika ratnog povratnika, vojnika koji se nije mogao sam svući, koji nije mogao leći na počinak bez očeve pomoći, i čini mu se da je i sam nalik na toga mladića koji ne može bez očeve pomoći, na mladića bez ruku, čini mu se da je on taj koji ne bi smio imati ruke, jer su mu ruke donijele samo nevolju u životu, te gnjevne razbijačke ruke, i tada se sjeti vojnikova imena — Homer, Homer Nekako, Homer poput pjesnika Homera, onoga koji je pjevao o Odiseju i Telemahu, o ocu i sinu koji se nakon pustih godina iznova sreću, baš kao on i njegov otac, a ime Homer podsjeća ga na riječ *home*, dom, kuća, kao u riječi *homeless*, *beskućnik*, svi smo mi sada beskućnici, rekao je to ocu u telefon, Alice i Bing su beskućnici, on je beskućnik, ljudi s Floride koji su živjeli u kućama što ih je čistio beskućnici su, samo Pilar nije, sad je on njezina kuća, njezin dom, a jednim je udarcem sve uništio, nema im odsad života u New Yorku, nema im više bu dućnosti, nema više nade, pa ako i pobjegne na Floridu da bude s njom, neće im biti nade, a nade neće biti ni ako ostane u New Yorku voditi borbu sa sudom, iznevjerio je oca, iznevjerio Pilar, sve je iznevjerio, i dok se auto kreće Bruklinškim mostom, pogled mu pada

na goleme zgrade s druge strane East Rivera, sjeća se zgrada kojih više nema, srušenih, zapaljenih zgrada koje više ne postoje, nestalih zgrada i nestalih ruku, i pita se ima li smisla nadati se budućnosti kad budućnosti nema, i od sada će se, kaže u sebi, prestati nadati bilo čemu i živjet će samo za sada, za ovaj trenutak, za ovaj prolazni trenutak, za ovo sada koje je sada tu, a onda ga više nema, za to sada koje je nestalo u nepovrat.

Zahvale

Toplo zahvaljujem:

Charlesu Bernsteinu, Susan Bee i njihovom sinu Felixu. Larryju Siemu i Sari Hoffman iz Američkog PEN centra. Svojoj kćeri Sophie Auster na njezinom eseju o romanu *Kako ubiti pticu rugalicu* (1997).
Siri Hustvedt za neobičnost postojanja.